

Pauliina Mäki

**HISTORIAN AIKAKAUSIIN LIITTYVÄT KIRJASTON TAPAHTU-
MAT**

HISTORIAN AIKAKAUSIIN LIITTYVÄT KIRJASTON TAPAHTUMAT

Pauliina Mäki
Opinnäytetyö
Syksy 2019
Kirjasto- ja tietopalvelu
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu
Tradenomi, Kirjasto- ja tietopalvelun tutkinto-ohjelma

Tekijä: Pauliina Mäki
Opinnäytetyön nimi: Aikakausiin liittyvät kirjaston tapahtumat
Työn ohjaaja: Terhi Mustakangas
Työn valmistumislukukausi ja -vuosi: Syksy 2019 Sivumäärä: 86+196

”Aikakauteen liittyvät kirjaston tapahtumat” on toiminnallinen opinnäytetyö, jossa olen suunnitellut kirjaston tapahtumia, jotka tuovat esille jotain historian aikakautta kirjasto-tapahtuman keinojen avulla. Tapahtumat on suunniteltu yleisiin kirjastoihin mahdollisimman laajalle asiakaskunnalle.

Tapahtumassa pannaan esille kaikki kirjallisuus, joka aikakautena on kirjoitettu, on säilynyt ja löytyy Suomen yleisistä kirjastoista, olipa se runoja, tarinoita, filosofiaa, uskontoa tai hevosten hoitoa. Lisäksi pannaan esille mahdollisimman monipuolisesti aikakaudesta kertovaa tieto- ja kaunokirjallisuutta ja muuta aineistoa, historiaa, henkilö-, aate-, uskonto- ja erikoisalojen historiaa, historiallisia romaaneja, sarjakuvia, elokuvia, taidekuvakirjoja ja lasten ja nuorten aineistoa. Esillä on historiatiivistelmiä, historiallisia karttoja ja kuvia vanhoista kirjoituksista ja kirjailijoista. On tarkoitus, että kirjasto koristellaan aikakauden mukaan ja henkilökunta pukeutuu aikakauden asuihin ainakin välillä. Lisäksi voidaan tehdä kirjavinkkauksia ja järjestää esityksiä. Koululaisia kannattaa tutustuttaa tapahtumiin yhteistyössä koulun kanssa ja vinkata heille kirjoja.

Tietopohjana on markkinointi ja tapahtumamarkkinointi. Kirjaston markkinointiviestinnän tarkoitus on muistuttaa sivistyksen tärkeydestä, luoda positiivinen mielikuva kirjoista ja kirjastosta ja edistää lukemista. Tapahtumamarkkinoinnin tulee olla osana yhteinäistä markkinointistrategiaa, jossa kaiken markkinointiviestinnän tulee perustua organisaation arvoille, jotka ovat sivistys, etenkin kirjallinen sivistys, kirjat ja lukeminen.

Tapahtumien tavoite on lisätä tietoa ja kiinnostusta historiasta ja kirjallisuudesta, korostaa kulttuurin ja kehityksen tärkeyttä, luoda kirjoista ja kirjastosta mielikuva kiinnostavina, jännittävinä, opettavina ja viihdyttävänä ja lisätä klassikkojen, tietokirjojen tai minkä tahansa kirjojen lukemista.

Tietoja aikalaiskirjallisuudesta hain suppeasta kirjallisuuden, filosofian ja uskontojen historiasta, ja niistä löytämäni aikalaiskirjallisuutta hain yleisistä kirjastoista Frank monihaulla. Myöhempiä näistä aikakausista kertovaa kirjallisuutta hain Oulun kaupungin pääkirjastosta tietokannasta ja kirjahyllyistä. Suunnitelmassa on lueteltu kirjat, hakusanat ja hyllypaikat. Kartat ja muut kuvat hain Wikipediasta, koska ne ovat tekijänoikeusvapaita, ja tiivistelmät yleissivistävistä kirjoista ja internet-sivuilta.

Kirjastotapahtuma Tapahtumamarkkinointi Markkinointi Vanha aika Antiikki Klassikot

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree programme, option

Author: Pauliina Mäki

Title of thesis: Historical Era Related Library Events

Supervisor: Terhi Mustakangas

Term and year when the thesis was submitted: Autumn 2019 Number of pages: 86+196

The thesis is a project-based work, in which library events simulating some historical era were planned. The events were planned to take place in a public library and to offer something to as many kind of audiences as possible.

In the event, all the preserved literature written during the era was exhibited, i. e. literature which can be found in Finnish public libraries, whether it is poetry, stories, philosophy, religion or agriculture. In addition, fact and fiction, books and other material about the era, history, biographies, historical novels, comics, movies, art books and juvenile literature were exhibited. There were abstracts historical maps and pictures of old scriptures and ancient writers. Decorating the library and dressing the library staff in the style of the era is part of the plan. Book tips or other shows can be arranged. Scholars should be brought or invited to the happening in co-operation with the schools and teachers and tipped about books.

The theoretical background of the thesis is based on theory of event marketing as one marketing method. The purpose of the marketing communication of the library is to remind people about the importance of civilization and learning, to create a positive image about the library and books and to promote reading. Event marketing should be a part of integrated marketing strategy in which all marketing communication is based the values of the organization, which in this case are civilization, literal culture, books and reading.

The purpose of the event is to increase common knowledge and interest toward history and literature, emphasize the importance of the culture and the development, to create an image of the books and the library as interesting, exciting, informative and entertaining and to promote reading of the classics, history, biographies or any books.

Information about contemporary literature is searched from brief history of literature, philosophy and religions. Contemporary literature is searched from all the public libraries of Finland, and later literature about the era is searched from the main library of Oulu. In the plan the books, the keywords the shelves locations were documented. The maps and other pictures were acquired from the copyright free Wikipedia and the abstracts from public libraries and internet.

Library event Event marketing Ancient times Antiquity Classics Literature

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ.....	3
ABSTRACT	4
1 JOHDANTO.....	6
2 TAPAHTUMAMARKKINOINTI.....	10
3 TOTEUTUS	18
3.1 Aikalaiskirjallisuustietojen hakeminen.....	18
3.2 Teosten ajoittaminen.....	19
3.3 Tapahtumat ja aikakaudet	19
3.4 Aikalaiskirjallisuus	22
3.4.1 Jokilaaksojen aika 3000 – 800 eKr.	22
3.4.2 Antiikin Kreikan aika 800 – 43 eKr.	25
3.4.3 Antiikin Rooman aika	49
3.5 Aikalaisteosten haku kirjastoista	70
3.6 Myöhemmän kirjallisuuden haku	71
3.7 Oheismateriaalin valmistaminen.....	75
3.8 Raportin ja tuotteen erottaminen.....	77
4 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	78
LÄHTEET	82
LIITE	87

1 JOHDANTO

Aikakausia esittelevien tapahtumien idea syntyi vähitellen ja ennen kuin keksin, että siitä voisi tehdä opinnäytetyön. Olen yleensä ollut kiinnostunut historiasta ja kirjastoalan opinnoissa yleissivistykseni parani. Kirjasto-opintoihin kuuluneet kirjoitustaidon ja kirjan historia, valinnaiset yleissivistävät kurssit ja etenkin kirjallisuuden historia herättivät uteliaisuuden ja ihailun ihmiskunnan sivistyksen käynnistymistä ja kertymistä kohtaan. Tähän liittyi kirjastoammattilaisen kutsumus ja tietoisuus omasta valistusideologiasta, jotka selkenivät kirjastoalaa opiskellessa. Pian kirjallisuuden kurssien jälkeen olisin halunnut tietää ja luetteloida menneisyyden säilyneet tai merkittävät kirjat, siis kaikki säilyneet hyvin vanhoilta ajoilta ja merkittävät ”klassikot” myöhemmiltä ajoilta, jotta olisin voinut seurata kulttuurin edistymisen vaiheita, mutta siihen ei ollutkaan valmista tietolähdettä. Verkossa oli ”kirjallisuuden historiaa” klassikkoluetteloineen, mutta se keskittyi kokonaan kaunokirjallisuuteen, ja kirjastossa on hyllypaikka kirjallisuudenhistorialle, mutta sekin näytti olevan kaunokirjallisuuden historiaa. Myös koulutukseen kuuluvassa kirjallisuuden kurssissa käsiteltiin tieto- ja kaunokirjallisuutta vain aivan vanhoilta ajoilta, ja sen jälkeen kaunokirjallisuutta.

Tietokirjallisuuden sivuuttaminen kirjallisuuden historiassa harmitti useammasta syystä. Ne ovat samalla syitä, miksi kauno- ja tietokirjallisuutta yhdistävät kirjaesittelyt ja tapahtumat kiinnostavat minua ja miksi halusin suunnitella juuri tällaisia tapahtumia. ”Kirjallisuus” ei tarkoita pelkkää kaunokirjallisuutta, kuten ”sivistys” tai ”kulttuuri” ei tarkoita pelkkää taidetta. Kaunokirjallisuuden historiassa on aina tärkeää tietää, millainen maailmankuva, aatteet ja uskomukset ovat innoittaneet jonkin aikakauden taidetta ja tyyliä, ja ne näkyvät saman ajan tietokirjallisuudessa. Jako kauno- ja tietokirjallisuuteen ei vielä ollut nykyisessä merkityksessään pitkinä aikoina, joiden kirjallisuuden historiaa kuvataan tai luetteloidaan. Ja lopulta jako tieto- ja kaunokirjallisuuteen on vailinainen kuten kaikki luokittelut. Jako tieto- ja kaunokirjallisuuteen tarvitaan välttämättä kuten tietokirjallisuuden luokkia, jotta saataisiin kirjat johonkin järjestykseen, mutta luokittelut ei kerro kaikkea olennaista kirjasta. Tietokirjallisuudesta voidaan saada samanlaisia tunne-elämyksiä kuin kaunokirjallisuudesta ja niitä voidaan kirjoittaa kauniis-

ti tai hauskesti. Kaunokirjallisuudesta voidaan saada tietoa ja ymmärrystä, ja niillä niitä voidaan kirjoittaa tiedotus- tai propagandatarkoituksessa.

Luonnollisesti ymmärsin, miksi niin on. Kaunokirjallisuuden historia on osa taidehistoriaa, kun taas vanhat tietokirjat kuuluvat oman alansa historiaan. Lisäksi erilaisia tietokirjallisuuden aloja ja tietokirjallisuutta on valtavasti. Minua kiinnosti silti yleissivistävä kaikenlaisen kirjallisuuden historia, ja yleissivistyksessä on aina ongelmana aiheen rajaaminen. Sellaista en löytänyt, sillä vaikka kirjastosta löytynyt kirjallisuuden historia käsitteli tietokirjallisuutta selvästi enemmän kuin olin verkkolähteiden perusteella odottanut, se käsitteli sitä toiveisiini liian ylimalkaisesti ja tietokirjallisuuden osuus väheni sitä mukaa, kun siirryttiin kauemmas vanhasta ajasta. Sitä kiinnostavampaa oli tarttua asiaan itse, ja suunnitella kirjaston tapahtuma, joka esittelee kulttuurin kehitystä kirjojen kautta.

Kiinnostus kaikenlaiseen kirjallisuuteen kulttuurin kehityksen kuvastajana johti ideaan esitellä tietyn ajan kirjallisuutta mahdollisimman laajasti kirjaesittelynä, ja kiinnostus historiaan ja kulttuurin kehitykseen johti ideaan kirjaesittelystä ja kirjaston tapahtumasta, joka esittelisi jotain aikakautta kirjojen ja muiden kirjastotapahtuman keinojen avulla. Tapahtumaan kuuluisi mahdollisimman laajan aikalaiskirjallisuuden lisäksi muukin aikakaudesta kertova, siis myöhempi kirjallisuus, ja siinäkin olisivat sekä tieto- että kaunokirjallisuus, kuten historialliset romaanit tärkeitä, sillä molemmat ovat sekä yleissivistäviä että viihdyttäviä. Kaikki aikakauteen liittyvä aineisto, kuten musiikki, sarjakuvat ja lasten ja nuorten kirjallisuus tuovat esille aikakauden kulttuuria. Tavoite olisi muutenkin, että tapahtuma kiinnostaisi mahdollisimman monenlaisia ihmisiä ja tarjoaisi jokaiselle jotain. Kuvataidetta ja arkkitehtuuria voidaan esitellä kuvataidekirjojen ja printattujen julisteiden avulla. Tietoa voidaan tarjota oheismateriaalilla, kuten kartoilla ja tiivistelmillä. Tapahtumasta tulisi hauska, jos henkilökunta pukeutuu aikakauden asuihin ja kirjastoa koristellaan aikakauden mukaan, ja asuja ja rekvisiittaa voidaan lainata teatterista. Ajan pukeutumista voidaan esittää myös lainattujen mallinukkien päällä. Tapahtuman yhteydessä voidaan järjestää kirjavinkkauksia ja muita esityksiä, kuten runonlausuntaa tai laulua. Kirjastotapahtuma voidaan yhdistää kaupungin muihin kulttuuritapahtumiin, kuten taidenäyttelyyn, teatteri- ja musiikkiesityksiin. Oma työni pai-

nottuu aineiston ja oheismateriaalin hakuun ja etenkin aikalaiskirjallisuuden hakuun, koska valitsin aiheekseni tapahtumien suunnittelun.

Yleissivistävä ja viihdyttävä tapahtuma kuuluu yleiseen kirjastoon, jolloin myös aineiston täytyy löytyä yleisestä kirjastosta. Tämä rajasi tehtävääni selvästi ja säästää minut pohtimasta, mikä tietokirjallisuus on liian erikoista, sillä yleisen kirjaston vanhojen tietokirjojen valikoima on luultavammin liian suppea kuin liian laaja.

Kirjastotapahtuman suunnittelu on toiminnallinen opinnäytetyö ja tapahtumamarkkinointia. Markkinointi on organisaation tietoista viestintää, jonka tarkoitus on saada ihmiset toimimaan organisaation haluamalla tavalla, ja sen kuuluu luoda positiivinen mielikuva organisaatiosta ja sen tuotteesta. Tapahtumamarkkinointi on yksi tapa markkinoida. Se on tietoista toimintaa, jossa organisaatio suunnittelee tapahtuman tai ympäristön, jossa se viestii kohderyhmälle elämyksellisten tapahtumien avulla, markkinointitoimia, joissa organisaatio kohtaa asiakkaat tai muut sidosryhmät suunnittelemassaan tilanteessa tai ympäristössä tai markkinointia tapahtumien ja tilaisuuksien avulla.

Alun perin aion laatia mahdollisimman kattavaa, monialaista bibliografiaa vanhimmista säilyneistä kirjoituksista lähtien ja sitten soveltaa sitä aikakautta esittelevien tapahtumien suunnittelussa, johon aion hakea Suomen kirjastoista aikalaiskirjallisuutta ja aikakaudesta kertovaa myöhempää kirjallisuutta ja laatia oheismateriaaleja. Minulla oli unelma tapahtumasta, joka olisi hauska ja jännittävä, yhdistäisi tiedon ja viihteen, loisi mielikuvaa kulttuurin kehityksestä alusta tähän hetkeen ja toisi esiin kirjallisuuden tärkeyttä siinä, herättäisi ihailua ja kunnioitusta ihmiskunnan ja kulttuuristen esivanhempien saavutuksia kohtaan, tekisi historiaa ja kirjallisuutta eläväksi, lisäisi tietoja ja uteliaisuutta historiasta ja kirjallisuudesta ja innostaisi lukemaan klassikkoja, tietokirjoja tai yleensä kirjoja. Markkinointiteorian lukemisen myötä osasin täsmentää tapahtuman tavoitteet: lisätä yleistietoa ja kiinnostusta historiaan ja kirjallisuuteen, korostaa kirjallisen kulttuurin ja kirjojen tärkeyttä ja edistää lukemista, etenkin klassikkojen ja yleissivistävien tietokirjojen lukemista.

Laadin bibliografiaa yleissivistävän kirjallisuuden, filosofian, uskontojen ja yleisen historian kirjojen ja nettilähteiden avulla, ja niiden perusteella tein myös tiivistelmiä ja

muita oheismateriaaleja. Sitten hain aikalaiskirjallisuutta kaikista Suomen yleisistä kirjastoista Frank monihaulla ja aikakaudesta kertovaa myöhempää kirjallisuutta Oulun kaupungin pääkirjastosta tietokone- ja hyllyhauilla. Kartat ja muut kuvat hain oheismateriaaleiksi Wikipediasta, jotta ne olisivat tekijänoikeusvapaita.

2 TAPAHTUMAMARKKINOINTI

Opinnäytetyö voi olla tutkimustyö tai toiminnallinen opinnäytetyö (Vilka & Airaksinen, 2004, 9). Toiminnallinen opinnäytetyö voi olla ammatillista työn ohjeistamista tai järjestämistä tai jonkin tapahtuman toteuttamista, ja sen toteutuksena syntyy kirjallinen tuote kuten kirja, vihko tai kotisivut, tai johonkin tilaan järjestetty tapahtuma, kuten kokous, näyttely tai messuosasto (sama, 9). Toimeksiantajat toivovat muitakin työelämää kehittäviä hankkeita kuin tutkimuksia (sama, 5). Toiminnallisessa opinnäytetyössä syntyy kokemusperäistä ja käytännöllistä tietoa (sama, 7, 69). Toiminnallisessa opinnäytetyössä sovelletaan käytäntöön ja ammattikulttuurin kehittämiseen jotain ammatin alan teoriaa tai käsitteitä, ja niiden avulla perustellaan työn toteutusta ja arvioidaan onnistumista (sama, 42 – 43).

Toiminnallisen opinnäytetyön aiheessa ja ideassa pitää olla jotain uutta. Lisäksi pitää miettiä, minkä ongelman ratkaisee ja kenelle tai keille sillä on merkitystä. Koska tuote, kuten ohjeistus tai tapahtuma tehdään aina joidenkin käyttöön, on päätettävä kohderyhmä ja ajatella sen ikää, koulutusta, ammattia, sosioekonomista asemaa tai asemaa työyhteisössä. Kohderyhmä auttaa myös rajaamaan työtä. (Sama, 27, 38 – 40.) Raportissa kerrotaan mitä on tehty ja miksi, kuvataan työprosessi ja arvioidaan onnistumista. Jos tuote on kirjallinen, se kirjoitetaan raportin lisäksi ja on suunnattu kohderyhmälle. (Sama, 65 – 66, 81, 84, 101.)

Markkinointi on organisaation tietoista viestintää ja pyrkimystä saada ihminen toimimaan kuten organisaatio haluaa, kuten ostamaan sen tuotteita tai antamaan rahaa keräykseen (Vallo & Häyrinen, 2016, 21, 36). Markkinoinnin tarkoitus on luoda positiivinen mielikuva organisaatiosta ja sen tuotteesta ja parantaa sen imagoa ja brändiä (sama, 36). Brändi on tuotemerkkiin liittyvä mielikuva, joka muuttuu kokemusten mukana ja johon voidaan vaikuttaa markkinointiviestinnällä. Imago on mielikuva organisaatiosta tai sen tuotteesta tai palvelusta ja se voi syntyä myös uskomuksista ilman kokemuksia. Myös siihen voidaan vaikuttaa markkinoinnilla. Maine on sidosryhmien mielikuva organisaatiosta.

tiosta eikä siihen voida vaikuttaa mainonnan keinoin, vaan se syntyy kokemuksista ja muiden kuin organisaation viesteistä. (Vallo & Häyrinen, 2016, 39.) Markkinointiviestintään tulee aina sopia organisaation strategioihin, tukea toimintaa, parantaa kuvaa organisaatiosta ja lujittaa suhteita asiakkaisiin ja muihin sidosryhmiin (Muhonen & Heikkinen, 2003, 61). Sisäinen markkinointi tarkoittaa, että organisaation markkinointisuunnitelma, asiakaspalvelutapa, arvot ja tavoitteet opetetaan henkilöstölle. Silloin koko yritys tukee markkinointisuunnitelmaa. Sisäinen ja ulkoinen markkinointi tarvitsee yhtenäistää, jotta markkinoinnista saadaan hyöty. (Muhonen & Heikkinen, 2003, 122.)

Organisaatio tarvitsee arvomaailman toimintansa ja viestintänsä pohjaksi. Arvot luovat maineen, mutta niiden on lähdettävä organisaation sisältä. Arvojen pitää tulla hyväksytyksi ja kunnioitetuksi koko organisaatiossa ja kaikissa ryhmissä, jotka työskentelevät organisaation hyväksi. Arvojen ulkoisella ja sisäisellä viestinnällä on merkitystä vain, jos myös johtajat sitoutuvat niihin. Kun arvot ovat selkeät, markkinointiviestintä on yhtenäistä. (Muhonen & Heikkinen, 2003, 32.) Kaiken markkinointiviestintään tulee perustua organisaation arvoihin ja toivottuihin mielikuviin, ja organisaation arvojen täytyy ilmetä kaikista markkinoinnin keinoista (Vallo & Häyrinen, 2016, 36).

Tapahtumamarkkinointi on yksi tapa markkinoida (Vallo & Häyrinen, 2016, 21). Tapahtumamarkkinointi on tietoista toimintaa, jossa organisaatio suunnittelee tapahtuman ja ympäristön, jossa se viestii kohderyhmälle elämyksellisten tapahtumien avulla (Vallo & Häyrinen, 2016, 21 – 22), markkinointitoimet, joissa organisaatio kohtaa asiakkaat tai muut sidosryhmät suunnittelemassaan tilanteessa ja ympäristössä (Muhosen & Heikkisen, 2003, 41, mukaan Suomen tapahtumamarkkinointiyhdistys ry) tai markkinointia tapahtumien ja tilaisuuksien avulla ja yhteydessä (Muhosen & Heikkisen, 2003, 42, mukaan Suortti). Tapahtumaan sisältyy, että organisaatio suunnittelee tapahtuman, määrittelee tavoitteen ja kohderyhmän ja tarjoaa kokemuksia, elämyksiä ja vuorovaikutusta (Vallo & Häyrinen, 2016, 22). Tapahtumia ovat esimerkiksi avajaiset, näyttely, messut, juhlat, luento, tutustumiskäynti, tiedotustilaisuus tai matka (sama, 41). Markkinointiviestintään kuuluvat mainonta, myynninedistäminen, suhdetoiminta, henkilökohtainen myyntityö ja sponsorointi (Muhonen & Heikkinen, 2003, 41; Vallo & Häyrinen, 2016, 31, 37). Näistä vain mainonta ja suoramarkkinointi eivät sisällä tapahtumamarkkinointia, ellei mainoksia elokuvissa lasketa sellaiseksi. Myynninedistäminen ja myyntityö

sisältävät esimerkiksi messuja ja esittelyjä, ja kaikkein eniten tapahtumamarkkinointia sisältää suhdetoiminta. (Muhonen & Heikkinen, 2003, 61.) Tapahtuma voi olla asia- tai viihdetapahtuma tai niiden yhdistelmä (Vallo & Häyrinen, 2016, 75 – 76). Se voi olla organisaation itse järjestämä, ostopalvelu, kattotapahtuma eli osallistuminen valmiiseen tapahtumaan tai ketjutettu eli itse tai ostopalveluna suunniteltu osallistuminen useampiin kattotapahtumiin (sama, 23, 77). Se voidaan järjestää organisaation omille jäsenille, yhteistyökumppaneille tai asiakkaille (Vallo & Häyrinen, 2016, 36; Maruzella, viitattu 29.10.2019). Kaikki organisaation järjestämät tilaisuudet voidaan järjestää markkinointitapahtumiksi (Vallo & Häyrinen, 2016, 37).

Tapahtumamarkkinoinnin pitäisi olla osa markkinointistrategiaa ja -viestintää eikä irrallista toimintaa (Muhonen & Heikkinen, 2003, 44; Vallo & Häyrinen, 2016, 22, 37.). Sen kuuluu vahvistaa organisaation imagoa ja tuotteen brändiä (Vallo & Häyrinen, 2016, 22). Markkinoinnin menetelmiä ja eri medioita kannattaa käyttää monipuolisesti ja ne kannattaa yhdistää kokonaisuudeksi (Muhonen & Heikkinen, 2003, 149). Integroidussa markkinointiviestinnässä eli kokonaisviestinnässä kaikki markkinointiviestinnän keinot on yhdistetty markkinoinnin suunnitteluksi ja toteuttamiseksi (sama, 74). Muita markkinointiviestintätavoitteita voidaan tehostaa tapahtumamarkkinoinnilla, ja tapahtumissa voidaan ja pitäisi käyttää myös muita markkinoinnin keinoja. Tapahtumaan kannattaa liittää mainonta, tapahtumaa kannattaa hyödyntää mainonnan teemana, ja tapahtuman aikana voi mainostaa. (Sama, 75.) Jos järjestetään tapahtuma, jolla on julkisuusarvoa, sitä kannattaa markkinoida ja mainostaa mahdollisimman tehokkaasti (sama, 76). Tapahtuma on markkinointia ja siten se on myös tiedotusväline eli media ja kannattaa nähdä sellaisena (sama, 150), mutta se kaipaa muuta markkinointia ja medioita tuekseen (sama, 151).

Tapahtumassa ihmisiä voidaan kohdata suoraan ja saada välitöntä palautetta (Vallo & Häyrinen, 2016, 23 – 24). Asiakassuhde on kaikkein tärkein onnistumiselle, sillä ilman asiakkaita ei ole liiketoimintaa (Muhonen & Heikkinen, 2003, 28). Täytyy tietää, mitä asiakas haluaa, ja se onnistuu parhaiten kuuntelemalla (sama, 23). Tutkimukset eivät anna todenmukaisinta ja tärkeintä tietoa asiakkaan toiveista eivätkä varsinkaan tunteista, ja ajankohtainen ja yksilöllinen tieto, etenkin tunteet, selviävät vain suoralla kohtaamisella, osaamalla kysyä ja kuunnella vastaukset (sama, 31, 47, 151).

Tapahtumassa voidaan vedota useisiin aisteihin: näköaistiin vaatteilla, sisustuksella ja koristeilla, kuuloaistiin musiikilla ja muilla taustäänillä, maku- ja hajuaistiin ruoka- ja juomatarjoilulla ja tuntoaistiin mahdollisuudella kokeilla tuotetta tai palvelua itse (Vallo & Häyrinen, 24). Markkinoinnissa täytyy vaikuttaa tunteisiin (Muhonen & Heikkinen, 2003, 17, 30). Tapahtuma luo vahvoja ja todellisia tunteita, tuottaa syvän elämyksen ja jättää pitkäaikaisen muiston. (Muhonen & Heikkinen, 2003, 43; Vallo & Häyrinen, 2016, 24, 38; Maruzella, viitattu 29.10.2019). Elämykseen kuuluu estetiikka, arjen yläpuolelle nouseminen, viihde ja uuden oppiminen (Vallo & Häyrinen, 2016, 139). Vaikka elämys on tärkeää, se ei ole välttämätöntä eikä itsetarkoitus. Esimerkiksi hyvin järjestetty seminaari asiantuntijoinen on hyvä tapahtuma viestin saamiseksi perille ja hyvä kokemus, joka jättää hyvän tunteen. (Muhonen & Heikkinen, 2003, 42.) Tapahtuma toimii etenkin arvoihin ja imagoon perustuvassa markkinoinnissa (sama, 42) ja tukee parhaiten kompleksisten tuotteiden myyntiä (sama, 43). Elämys ja muisto ovat vielä voimakkaammat, jos tapahtumaan liittyy jokin tarina (Vallo & Häyrinen, 2016, 66 – 67). Uhkaavien tarinoiden maailmassa tarvitaan toivoa antavia tarinoita, ja ne parantavat mielikuvaa organisaatiosta (Muhonen & Heikkinen, 2003, 32).

Viestintäkanavien määrän takia mainonnan teho on heikentynyt. Elämyksellinen ja henkilökohtainen tapahtumamarkkinointi auttaa erottumaan joukosta, eivätkä kilpailijat ole tapahtumassa läsnä. (Muhonen & Heikkinen, 2003, 16, 28, 42, 47; Vallo & Häyrinen, 2016, 21.)

Suorilla kohtaamisilla on kaikkein suurin vaikutus organisaation maineeseen (Vallo & Häyrinen, 2016, 40), ja ne antavat tilaisuuden toimia ja viestiä arvojen mukaan (Muhonen & Heikkinen, 2003, 32). Hyvä tapahtuma muistetaan kauan, parantaa mainetta ja antaa mahdollisuuden vahvistaa tai muuttaa imagoa, mutta epäonnistunut tapahtuma vaikuttaa tunteisiin, imagoon ja maineeseen negatiivisesti ja muistetaan myös kauan (Muhonen & Häyrinen, 2003, 47, 151; Vallo & Häyrinen, 2016, 31). Tapahtumamarkkinointi on muihin markkinointikeinoihin verrattuna kallis ja vaatii osaamista, joten sen riskit ovat suuremmat kuten mahdollisuudetkin (Muhonen & Heikkinen, 2003, 47).

Tapahtumalla täytyy olla aina tavoite, ja ne pitää määritellä selkeästi. Tapahtuman suunnittelu kuuluu aloittaa tavoitteiden asettamisella, tavoitteisiin on palattava suunnit-

telun eri vaiheissa ja suunnittelun täytyy palvella tavoitetta. Niitä ei pidä järjestää vain koska niin on ennenkin tehty tai koska muutkin tekevät niin. Ellei osaa vastata kysymyksiin, miksi tapahtuma järjestetään, kenelle ja mitä sillä haluaa viestiä, budjetti on parempi käyttää johonkin muuhun. (Muhonen & Heikkinen, 2003, 111, 116, 118, 132; Vallo & Häyrinen, 2016, 25, 121 – 122, 132 – 133, 294.) Tavoitteita voivat olla esimerkiksi parantaa organisaation näkyvyyttä, mielikuvaa organisaatiosta tai tuotteesta, viestiä organisaation arvoja, lujittaa vanhoja asiakassuhteita tai luoda uusia, esitellä tai myydä tuotteita tai palveluita, valmistella mahdollisuuksia myöhemmälle myynnille tai kerätä tietoa asiakkaista ja myyntivihjeitä (Muhonen & Heikkinen, 2003, 117; Vallo & Häyrinen, 2016, 25).

Tavoitteen määrittelyssä auttaa määrittellä muutos, joka halutaan saada aikaan kohderyhmässä. Kaiken tapahtumassa täytyy edistää toivottua muutosta ja siten tavoitetta: sisällön, kokemukset, elämykset, ympäristön ja yksityiskohtien. Mahdollisia muutoksia ovat lisääntynyt tieto tai mielenkiinto, aikomus käyttää tietoa, heränneet oivallukset tai parantunut mielikuva organisaatiosta, ja tapahtumassa voi oppia jotain. Eri ihmiset oppivat parhaiten eri tavoin, näkemällä, kuulemalla tai tekemällä, ja siksi on hyvä, jos näihin kaikkiin on mahdollisuuksia tapahtumassa. (Vallo & Häyrinen, 2016, 136 – 138, 300.) Muutos tiedoissa tai asenteissa on vaikein mitattava, mutta myös tärkein ja mielenkiintoisin (Kiviniemi, viitattu 29.10.2019).

Tavoitteen ja toivotun muutoksen määrittely auttaa myös arvioimaan onnistumista, ja konkreettista tavoitetta on helppo mitata (Muhonen & Heikkinen, 2003, 116, 118; Vallo & Häyrinen, 2016, 25 – 26, 132 – 133). Tätä varten on tiedettävä myös lähtötaso (Muhonen & Heikkinen, 2003, 116). Onnistumista arvioidaan heti tunnusluvuilla, kävijämäärillä, kohderyhmän osuudella kävijöissä, poisjäännin syillä, tehdyillä kaupoilla, tilatuilla materiaaleilla, hankituilla uusilla asiakkailla, asiakaspoluilla tapahtumassa, kerätyillä tiedoilla, medianäkyvyydellä, sosiaalisen median näkyvyydellä, kohderyhmän, järjestäjien ja yhteistyötahojen kokemuksella ja vertaamalla niitä odotuksiin ja vertaamalla mielikuvaa tarkoitettuun, hintaa ja työtä saavutuksiin ja saapuneita kutsuttuihin sekä myöhemmin viestin vastaanotolla, imagon kehityksellä, toistuviin tapahtumiin palaavien asiakkaiden määrällä ja myynnin kehityksellä pitemmällä ajalla (Muhonen & Heikkinen, 2003, 126, 118, 136 – 139, 141; Vallo & Häyrinen, 2016, 37 – 38; Kiviniemi,

mi, viitattu 29.10.2019). Verkkosivujen analyysillä, kuten Google Analytics, voidaan nähdä esimerkiksi kävijän polku sosiaalisen median mainoksesta verkkosivuille ja ilmoittautumiseen, ja sosiaalisen median näkyvyyttä voidaan mitata tviittien ja hashtagien määrällä, levinneisyydellä, suosituimpien ja vaikutusvaltaisimpien tviittajien tviiteillä, uusien seuraajien määrällä ja eniten reaktioita saaneilla päivityksillä (Kiviniemi, viitattu 29.10.2019). Tilattu materiaali voi olla uutiskirje, tutkimusraportti tai netistä ladattava tapahtumassa suositeltu materiaali (Kiviniemi, viitattu 29.10.2019). On muistettava arvioida juuri tavoitteisiin pääsyä eikä tapahtumantuotannon sujuvuutta (Muhonen & Heikkinen, 2003, 126), mutta sitäkin kannattaa tutkia sen verran, että opitaan seuraavaa tapahtumaa varten (Muhonen & Heikkinen, 2003, 126; Vallo & Häyrinen, 2016, 38). Pieniä tapahtumia voidaan arvioida laadullisin menetelmin, mutta suuria pitäisi arvioida myös määrällisesti (Muhonen & Heikkinen, 2003, 140). Voidaan käyttää palautelomakkeita, mutta tapahtumanaikaiset kyselyt keskeyttävät tapahtuman, eivät kerro vielä koko tapahtumasta ja johtavat liian hyviin tuloksiin kohteliaisuuden vuoksi (sama, 143). Luotettavimpia ovat kyselyt, jotka tapahtuvat vasta tapahtuman jälkeen ja ulkopuolisen tekemänä tai nimettömästi (sama, 143). Negatiiviset palautteet huomioidaan seuraavan tapahtuman suunnittelussa (sama, 144), ja asiakastutkimuksia pitäisi hyödyntää jo tapahtuman suunnittelussa (sama, 133). Palautekysymys, kuinka todennäköisesti tai mielellään asteikolla 1 – 10 suosittelee tapahtumaa muille, on hyvin ymmärrettävä ja vertailtava, vaikka sitä on joskus arvosteltu (Kiviniemi, viitattu 29.10.2019).

Kohderyhmä tulee myös määritellä tarkkaan ja suunnitella tapahtuma heille. On otettava huomioon esimerkiksi ikä, sukupuoli ja perhetilanne, ja mietittävä, mistä he ovat kiinnostuneet. On unohdettava omat mieltymykset ja asetettava kohderyhmän asemaan. (Vallo & Häyrinen, 2016, 135, 149, 295.) Asiatapahtuman vaikeusaste täytyy sovittaa kohderyhmälle (sama, 251). Uusia asiakkaita saadaan parhaiten jalkautumalla ulos heidän luokseen, jo tutustuneet ja vakiintuneet saapuvat suunniteltuihin tiloihin (Muhonen & Heikkinen, 2003, 112).

On mietittävä myös, mitä tapahtumalla ja tapahtumassa haluaa tai tarvitsee viestiä, sillä tapahtumat kertovat organisaation arvoista. Viestiin vaikuttavat teema, ohjelma, materiaalit, paikka, aika, kulussit ja tapahtuman isäntien käytös. (Vallo & Häyrinen, 2016, 140 – 142.)

Myös teema on valittava huolella ja sen pitää sopia organisaation arvoihin ja haluttuun mielikuvaan ja imagoon. Teemaan perustuu tapahtuman mielikuva ja se antaa aiheen eri aisteihin vetoaviin kulissemiin ja yksityiskohtiin. Samalla pelkkä teema ei riitä hyvään tapahtumaan, vaan tarvitaan idea, josta saa tarpeeksi sisältöä, tai se voi riittää, jos se näkyy kaikessa alusta loppuun. (Vallo & Häyrinen, 2016, 235 – 236, 293.)

Sisällössä otetaan huomioon tavoite ja kohderyhmä ja se sovitetaan yhteen teeman ja viestin kanssa. Sisältö voi syntyä suoraan teemasta tai niitä voi kehittää rinnakkain. Sisältö voi olla asiaa, viihdettä tai niiden yhdistelmää. Tapahtuman ulkonäön ja kulissien pitää sopia sisältöön ja tukea sitä. (Vallo & Häyrinen, 2016, 233, 295). Jos hankitaan esiintyjä, niiden pitää sopia organisaation arvoihin (sama, 252). Joihinkin tapahtumiin sopivat aktiviteetit (Vallo & Häyrinen, 254). Kutsun tai mainoksen herättämiä odotuksia ei saa alittaa (sama, 233).

Tapahtumat ovat ainutkertaisia, joten niiden täytyy onnistua ensimmäisellä kerralla, ja siksi tarvitaan suunnitelma (Muhonen & Heikkinen, 2003, 121). Tavalliset ideat ja teemat täytyy soveltaa organisaatiolle ja kohderyhmälle, sillä tapahtuman tulee perustua organisaation arvoille ja kohderyhmän tarpeille (sama, 2003, 110). Kaikkien osallistujien on ymmärrettävä organisaation arvot, etiikka, markkinointistrategia, resurssit ja tapahtuman kohderyhmä (sama, 115). Hyvin suunniteltu on puoliksi tehty. Suunnittelu on usein aikaa vievin ja se kannattaa aloittaa hyvissä ajoin, ottaa kaikki mukaan ja suunnitella kaikki alusta loppuun eli palvelupolku. (Vallo & Häyrinen, 2016, 191.) Ilmainen kannattaa suunnitella yhtä hyvin kuin maksullinen, jotta siitä tulisi hyvä (sama, 249). Kaikki tapahtumat pitää budjetoida tarkkaan ja budjetissa täytyy pysyä (Muhonen & Heikkinen, 2003, 120).

Tapahtuman suunnittelun strategiset kysymykset ovat ”Miksi, kenelle ja mitä”, eli tavoite, kohderyhmä ja sisältö, jotka kokonaisuutena ovat tapahtuman idea ja sen punainen lanka (Vallo & Häyrinen, 2016, 121, 293). Niitä seuraavat operatiiviset kysymykset ”Kuka, miten ja millainen”, joissa määritellään vastuuhenkilöt ja käytännön tekotapa ja ohjelma (sama, 125 – 126, 294), paikka (sama, 122, 170 – 171), aika ja kesto (sama, 174) ja budjetti (sama, 179).

Tapahtumantuotanto voidaan jakaa sisällöntuotantoon, tekniseen tuotantoon ja kaupalliseen tuotantoon. Siinä sisällöntuotantoon kuuluvat tavoite, teema, viesti, tuotteet tai palvelut, visuaalisuus ja elämykset ja tapahtuman koko käsikirjoitus alusta loppuun eli palvelupolku. (Vallo & Häyrinen, 2016, 192 – 193, 294.) Tekniseen tuotantoon kuuluvat paikan valinta ja ympäristön suunnittelu, rakentaminen ja purkaminen, tekniikka, luvat, turvallisuus ja aikataulu. Kaupalliseen tuotantoon kuuluvat budjetti, tunnusluvut, mittaus, markkinointi, yhteistyökumppanit ja sponsorit. (Vallo & Häyrinen, 192 – 193, 294.)

Tapahtumalle valitun paikan täytyy tukea tavoitetta, sopia teemaan ja ideaan ja organisaation imagoon. Sinne pitäisi olla helppo tulla, ja on hyvä, jos siellä on järjestetty tapahtumia aiemminkin. Tärkeitä ovat kulkuyhteydet, paikoitustila, esteettömyys, naulat, sopiva koko, somistumahdollisuus, äänentoisto, tarvittava tekniikka, tarjoilumahdollisuus ja saniteettitilat. Tapahtuman aikana sen pitäisi olla siivottu ja siellä pitäisi olla wc-paperia ja käsipyyhkeitä tarpeeksi. (Vallo & Häyrinen, 2016, 122, 170 – 171.)

Tapahtumaa pitää myös markkinoida. Se voidaan tehdä mediassa, sosiaalisessa mediasa tai suoramarkkinointina, ja sisäisellä markkinoinnilla on varmistettava, että kaikki organisaatiossa tietävät tapahtumasta. Markkinointikanava valitaan kohderyhmän mukaan ja tapahtuman luonteen tulee näkyä markkinoinnin ilmeessä. Sosiaalisen median markkinointiin voidaan liittää virtuaalinen tapahtuma sosiaalisessa mediassa, joka on samalla tapahtuman markkinointia ja sen virtuaalinen versio. (Vallo & Häyrinen, 2016, 69 – 70, 103 - 104.)

3 TOTEUTUS

3.1 Aikalaikirjallisuustietojen hakeminen

Minulla oli oikeastaan kaksi tehtävää: mahdollisimman kattavan bibliografian kirjoittaminen sekä kirjastotapahtumien suunnittelu, ja näistä viimeksi mainittu tehtävä edellytti ensin mainittua. Ensin mainittu tehtävä, bibliografia, vaati lähdekirjallisuuden lukemista ja perusteluja, vaikkei ollutkaan mitään teoriaa. Se on ollut myös aikaa vievin osa työtä. Kirjallisuuden historian päätin lainata yleisestä kirjastosta, sillä yliopistotasoinen kirjallisuudenhistoria todennäköisesti sisältäisi perusteellista kirjallisuusanalyysiä, jota en tarvitsisi tarkoituksiini. Siellä uusin kirjasarja Kansojen kirjallisuus oli vuodelta 1974 ja toiseksi uusin suppea tietokirja Kirjallisuuden lyhyt historia oli vuodelta 1962. Tuntui aluksi oudolta käyttää niin vanhoja kirjoja opinnäytetyön lähteenä, mutta tajusin, ettei tarvitsemani tieto, kirjailijoiden ja kirjojen nimet, vanhene tai uudistu kovin usein. Kirjaa lukiessa varmistuikin, että ennestään tuntemattomia kirjoja ovat arkeologit löytäneet hyvin harvoin ja suurin osa vanhasta säilyneestä kirjallisuudesta on säilytetty ja kopioitu niiden ilmestymisestä asti.

Kansojen kirjallisuudessa kerrottiin tietokirjallisuudesta onneksi jonkin verran ja kuvauksesta (aapis- ja sanakirjoja, matematiikkaa, tähtitiedettä, ennustusoppaita, uskonnollista ja viisaukirjallisuutta, lääketiedettä, lakeja ja oikeustapauksia) saatoin päätellä, että vanhan ajan ja keskiajan löydettävissä oleva tiede- ja aatehistoria löytyisi filosofian ja uskonnon historiasta. Niistä valitsin Filosofian historian ja Kristinuskon historia 2000 -kirjan, koska ne olivat sopivan tiiviitä. Muiden uskontojen kirjallisuutta hain useammista kirjoista ja nettilähteistä.

3.2 Teosten ajoittaminen

Sen lisäksi, että aikalaiskirjallisuutta piti etsiä, piti päättää, minkä ajanjakson kirjallisuutena ne pantaisiin esille. Tiesin, että esimerkiksi Homeroksen eepokset ja Raamatun kirjat perustuvat paljon vanhempaan suulliseen kirjallisuuteen, ja aluksi olisin halunnut ottaa tämän huomioon valitsemalla aikakaudet niin, että niihin sisältyisi vanhimpien kirjojen syntyhistoria. Se osoittautui huonoksi ajatukseksi, sillä eri kirjojen syntyhistoria olisi vaatinut eri jaksotusta, ja huomasin, ettei muutenkaan kannattanut poiketa perinteisestä historian jaksotuksesta. Lisäksi suullinen kirjallisuus muuttuu aikojen mukana, ja esille pantava kirja on ollut olemassa vasta kirjoittamisestaan lähtien. Seuraavaksi aiokin määrittellä kirjan iän viimeisen version iäksi sillä perusteella, ettei esille pantavaa kirjaa ollut sitä ennen, vaan jokin toisenlainen kirja. Tämäkään äärimmäisyys ei osoittautunut hyväksi ajatukseksi, sillä minulle selvisi, että monilla kirjoilla on ollut hyvin pitkä ja monivaiheinen syntyhistoria. Olisi harhaanjohtavaa esitellä kirja monta sataa vuotta uudempana kuin se on ollut melkein valmis. Niinpä olen ajoittanut kirjat perustellun mielipiteeni mukaan.

3.3 Tapahtumat ja aikakaudet

Itseeni ajan myötä kertyneen yleissivistyksen perusteella aioin suunnitella tapahtumat esittelemään vanhaa aikaa, keskiaikaa, renessanssia, 1600-luvun klassismia, barokkia ja myöhäisrenessanssia sekä 1700-luvun valistusta, ja jos ehtisin, jatkaa sitten kirjallisuuden historian vaiheiden mukaan, jolloin seuraavana olisi 1800-luvun vaihteen romantiikka. Jo aloitettuani varmistui, mitä olin aavistanutkin, että vanhaa aikaa ei voisi mahduttaa yhteen tapahtumaan, vaan se vaatisi vähintään kolme. Kun olin lukenut useamman aikakauden kirjallisuuden historiaa, varmistui sekin, että aikakausien ja siten kirjastotapahtumien sisällön jaottelussa ehdottomasti kannatti seurata perinteistä ja vakiintunutta jakoa, sillä se kuvastaa nimenomaan kulttuurin kehitystä ja vaiheita kaikkein parhaiten.

Tukee myös tapahtumasarjan yleissivistävää tavoitetta, kun tiedotuksen jäsentely vastaa mahdollisimman hyvin ihmisten jo olemassa olevaa yleissivistystä. Lopulta kävi sitten ilmi, etten enempää ehtinytkään kuin kolme vanhan ajan tapahtumaa.

Ensimmäinen tapahtuma on jokilaaksojen kulttuureista, toinen antiikin Kreikan kulttuurista ja muusta samanaikaisesta ja kolmas antiikin Rooman kulttuurista ja muusta samanaikaisesta. Antiikin Kreikan ajan kolme vaihetta ovat aivan erilaiset kulttuurin ja kirjallisuuden kannalta, mutta kolme erillistä tapahtumaa niin kaukaiselta ajalta ei olisi kiinnostavaa eikä edes toisi aikakausien erilaisuutta esiin yhtä hyvin kuin yksi näyttely, jossa kolme vaihetta tuodaan esille erillisinä. Samoin Rooman keisariajan kirjallisuuden jakaminen ja otsikointi ryhmiin kulta-aika, hopea-aika ja loppuaika havainnollistavat hyvin Rooman etenevää rappiota.

Koska tapahtumien tarkoitus on esitellä aikakausia ja kulttuurin kehitystä ajan myötä, on johdonmukaista, että kirjallisuus valitaan tapahtumiin juuri ajoituksensa eikä esim. maantieteellisen paikan, kansan, kulttuurin tai alkukielen perusteella. Siten muinaisroomalainen ennen keisariaikaa kirjoitettu kirjallisuus kuuluu toiseen näyttelyyn ja kreikkalaisten kreikaksi Rooman keisariaikana kirjoittama kirjallisuus kolmanteen näyttelyyn. Sama koskee kirjallisuuden ryhmittelyä aikakausien alajaon mukaan sekä muiden maiden kirjallisuutta. On tarkoitus havainnollistaa ihmiskunnan kulttuurin kehitystä ajan myötä eikä eri kulttuurien tai maanosien kehitystä erikseen.

Aikakautta kuvaava myöhempi kirjallisuus voi myös olla hyvin vanhaa, esimerkiksi antiikin historiaa on kirjoitettu jo antiikin aikana. Niinpä aikakausijaon selkeys vaatii myös aikalaiskirjallisuuden ja myöhemmän kirjallisuuden erottelua kuitenkin niin, että aikakausijako on ensisijainen. Käytännössä kunkin kirjaston tilat ratkaisevat, miten aineistoa voi panna esille.

Historiallinen aika alkaa kirjoitustaidon keksimisestä 3000 eaa. (Turun kaupunki, opetuksen verkkopalvelut, viitattu 17.9.2019; Korhonen, viitattu 17.9.2019), ja tämä on ilmeinen aikaraja kirjallisuutta esitteleville tapahtumille. Antiikin aika alkaa 800 eaa. (Tieteen termipankki, viitattu 17.9.2019; Korhonen, viitattu 17.9.2019), joten ensimmäinen tapahtuma on Jokilaaksojen aika 3000 – 800 eaa.

Antiikin Kreikan aika jaetaan arkaaiseen, klassiseen ja hellenistiseen kauteen. Klassisen kauden katsotaan alkavan 480 eaa., kun Ateena voitti persialaissodat (Juden, viitattu 26.9.2019). Hellenistisen ajan katsotaan alkavan 323 eaa., kun Aleksanteri Suuri oli valloittanut Persian, Egyptin ja Lähi-idän Intiaan asti ja hänen kuoltuaan alue hajosi pikkuvaltioiksi (Juden, viitattu 26.9.2019), ja päättyvän Aktinonin taisteluun 31 eaa. (Juden, viitattu 26.9.2019). Ratkaisevaa oli, että Rooma valloitti Egyptin, jonka kaupungista Aleksandriasta oli kulttuurin keskus hellenistisenä aikana (Bendz, 1974, 433).

Rooman keisariaika alkaa kuitenkin vasta 27 eaa., kun Augustus nimitettiin ensimmäiseksi keisariksi (Kaivo-oja, viitattu 26.9.2019). Sitä ennen Julius Caesarista tuli ensimmäinen itsevaltiainen 44 eaa. (Kaivo-oja, viitattu 26.9.2019) ja Rooma oli valloittanut Kreikan jo 146 eaa. (Juden, viitattu 26.9.2019). Lisäksi Rooman kirjallisuuden kultakauden katsotaan alkavan 43 eaa., kun edeltävä Ciceron kausi päättyy Ciceron kuolemaan (Bendz, 1974, 480, 495) ja ehkä myös siksi, että silloin Octavianus, tuleva Augustus pääsi valtaan ja rauhan kausi alkoi (sama, 509 – 510). Monet Augustuksen ajan ja roomalaisen kirjallisuuden kultakauden kirjailijat ja runoilijat tosiaan julkaisivat ensimmäiset teoksensa ennen 31 eaa. Niinpä sopiva aikaraja toiselle ja kolmannelle tapahtumalle on 43 eaa, Rooman kirjallisuuden kultakauden alku. Toisen tapahtuman alajaksojen otsikossa hellenistinen aika pitäisi tietenkin otsikoida oikein ”323 – 31 eaa.” ja selvittää perustelu, mutta toisen tapahtuman otsikoksi paras tai vähiten huono olisi Antiikin Kreikan aika 800 – 43 eaa. Tuo ”aika” otsikossa on tärkeä myös siksi, että antiikin Kreikalla tarkoitetaan muinaiskreikkaa puhuneen antiikin kansan kulttuuria, joka jatkui Rooman monikulttuurisessa imperiumissa vielä 31 eaa. jälkeenkin. Vastaavasti kolmannelle tapahtumalle sopiva otsikko olisi Antiikin Rooman aika 43 – 400 jaa. Rooman keisariaika ei olisi täsmällinen nimi tuolle ajalle, ja taas ”aika” on tärkeä sana, koska antiikin Rooman kulttuuri ja valtio oli olemassa jo antiikin kreikan hellenistisenä aikana (Bendz, 1974, 456 - 508).

3.4 Aikalaikirjallisuus

3.4.1 Jokilaaksojen aika 3000 – 800 eKr.

Kaksoisvirranmaassa kirjoitettiin kirjakielen alusta asti aapiseksi tarkoitettuja kirjain- ja sanaluetteloita ja pian sumer- akkad-sanakirjoja ja sitten sumer-akkad-heetti- tai sumer-akkad-hurri-sanakirjoja (Lassøe, 1974, 57 – 58). Lassøe kertoo tietosanakirjamaisesta käsiteluettelosta (1974, 60) ja kielitieteeseen pyrkivistä samankuuloisten sanojen luetteloista (1974, 61). Nämä kirjoitettiin nuolenpääkirjoituksella savitauluille ja valokuvia kirjoitetuista savitauluista olisi hauska panna esille. Lisäksi kirjoitettiin matematiikan, geometrian, astrologian ja monenlaisen ennustamisen, kuten uhrieläinten sisäelimitystä, ihmisen kehon piirteistä, tähdistä, muista luonnonilmiöistä ja veteen pudotetusta öljystä ennustamisen kirjoja (Lassøe, 1974, 62 – 63). Polyteistisen uskonnon yli 3000 jumalan järjestelmällinen luettelo sukulaisuus- ja valtasuhteineen on ennen Assurin kaupungin vahvistumista ja kansallijumala Assurin palvontaa (Lassøe, 1974, 65), siis ennen 2000 tai 1000 eKr. (Ganeri, Martell & Williams, 2005, 42), joka tapauksessa ennen 800 eKr. Hurrista heetiksi ja assyriaksi käännetty, indoiraanisia ammattitermejä sisältävä hevoshoidon kirja on 1600-luvulta eKr. (Lassøe, 1974, 67 – 68).

*Gilgamesh*ista kerrottiin tarinoita 2600-luvulta eKr. saakka ja muistiinmerkittyjä versioita on useampia. Nykyään tunnettu standardimuoto kirjoitettiin 1600 eKr. (Lassøe, 1974, 72.) Myyttisiä kertomuksia ovat myös kertomus Ishtar-jumalattaren manalanmatkasta, luomiskertomus, ihmiskunnan alkuhistoria luomisesta vakiintumiseen ja *Atharasis* eli vedenpaisumuskertomus (sama, 87 – 88). Lisäksi on Kärsivästä vanhurskaasta kertova Jobin kirjan esikuva, sananlaskuja, faabeleita, opettavia vuoropuheluita, kyyninen *Herran ja orjan vuoropuhelu*, laaja uskonnollinen kirjallisuus ja lakitekstit (sama, 990 – 93). Andreae mainitsee vielä erikseen katumuspsalmit (1962, 31).

Ras Samran eli Ugaritin löydöt Syyriassa sisältävät tekstejä 1300-luvulta eKr. Niihin kuuluu mytologisia, vuoden ja elämän kiertokulkuun liittyviä tekstejä sekä historiallisia asiakirjoja, virkakirjeitä, sopimuksia, laivausluetteloita, sanakirjoja yms. Yksi teksti kertoo sateen, myrskyn, kasvun ja hedelmällisyyden jumala Baalin ja kuivuuden ja kuo-

leman jumala Motin vuotuisesta taistelusta, Baalin kuolemasta ja ylösnousemuksesta ja hänen vaimonsa Anatin suremisesta ja avunannosta. Monet muut mytologiset tekstit ovat vaikeaselkoisia. Kuningas Dan’el on yhdessä muinaisbabylonialaisen perimätiedon kanssa ollut Raamatun Danielin virikkeenä. (Kapelrud, 1974, 132 – 138; Nissinen, 2008, 159 – 160.)

Egyptissä Vanha valtakunta (n. 2500 - 2150 eKr.) Keskivaltakunta (n. 2050 - 1650 eKr.) ja Uusi valtakunta (n. 1550 - 1070 eKr.) kuuluvat kaikki antiikkia edeltävään faaraoiden Egyptin aikaan (Kaivo-oja, viitattu 6.9.2019). Kirjojen ajoituksissa viitattiin usein näiden valtakuntien aikoihin.

Vanhinta egyptiläistä kirjallisuutta ovat pyramiditekstit, jotka kuninkaiden hautojen seinissä sisältävät hautausrituaaleja, rakennusten vihkimisiä, käärmeleijonakuninkaita ja kruunaustekstejä (Säve-Söderbergh, 1974, 100). Kuvat tällaisista teksteistä olisivat taas hauskoja. Vanhan valtakunnan kukistumisen jälkeen ne vaihtuivat arkkuteksteihin, joita kirjoitettiin vainajien sarkofageihin ja koottiin *Kuolleiden kirjaan* 1600 eKr., joka pantiin vainajan mukaan arkuun (Säve-Söderbergh, 1974, 101 – 102).

Ptahhotepin elämänviisaus on vanhimpia säilyneitä egyptiläisiä kirjoituksia (ilmeisesti pyramiditekstien jälkeen) (Säve-Söderbergh, 111 – 112). Kirjastosta löytynyt ”*Kuinka Dada-em-anh pelasti kuninkaan päivän*” ei sisältänyt tietoja alkuperästä, mutta Antikvariaatti.netin mukaan se on muinaisegyptiläinen tarina ajalta 4500 vuotta sitten eli noin 2500 eKr. (Antikvariaatti.net, viitattu 1.11.2019). *Epätoivoisen kaksinpuhelu* sijoitetaan yleensä Vanhan ja keskimmäisen valtakunnan väliin (Säve-Söderbergh, 1974, 118 – 119).

Keskimmäisen valtakunnan aikaan ajoitetaan kertomukset *Kaunopuheinen talonpoika*, *Haaksirikkoutuneen satu*, *Sinuhe* (sama, 121 – 122) ja kertomus 5. dynastian kuninkaiden jumalallisesta syntymästä (sama 123). *Viisaan miehen kehotukset* ajoitetaan Keskimmäisen ja uuden valtakunnan väliseen sisällissotien aikaan 1700 eKr. (sama 117 – 118). *Merikaren oppi*, *Nofertin profetia* ja *Amenemhetin oppi* ovat poliittista kirjallisuutta tai propagandaa, joilla on myös kaunokirjallista arvoa, ja ne ajoittuvat 2000 eKr. tienoille (sama, 115 – 117). *Khetin oppi* on ammattisatiiri samoilta ajoilta (sama, 113).

Andreae ajoittaa 2000 eKr. myös *Hymnin hedelmälliselle Niilille* (1962, 23 – 24). Säve-Söderbergh on suomentanut nimen Ylistyslauluksi Niilille (1974, 109).

Uuden valtakunnan aikana kirjoitettiin sananlaskukokoelma *Anin oppi* (Säve-Söderbergh, 1974, 112), *Satu kahdesta veljeksestä* (sama, 124), *Satu lumotusta prinssistä* (sama, 124 – 126), kertomus Sethin ja Horuksen taistelusta (sama, 126) ja juuri ennen Uuden valtakunnan häviötä 1000 eKr. seikkailukertomus Unamunin onnettomuuksista matkalla Libanoniin ostamaan aineksia Amun-jumalan laivaa varten (sama, 126). Farao Ekhnatonin kerrotaan kirjoittaneen aurinkohymnin tai hymnin auringonjumala Atonille, ja uskontouudistuksen epäonnistumisen jälkeenkin Egyptin uskonnolliset runot tai laulut kuvasivat henkilökohtaisempaa jumalasuhdetta (Säve-Söderbergh, 1974, 107, Andreae, 1962, 25). *Amenemopen oppi* / opetus on ollut esikuvana Raamatun Sananlaskujen kirjalle ja ajoittuu 20. dynastian aikaan 1189 – 1077 eKr. (Päivinen, T., 2015, 13).

Egyptin tieteellinen kirjallisuus oli heikkoa muuhun kirjallisuuteen ja kulttuuriin verrattuna. Poikkeuksia on vain kirurgian käsikirja 2500 eKr. *Papyrus Edw. Smith*, joka sisältää yritystä päätellä tieteellisesti ja *Tuthmosis II:n annaalit* hänen valloituksistaan Syyriassa ja Palestiinassa 1400 eKr., jotka perustuvat sotapäiväkirjoihin ja saalis- ja veroluetteloihin. *Papyrus Rhind* 1600 eKr. on esimerkki vain käytännöllisestä matematiikasta, jota Egyptin matematiikka yleensä oli. (Säve-Söderbergh, 1974, 98 – 99.)

Säve-Söderbergh mainitsee vielä jumalhymnit, draamakuorolaulut, kuninkaan ylistyslaulut, armeijan voittolaulut, juhlarunot ja ”erityisesti” rakkausrunot ajoittamatta niitä mitenkään (1974, 109). Andreae sanoo egyptiläisten paimen- ja rakkausrunojen olleen esikuvana Raamatun Laulujen laululle (1962, 24 – 25).

Intiassa *Rigvedan* vanhimmat osat ovat ajalta 1500 – 1200 eKr., mutta Veda-kirjat olivat valmiit vasta 600 – 500 eKr. (Møller-Christensen, 1974, 662). Tässä tapauksessa ei kokonainen Rigveda ollut vielä valmis eikä mikään muukaan kokonaisena säilynyt kirja.

Kiinassa Shang-dynastian aikana ennen 1027 eKr. tehtiin ennustuksia kuumentamalla kilpikonnankuoria tai eläinten (harvoin ihmisten) luita niin, että niihin syntyi halkeamia,

jotka sitten tulkittiin enteiksi ja ennustus kirjoitettiin samaan luuhun silloisilla kirjoitusmerkeillä (Egerod, 1974, 467, 471). Sen lisäksi poliittisten tapahtumien tai rituaalien muistoksi valettiin pronssiesineitä, kuten maljakoita, joskus taiteellisesti hyvin arvokkaita, joihin tapahtuma kaiverrettiin muistiin juhlallisin ja muodollisin, mutta hyvin tyyviin sanamuodoin (Egerod, 1974, 474). Kuvat tällaisista enneluista ja historiamaljakoista olisivat hienoja.

Muutosten kirjan jotkut luvut ovat Chou-dynastian (1027 – 221 eKr.) alusta (Egerod, 1974, 473) ja *Historian kirjan* jotkut asiakirjat ajalta 1000 – 600 eKr. (sama, 467), mutta osa luvuista on kirjoitettu ja kirjat on koottu Kungfutsen toimesta ja elinaikana 551 – 479 eKr., joten nämäkään kirjat eivät olleet valmiita vielä ennen 800 eKr. *Laulujen kirjan* runoista osa on kansanrunoja, jolloin ne voivat olla vanhoja, mutta ne koottiin ja muokattiin (myös kieliasulta) myöhemmin ja perimätiedon myös Kungfutsen toimesta (sama, 482).

Jokilaaksojen ajalta on siis säilynyt aikalaiskirjallisuutta hyvin vähän tai hyvin vähän kirjoja on koottu niin, että ne olisivat olleet valmiita aikalaisensa silmissä. Tämänkin vuoksi aluksi harkitsin erilaisia aikarajoja tapahtumien esittelemille aikakausille, mutta vakiintunut jako kuvaa kulttuurin kehitystä parhaiten ja on hyvä esitellä ihmisille ennestään tuttuja aikakausia kirjallisuuden näkökulmasta. Ja sekin nimenomaan kertoo kulttuurin kehityksestä, miten toisilta ajoilta on vähän ja toisilta paljon kirjallisuutta, ja miten kauan kestää kirjoitustaidon keksimisestä kirjallisuuden kertymiseen.

3.4.2 Antiikin Kreikan aika 800 – 43 eKr.

Arkaainen aika 800 – 480 eKr.

Ilias ja *Odyseeia* kirjoitettiin 600 eKr. (Bendz, 1974, 240 – 243). Muistakin muinaiseepoksista on tietoja ja katkelmia. *Theba-taru* on pohjana kolmelle eepokselle: *Oidipus*,

Seitsemän sankarin taru ja *Epigonit* (Bendz, 1974, 245). *Aithiopsis* ja *Telegoneia* ovat jatko-osia *Homeroksen* taruille ja jälkimmäinen on tehty 500-luvulla eKr., mutta muut Homerosta jäljittelevät sitä ennen (Bendz, 1974, 245). *Bratakhomyomakhia* on eeposparodia (sama, 245 – 246). 33 eri-ikäistä ja –tasoista eepistä runoa jäljittelevät Homeros-ta ja kertovat jumaliin liittyviä myyttejä ja taruja (sama, 246), ja ne voivat kuulua yhtä hyvin arkaaiseen kuin klassiseen vaiheeseen, jos löytyvät.

Hesiodos eli 700 eKr. ja oli Homeroksen aikalainen (Bendz, 1974, 246 – 247). Hän kirjoitti *Theogonian* (*Jumalten synty*), joka on järjestelmällinen ja samalla runollinen esitys kreikkalaisista jumalista ja myyteistä (sama, 250), ja kirjan *Erga kai hemerai*, ”*Työt ja päivät*”, joka sisältää omaelämäkertaa, myyttejä, viisaukirjallisuutta, käytännön neuvoja ajan pääelinkeinoista maanviljelyksestä ja merenkulusta ja talonpoikien uskomuksia (sama, 252 – 255).

Faabelin uskotaan olevan yhtä vanhaa kuin eepisen runouden suullisena kirjallisuutena, mutta sitä on kirjoitettu muistiin paljon myöhemmin (Bendz, 1974, 379). *Aisopos* eli joskus 500-luvulla eKr. eikä itse kirjoittanut, mutta hänestä keksittiin elämäntarina, johon liittyi suuri satukokoelma nokkeluuksineen. Kirjoitusajankohtaa ei tiedetä, vaikka Sokrateen kerrotaan sovittaneen Aisopoksen satuja runomuotoon vankilassa. Vanhin tunnettu kokoelma julkaistiin 300-luvun lopulla eKr., mutta se katosi myöhemmin (sama, 379). Säilyneet versiot on kirjoitettu varhaisena keisariaikana ja lisäksi on säilynyt latinankielinen versio (sama, 379 – 380). Vaikka vanhin tunnettu kirjoitettu kokoelma meneekin hellenistisen kauden puolelle, faabeleissa suullinen vaihe on oikea. Faabelia ei tarvitsekaan kertoa täsmälleen samalla tavalla, kuten esim. runoja. Faabeleita ei myöskään ole sovitettu sellaiseksi kokonaisuudeksi kuin kansanrunoista koottu *Odysseia* tai *Ilias*.

Kreikan varhaisimmat runot olivat jambeja, elegioita ja epigrammeja ja niitä esitettiin huilun säestyksellä (Bendz, 1974, 257).

Jambissa oli tietynlainen runomitta, ja se oli ollut alun perin pilkkaruno, mutta lopulta käytettiin monenlaiseen (Bendz, 1974, 257). Erittäin ihailtu jambirunoilija oli 6.4. 648

eKr auringonpimennyspäivänä syntynyt *Arkhilokhos* (sama, 258 – 261). *Hipponaks* jatkoi jambirunoutta ja käytti välillä sen muunnosta ontuvaa jambia (sama, 262 – 263).

Myös elegiassa ja epigrammissa oli aina sama runomitta, mutta epigrammi oli lyhyt. Elegia tarkoittaa valitusta ja epigrammi otsakirjoitusta ja ne olivat kai olleet alun perin hautajaislaulu ja hautakivikirjoitus, mutta niitäkin käytettiin lopulta kaikenlaisiin runoihin (Bendz, 1974, 263). *Mimnernoksen* elegiat käsittelevät monia asioita, etenkin rakautta (sama, 263). *Tyrtaios* kirjoitti isänmaallisia taistelulauluja, josta on suomennettu Ateenalaisten laulu (sama, 264). Ateenalainen valtiomies *Solon* (640 – 560 eKr.) kirjoitti elegioja poliittisesta toiminnastaan ja periaatteistaan (sama, 265 – 266). *Theognis* oli aatelismies joka karkotettiin mailtaan demokratisoitumis- ja kapitalismikehityksen yhteydessä kirjoitti sekä synkeitä että iloisia runoja (sama, 267 – 269).

Varsinainen lyriikka eli mitaltaan vapaammin valittava, tunteellinen ja lyyran säestyksellä laulettava kehittyi Lesbos-saarella 600-luvun lopulla eKr. (Bendz, 1974, 269 – 270). Aloittaja oli *Terpandros*, joka lisäsi lyyran kieliä neljästä seitsemään, mutta hänen runojaan on säilynyt vain vähän (sama, 271). Seuraavia olivat *Alkaios* (sama, 272 – 274) ja etenkin *Sapfo* (sama, 274 – 278). Lesbos-saaren ulkopuolelta joonialainen *Anakreon* oli etevin (sama, 279 – 280).

Samaan aikaan doorilaisella alueella eli Spartan tienoilla kehittyi kuorolyriikka (Bendz, 1974, 281). Kuorolyriikan kirjoittajia arkaaisena aikana olivat *Alkman*, jolta on säilynyt vain joitain katkelmia, kuten *Parthenion* ja *Pieni yölaulu* (sama, 282), *Stesikhoros*, (sama, 282 – 283) ja *Ibykos* (sama, 283 – 284).

Luonnonfilosofit aloittivat jo arkaaisena aikana. Filosofeista ensimmäisenä on pidetty *Thalesta*, mutta hän ei kirjoittanut mitään. *Anaksimandros* ja *Anaksimenes* ovat molemmat kirjoittaneet teoksen *Luonnosta*, mutta ne eivät ole säilyneet. (Salomaa, 1999, 18.) Heidän ajatuksistaan ovat kertoneet *Aristoteles* (Salomaa, 1999, 18) ja *Diogenes Laertios* (Bendz, 1974, 381). *Xenofanes* ja *Herakleitos* ovat vanhimmat, joilta on säilynyt omia tekstejä. *Xenofanes* lasketaan joskus elealaiseen koulukuntaan. Hän muutti Eleaan satavuotisen elämänsä lopulla 540 eKr. ja sai oppilaakseen *Parmenideen*, elealaisen koulukunnan varsinaisen perustajan. *Xenofanes* kirjoitti Homeroksen ja He-

siodoksen antropomorfisen ja polyteistisen jumalakuvan arvostelun, joka lähenee mono-teismii. (Salomaa, 1999, 27 – 28.) *Herakleitos* eli 600- ja 500-luvun vaihteessa eKr. ja kirjoitti kirjan *Kaikkeudesta* (Salomaa, 1999, 25). *Pythagoras*, joka Bendzin mukaan kuoli 480 (1974, 382), ei myöskään kirjoittanut. Pythagoralaisuus oli poliittis-uskonnollinen liike n. 530 – 348 eKr. ja uuspythagoralaisuus Rooman keisariaikana 0 – 100 jKr., eikä oppilaiden kirjoittamista säilyneistä kirjoituksista tiedetä, kumpaan aikaan ne on kirjoitettu. (Salomaa, 1999, 22.)

Myös jotkut tragediakirjailijat aloittivat arkaaisena aikana. Ensimmäisenä *Thespis* esitti tragedian juhliissa Dionysoksen kunniaksi (Bendz, 1974, 304). *Khoirilos* esitti ensimmäisen näytelmänsä 520 eKr. (sama, 305). *Frykhiinos* voitti Dionysos-juhlan draamakilpailun 510 eKr. ja *Egyptiläiset*, *Danaidit* ja *Alkestis* ovat säilyneet osittain (sama, 306). Bendz mainitsee lisäksi näytelmät *Miletoksen kukistaminen* ja *Foinikialaiset*, muttei kerro, ovatko ne säilyneet (1974, 306).

Kreikkalaisten siirtokuntien perustamisen myötä kirjoitettiin maantieteelliskansatieteellisiä kuvauksia rannikon läheisyydestä ja joskus jokia myöten sisämaahan (Bendz, 1974, 400). *Hekataios* 500-luvun lopulla eKr. kirjoitti maantieteelliskansatieteellisen kuvauksen suurimmasta osasta silloin tunnettua maailmaa, nimeltä *Periplous* (Rengasmatka / Ympäripurjehdus) (sama, 399, 400).

Zarathustrasta tiedetään hyvin vähän, mutta todennäköisesti eli ja opetti ennen vuotta 600 eKr. Itä-Iranissa (Asmussen, 1974, 641). Zarathustralaisten pyhien kirjoitusten koelma kuitenkin kirjoitettiin muistiin vasta sasanidien kauden 200 – 600 jKr. lopulla (sama, 642).

Intiassa olennainen osa Veda-kirjallisuutta oli valmis 600 tai 500 eKr. (Møller-Christensen, 1974, 662). *Rigveda* on paras kaunokirjallisesti (sama, 664 – 665). *Sama-vedan* 1810 säkeistöstä vain 75 ei ole jo *Rigvedassa* (sama, 657). *Yajurveda* sisältää selityksin varustettuja uhrikaavoja (sama, 657). *Atharvaveda* sisältää joitain hymnejä, mutta eniten loitsuja (sama, 657 – 658). Lisäksi veda-kirjallisuuteen lasketaan usein *Brahmanat*, *Aranyaka* ja *Upanishadit* (Møller-Christensen, 1974, 657). *Upanishadeja* sanotaan Veda-kirjallisuuden päätökseksi (sama, 664), ja *Upanishadeista* tärkeimmät

kuusi ensimmäistä on kirjoitettu 1000 – 500 eKr. (sama, 668). Tästä päätellen kaikki veda-kirjallisuus oli kirjoitettu ennen 500 eKr. *Brahmanat* ovat kuhunkin Veda-kirjaan kuuluvia suorasanaaisia selityksiä, jotka sisältävät kuivia systemaattisia selityksiä, miten pitää uhrata, mutta myös symbolisia selityksiä, miksi, ja myyttejä, kuten intialaisen vedenpaisumuskertomuksen (Møller-Christensen, 1974, 660). *Upanishadit* ovat esoteeristä oppia ja filosofiaa ja Veda-kirjallisuuden elinvoimaisin osa (sama, 664).

600 eKr. lähtien veda-uskonto vetäytyy taka-alalle ja alkuperäisväestön ja alempien arjalaisten luokkien kansanuskonto, joiden jumalista ja rituaaleista tuli hindulaisuuden olennainen osa, saa enemmän tilaa. Uusi uskonnollisuus tunnusti veda-kirjallisuuden auktoriteetin ja sai siten brahmaanien hyväksynnän ja hindulaisuus alkoi muotoutua. (Møller-Christensen, 1974, 670 – 672.)

Jainalaisuus ja buddhalaisuus syntyivät 500 eKr. tienoilla (Møller-Christensen, 1974, 685). Ensimmäinen ajoitettava jainalaisuuden julistaja Vardhamana / Mahavira eli 540 – 468 eKr., mutta hänellä oli useita edeltäjiä (sama, 686).

Buddha eli *Siddharta Gautama* eli n. 560 – 480 eKr. Hän ei itse kirjoittanut, mutta *Benares*-puhe on perimätiedon mukaan hänen ensimmäinen puheensa ja sisältää buddhismien pääkohdat. (Møller-Christensen, 1974, 687.) Buddhalaisten kaanonin alettiin kuitenkin kirjoittaa vasta 0 – 100 eKr. (sama, 689).

Kiinan varsinainen kirjallisuus alkoi Chou-dynastian aikana 1027 – 221 eKr. (Egerod, 1974, 467). Oraakkelikirjallisuus perustui jo Shang-dynastian aikana käytetyille ennustuksen lajeille eikä ole kirjallisesti arvokasta. N. 1000 eKr. keksittiin ennustaa pitkällä ja lyhyillä kärsämön varsilla niin, että niitä vedettiin kuusi ja asetettiin vetojärjestyksessä kuvioiksi, joita saattoi olla 64 erilaista. Niiden tulkinta kehittyi taidoksi, jota kuvaamaan kirjoitettiin Kiinan vanhin kirja *I Ching* eli *Muutosten kirja* (sama, 472 – 473). Kirjan alkuperästä on vain perimätietoa ja myyttejä, sen kommentit on pantu Wen Wangin ja Chou Kungin, viisaan kuninkaan ja Chou-dynastian syntymisen aikaan eläneen myyttisen sankarin nimiin, ja jotkut luvut olisi kirjoittanut Kungfutse (551 – 479 eKr.) (sama, 473).

Kalenterikirjallisuus on muistiinmerkittyjä tapahtumia ja enteitä ja siitä kehittyi kronikakikirjallisuus (Egerod, 1974, 467). *Historian kirjaan* on koottu asiakirjoja, joiden tyyli on yhtä tiivis ja muodollinen kuin aiemmissa historiallisina asiakirjoina toimineissa pronssiesineissä (sama, 475). Perimätiedon mukaan *Kungfutse* keräsi sata asiakirjaa, joiden alkuperä on Kiinan varhaisimmilta ajoilta hänen omaan aikaansa. Kirjana on säilynyt 58 ja niistä noin puolet on alkuperäisiä ja ajalta ennen Kungfutsea vuosilta 1000 – 600 eKr. Alkuperäisiä sanotaan ”uudeksi tekstiksi”, sillä ne kirjoitettiin ulkomuistista uudelleen sen jälkeen, kun Ch’in-dynastian ensimmäinen keisari poltti kirjat 213 eKr. ja Hang-dynastia nousi valtaan 206 eKr. Loput on koottu katkelmien ja vanhempien lähteiden perusteella myöhäisimmillään 300 – 400 jKr. Niitä sanotaan ”vanhaksi tekstiksi”, sillä myöhemmin niiden väitettiin löytyneen kätkeä Kungfutsen talon seinästä, mikä ei ole totta. (Egerod, 1974, 476.) Taas kirjan esittely myöhäisantiikissa tuntuisi suuremmalta virheeltä kuin esittely tänä aikakautena. Kungfutsen osuus *Muutosten kirjassa* ja *Historian kirjassa* on perimätietoa, jota ei sanottu osoitetun oikeaksi eikä vääräksi eikä myöskään mistään syystä epäuskottavaksi ja on ainoa tieto kirjojen syntyhistoriasista. *Historian kirja* on mahdollisimman hyvin tehty rekonstruktio uskottavasti 800 – 480 eKr. kerätystä kokoelmasta.

Chou-dynastian aika oli myös ruhtinaskuntien lisääntyvän itsenäistymisen aikaa ja kullakin ruhtinaskunnalla oli oma kronikoitsijansa, mutta vain *Lun kronikka Ch’un-ch’iu*, ”Kevättä ja syksyä” on säilynyt. Se kuvaa aikaa 772 – 481 eKr. (Egerod, 1974, 479.)

Perimätiedon mukaan muinaiset kuninkaat määräsivät keräämään koko maan runot ja *Kungfutsen* aikana oli 3000 runoa, joista hän valitsi 305 runoa *Laulujen kirjaan Shih Ching*, ja tässä yhteydessä Egerod mainitsee erikseen, että mikään ei todista perimätietoa oikeaksi eikä vääräksi eikä epäuskottavaksi, vaan se voi hyvin olla totta. (1974, 482.) Runot on muokattu yhtenäiseen kielelliseen tyyliin, joka peittää niiden iän ja murteen (sama, 482), ja valittu kungfutselaisten ihanteiden mukaan niin, etteivät ne ilmaise liian suuria kärsimyksiä eivätkä liikaa mielikuvitusta (Egerod, 1974, 486). Ne kertovat Kungfutsea edeltäneestä Kiinasta enemmän kuin mikään muu säilynyt aineisto (sama, 481).

Ensimmäinen kirja *Kungfutsesta* (oikealta nimeltään *K'ung Ch'iu*, 551 – 479 eaa.) on *Lun-yu*, ”*Keskustelut*”. Se on kokoelma oppilaiden kysymyksiä ja Kungfutsen vastauksia ja on luultavasti kirjoitettu sadan vuoden sisässä hänen kuolemansa jälkeen, sillä ne viittaavat tilanteisiin, jotka lukijan oletetaan tietävän eivätkä ristiriitaisuudessaan näytä olevan yhtenäisen opin kehittämistä. (Egerod, 1974, 490, 492.)

Laotse eli perimätiedon mukaan samaan aikaan kuin *Kungfutse*, mutta oli vanhempi, syntynyt Egerodin mukaan 570 eKr. (1974, 490, 500), Laamasen mukaan 604 – 517 eaa. (viitattu 21.9.2019). Hänen oikea nimensä oli *Lao Tan* tai *Li Erh* (Egerod, 1974, 500) ja *Laotse* merkitsee vanhaa mestaria (Laamanen, viitattu 21.9.2019). Muuten hänestä ei tiedetä juuri mitään, eikä ole ollenkaan varmaa tai edes todennäköistä, että hän on kirjoittanut nimiinsä pannun kirjan *Tao te Ching*, vaikka se on hyvin voitu kirjoittaa hänen innoittamana (Egerod, 1974, 500).

Klassinen aika 480 – 323 eKr.

Kreikkalaista kuorolyriikkaa jatkoivat *Simonides* (556 – 466 eKr.) (Bendz, 1974, 284 – 285), ja *Pindaros* (520 – 440 eKr), joka kehitti kuorolyriikan monimutkaiseen huippuunsa ja jonka runoja on säilynyt eniten (sama, 287 – 294). Aleksandrialaiset filologit julkaisivat hänen kootut teoksensa 17 kirjana, joista neljä oli suurten urheilukilpailijoiden voittajille tehtyjä lauluja ja juuri ne neljä ovat säilyneet Bysantin kautta (sama, 287 – 288). Kuorolyriikkaa teki vielä 400-luvun eKr. alussa *Bakkhylides* (sama, 294).

Klassisena aikana kehittyi kreikkalainen draama. Klassisen kauden suuria tragediakirjailijoita olivat *Aiskhylos*, *Sofokles* ja *Euripides*.

Aiskhylos (s. 525) kirjoitti 90 näytelmää, joista on säilynyt myöhäisantiikin aikana kootut seitsemän: *Persai* eli *Persialaiset*, *Hepta epi Thebas* eli *Seitsemän sankarin sota Thebaa vastaan*, *Hiketides* eli *Turvanhakijat*; *Prometheus* ja trilogia *Oresteia*, jonka osat ovat *Agamemnon*, *Khoeforoi* eli *Hautauhrintuojat* ja *Eumenides* eli *Eumenidit* (sa-

ma, 306 – 307). Vanhin tunnettu on *Persialaiset* 472 eKr (Bendz, 1974, 307, 308). Vuodelta 467 eKr on trilogia, johon kuuluivat *Laios*, *Oidipus* ja *Seitsemän sankarin sota Thebaa vastaan* (sama, 307). *Turvanhakijat*, *Egyptiläiset* ja *Danaidit* olivat myös trilogia (sama, 314), samoin *Kahlehdittu Prometheus*, *Vapautettu Prometheus* ja *Tulenkantaja Prometheus*, joista ensimmäinen on säilynyt (sama, 314 – 315). *Oresteia* esitettiin 458 eKr ja oli viimeinen (sama, 307, 316).

Sofokles eli 495 – 406 eKr. (Bendz, 1974, 324). Hän kirjoitti 120 näytelmää, joista myöhäisantiikki myös tallensi seitsemän (sama, 325). *Aias* valmistui 450-luvulla eKr. ja sitä pidetään vanhimpana (sama, 326). *Antigone* esitettiin 442 eKr. (sama, 329) ja *Kuningas Oidipus* oli valmis ennen vuotta 425 eKr. (sama, 336). Näytelmän *Trakhiin naiset* esitysaikaa ei mainita (sama, 332) ja näytelmän *Elektra* esitysaikaa ei tiedetä (sama, 336). *Filoktetes* esitettiin 409 eKr. (sama, 338) ja *Oidipus Kolonoksessa* viisi vuotta Sofokleen kuoleman jälkeen (sama, 339 – 340).

Euripides eli 485 – 406 eKr. (Bendz, 1974, 344). Hänen näytelmistään on säilynyt 19 (sama, 344). *Alkestis* on vanhin, jonka esitysjankohta 438 eKr. tiedetään (sama, 345), sitten *Medeia* 438 eKr. (sama, 346). Sitä kehuaan, kuten näytelmää *Hippolytos* (sama, 347 – 350) ja *Hekabe* (sama, 350). *Troiattaret* esitettiin 415 eKr. (sama, 350), ja *Heraklidit*, *Turvanhakijat*, *Andromakhe*, *Medeia* ja *Herakles* ovat patrioottisen ja spartalaisvastaisen sisältönsä perusteella syntyneet peloponnesolaissodan aikana 431 – 404 eaa. (sama, 351). Näytelmien *Ion* (sama, 351) ja *Elektra* (sama, 352) esitysaikaa ei mainita. *Orestes* esitettiin 408 eKr. (sama, 352 - 353). Viimeisiä olivat *Ifigeneia Auliissa* ja *Bakkantit* (sama 353).

Aristofanes eli 445 – 385 eKr. ja kirjoitti komedioita (Bendz, 1974, 360). Esikoisteos *Daitales* (Veljekset) on kadonnut (sama, 360), samoin seuraavan vuoden näytelmä *Babylonialaiset* (sama, 361). Ensimmäinen säilynyt komedia *Akharnalaiset* esitettiin 425 eKr. (sama, 362), sitten *Ritarit* 424 eKr. (sama, 362), *Pilvet* 423 eKr. (sama, 364 – 365), *Ampiaiset* 422 eKr. (sama, 366), 421 eKr. peloponnesolaissodan loppuessa *Eirene* (Rauha) (sama, 366), 415 eKr. peloponnesolaissodan taas alkaessa *Linnut* (sama, 367) ja 411 eKr. *Lysistrate* (sama, 367 – 368). Sitten *Thesmoforia-juhla* (sama, 368 – 370), *Sammakot* 402 eKr. (sama, 370 – 371), *Naisten kansankokous* 390 eKr. ja *Plutos* (Rik-

kaus) 388 eKr. (sama, 371). Taideyliopiston teatterikorkeakoulu luettelee samat 11 näytelmää samassa järjestyksessä, mutta kääntää *Akharnalaiset Hiilenpolttajiksi* ja *Thesmofo-ria-juhlan Naiset Thesmofo-ruhlissa* (viitattu 12.9.2019).

Luonnonfilosofia jatkui. *Parmenides* perusti elealaisen koulukunnan ja vaikutti 5. vuosisadan alussa (Salomaa, 1999, 28). Hänen oppilaansa *Zenon* kehitti hänen oppejaan edelleen (sama, 30). *Empedokles* eli 5. vuosisadan keskivaiheilla ja saarnasi dualistista filosofiaa (sama 31 – 32). *Anaksagoras* oli hänen aikalaisensa ja omistautui luonnontutkimukseen (Salomaa, 1999, 33). Perimätiedon mukaan *Demokritos* oli *Leukippoksen* oppilas ja *Leukippos* atomiteorian ensimmäinen keksijä. *Leukippoksesta* ei kuitenkaan tiedetä mitään ja hänen olemassaoloon on epäilty sekä vanhalla ajalla että nykyaikana (sama, 35). *Demokritoksen* kerrotaan kirjoittaneen monia kirjoja, joissa on antiikin koko tietämys, mutta niistä on säilynyt vain katkelmia (Salomaa, 1999, 35).

Ateenan suurvalta-aikana ilmestyivät sofistit. Tärkeimmät olivat *Protagoras*, *Gorgias*, *Prodikos* ja *Hippias* (Salomaa, 1999, 37).

Sokrates (469 – 399 eKr.) ei kirjoittanut, mutta hänestä kirjoittivat Salomaan mukaan *Aristofanes*, *Platon*, *Xenofon*, *Antithenes*, *Polykrates*, *Aristoteles* ja monet muut (1999, 44). Lisäksi Sokrateen oppilaat perustivat koulukuntia. *Antithenes* perusti kyynisen koulukunnan (Salomaa, 1999, 49), *Aristippos* kyreneläisen koulukunnan (sama, 49) ja *Eukleides* megaralaisen koulukunnan (sama, 49). Siihen kuuluva *Eubulides* kehitti lyhennettyjä kehäpäätelmiä, oikeastaan paradokseja (sama, 52). *Diogenes Sinopelainen* oli myös klassisen ajan kyyninen filosofi (Diogenes Laertios, 2003, 22 - 26).

Platonin (427 – 348 eKr.) kirjat ja niiden aikajärjestys eivät ole varmat, mutta ne luokitellaan tyylin ja sisällön perusteella. *Platonin* nuoruuden eli sokratelaisen kauden kirjat ovat *Apologia*, *Kriton*, *Protagoras*, *Ion*, *Eutyfron*, *Kharmides*, *Lakhes*, *Lysias*, *Valtio I*, *Hippias I* ja *II* ja *Gorgias*. Pian akatemian perustamisen jälkeen kirjoitettuja ovat *Mennon*, *Meneksenos*, *Enthydemos* ja *Kratylos*. Kypsän iän teokset ovat *Phaidon*, *Pidot*, *Faidros*, *Valtio II – X*, *Theaitetos*, *Sofisti*, *Parmenides*, *Politikos* ja *Philebos*, ja vanhuusiän teokset *Timaios*, *Kritias*, *Lait* ja *Epinomis*. (Bendz, 1974, 388; Salomaa, 1999, 56.) Teokset *Alkibiades I* ja *II*, *Kilpailijat*, *Theages*, *Kleitofon*, *Monos* ja *Hipparkhos*

eivät ole hänen kirjoittamiaan, vaan pantu hänen nimiinsä (Salomaa, 1999, 55). Lisäksi hänen nimissään on joitain epigrammeja ja 13 kirjettä, joista vain 6. – 8. kirje ovat varmuudella hänen kirjoittamiaan (Benz, 1974, 388).

Aristoteles eli 348 – 322 eKr. (Salomaa, 1999, 74 – 75). Hän kirjoitti teoksia nimenomaan yleisölle ja niitä on keuhuttu selkeydestään ja tyylistään, mutta niistä on säilynyt vain katkelmia. Niitä ovat *Eudemos*, *Demonakos* ja *Hyvästä*. Muut ovat joko hänen muistiinpanojaan opetusta varten tai oppilaiden muistiinpanoja hänen opetuksestaan ja ne ovat katkelmallisempaa ja vähemmän viimeisteltyä tekstiä. (Sama, 76.) Niitä ovat logiikkaa käsittelevät kirjat, jotka tunnetaan yhteisnimellä *Organon*, ja niihin kuuluvat dialektisia ja todennäköisyyspäätelmiä käsittelevä *Topiikka*; *Sofistisista harhapäätelmistä*; *Kategorioista*; *Arvostelmista*; päätelmäoppia käsittelevä *Ensimmäinen analytiikka*; todistelua käsittelevä *Toinen analytiikka*; sekä yleisiä periaatteita, kaiken alkua ja alkuperää käsittelevä *Metafyysiikka* (sama, 77). Luonnontieteellisiä kirjoja ovat ensimmäisenä *Fysiikka*, sitten *Taivaasta*, *Syntymisestä ja häviämisestä*, *Meteorologia*, *Meteorista* ja *Mekaniikka*. Biologiaa on esim. fysiologista ja anatomista ainesta vertaileva *Luonnonhistoria*, *Eläinten osista*, *Eläinten synnystä* ja *Eläinten liikunnosta*. Tärkein psykologinen kirja on *Sielusta*, muita on *Vaarinotosta ja vaarinotetusta* (Havainnosta ja havaitusta?), *Muistista*, *Unesta*, *Valveunista*, *Elämästä ja kuolemasta*, *Nuoruudesta ja vanhuudesta* ja *Hengityksestä*. Aristoteleen etiikka on säilynyt kolmena kirjana, joista *Nikomakholaista etiikkaa* pidetään hänen itse kirjoittamanaan, *Eudemista etiikkaa* hänen oppilaansa Eudemoksen kirjoittamana ja kooltaan suppeinta *Suurta etiikkaa* edellisten yhteenvetona. Etiikkaan kuuluu myös *Politiikka* ja *Ateenan valtiomuoto*. Lisäksi on *Puhetaito* ja epätäydellisenä säilynyt *Runousoppi*. Teosten järjestyksellä ei ole väliä kuten Platonin teoksilla, koska hän ei ole yhtä paljon muuttanut mieltään asioista. (Salomaa, 1999, 77.)

Klassisena aikana alettiin kirjoittaa myös eepoksia tieteellisempää historiaa (Benz, 1974, 399 – 400). *Herodotos* (485 – 430 eKr.) kirjoitti *Persialaissodat*, jotka nimestään huolimatta aloittavat paljon kauempaa menneisyydestä. Kirjoja on yhdeksän. Kolme ensimmäistä kuvaa Aasiaa ja Egyptiä, ensimmäinen Persian valtakunnan perustajaa Kyyrosta ja hänen poikaansa Kambysesta, joka valloitti Egyptin, toinen Egyptiä ja kolmas Dareioksen nousua valtaistuimelle. Kolme seuraavaa kuvaa Dareioksen hallitus-

kautta, skyyttalaisia vastaan tehtyä sotaretkeä, joonialaisten kapinaa ja Marathonian, ja kolme viimeistä Xerxestä, tunkeutumista Kreikkaan ja Thermopylaita, Salamiin taistelun aiheuttamaa käännekohtaa ja kreikkalaisten voiton seurauksia sekä maalla että merellä. (Bentz, 1974, 400 – 403). *Thukydides* (460 – 400 eKr.) kertoo oman aikansa historiasta eli peloponnesolaissodasta 431 – 404 eKr., miten Ateena pääsee suurvalta-asemaan, puolustaa sitä ja menettää sen (sama, 403 – 404). Teos päättyy kesken vuoteen 411 eKr. (sama, 406). *Ksenofon* jatkaa *Thukydideen* työtä kirjoittamalla historiaa 411 eKr – 355 eKr. teokseen *Hellenika* (sama, 407). Paljon parempi on hänen historiakirjansa *Anabasis*, ”*Marssi sisämaahan*” sotaretkestä, jolle hän osallistui itse (sama, 408).

Tärkeitä puhetaidon osaajia ja opettajia olivat sofistit, etenkin *Gorgias* (Bentz, 1974, 410 – 411). Muita olivat *Lysias* (sama, 411), *Isokrates* (sama, 412 – 413), ennen kaikkea *Demosthenes* (sama, 413 – 416) ja vielä hänen vihollisensa *Aiskhines* (sama, 416).

Hippokrates (460 – 370 eKr.) kirjoitti lääketieteestä, mutta ei ole varmaa, kuinka monet hänen nimellään kulkevista teoksista, saati aforismeista, ovat hänen (Bentz, 1974, 417). *Ksenofon* kirjoitti myös muistopuheen kuningas Agesilaokselle, kirjan Kyyroksen kasvatuksesta, Sokrateesta puolustuspuheen ja muutaman dialogin kuten *Pidot* ja *Muistelmia Sokrateesta*, ja maanviljelyä, ratsastusta ja metsästystä koskevia neuvoja. Melkein kaikki ovat säilyneet ja lisäksi joitain hänen nimiinsä pantuja, kuten *Ateenan valtiomuo-*
to. (Bentz, 1974, 408 – 409.)

Näissä tapahtumissa olen halunnut esitellä Raamatun nimenomaan kirjallisuutena, ja sen erilliset ja erilaiset kirjat erillisinä ja erilaisina. Läheskään kaikki Raamatun ”kirjat” eivät kuitenkaan ole erillisiä teoksia sisältönsä eivätkä syntyhistoriansa puolesta, vaan ovat tarkoittaneet yhteen käärröön sopivaa määrää tekstiä (Nissinen, 2008, 38). Jos kirjastossa on erillispainoksia Raamatun kirjoista, niitä kannattaa käyttää, ja muissa tapuksissa panna esille useita Raamattuja avattuna alkavan ”monografian” kohdalta ja aukeaman toisen sivun päälle kirjojen takatekstiä vastaava lyhyt kuvaus.

Suurin osa Vanhan Testamentin kirjoja ja kirjoitettiin ja muokattiin vanhempien tekstien perusteella toisen temppelin aikana eli Babylonin pakkosiirtolaisuuden jälkeisenä aikana 500 eKr. (Nissinen, 2008, 24, 35). Ne muuttuivat hieman ja niistä oli eri versioita

vielä hellenistisellä ajalla, mikä käy ilmi vertaamalla nykyistä Raamattua Septuagintaan eli Raamatun hellenistisellä ajalla tehtyyn kreikankieliseen käännökseen ja Kuolleenmeren kirjakääröihin, jotka kätkettiin Rooman keisariajalla, mutta *Mooseksen kirjojen* ja *Deuteronomistisen historian* muutokset ja eri versiot koskevat enimmäkseen vain sanamuotoja ja ääntämystä, eivät sisältöä (sama, 28, 30). Samaan aikaan, Babylonin pakkosiirtolaisuuden jälkeen toisen temppelin aikana, juutalainen uskonto alkoi kehittyä nykymuotoonsa (sama, 25, 58 - 60).

Neljän ensimmäisen Mooseksen kirjan kertomukset ovat jossain suullisessa muodossa alkuperältään epämääräisen ikivanhoja ja niistä on ollut myös kirjoitettuja versioita ensimmäisen temppelin aikana ennen Babylonin pakkosiirtolaisuutta. Syntyhistoriasta on monia teorioita, mutta tutkijat ovat yhtä mieltä siitä, että myytit ja kertomukset sommiteltiin lakien, jumalanpalvelussääntöjen ja sukuluetteloiden kanssa kokonaisuudeksi vasta Babylonin pakkosiirtolaisuuden jälkeen. (Nissinen, 2008, 40 – 42, 48 – 49, 52, 55, 56.)

Viides Mooseksen kirja kuuluu ikänsä ja teologiansa puolesta *deuteronomistiseen historiaan*, johon kuuluvat lisäksi sitä seuraavat *Joosuan, Tuomareiden, Samuelin ja Kuninkaiden kirjat* (sama, 41, 65), jotka kertovat aikajärjestyksessä Israelin kuningasajasta. Myös ne on kirjoitettu Babylonian pakkosiirtolaisuuden jälkeen vanhempien lähteiden perusteella, mutta teologia modernimpi ja juutalaisempi kuin neljässä ensimmäisessä Mooseksen kirjassa (Nissinen, 2008, 48, 58 – 60, 62, 65 – 66, 70, 72).

Profeettakirjojen ytimenä ovat profeetan muistetut tai muistiinkirjoitetut puheet, joita on sitten yhä uudelleen tulkittu ja täydennetty ajanmukaistamistarkoituksessa niin, että lopullisista profeettakirjoista alkuperäisiä profeetan puheita saattaa olla vain pieni osa (Nissinen, 2008, 85 – 86, 95 - 97). Myös profeettakirjojen valintaan ja sisältöön deuteronomistit vaikuttivat ratkaisevasti (sama, 58). Niiden pituus vakiintui Septuagintan kirjoittamisen aikaan (sama, 84), paitsi *Jeremian kirja* on hieman pidempi ja tekstit ovat osittain eri järjestyksessä kanonisoidussa, siis lopullisessa versiossa kuin Septuagintassa (Nissinen, 2008, 94). Pienten profeettojen kirjoista *Hoosean, Aamoksen, Miikan* ja *Sefanjan kirjat* ovat voineet olla yhdessä jo pakkosiirtolaisuuden aikana, ja sitten niihin on liitetty *Haggain kirja* ja *Sakarjan kirjan* alkupuoli (sama, 102). *Sakarjan kirjan* toinen

ja kolmas osa on hellenistiseltä ajalta (sama, 119). *Malakian, Joonan ja Danielin kirjat* on kirjoitettu hellenistisellä ajalla, eivätkä ne kerro kenestäkään todella eläneestä profeetasta (Nissinen, 2008, 110 – 111, 119, 120, 157, 161). Itse sijoittaisin enimmät profeettakirjat tähän kauteen, sillä vaikuttaa siltä, että ne valmistuivat suurimmaksi osaksi ennen hellenististä aikaa, paitsi *Joona, Sakarja, Malakia* ja *Daniel*. Näistä kolmen ensimmäisen ajoituksen kertoisin 12 profeetan esittelylapussa ja hellenistisellä ajan kohdalla olisi Daniel ja 12 profeettaa uudelleen esillä esittelylappuineen.

Psalmien kirjan nykymuoto on aikaisintaan 200 eKr., mutta senkin jälkeen on ollut muutoksia Kuolleenmeren kääröjen, Septuagintan, Vulgatan ja heprealaiseen kaanoniin perustuvan protestanttien Raamatun vertailun perusteella: kaksi psalmia on yhdistetty, toiset kaksi jaettu kahtia, on yksi psalmi lisää ja psalmit on numeroitu eri tavoin (Nissinen, 2008, 123). Psalmi sisältävät hyvin vanhoja osia, esim. Israelin kuningasajalta ennen pakkosiirtolaisuutta, ja muutenkin eri-ikäistä aineistoa, jota on tulkittu ja samalla sovitettu uusiin kehyksiin (Nissinen, 2008, 125 – 126).

Sananlaskujen kirjalla on hyvin vanhat esikuvat, mikä käy ilmi sanatarkoista yhtäläisyyksistä muinaisegyptiläiseen *Amen-em-open viisauteen* (*”Amenenopen oppi”* muualla) ja aramealaiseen *Ahiqarin sananlaskuihin* (Nissinen, 2008, 133). Todennäköisesti keskiosa 10 – 29 on peräisin kuningasajalta ja kehykset 1 – 9 ja 31 pakkosiirtolaisuuden jälkeiseltä ajalta ja lopullinen muoto on syntynyt 300 – 200 eKr. eli hellenistisellä ajalla (sama, 133).

Nissisen mukaan *Laulujen laulu* on selvä yhteys muinaisen Lähi-idän rakkausrunouteen (2008, 139) ja Andreæn mukaan muinaisegyptiläiset rakkaus- ja paimenrunot ovat olleet niille esikuvana (1962, 35), mutta lopullinen muoto ei syntynyt ennen hellenististä aikaa (Nissinen, 2008, 139).

Andreæn ja Kapelrudin mukaan *Jobin kirja* on kirjoitettu 400-luvulla eKr. (1962, 34; 1974, 171). Nissinen ei ajoita Jobin kirjaa mitenkään (2008, 127 – 131), mutta lopussa sanoo sen ”liittyvän” samaan aikakauteen, ”ehkä” 300-lukuun eKr., kuin *Saarnaaja* ja *Laulujen laulu*, sillä se ottaa kantaa ajan ajatusmalleihin (131).

Ruutin kirjan syntyäika sijoitetaan tavallisimmin 400- ja 300-luvuille eKr. (Nissinen, 2008, 138). *Valitusvirret* kertovat vuoden 587 eKr. Jerusalemin hävityksestä ja kansan ajamisesta pakkosiirtolaisuuteen ja aikajärjestykseen pantuna kuvaavat vähittäistä etäännyttämistä tapahtumasta (Nissinen, 2008, 146).

Useimpien *profeettakirjojen*, *Psalmien*, *Sananlaskujen*, *Laulujen laulun*, *Valitusvirsi* ja *Jobin* ja *Ruutin kirjojen* sijoittaminen 480 – 323 eKr. kaudelle vaikuttaa paremmalta tai vähemmän huonolta kuin niiden sijoittaminen hellenistiselle kaudelle, koska vaikuttaa siltä, että ne ovat suurimmaksi osaksi valmistuneet ennen hellenististä kautta. *Mooseksen kirjat* ja *Deuteronomistinen historia* ovat jatkokertomuksia, ja kokonaisuus on pakkosiirtolaisuuden jälkeiseltä ja siten Kreikan klassiselta ajalta, vaikka suurin osa osista olisikin sitä edeltävältä ja siten Kreikan arkaaiselta ajalta. Sen sijaan yksittäisistä psalmeista, sananlaskuista, rakkausrunoista ja valitusvirsistä koostuvat kirjat eivät kokonaisuutena juuri muutu, vaikka joitain psalmeja, sananlaskuja, rakkausrunoja tai valitusvirsiä lisättäisiin, poistettaisiin, muutettaisiin, jaettaisiin, yhdistettäisiin tai järjestystä muutettaisiin. Profeettakirjat taas koostuvat yksittäisistä lauseista, vähän pitemmistä saarnoista, varoituksista, valituksista ja näyistä, eikä myöskään niiden kokonaisuus muutu olennaisesti joistain lisäyksistä tai muokkauksista. Sen sijaan *Sakarjan* ja *Danielin kirjoista* niin suuri osa on hellenistiseltä ajalta, että kokonaisuus nimenomaan muuttuu. *Jobin* ja *Ruutin kirjat* taas vaikuttavat siltä, että niiden juoni, kokonaisuus ja perusajatukset ovat syntyneet ennen hellenististä aikaa. Näissä ja muissa kirjoissa, joiden syntyhistoria ei mene yksiselitteisesti johonkin alajaksoon, olisi omat hyvät puolensa olla luokittelematta niitä alajaksoihin. Toisaalta luokittelussa on edelleenkin se hyvä puolensa, että nämä alajaksot ovat hyvin erilaisia, mikä näkyy myös kirjallisuudessa, ja se näkyy myös Raamatun kirjallisuudessa niin, että kokonaan tai suurimmaksi osaksi hellenistisenä aikana kirjoitetut Raamatun kirjat ovat erilaisia kuin vanhemmat. Erot hellenistisessä ja vanhemmassa Raamatun kirjallisuudessa ovat yksi monista syistä, miksi aikakausten alajako kiinnosti.

Kiinassa *Tso Ch'iu-ming* julkaisi vuonna 468 eKr. kirjan *Tso Chuan*, joka kommentoi *Lun kronikkaa*, mutta on itsenäinen ja kirjallisesti arvokas. (Egerod, 1974, 480.) *Motse* (*Mo Ti*, 470 – 391 eKr.) oli filosofi ja hänen ja hänen koulukuntansa kirjoitukset ovat säilyneet suhteellisen hyvin (Egerod, 1974, 507).

Hellenistinen aika 323 – 43 eKr.

Kreikassa *Menandros* (342 – 329 eKr.) kirjoitti uudenlaisia komedioita; poliitikkoja ei enää saanut pilkata eikä mytologia kiinnostanut (Bendz, 1974, 372). Ensimmäinen oli vuonna 321 eKr. *Orge*, ”Viha”. Seuraava *Dyskolos*, ”tyytymätön”, on vuodelta 316 eKr. ja varhaistuotantoa (sama, 373). Kolmannesta *Perikeiromene*, ”nainen, jolta leikattiin tukka”, on säilynyt sen verran, että tunnetaan sisältöä, muttei loppuratkaisua (sama, 375 – 376). Komediat *Andria*, ”Androksen tyttö”, *Heautontimorumenos*, ”Itsensäkiduttaja”, *Eunuchus*, ”Eunukki”, ja *Adolphoe*, ”Veljekset” tunnetaan, koska roomalainen *Terentius* jäljitteli häntä (Bendz, 1974, 373). *Epitrepontes*, ”Ratkaisua hakevat”, Menandros kirjoitti myöhemmin elämässään (sama, 375). Taideyliopiston teatterikorkeakoulun julkaisusarjan mukaan *Menandroksen* 105 komediasta viisi tunnetaan lähes kokonaan, ja mainitaan seuraavat suomennokset: *Viha*, *Ärmätti*, *Samoksen nainen*, *Kilpi*, *Keritty kauptonari*, *Välitystuomio*, *Sikyonin mies* (viitattu 14.9.2019). Samaan aikaan samantyyllisiä näytelmiä kirjoittivat myös *Filemon* ja *Difilos* (Bendz, 1974, 378).

Tragediaa yritettiin elvyttää ja modernisoida, joskus karrikoiden, mutta siitä on jäänyt vain *Lykofronin* näytelmään sisältynyt pitkä runo. Siinä Troian tarun *Kassandraa* vastaan *Aleksandra* profetoi Troian kukistumisen ja sankareiden paluumatkan seikkailujen lisäksi *Aleksanteri Suuren* ja tapahtumia melkein Rooman valtaan asti (Bendz, 1974, 423).

Kallimakhos (300 – 240 eKr.) oli aikansa parhaimpia ja samalla tyypillisimpiä runoilijoita oppineisuudellaan ja pienten teosten suosimisellaan. Hän oli Aleksandrian ylikirjastonhoitaja ja bibliografian kehittäjä. Hän kirjoitti hymnejä, satuja, epyllioneja eli pienoiseepoksia, jambeja, elegioja ja epigrammeja. Hänen pääteoksensa *Aitia* kertoo kultin ja monien muidenkin tapojen synnystä. (Bendz, 1974, 420.)

Theokritos 200-luvun eKr. keskellä kehitti paimenrunoutta ja idyllejä, mikä tarkoitti pienoiskuvaa (Bendz, 1974, 421 – 422). *Moskhos* (n. 150 eKr.) ja *Bion* (n. 100 eKr.)

jättivät pois paimenet, mutta säilyttivät *Theokritoksen* eroottisen idyllin (Bentz, 1974, 422 – 423). *Herondas* kirjoitti mimiambeja. Ne olivat *Hipponaksin* vanhalla joonialaismurteella ja ontuvalla jambilla kirjoitettuja miimoksia eli alkeellisia ja yksinkertaisia näytelmiä. Niissä kansanihmiset purkavat sydäntään. (Sama, 423.) *Aratos* palautti käytöön kuusimittaisen opetusrunon ja kirjoitti tähtitaivaan ilmiöistä runon *Fainomeina*, ”Ilmiöitä” (sama, 423). Kaikkein eniten pidettiin epigrammeista, ja niitä koottiin, esim. *Meleagros* n. 100 eKr. (sama, 424).

Eepinen runous ei kuollut kokonaan missään vaiheessa, vaikka draama ohitti sen klassisena aikana. Jo silloin syntyi kaksi tyyliä: vanhaa eeposta jäljittelevä ja mytologinen, ja modernimpi lähempää historiaa käsittelevä. Em. tragediakirjailija *Lykofron* kirjoitti modernia. Hellenistisen ajan tärkein eepikko *Apollonios Rhodoslainen* kirjoitti vanhan tyyllisen paksun eepoksen *Argonautika*, ”*Argos-laivan matka*”. (Bentz, 1974, 424 – 425.)

Platonin oppilas ja seuraava Platonin akatemian johtaja *Theofrastos* (371 – 287 eKr.) oli erityisen perehtynyt kasvioppiin ja kirjoitti siitä perusteellisia teoksia. Lisäksi hän kirjoitti fysiikasta, metafysiikasta, logiikasta, etiikasta, luonnonfilosofian historiasta Thaleesta Platoniin ja erikoisen, ihmistyyppejä käsittelevän kirjan *Luonnekuvia*. (Bentz, 1974, 398 – 399.)

Hellenistisellä ajalla filosofia muuttui vapaasta tieteestä koulukunniksi, jonka oppijärjestelmän uusien jäsenien odotettiin oppivan ja sitten tunnustavan uskollisesti (Salomaa, 1999, 97). Tärkeitä ja suosittuja koulukuntia olivat *stoalaisuus*, *epikurolaisuus* ja *skeptikot*.

Stoalaisen koulukunnan perusti *Zenon* (342 – 264 eKr.). Hänen kuoltuaan johto siirtyi *Kleanthesille* (331 – 233 eKr.), ja hänen kuoltuaan johtoon tuli *Khrysippos* (n. 280 – 205 eKr.), joka kehitti vanhaa stoalaisuutta ja kirjoitti paljon. (Salomaa, 1999, 98.) ”Keskistoalaiset” *Panaitios* (n. 180 – 109 eKr.) ja hänen oppilaansa *Poseidonios* (n. 135 – 51 eKr.) kehittivät stoalaisuutta eklektisempään ja käytännöllisempään suuntaan. Koulukunnan kirjoituksista on säilynyt vain katkelmia, joten tiedot perustuvat *Ciceron*, *Plutarkhoksen* ja *Senecan* kirjoituksiin. (Salomaa, 1999, 99.)

Epikuros (341 – 270 eKr.) perusti *epikuroalaisen koulukunnan*. Hän kirjoitti paljon, muttei hyvin, ja suurin osa on kadonnut. Hän ei halunnut rasittaa oppilaitaan kirjoilla, vaan puki ajatuksensa mieluummin iskulauseiksi. (Salomaa, 1999, 112.) Hänen ajatuksiaan ovat esittäneet *Diogenes Laertios* (sama, 119) ja runoilija *Lucretius Carus* (sama, 120).

Ensimmäisenä *skeptikkona* pidetään *Zenonin* ja *Epikuroksen* aikalaista *Pyrrhonia* (n. 365 – 275 eKr.). Hän ei kirjoittanut, mutta myöhemmät filosofit panivat ajatuksensa hänen ansiokseen. Sitten Platonin akatemia alkoi harjoittaa *skeptisismiä*. *Arkesilaos* (316 – 241 eKr.) ryhtyi elvyttämään vanhan filosofian kriittistä ja analyttistä henkeä ja vastustamaan varmoja dogmeja. (Salomaa, 1999, 121.) *Karneades* (214 – 129 eKr.) ei kirjoittanut, vaan hänen oppilaansa kirjoittivat hänen ajatuksiaan, mutta nekin hävisivät. Hänen ajatuksistaan kertovat *Cicero* ja *Sekstos Empirikos*. (Salomaa, 1999, 122.) Seuraavaksi Platonin akatemiassa alettiin yhdistää skeptisismiä platonismiin, heitä olivat esimerkiksi *Philon* n. 100 eKr. ja myöhemmin *Antiokhos* omaksuu myös stoalaisuutta (Salomaa, 1999, 126). Kun Platonin akatemia etääntyi skeptisismistä, Aleksandriaan syntyi skeptinen koulukunta. *Ainesidemos* hieman ennen ajanlaskun alkua oli jyrkkä skeptikko ja uskollinen *Pyrrhonin* seuraaja, mutta hänenkin kirjoituksensa ovat kadonneet. Niistä ja omista ajatuksistaan kertoo 100-luvun eKr. lopussa elänyt *Sekstos Empirikos*, jonka teokset *Pyrrhonilaisia kokeita* ja *Matemaatikkoja vastaan* ovat säilyneet, ja niissä on tietoa skeptikoista ja muistakin antiikin filosofisista järjestelmistä. (Sama, 126, 129.)

Bendz mainitsee, että maltillisten stoalaisten ja epikuroalaisten lisäksi oli jyrkemmin hedonistisia suuntauksia sekä *kyynikot*, esimerkiksi *Diogenes*, *Bion* ja *Menippos*, jotka vaativat riippumattomuutta kaikista tarpeista ja esittivät monologi- tai dialogien muotoisia tutkielmia *diatribeja* ”ajanvietettä” (1974, 426 – 427).

Hellenistisellä ajalla Aleksandria oli tieteen keskus, siellä oli kaksi antiikin suurinta kirjastoa ja Museo-niminen yliopisto, jossa oli kasvi- ja eläintieteellinen museo ja tähtitieteellinen observatorio. *Eukleides* kirjoitti 300 eKr. geometrian oppikirjan *Stokheia*, lat. *Elementa*, ”*Alkeet*”, seuraavaksi 2000 vuodeksi. *Aristarkhos* osoitti 1700 vuotta ennen Kopernikusta, että maa kiertää itsensä ja Auringon ympäri, ja hänet karkotettiin. *Hipparkhos* osoitti päiväntasauspisteiden siirtyvän epliktikaa pitkin ja jakoi auringon

radan kahteentoista jaksoon eli eläinrataan. Aleksanteri Suuren sotaretket olivat edistäneet maantieteen tuntemusta ja maantiedettä tutki etenkin *Erasthotenes*. Myös kielitiede oli maailmanmaineessa, ja filologeja johti toinen *Aristarkhos*. Samaan aikaan Syrakusassa toimi toinen matemaatikko *Arkhimedes* (287 – 212 eKr.). (Bendz, 1974, 428; Salomaa, 1999, 131; Lohjan Yhteislyseon lukio, viitattu 27.9.2019).

Hellenististä aikakautta edeltävä vanhin roomalainen kirjallisuus oli rukouksia tai loitsuja, työ-, hää- ja muita lauluja ja sananlaskuja, mutta niitä on säilynyt antamaan vain jonkinlaisen kuvan. Lait kirjoitettiin n. 450 eKr. *12 taulun laiksi*, jotka ovat säilyneet osittain kirjailijoiden sitaateissa. (Bendz, 1974, 456 – 457.) Vuodelta 312 eKr. tiedetään *Appiuksen puhe*, jossa hän puhui ”Pyrrhoksen voitosta” ja hänen nimiinsä on pantu mielausekokoelma (sama, 458).

Roomalainen kirjallisuus pääsi alkuun, kun sotavangiksi ja orjaksi otettu ja kotiopettajaksi pantu kreikkalainen *Livius Andronikus* alkoi kääntää kreikkalaista kirjallisuutta latinaksi. Hän myös kirjoitti sovitushymnin Juno Reginalle. (Bendz, 1974, 458 – 460.) *Naevius* eli 200-luvun puolessa eKr. ja kirjoitti *Livius Andronikuksen* vielä eläessä eepoksen, jossa yhdisti ensimmäisen puunilaissodan historian ja osallisten kansojen myyttisen alkuperän, ja näytelmiä (Bendz, 1974, 460 – 461). *Naeviusta* sukupolvea nuorempi *Ennius* (239 – 169 eKr.) kirjoitti myös eepoksen nimeltään *Annaalit* eli *Vuosikirjat* eli *Kronikat*, joka alkoi myyttisestä alusta, mutta sivuutti *Naeviuksen* kuvaaman ensimmäisen puunilaissodan, ja lisäksi useita näytelmiä (sama, 462 – 463). Eepoksesta on säilynyt katkelmia *Ciceron* sitaateissa (sama, 461 – 464).

Plautus ja *Terentius* ovat ensimmäiset roomalaiset kirjailijat, joiden tuotantoa on säilynyt kunnolla. Molemmat kirjoittivat etupäässä komedioita ja *Menandroksen* tuotantoa. (Bendz, 1974, 464 – 465.) *Enniuksen* aikalaiselta *Plautukselta* (250 – 184 eKr.) on jäänyt 21 komediaa, esimerkiksi *Stichus*, *Pseudolus*, ”*Valehtelija*”, *Miles Gloriosus* ”*Kerskaileva sotilas*”, *Menaechmi* ”*Kaksoset*” ja *Aulularia* ”*Raharuukku*” (sama, 465 – 468). *Terentius* (185 – 159 eKr.) kirjoitti kuusi näytelmää vuosina 166 – 160 eKr. ja ne ovat kaikki säilyneet: *Andria*, ”*Androksen neito*”, *Adolphoe*, ”*Veljekset*”, *Eunuchus*, ”*Eunukki*”, *Heautontimorumenos*, ”*Itsensäkiduttaja*”, *Phormio* (Loiseläjän nimi), *He-cyra* (näytelmän anopin nimi) (sama, 468 – 470).

Pacuvius ja *Accius* kirjoittivat tragedioita. *Pacuvius* (220 – 130 eKr.) oli *Enniuksen* sisarenpoika ja ensimmäinen kokonaan tragedioihin keskittynyt roomalainen. Silti vain 14 draamaa tunnetaan nimeltä ja vain 400 säekatkelmaa on säilynyt (Bendz, 1974, 472). *Acciukselta* (170 – 85 eKr.) on säilynyt 700 säettä ja 40 näytelmää tunnetaan nimeltä (sama, 474 – 475).

Oli alettu kirjoittaa myös lakeja ja vuosikirjoja, jotka laajenivat kalentereihin liitettyistä lyhyitä tiedotteista annalistiseksi historiankirjoitukseksi. Ensimmäiset vuosikirjat ovat 200-luvulta eaa. kreikaksi. (Bentz, 1974, 475.) *Cato Vanhempi* (234 – 149 eKr.) kirjoitti 184 eaa. lähtien maanviljelystä, lääketieteestä, retoriikasta ja sotataidosta. Hänen ensimmäinen kirjansa oli *De agricultura*, ”Maanviljelyksestä”. *Origenes*, ”*Syntytarut*” kertoo Rooman kansan historian. (Bendz, 1974, 475 – 477.)

Satiiri, jonka kantasana on täysi tai kylläinen, tarkoitti aluksi monenlaista tyyliä ja sisältöä yhdistävää kirjallisuutta, runoa ja proosaa, filosofiaa, kaskuja, faabeleita ja mietelauseita, ja se oli ensimmäinen roomalaisten keksimä kirjallisuudenlaji (Bendz, 1974, 478). *Lucilius* (k. 102 eKr.) kirjoitti 133 eaa. jälkeen 30 kirjaa satiiria, josta on säilynyt 1400 katkelmaa (sama, 478 – 479).

Lucretius (n. 95 – 55 eKr.) kirjoitti kuusimitalla kuusiosaisen opetuseepoksen Demokritoksen atomiopista ja Epikuroksen filosofiasta. Sen nimi on *De rerum naturalia*, *Maailmankaikkeudesta*, ja kirjat I – II kertovat atomiteorian perusteista, III – IV ihmisistä ja V – VI maailmasta ja sen ilmiöistä. (Bendz, 1974, 480 – 482.)

Catullus (n. 84 – 54 eKr.) saattoi olla syntyperältään gallialainen eli keltti (Bendz, 1974, 483), mutta runoili latinaksi intohimoisia ja tunteellisia runoja (sama, 484, 486) ja yhden epyllionin (sama, 488). Häneltä on säilynyt runokokoelma (sama, 489).

Publilius Syrus löytyi, kun hain myöhempää kirjallisuutta, ehkä antiikin hakusanalla. Joko häntä ei mainittu Kirjallisuuden historiassa eikä Filosofian historiassa tai sitten en huomannut. Wikisitaattien mukaan hän syntyi 85 eKr. ja kirjoitti etenkin mietelauseita ja teki pantomiimiesityksiä (viitattu 19.10.2019).

Marcus Tullius Cicero (106 – 43 eKr.) aloitti puhujana, ja kuuluisia puheita ovat hänen ensimmäinen puolustuspuheensa oikeudessa erään väärin syytetyn puolesta, *puheet Verrestä vastaan, puhe Pompeiuksen puolesta* (Bendz, 1974, 490) ja neljä *puhetta Catilinaa vastaan* (sama, 490 – 491). 57 eKr. jälkeen hän omistautui kirjallisuudelle ja kirjoitti kirjat *Puhujasta* ja *Valtiosta* (sama, 492). Myöhemmin hän kiinnostui filosofiasta, etenkin stoalaisesta ja skeptisestä, ja kirjoitti eri koulukuntien ajatuksia yhdisteleviä, käytännön elämäntaitoon soveltavia kirjoja, kuten *Velvollisuuksista, Ystävydestä, Vanhuudesta* ja *Tusculanae disputationes "Tusculumin keskustelut"* ja vähän teoreettisemmän *Ylimmästä hyvästä ja pahasta* (sama, 494). Kun Caesar murhattiin, *Cicero* yritti edistää tasavallan asiaa puheilla Antoniusta vastaan, jotka toisin kuin aiemmat puheet eivät johtaneet *Ciceron* voittoon vaan hänen kuolemaansa (sama, 495). *Ciceron* tuotanto sisältää puheita, filosofisia kirjoituksia, retorisia kirjoituksia ja kirjeitä (sama, 489, 495). Puheita on säilynyt 57 (sama, 495). Retorisia kirjoituksia on jo mainittu *Puhujasta* ja esimerkiksi *Puhuja* ja puhetaidon historiaa käsittelevä *Brutus* (Bendz, 1974, 496). Hänen kirjeitään on säilynyt 800 vuodelta 68 – 43 eKr. ja 100 hänelle lähetettyä, ja ne antavat elävän kuvan ajastaan ja kirjoittajastaan (sama, 496 – 498).

Gaius Julius Caesar (100 – 43 eKr.) kirjoitti käymistään sodista kirjat *Commentarii de bello Gallico*, *"Kommentteja Gallian sodasta"* ja *Commentarii de bello civili*, *"Kommentteja sisällissodasta"*. Hän puolustaa valintojaan kirjoissaan, mutta on hyvä kertoja ja sotapäällikkö. (Bendz, 1974, 500 – 502.)

Sallustius (86 – 35 eKr.) kirjoitti myös historiaa. *Catilinan salaliitto* kertoo samasta tapauksesta kuin *Ciceron* puheet *Catilinaa vastaan*, *Jugurthan sota* samannimisen pohjoisafrikkalaisen valtakunnan epäonnistuneesta yrityksestä nousta Rooman valtaa vastaan, ja *Historiae* vallankumousajasta 78 – 67 eKr., mutta siitä on säilynyt vain muutama puhe. Lisäksi on säilynyt kolme poliittista pamfleettia *Avaritia "Rahanahneus"*, *Luxuria "Ylellisyyys"* ja *Discordia "erimielisyys, puoluehajaannus"*, joissa *Sallustius* analysoi Caesarille roomalaisen yhteiskunnan ongelmia. (Bendz, 1974, 504 – 505.)

Cornelius Nepos (100 – 24 eKr.) kirjoitti maailmanhistorian, josta ei ole säilynyt yhtään mitään, ja elämänekertoja. Niistä on säilynyt *Cato vanhemman*, *Atticuksen* (ystävä) ja n.

20 ei-roomalaisen sotapäällikön, kuten Miltiadeen, Themistokleen, Epameinondaan ja Hannibalin elämäkerrat. (Bendz, 1974, 507.)

Varro (117 – 26 eKr.) kirjoitti n. 75 erilaista teosta, näytelmiä, satiireja, tutkielmia, roomalaisen muinaistiedon käsikirjan ja tietosanakirjan, joka käsitti kaikki keskiajalla seitsemäksi vapaaksi taiteeksi luetut grammatiikan, retoriikan, dialektiikan, geometrian, aritmetiikan, astrologian ja musiikin. Näistä on säilynyt dialogimuotoinen maanviljelyskirja *Res rusticae*, laajahko osa latinan oppikirjasta, kuusisataa riviä satiireja ja joitain katkelmia. Satiireissa on viehkeitä käytösohjeita. (Bendz, 1974, 507 – 508.)

Sakarjan kirjan luvut 9 – 14 on kirjoitettu 300- ja 200-luvuilla eKr. (Nissinen, 2008, 119). *Malakian kirja* on kirjoitettu 12 profeetan kirjan loppuunsaattamiseksi ja *Haggain* ja *Sakarjan* kokonaisuuden jatkoksi. Malakia tarkoittaa ”sanansaattajani” ja on pikemminkin yleis- kuin erisnimi, joten sennimistä profeettaa on tuskin ollut. (Sama, 120.) *Joonan kirja* alkuperä on aikaisintaan 300 eKr. (sama, 110) ja se on myös tyylin perusteella humoristinen novelli eikä tyyppillinen profeettakirja (sama, 109). *Saarnaajan kirjan* ympäristö on 200-luvun eKr. loppu ja siinä tuntuu sekä ajan ilmapiiri että hellenistinen filosofia (Nissinen, 2008, 142). *Esterin kirja* on Vanhan Testamentin myöhäisimpiä (sama, 147).

Aikakirjat ja niihin liittyvät *Esrän* ja *Nehemian kirjat* ovat valmistuneet 300- ja 200-lukujen eKr. vaihteessa vuosisatoja pakkosiirtolaisuuden jälkeen (sama, 151). Näitä on myös joskus pidetty yhtenä Kronistisena historiana (sama, 153). *Esrän* ja *Nehemian kirjoissa* on vanhoja osia. Nehemia on toiminut 445 eKr. tienoilla ja Esra joko Artarkserkses I:n aikana 465 – 424 eKr. tai todennäköisemmin Artarkserkses II:n aikana 404 – 359 eKr. Kirjoja on vaikea ajoittaa täsmällisesti. (Nissinen, 2008, 154.) Vaikka yhä useammat tutkijat uskovat Esran ja Nehemian kirjojen muodostavan oman, Aikakirjoista erillisen kokonaisuutensa, niin niiden yhteistä ajallista taustaa ei kiistä kukaan (Nissinen, 2008, 153).

Danielin kirjan alkuosa, luvut 1 – 6, kertoo nuoresta juutalaisesta miehestä Babylonian kuninkaan hovissa ja perustuu hyvin vanhoihin perimätietoihin, joista mikään ei kerro Danielin olevan profeetta (Nissinen, 2008, 158, 159 – 160). Luvut 7 – 12 on liitetty jäl-

keenpäin ja niissä Daniel ”ennustaa” kertomuksen Danielille tulevia, mutta kirjoittajalle ajankohtaisia tapahtumia. Danielin kirja kertoo vertauskuvoin tapahtumista, joista *Makkabilaiskirjat* kertovat suoraan, ja kirjan ikä on helppo määrittää n. vuoteen 160 eKr. siitä, että siihen asti tapahtumat ennustetaan oikein ja siitä lähtien epämääräisen väärin. (Sama, 158 – 159, 160 – 161.) Lisäksi ennustusten tarkempi sisältö tekee Danielin kirjasta apokalyptistä kirjallisuutta, joka alkoi olla suosittua hellenistisenä aikana (sama, 156 – 157, 162).

Aleksandrian kirjasto käännähti juutalaisten pyhät tekstit kreikaksi 200-luvun puolivälistä eKr. eteenpäin, ja niin syntyneeseen Septuagintaan käännettiin myös käärejä, joita ei myöhemmin otettu juutalaisten kaanoniin. Lisäksi hellenistisenä aikana kirjoitettiin juutalaista uskonnollista kirjallisuutta myös suoraan kreikaksi. Septuagintasta tuli myöhemmin ensimmäisten kristittyjen Raamattu, ja ylimääräisistä kirjoituksista ns. apokryfikirjat (Kiilunen & Huhtala, 2008, 21 – 23; Nissinen, 2008, 22 – 23.)

Suomennettuja ja yleensä kristillisiin käännöksiin kuuluvia apokryfikirjoja ovat *Manassan rukous* läheltä ajanlaskun alkua (Nissinen, 2008, 163), *Juditin kirja* 100-luvun lopulta eKr. (Nissinen, 2008, 164), *Viisauden kirja* eli *Salomon viisaus* ajalta 30 eKr. – 41 jKr. (sama, 165), *Tobitin kirja* ajalta 300-luvun lopusta 100-luvun alkuun eKr. (sama, 167), *Sirakin kirja*, heprealainen alkuteos ajalta 190 – 180 eKr. ja erittäin muokattu kreikkalainen käännös ajalta 145 – 116 eKr. (sama, 168), *Barukin kirja ja Jeremian kirje* ajalta n. 100 eKr. (sama, 170), *1. Makkabilaiskirja* ajalta n. 100 eKr. (sama, 171), *2. Makkabilaiskirja* ajalta 145 eKr. jälkeen (sama, 172), *kreikkalainen Esterin kirja*, joka sisältää lisäyksiä kanoniseen (sama, 173) ja *Danielin kirjan lisäykset* (sama, 174 – 176). Kiilunen & Huhtala luettelevat samat kirjat luterilaisen perinteen mukaisiksi (2008, 6). Näistä vain *Manassan rukous* ja *Viisauden kirja* eivät kuuluisi hellenistiseen aikaan, mutta ovat luultavasti samassa painoksessa muiden kanssa.

Lisäksi tunnetaan esim. *Salomon psalmit*, *Salomon oodit*, 3. ja 4. *Esrän kirja*, 3. ja 4. *Makkabilaiskirja* ja *psalmi 151* (Nissinen, 2008, 163). Näiden kirjoitusaikaa ei kerrota, paitsi *Salomon psalmit* ajanlaskun alun aikaan, kuten *Salomon viisaus* (sama, 142). Kiilunen & Huhtalan mukaan muiden kirkkojen Raamattuihin kuuluvia ovat 3. ja 4. *Mak-*

kabilaiskirja, Psalmi 151, Kreikkalainen Esran kirja ja 4. Esran kirja eli Esran ilmestys (2008, 7).

Pseudepigrafeiksi on perinteisesti kutsuttu toisen temppelin ajan juutalaisia aihepiiriltään raamatullisia kirjoituksia, jotka eivät ole kirkon apokryfeiksi hyväksymiä. Niiden aihe tai päähenkilö on yleensä Vanhasta Testamentista, mutta kirjoitus on uudempi. Tärkeimmät ovat *1. Henokin kirja, Riemuvuosien kirja, Salomon psalmit, Mooseksen Testamentti, Mooseksen taivaaseen ottaminen, Jesajan marttyyrius ja taivaaseen astuminen, Aadamin ja Eevan elämä, 4. Esran kirja, 2. ja 3. Barukin kirja, Sibyllan oraakkelit, Aristeaan kirje ja 12 patriarkan testamentit*, ja lisäksi mainitaan myös *Jobin testamentti*. Näitä on vaikea ajoittaa, mutta vanhimmat ovat hellenistiseltä ajalta 300 eKr. eteenpäin ja uusimmat kristilliseltä ajalta. (Kiilunen & Huhtala, 2008, 27 – 28.) Nissinen luettelee *Danielin kirjan, Henokin kirjat, 4. Esran kirjan ja Aadamin, Abrahamin, Elian ja Barukin apokalypsit* esimerkkeinä 200 eKr. eteenpäin suositusta apokalyptisestä kirjallisuudesta (2008, 156).

Vanhimmat säilyneet buddhalaiset tekstit ovat vanhojen koulukuntien kanonista kirjallisuutta ja niistä kokonaan on säilynyt vain theravada-buddhalaisten palinkielinen kaanon. Se on nimeltään *Tipitaka* eli kolme koria. Ensimmäinen kori *Vinaya-Pitaka* sisältää määräyksiä munkeille ja nunnille. Toinen kori *Sutta-Pitaka* sisältää viisi kokoelmaa eli *nikayaa* kaikille: *Digha-Nikaya, Majjhima-Nikaya, Samyutta-Nikaya, Anguttara-Nikaya ja Khuddaka-Nikaya*, joka taas sisältää 15 itsenäistä teosta, tärkeimmät *Dhammapada, Suttanipata, Thera- ja Therigatha, Jataka ja Buddhavamsa*. Kolmas kori *Abhidhamma-Pitaka* sisältää seitsemän teosta, jotka luokittelevat ja käsittelevät Buddhan opin keskeisiä käsitteitä. (Møller-Christensen, 1974, 687 – 689.) Heltimoisen, Ikkalan, Ketolan, Sakaranahon & Sama'nehin mukaan *Tripitaka*, paaliksi *Tipitaka*, sisältää osat *Vinaya pitaka* eli säännöskori, luostarisäännöstö ja historiallisia tarinoita; *Sutra pitaka* eli opetuskori Buddhan opetuspuheita; ja *Abhidharma pitaka* eli erityisoppikori buddhismin järjestelmällisiä esityksiä (2017, 106). Nämä vähän erilaiset nimet voivat olla vain eri kirjoitusasu tai sitten eri kieltä, kuten sanskritia.

Dhammapadan 423 säkeistöstä yli puolet esiintyy muissa buddhalaisissa teksteissä ja siinä on paljon yleisintialaista ja muuten yleistä filosofiaa ja buddhalaisuuden tiivistä ja

yksinkertaista esitystä (Møller-Christensen, 1974, 691). *Suttanipata* käsittelee samoja aiheita perusteellisemmin (sama, 692). *Thera-* ja *Therigatha* ovat kuuluisien munkkien ja nunnien kirjoittamat kaksi opettavaa runokokoelmaa (sama, 688). *Jataka* sisältää yli 500 satua, faabelia ja kaskua, jotka ovat usein buddhalaisuutta vanhempia (sama, 693) ja joissa Buddha esiintyy aiemmissä olomuodoissaan (sama, 694). *Buddhavamsa* on runokertomus Buddhasta ja hänen 24 edelläkävijästään (sama, 688). Sanskritiksi on säilynyt vain katkelmia *Vinaya-Pitakasta* ja legendakokoelmia, joista kuuluisimpia ovat *Avadanashataka* ja *Divyavadana* (sama, 690).

Kungfutsen jälkeisenä aikana Kiinan eteläisessä Ch'un valtiossa kirjoitettiin runokirja *Ch'un laulut* (Egerod, 1974, 488), ja mukana oli esimerkiksi runoilija *Ch'u Yuan* (sama, 340). Loppusoinnallinen proosarunous eli riimiproosa, kiinaksi *fu*, on kiinalainen erikoisuus ja kehittyi *Ch'un laulujen* tyylistä. *Sung Yulta* (290 – 222 eKr.) on säilynyt kolme runoa, *Kao-t'ang-vuori*, *Jumalatar* ja *Tuuli* (sama, 519). *Chia I* (200 – 168 eKr.) oli ensimmäinen varsinainen *fu*-runoilija, ja hänen 174 eKr. kirjoittamansa *Pöllö* on vanhin *fu*, joka voidaan ajoittaa varmasti (sama, 520). *Mei Shengin* (200 – 140 eKr.) kuuluisin runo on *Seitsemän kehotusta* (sama, 520, 521). *Ssu-ma Shiang-ju* (179 – 117 eKr.) kirjoitti *fut Keisarillinen puisto* ja *Pitkät ovet* (sama, 521). 125 eKr. kansanrunojen keräämiseksi perustettiin erityinen musiikkiviraston *Yueh fu*, ja sen keräämästä ”*Yueh fu*”-runoudesta tuli *Laulujen kirjan* perinteen jatko siinä missä *fu*-runoudesta *Ch'un laulujen* inspiroima runous (Egerod, 1974, 522).

Mengtse (*Meng K'o*, 372 – 289 eKr.) oli tärkeä kiinan kielen kehittäjä ja varhaiskungfutselainen kirjailija (Egerod, 1974, 497). Hänen kirjansa nimi on myös *Mengtse* (sama, 498). *Chuangtse* (*Chuang Chou*, 365 – 290 eKr.) oli puolestaan tärkeä taolainen kirjailija. Kuuluisin kertomus on *Uni ja perhonen*. (Sama, 503.) 500 – 300-lukuja eKr. on perinteisesti pidetty taolaisuuden syntyaikana, ja monet nykytutkijatkin ovat samaa mieltä (Uskonnot Suomessa, taolaisuus, viitattu 21.9.2019). *Hsuntse* (*Hsun K'uang / Hsun Ch'ing*, n. 300 – 230 eKr.) perusti ajatuksiaan kungfutselaisuuteen. Myös hänen kirjansa tunnetaan tekijänsä nimellä *Hsuntse*. (Sama, 498.) Joskus 700 – 600-luvulla eKreläeneen *Kuantsen* (*Kuan Chung*) nimiin on pantu talouspoliittisia tutkielmia, jotka ovat peräisin 300 – 200 eKr. ja useamman ihmisen kirjoittamia (sama, 510). *Hanfeitse* oli *Hsuntsen* oppilas, joka myös kirjoitti tutkielmia (sama, 510). *Ssu-ma Ch'ien* (145 – 90 eKr.) oli

keisarillinen astrologi ja arkistonhoitaja ja kirjoitti arkistojen pohjalta Kiinan historian varhaisimmista ajoista omaan aikaansa *Shih Chi*, Historioitsijan kertomus (sama, 514).

Mesopotamiassa 1000 eKr. jälkeen lisääntyvät temppelien ja palatsien seinien historiaa käsittelevät kirjoitukset, joissa kansallisjumala Assuria edustava Assyrian kuningas kertoo voitoistaan Assurille, ja kerran tekstin mukaan Assur vastaa (Lassøe, 1974, 70 – 71). Kuva ja selitys, varsinkin suomennos, näyttäisivät hyviltä. 740 – 250 eKr. kirjoitettiin vuosikirjoja, joissa kerrottiin sotatoimia, rauhansopimuksia ja kuningasperheen kuolemantapauksia, astrologisia päiväkirjoja, joissa kerrottiin planeettojen liikkeitä, tärkeiden ihmisten kuolinpäiviä, epidemioita ja muita onnettomuuksia, kulutustarvikkeiden hintoja ja virtojen vesimäärän vaihteluita eri paikoissa (sama, 69) ja kuningasluetteloita, jotka alkavat myyttisestä alkuajasta ja sisältävät sitten aikajärjestyksessä dynastiat ja kuninkaat eri kaupungeissa ja valtioissa, hallitusvuosien määrän ja joskus joitain tärkeitä tapauksia tai virkamiesten nimiä (sama, 69 – 70). Ilmeisesti aikaisintaan 700-luvulla eaa. kirjoitettiin 1400 – 700 eKr. ajan *Synkronistinen historia* Babylonian ja Assyrian poliittisista suhteista, rauhansopimuksista ja kuninkaallisista avioliitoista (sama, 70).

Egyptissä 700 eKr. jälkeen kirjoitettiin Andreæn mukaan pilanäytelmiä jumalista, pieneepoksia, realistisia maalauskuvauksia, jotka muuttuvat fantastisiksi ja lisäksi on säilynyt mielenkiintoisia kirjeitä (1962, 26). Säve-Söderbergh sanoo, että hellenistisellä ja roomalaisella ajalla kuvattiin tarkkaan myytit ja riitit, joihin varhemmat tekstit vain viittasivat (1974, 104).

3.4.3 Antiikin Rooman aika

Kulta-aika 43 eKr. – 400 jKr.

Roomassa *Vergilius Maro* (70 – 19 eKr.) kirjoitti kymmenen paimenrunon kokoelman *Bucolica*, seuraavana vuonna 30-luvulla eKr. runollisen maalaiselämän kuvauksen *Georgica*, ”Maanviljelyksestä” ja elämänsä viimeisellä vuosikymmenellä pääteoksensa

Aeneis. (Bendz, 1974, 510 – 527.) *Quintus Horatius Flaccus* (65 – 8 eKr.) kirjoitti aluksi jambeja, joita jälkimaailma sanoi epodeiksi, ja satiireja. Yli 40-vuotiaana hän julkaisi kolmen kirjan oodikokoelman (ode on laulu kreikaksi) ja viimeiseksi *Epistulae* eli kirjeitä, jotka ovat kuusimittaisia ja runomuotoisia kuten satiiritkin. (Bendz, 1974, 527 – 543.)

Elegioita, etenkin rakkauselegioita, kirjoitettiin paljon. *Cornelius Calluksen* (69 – 26 eKr.) runot ovat hävinneet, vain ystävän hänelle kirjoittama lohdutusruno sisältää todennäköisesti sitaatteja Corneliuksen runoista (Bendz, 1974, 544). *Albius Tibulluksen* (n. 50 – 19 eKr.) runot ovat melkein kaikki rakkausrunoja (sama, 545 – 548). *Sulpicia* kirjoitti vain kuusi pientä elegiaa (sama, 548). *Propertius* (50 – 15 eKr.) kirjoitti neljä runokokoelmaa (sama, 548 – 554). *Publius Ovidius Naso* (43 eKr. – 17 jKr.) kehitti elegian teknisesti huippuunsa (sama, 555). *Amores* ”Rakkauksia” on yksi kolmesta runokirjasta, joissa hän koki käyttäneensä elegian loppuun. (Sama, 556.) Sitten hän kirjoitti tragedian *Medea*, mutta siitä on säilynyt vain pari riviä (sama, 557) ja sitten *Epistulae heroidum* eli kirjeitä sankareiden naisilta, jotka ovat kuvitteellisia kirjeitä myyttien sankarien ikävöiviltä rakastajattarilta (sama, 557). Nelikymppisenä hän kirjoitti taas elegisellä mitalla opetusrunoelman *Ars amandi* eli Rakastamisen taito, mikä tarkoittaa taitoa vietellä ja pitää nainen miehille ja vietellä ja pitää mies naisille (sama, 557 – 559). Sen täydentävä osa on kosmetiikkaohje naisille *De medicamine Faciei* ”Kasvojen hoitoaineista” ja toinen jatko-osa onnettomaksi tekevästä rakkaudesta toipumisen taito *Remedia amoris*, ”Rakkaudesta parantumisen taito” (Bendz, 1974, 560). Sitten hän kirjoitti pienoiseeposten kokoelman *Metamorphoses*, ”Muodonmuutoksia”, joka kertoo ”aika-järjestyksessä” myyttejä (sama, 560 – 562). Hän aloitti roomalaisen kalenterin selostuksen elegisellä mitalla nimellä *Fasti* (sama, 562), ja kun Augustus oli karkottanut hänet maanpakoon, hän kirjoitti aidosti elegiset elegiakokoelmat *Epistulae ex Ponto*, ”Kirjeitä Mustaltamereltä” ja *Tristia*, ”Valituslaulut”, joka sisältää paljon omaelämäkerrallisia runoja (sama, 564).

Titus Livius (59 eKr. – 19 jKr.) kirjoitti suorasanaisten Rooman kansallisen historian suunnilleen samaan aikaan, kun Vergilius kirjoitti runomuotoisen myyttisen historian. Se sisälsi 142 kirjaa, alkoi Rooman perustamisesta ja päättyy Liviuksen omaan aikaan 9 jKr., Augustuksen poikapuolen Druksen kuolemaan ja jäi luultavasti kesken, sillä hän

todennäköisesti yritti päästä Augustuksen kuolemaan ja tasalukuun 150 kirjaa. Siitä on säilynyt ensimmäiset 10 kirjaa, jotka kertovat legendamuinaisuuden ja kuningas- ja tasavalta-ajan ensimmäiseen keisariin, sekä 21.- 30. kirjat Hannibalin ja Rooman välisestä toisesta puunilaissodasta 218 – 201 eKr., 31.- 45. kirjat Rooman noususta maailmanvalaksi, Makedonian valloituksesta Pydnan taistelussa ja Rooman sekaantumisesta idän asioihin (Bendz, 1974, 567 – 568).

Hiukan nuorempi aikalainen *Pompeius Trogus* kirjoitti maailmanhistorian vanhimmasta ajasta vuoteen 20 jKr. kaikista antiikin kansoista, paitsi roomalaisista, elleivät he liittyneet muihin, jolloin sävy oli vihamielinen tai neutraali. Siitä on säilynyt Justinuksen tekemä tiivistelmä (Bendz, 1974, 571).

Augustus itse kirjoitti toiminnastaan selostuksen *Res gestae*, toiselta nimeltään *Monumentium Aucyranum*, jonka alku on kirjoitettu Augustuksen mausoleumin kahteen pronssitauluun. Lisäksi hänen kerrotaan kirjoittaneen laajemman omaelämäkerran vuodesta 25 eKr., Ajax-tragedian, Sisiliaa käsittelevän teoksen, poikapuolensa Drusuksen omaelämäkerran, hautapuheita ja epigrammeja, mutta niitä ei ole säilynyt. (Bendz, 1974, 572.)

Vitruvius kirjoitti arkkitehtuurikirjan *De Architectura*. Se ilmestyi Augustuksen aikana. (Bendz, 1974, 578.)

Kreikassa Augustuksen aikana vähä-aasialainen *Dionysios Halikarnossolainen* ja sisiialainen *Didoros* kirjoittivat historiaa. *Didoros* kirjoitti kokoavan maailmanhistorian, joka päättyy ja huipentuu Rooman valtakuntaan ja ylistää roomalaisia valloittajia. (Bendz, 1974, 434.)

Aleksandrian skeptisen koulukunnan mainitut filosofit elivät tänä ajanjaksona. *Ainesidemos* eli hieman ennen ajanlaskun alkua, *Sekstos Empirikos* saman vuosisadan lopulla ja *Agrippan* elinaikaa ei tiedetä (Salomaa, 1999, 126). *Ainesidemoksen* ajatukset tunnetaan *Photioksen* ja *Sekstos Empirikoksen* kirjoista, ja *Sekstos Empirikos* kuvaa omia ja muiden ajatuksia ja hänen kirjansa *Pyrrhonilaisia kokeita* ja *Matemaatikoita vastaan* ovat säilyneet ja niiden myötä tiedot antiikin skeptikoista (sama, 129).

Juutalaisista oli tullut kiistan aihe. heitä vihattiin ja vainottiin, mutta heidän aatteensa myös kiinnosti ja *Theophrastos* puhuu heistä kunnioittavasti. Etenkin Aleksandriassa sivistyneet juutalaiset saivat arvostusta. On säilynyt ajan antisemiittistä ja juutalaisia puolustavaa kirjallisuutta. (Salomaa, 1999, 133 – 134.)

Monet Aleksandrian juutalaiset olivat hellenisoituneet, oppineet kreikan, jopa unohtaneet heprean, ja mieltyneet kreikkalaiseen filosofiaan. Monet yhdistelivät kreikkalaista filosofiaa juutalaiseen uskoon sekä lepyttääkseen valtakulttuuria että omasta kunnioituksesta molempiin. *Philon Aleksandrialainen* (30 eKr. – 50 jKr.) uskoi Tooraan, mutta myös kreikkalaiseen filosofiaan, etenkin Platoniin, pythagoralaisuuteen, stoalaisuuteen ja peripateettiseen kouluun. Hän yhdisti kaiken tulkitsemalla Raamattua vertauskuvallisesti. Tuekseen hän esittää kaikki aikansa filosofiset aiheet, joten hänen kirjansa on filosofinen museo. (Salomaa, 1999, 134 – 135.) Bendz kutsuu hänen teostaan Vanhan Testamentin kommentaareiksi (1974, 447). *Philonin* mukaan Jumalan ja maailman välissä on välittäjä, Logos eli Järki tai Sana, jota hän sanoo myös toiseksi Jumalaksi tai Jumalan (esikois)pojaksi, kuten Aristoteleen entelekioidissa ja Johanneksen evankeliumeissa (Bendz, 1974, 447; Salomaa, 1999, 135).

Ajanlaskun alun tienoilla buddhalaisuudessa syntyi *mahayana*-suuntaus (suuret vaunut), joka nimitti toisen *hinayanaksi* (pienet vaunut). *Mahayana*-kirjallisuus on kuitenkin peräisin vasta ajalta 100 – 500 jaa. (Møller-Christensen, 1974, 690.)

Kiinan kielellä *Li* tarkoittaa hyviä tapoja, perinteitä ja rituaaleja ja niiden kunnioitus kuuluu kungfutselaisuuteen. Niistä on kirjoitettu kirjoja ja kolme on säilynyt: *Chou li*, *I li* ja *Li chi*. *Li chi*, eli ”Muistiinmerkityt rituaalit” kertoo paljon Kungfutsesta ja hänen ajastaan ja filosofiastaan, ja se kuuluu kungfutselaisuuden klassikoihin kuten *Muutosten kirja*, *Historian kirja* ja *Laulujen kirja*. Sen kokosivat 0 – 100 jKr. veljekset *Tai Te* ja *Tai Sheng*, joiden tekemiä versioita sanotaan Vanhemman tai Nuoremman Tain rituaaleiksi. Nuorempi on lainannut vanhemmalta 46 kappaletta vanhemmalta ja hänen laitoksensa on tärkeämpi. Siinä on osat *Ta Shueh* ja *Chung Yung* eli Suuri oppi ja Keskitien oppi, ja se on otettu 1200 mukaan *Neljä kirjaa -antologiaan*, joka piti opetella ulkoa. (Egerod, 1974, 496.)

Hopea-aika 14 – 180 jKr.

Moraalisesti opettavat esimerkit olivat yleisiä antiikin kirjallisuudessa ja niitä lisättiin puheisiin ja muihin kirjoituksiin. Ainoa säilynyt kokoelma on *Valerius Maximuksen* kirjoittama *Facta ac dicta memorabilia*, ”Muistettavia toimia ja lausemia”, joka julkaistiin Tiberiuksen ajan (14 – 37 jKr.) loppupuolella ja oli imarrellen omistettu hänelle (Bendz, 1974, 573 – 574).

Phaedrus toi faabelit kunnolla roomalaiseen kirjallisuuteen *Aisopos* esikuvanaan ja julkaisi viisi faabelikokoelmaa Tiberiuksen, Caligulan ja Claudiuksen hallituskausina 20-, 30- ja 40-luvuilla jKr. Niihin oli lisätty tapauksia ja kaskuja sekä *Aisopoksesta* että *Phaedruksen* omalta ajalta ja esipuheissa oli omaelämäkerrallisia tietoja. (Bendz, 1974, 574 – 577.)

Celsus kirjoitti ensyklopedian aiheina lääketiede, maanviljelys, sotataito ja retoriikka. Niistä viimeiset olivat samat kuin *Cato vanhemmalla*, jota hän ehkä käytti lähteenä. Vain lääketiede, *De medicina*, on säilynyt ja se on tärkeä lähde antiikin lääketieteestä. Hän ei itse ollut asiantuntija, vaan kokosi kreikkalaisten tiedot. (Bendz, 1974, 578 – 579.)

Keisari *Claudius* (41 – 54 jKr.) kirjoitti Augustuksen ajan historian sekä Karthagon ja etruskien historian, omaelämäkerran ja noppapeliessään, mutta ne ovat kadonneet (Bendz, 1974, 580 – 581).

Senecan isä *Seneca vanhempi* kirjoitti puhekokoelmia. *Controversiae* on reetorikouluisa käytetty harjoituskokoelma, joka sisältää kuviteltuja oikeudenkäyntipuheita. *Suasoriae* on kokoelma neuvoa antavia puheita, jotka oli osoitettu eri vaihtoehtojen välillä epäroiville historiallisille henkilöille. (Bendz, 1974, 581.)

Seneca (2 eKr. – 65 jKr.) oli erinomainen oikeudenkäyntipuhuja eli reetori, ensin Caligulan kadehtima, sitten Claudiuksen puolison Messalinan karkottama, sitten Neron opettaja 11-vuotiaasta ja sitten Burruksen kanssa todellinen hallitsija kahdeksan vuotta sen jälkeen, kun Nero nousi valtaistuimelle 17-vuotiaana. Burruksen kuoltua hän vetäytyi politiikasta. Lopulta häntä syytettiin kuulumisesta salaliittoon Neron murhaamiseksi ja pakotettiin tekemään itsemurha. (Bendz, 1974, 582.) Hänen oikeudenkäyntipuheensa ovat kadonneet (sama, 583). Hänen filosofiset kirjoituksensa jakaantuvat ”dialogeihin”, jotka ovat oikeasti esseitä, ja kirjeisiin (sama, 583). Ennen karkotustaan hän kirjoitti esseen *De ira*, ”Vihasta” ja maanpaossa ”Lohdutuskirjoituksen äidille” *Ad helviam matrem de consolatione* ja myöhemmin *De brevitae vitae*, ”Elämän lyhydestä”. Neron noustua valtaistuimelle hän kirjoitti hänelle esseen *De clementia*, ”Lempeydestä”. Hän puolusti oikeuttaan vaurauteen esseellä *De vita beata*, ”Onnellisesta elämästä”, ja jatkoi selittämällä, miten omaisuutta voi käyttää muiden auttamiseen esseellä *De beneficiis*, ”Hyväntekeväisyydestä”. (Sama, 583 – 584.) *Epistulae morales*, ”Moraalisia kirjeitä” on kokoelma tyyntä ja miellyttävää pohdintaa nuorelle oppilaalle Luciliukselle (sama, 584). Neron ja hänen hallintonsa paheksunnasta kertovat esseet *De tranquillitate*, ”Mielenrauhasta” ja *De otio*, ”Levosta” (sama, 585). Lisäksi Seneca kirjoitti monia luonnonilmiöitä pohtivan ja uskonnollisen sävyisen esseen *Naturales quaestiones*, ”Luonnontutkimuksia”, mutta se jäi viimeistelemättömäksi (sama, 588), ja useita tragedioita, jotka ovat roomalaisten niukan tragediakirjallisuuden parhaita. Kymmenen hänen nimiinsä pantua on säilynyt, mutta *Octavia* on kirjoitettu hänen kuolemansa jälkeen. Näytelmien aiheet ja muoto ovat kreikkalaiset, ja ne ovat lukudraamoja, eli näytelmämuodosta huolimatta paras lukea tai lausua, mutta näyteltyinä jähmeitä tai käytännössä vain lausuntaa. Niitä on esimerkiksi *Raivoava Hercules*, *Agamemnon*, *Medea*, *Phaedra*, *Oepidus* ja *Troian naiset*. (Bendz, 1974, 588 – 590.) Hän kirjoitti myös yhden satiirin kostoksi karkotuksestaan, *Apocolocyntosis divi Claudii* eli Jumalallisen Claudiuksen muuttuminen kurpitsaksi. Apocolocyntosis oli väännös sanasta apoteoosi eli jumalaksi muuttuminen, minkä keisareille uskottiin tapahtuvan heidän kuollessaan ja kurpitsa oli tyhmyyden symboli kuten pölkkypää) (sama, 590).

Lucanus (39 – 65 jKr.) oli Senecan veljenpoika. Nero kadehti hänen lahjakkuuttaan ja yritti estää runojen mainetta ja julkaisua. *Lucanus* kirjoitti Caesarin ja Pompeiuksen välisestä sisällissodasta eepoksen *Pharsalia*. Se sisältää maan- kansa- ja tähtitieteellisiä

ja teknisiä selityksiä ja stoalaista metafysiikkaa ja sen taso on vaihteleva. (Bendz, 1974, 590 – 592.)

Petronius (k. 66 jKr.) kirjoitti sinä aikana muodikkaan matka-, seikkailu- ja rakkausromaanin parodian, joka on samalla muodoltaan menipposlainen satiiri eli sisältää runoa ja proosaa vuorotellen, ja se parodioi myös em. *Pharsaliaa*. Siitä on säilynyt katkelmia ja pitkä osa, joka kuvaa *Trimalkion pitoja*. (Bendz, 1974, 593 – 596.) Se arvostelee Rooman imperiumia (Tykesson, 1974, 197).

Seneca, *Lucanus* ja *Petronius* elivät kaikki Neron aikana (54 – 68 jKr.) ja heitä syytettiin samasta salaliitosta ja pakotettiin tekemään itsemurha (Bendz, 1974, 590, 593). Sen sijaan *Persius* (34 – 62 jKr.) kuoli nuorena mahasairauteen. Hän kirjoitti kuusi satiiria, joiden aikajärjestys on samalla laatujärjestys (sama, 597). *Columella* kirjoitti maanviljelystä perin pohjin käsittelevän kirjan *De re rustica* 60-luvulla (sama, 580).

Domitianuksen aikana (81 – 96 jKr.) *Plinius vanhempi* (k. 79 jKr.) oli Rooman laivaston amiraali, keräilijä ja kirjailija, jonka valtavasta tuotannosta on säilynyt luontoensyklopedia *Naturalis historia*. Se sisältää havaintoja maan ja taivaan väliltä ja kertoo paljon ajastaan. *Plinius vanhempi* kuoli Vesuviuksen suuressa, Pompeijin ja Herculaneumin alleen haudanneessa purkauksessa, kun oli merellä Napolinlahden suulla ja meni auttaamaan ja katsomaan luonnonilmiötä lahden perälle. Veljenpoika *Plinius nuorempi* kertoo hänen kuolemastaan yhdessä kirjeessä ja toisessa hänen kirjallisesta toiminnastaan. (Bendz, 1974, 580.)

Quintilianus (35 – 97 jKr.) oli keisari Domitianuksen kahden ottopojan retoriikan opettaja. Hän kirjoitti 12-osaisen / -kirjaisen *Institutio Oratorian* eli Kaunopuheisuuden opikirjan, joka käsittelee puhujan kasvatusta lapsuudesta aikuisuuteen. 1. osassa on yhä päteviä lastenkasvatusohjeita ja 10. osassa arvokas katsaus latinankieliseen kirjallisuuden lyhyine kuvauksineen. (Bentz, 1974, 598 – 600.)

Martialis (40 – 104 jKr.) kirjoitti n. 1500 epigrammia useammassa kirjassa, tosin jotkut lyhyet runot voivat olla 11-tavuisia tai ontuvaa jambia. Hän oli hyvä tiivistämään, kuvaamaan ympäristöä ja ihmisiä, terävä ja joskus karkea (Bentz, 1974, 600 – 602).

Stattius (40 – 96 jKr.) oli Martialiksen tapaan innokas hovirunoilija ja hyvä imartelija. Hän voitti Augustuksen kunniaksi (ilmeisesti kuoleman jälkeen) järjestetyn runokilpailun ja sai palkinnon Domitianuksen ylistykseksi tekemästään runosta. Runokokoelma *Silvae*, ”Metsä / puut / materiaali”, sisältää sopivia runoja syntymään, kuolemaan, avioliittoon, syntymäpäiviin yms. Eepos *Thebais* kertoo Oidipuksen poikien taistelusta kuitenkin *Seitsemän päivän sota Thebaa vastaan*. Hän aloitti eepoksen Akilleuksesta, mutta se jäi kesken. (Bendz, 1974, 602 – 604.)

Tacitus (55 – 120 jKr.) viivytteli kirjoittamista tai julkaisua Domitianuksen murhaan asti, koska ei halunnut mielistellä tyrannia, ja oli katkera menettämästään ajasta elämässään. Hän julkaisi Trajanuksen (98 – 117 jKr.) ensimmäisenä hallitusvuonna 98 jKr. kaksi pientä kirjaa. *Agricola* kertoo hänen apestaan, joka oli ollut Britannian käskynhaltijana 77 – 84 jKr., kunnes kateellinen Domitianus oli kutsunut hänet takaisin ja sitten kuollut syrjässä ja ehkä myrkytettynä. *Germania* kertoo germaanien, skandinaavit mukaan lukien, maasta, kansasta ja tavoista. (Bendz, 1974, 605.) Kolmas pieni teos *Dialogus de oratoribus*, ”Vuoropuhelu puhujista” valittaa puhetaidon ja sen opetuksen huononemista (sama, 606). Sitten hän alkoi kirjoittaa historiaa (sama, 606). *Annales*, ”Vuosikirjat”, kertoo Augustuksen kuolemasta 14 jKr. Neron kauden loppuun 68 jKr. asti, ja siitä on säilynyt osat 1. – 6. ja 11. – 16., joten Caligulan aika ja Claudiuksen kauden alku ovat kadonneet (sama, 606 – 608). *Historiae* kertoo ns. kolmen keisarin Galban, Othon ja Vitelluksen vuodesta 69 jKr. alkanutta aikaa Domitianuksen kuolemaan 96 jKr., mistä on säilynyt vain tapahtumarikkaat vuodet 69 jKr. ja 70 jKr. (sama, 607 – 608). Hän antaa *Plinius nuoremman* kertoa silminnäkijänä sedästään *Plinius vanhemmasta* (sama, 610).

Plinius nuorempi (62 – 114 jKr.) julkaisi yhdeksän kirjaa ystävilleen lähettämiään kirjeitä *Epistulae*. Yksi kirjeenvaihtoveri oli *Tacitus*, jolle hän kertoi sedästään, ja yksi oli Trajanus provinssikäskynhaltija-aikana, ja kirjeisiin sisältyy kysymys kristittyjen kohtelusta. Hän kirjoitti myös ylistyspuheen Trajanukselle. (Bendz, 1974, 611 – 613.)

Keisari *Hadrianus* (76 – 136 jKr.) kirjoitti omaelämäkerran ja runoja, mutta niistä on säilynyt vain yksi hempeä kuolinruno (Bendz, 1974, 613 – 614). *Pervigilium Veneris*,

”Venuksen valvojaiset” on rakkautta ja kevättä hempeästi ylistävä pitkä runo, jonka tekijää tai julkaisuvuotta ei tiedetä (sama, 614).

Suetonius (75 – 160 jKr.) kirjoitti elämäkerrat 12 ensimmäiselle keisarille Caesarista Domitianukseen. Hänellä oli hyvät lähteet keisarin kanslian sihteerinä vuoteen 121 jKr., jolloin hänet sanottiin irti jostain syystä, ja lisäksi hän käytti paljon skandaaleja ja juoruja. Lisäksi hän kirjoitti kirjailijaelämäkertateoksen *De viris illustribus*, ”Kuuluisista miehistä”, joka on osittain säilynyt sitaateissa, joita myöhemmät kommentoijat ovat kirjoittaneet runokokoelmien johdantoihin (Bendz, 1974, 615 – 616.)

Juvenalis (60 – 130 jKr.) oli joutunut Domitianuksen karkottamana maanpakoon Egyptiin. Hän kirjoitti 13 satiiria, joissa hän arvostelee lähinnä Domitianuksen ja Neron aikaa, mutta ne julkaistiin vasta Trajanuksen ja Hadrianuksen aikana. (Bendz, 1974, 616 – 617.)

Roomalaisessa kirjallisuudessa esiintyi arkaistinen tyyli 100-luvun keskivaiheilla. *Frontos* oli nuoren kruununperillisen Marcus Aureliuksen opettaja ja kirjoitti hänelle kirjeitä jäljitellen Cato vanhempaa ja suosittelen häntä oppimaan Naeviukselta, Plautukselta ja Enniukselta (Bendz, 1974, 619). *Aulus Gellius* oli toinen arkaisti, joka kirjoitti laajan, 20-kirjaisen *Noctes Atticae* eli Attikan öitä, joka on kreikkalaisilta ja roomalaisilta koottuja sitaatteja sijoitettuna arjen tapahtumiin, tilanteisiin tai keskusteluihin (Bendz, 1974, 619 – 620).

100-luvun jälkipuoliskolla tuli Afrikasta kirjailijoita ja uusi tyyli, tumor Africus eli afrikkalainen paisuttelu tai pöhötauti, mikä tarkoitti raskasta ja runsassanaista tyyliä, jossa oli paljon esimerkiksi riimejä ja sanaleikkejä. *Apuleius* (125 – 180 jKr.) oli pohjoisafrikkalainen puhuja ja filosofi, ja naituaan rikkaan lesken ja jouduttuaan perillisten syyttämäksi hän vapautui omalla muistiinmerkityllä puolustuspuheellaan *Apologia*, jossa hän sanoi kirjoittaneensa eepoksen, runoja, näytelmiä, satiireja, puheita ja filosofisia ja luonnontieteellisiä tutkielmia. Niistä on säilynyt vain pieni osa, joista tärkein on *Metamorphoses*, ”Muodonmuutoksia”, suom. *Kultainen aasi*. (Bendz, 1974, 620 – 623.)

Keisari *Marcus Aurelius* (161 – 180 jKr.) kirjoitti kreikaksi *Itsetutkiskelut* (Bentz, 1974, 624). Hänen aikanaan kristittyjen vainot pahenivat ja *Kelsos* julkaisi kristittyjä syyttävän kirjoituksen *Tosi oppi* (Birnstein, Gutschera, Körner, Ludwig, Maier, Ruh, Schmidt & Thiervelder, 1999, 37).

Klaudios Ptolemaios (85 – 165 jKr.) kokosi ajan tähtitieteen kirjaansa, joka pysyi arvossa Kopernikukseen asti. Huolimatta maakeskeisyydestä ja muista virheistään sen avulla voitiin ennustaa auringon- ja kuunpimennykset ja arvioida laivojen sijainti merellä. (Lohjan Yhteislukion lukio, viitattu 27.9.2019.)

Kreikkalaisen *Strabonin Geografika* 20 jKr. on arvokas maantieteellis-etnografinen kuvaus silloin tunnetusta maailmasta (Bentz, 1974, 446). Keisariajan kreikkalaisessa kirjallisuudessa esiintyi paisuttelua ja retoriikkaa sekä ”uusklassismia” (sama, 432 – 433). *Peri hypsous*, ”Ylevyydestä”, oikeastaan ylätyylistä, on näitä suuntia kritisoiva tyyliopas 100-luvulta, vaikka on pantu 200-luvulla eläneen *Longinoksen* nimiin (sama, 433). 100-luvulla *Appianos* kirjoitti roomalaisuutta ihailevan Rooman historian ja *Arrianos* Aleksanteri Suuren sotaretkien historian, jolla oli sama nimi *Anabasis* kuin *Xenofonin* aiemmalla kirjalla (sama, 434). *Plutarkhoksen* (45 – 120 jKr.) kirja *Vertailevat elämäkerrat* panevat aina kreikkalaisen ja roomalaisen rinnakkain (sama, 435). Pääteos *Moralia* sisältää tutkielmia, esseitä, pakinoita ja kirjeitä (sama, 437). *Dion Khryostomos* eli Dion Kultasuu (40 – 120 jKr.) oli varhaisemman keisariajan suurin puhuja. Keisari Domitianus (81 – 96 jKr.) karkotti hänet maanpakoon vaeltavaksi moraalisaarnaajaksi, kunnes keisari Nerva (96 – 98 jKr.) palautti hänelle oikeudet ja keisari Trajanus (98 – 117 jKr.) antoi kunnia-aseman. Vaeltaessaan hän tapasi monenlaisia ihmisiä ja on siksi tärkeä lähde kulttuurihistorialle. (Sama, 437 – 438.)

Romaani syntyi hellenistisenä aikana, mutta kukoisti vasta keisariaikana. Kaksi päätyyppiä oli historiallis-mytologinen sekä matkaseikkailurakkausromaani. Em. lajiin kuuluu *Aleksanterin-romaani*. Vm. lajissa rakastavaiset joutuvat eroon ja löytävät toisensa monien matkojen ja seikkailujen jälkeen. Niiden esikuva on *Odyссеia*, ja esikuvan mukaan niihin kuuluu useita erillisiä kertomuksia, jotka rakkaus liitti yhteen löyhästi, monet eroottisia. Tällaisia olivat *Ninos ja Semiramis* sekä *Aristeideen* n. 100 jKr. kirjoitta-

ma *Milesiaca* eli Miletolaistarinoita. Alatyyppejä oli idyllinen ja eroottinen paimenromaanin, kuten *Longoksen Dafnis ja Khloe* 100-luvulta. (Bendz, 1974, 438 – 439.)

Lukianos (125 – 175 jKr.) kirjoitti ”tosikertomuksen”, joka on seikkailumatkarakkausromaanin ja samalla historioitsijoiden, runoilijoiden ja mytologioiden parodia. Lisäksi hän kirjoitti novelleja, esseitä, pakinoita, dialogeja, satiireja, rienausta ja monenlaista huumoria, esimerkiksi *Jumalakeskustelut*, *Zeus pinteessä*, *Timon Ihmissihaaja*, *Narriainen kirjojen keräilijä*, *Kukko ja Miten historiaa on kirjoitettava*. Omin tyyli oli satiirinen dialogi, kuten *Ikaromenippos* ja *Menippos Haadeessa*, joiden esikuvina olivat *Platonin* dialogit ja *Menippoksen* satiirit. (Bendz, 1974, 441 – 444.) *Pausanias* ihaili vanhaa Hellasta ja kirjoitti myös historiaa, taidehistoriaa sekä mytologiaa ja kuvasi kadonneita taideteoksia n. 170 jKr. (sama, 446).

0 – 200 jKr. ajan filosofia oli kirjavaa (Salomaa, 1999, 130). Hellenismin, itämaisten, juutalaisuuden ja sitten kristinuskon ja esim. *mithralaisuuden* vaikutuksesta syntyi uusia ajatuksia (sama, 131). Vanhoihin jumaliin uskomisen väheni kansan joukossa (sama, 132). Filosofia *Aristoteleesta* lähtien, *stoalaisuus*, *epikuroalaisuus* ja *skeptisismi*, ei vastannut uskonnollisiin tarpeisiin, ja filosofia palasi *Platoniin* ja *Pythagoraaseen*, jotka käsitettiin samoin ja yhdistettiin *uuspythagoralaisuudeksi*. *Uuspythagoralaiset* yrittivät johtaa *Platonin* filosofian *Pythagoraan* opeista ja esittivät omia oppejaan *Pythagoraan* ja hänen vanhimpien kannattajiensa oppeina ja syntyi laaja väärennykskirjallisuus. Joskus oppia esitettiin myös vanhaan intialaiseen tai egyptiläiseen perustuvana. Uusi *teosofia* korosti hengen ja aineen dualismia stoalaisten ja epikurolaisten monismin sijaan ja perusti käsityksensä *orfilais-pythagoralaiseen* salaoppiin ja *platonismiin*. Huomattavimpia uuspythagoralaisia olivat 0 – 100 jKr. *Moderatus* ja 100 – 200 jKr. *Nikomakhos* ja *Numenios*. (Sama, 132 – 133.) *Stoalaisuus* oli vallitseva ja suosittu 0 – 200 jKr. ja sillä oli sekä kreikkalaisia että roomalaisia kannattajia. Rooman keisariajan ”*uusstoalaisuus*” oli eklektistä ja *Platonin* ja *Aristoteleen* järjestelmät elvytettiin. Se keskittyi vain eettisiin ja hieman teologisiin aiheisiin. Tärkeimpiä ajattelijoita olivat *Seneca*, *Epiktetos* ja *Marcus Aurelius*. Entinen orja *Epiktetos* (50 – 140 jKr.) kirjoitti kaikkien aikojen luetuimman hartauskirjan *Enkheiridion*, ”Pieni käsikirja”, suom. *Ohjenuora*. Keisari *Marcus Aurelius* kirjoitti melkein yhtä luetun kirjan *Eis Heauton*, *Itsetutkiskeluja*. (Bendz, 1974, 447; Salomaa, 1999, 99, 130.)

Toisen temppelin ajan juutalaiseen kirjallisuuteen kuuluvat Heprealaisen Raamatun, apokryfikirjojen ja pseudepigrafinen kirjallisuuden lisäksi ns. intertestamentaarinen eli testamenttien välinen kirjallisuus. Niihin kuuluvat Qumranin kirjoitukset ja nimeltä tiedettyjen juutalaisten kirjoittamat kirjat ja niiden säilyneet katkelmat, jotka on kirjoitettu testamenttien välisenä aikana n. 200 eKr. – 100 jKr. Heitä ovat aiemmin mainittu Aleksandrian juutalainen filosofi *Filon* (n. 20 eKr. – 50 jKr.) ja juutalainen historioitsija *Josephus* (37 – n. 100 jKr.) ja ne juutalais-hellenistiset kirjailijat, joilta on säilynyt vain katkelmia muissa lähteissä, kuten tragediakirjailija *Hesekiel Tragicus*, *Aristobulos* ja *Eupomelos*. (Kiilunen & Huhtala, 2008, 29 – 30.)

Essealaiset olivat juutalainen lahkko, joka oli vetäytynyt 100 eKr. elämään eristynyttä ja askeettista elämää Qumranin kylään Kuolleenmeren luoteisrannan lähelle. He kopioivat Vanhan Testamentin kirjoituksia ja kirjoittivat omiaan. Kun roomalaiset joukot lähesyivät juutalaissodassa 68 jKr., he ilmeisesti kätkivät luoliin kirjoituksensa saviruukkuihin aikoen palata, mutta roomalaiset tuhosivat heidät. Kirjakääröt löytyivät 1945 ja tulivat tunnetuiksi 1947. *Seurakunnan sääntö* kertoo yhteisön säännöt. *Damaskonkirja* nuhtelee Palestiinassa hajallaan eläviä jäseniä ja Damaskos oli ilmeisesti Qumranin peitenimi. *Hymnienkirja* muistuttaa Vanhan Testamentin psalmeja, mutta laulujen kaava on muutettu. *Sotakäärö* kertoo Hasmonien kapinasta, ja *Kuparikäärö* Jerusalemin temppelin salaisista aarteista. Suurin osa on Vanhan Testamentin kirjoitusten jäljennöksiä ja kommentaareja. *Jesaja-käärö* on vanhin säilynyt versio *Jesajan kirjasta*, ja monet profeettojen kirjojen selitykset tulkitsivat profeettoja aikansa ja lahkoon näkökulmasta. *Valon ja pimeyden lasten taistelu* kertoo lopun ajoista. Suuri, kuuden päivän sodan jälkeen hankittu käärö on peräisin samasta yhteisöstä ja kertoo, miten temppeli on rakennettava. (Birnstein, 1999, 26 – 27; Kapelrud, 1974, 204 – 206; Kuula, 2008, 195 – 196.)

Flavius Josephus (37 – n. 100 jKr.) johti juutalaissotaa 60-luvulla, joutui vangiksi 67 jKr. ja Roomaan ja ystävystyi keisari Vespasianuksen kanssa. Hän seurasi keisarin poikaa Titusta sotaretkelle ja näki Jerusalemin hävityksen 70 jKr. ja selostaa sotaretkien kirjassa *Juutalaissota*. Hän kirjoitti muistiin Masadan linnoituksen 960 taistelijan viimeisen viestin. Nämä on suomennettu nimellä *Jerusalem ja Rooma*. Lisäksi hän on kirjoittanut kansaansa ja itseään puolustavat kirjat *Juutalaisten historia* ja *Omaelämänkerä*. (Bendz, 1974, 434 – 435; Birnstein, 1999, 28 – 29.)

Vanhinta kristillistä kirjallisuutta ovat *Paavalin kirjeet*, ja ne on kirjoitettu 50 – 64 jKr. (Kuula, 2008, 256). Paavalin nimiin pannut kirjeet on kirjoitettu 70 – 100 jKr. (sama, 269 – 283), samoin evankeliumit (sama, 181, 186 - 193). Muut, ns. *Katoliset kirjeet* ovat ajalta 80 – 150 jKr. (sama, 181, 288 – 293) ja *Johanneksen ilmestys* 90-luvulta (sama, 297). Lisäksi oli kirjallisuutta, jota ei otettu Uuden Testamentin kaanoniin. Jeesuksen sanojen kokoelma julkaistiin 100 – 150 jKr. (sama, 184) ja se muistuttaa Matteuksen ja Luukkaan lähteenään käyttämää Q-evankeliumia.

80 – 160 jKr. syntyivät Uuteen Testamenttiin ajallisesti ja ajatuksellisesti läheiset *apostolisten isien kirjoitukset*. *Didakhe* on kirkkokäsikirja ajalta 80 – 120 jKr. 1. *Klemensin kirje* on Rooman seurakunnan johtohenkilön kirje Korintin seurakunnalle ajalta 90 – 120 eKr. 2. *Klemensin kirje* on eri ihmisen laatima. *Ignatios Antiokialaisen kirjeet* kirjoitti Antiokian piispa 110 jKr. alkaneen vankeutensa aikana Vähän-Aasian ja Rooman seurakunnille ja ystävälleen Smyrnan piispa Polykarpokselle. Niitä on seitsemän ja ne ovat tärkeitä kristologian ja kirkkojärjestyksen kannalta. 140-luvulla kirjoitetussa *Herman paimenessa Hermas* kertoo näyistään ja jakaa kirjoituksensa näkyihin, käskyihin ja vertauksiin. *Polykarpoksen marttyyri* on ensimmäinen kirjoitus marttyyrikirjallisuutta ja kertoo Smyrnan piispa Polykarpoksen marttyyrikuolemasta. Lisäksi apostolisten isien kirjoituksiin kuuluvat *Polykarpoksen kirje filippiläisille*, *Barnabaan kirje* ja *Kirje Diognetokselle*. Nämä on suomennettu kirjassa nimeltä *Apostoliset isät*. (Kuula, 2008, 185.)

Pietarin apokalypsi oli ensimmäisinä kristillisinä vuosisatoina yhtä levinnyt kuin *Johanneksen ilmestys* ja on vaikuttanut jopa enemmän kansan käsityksiin taivaasta ja helvetistä. *Ebionilaisevankeliumi* oli juutalaiskristityille, *Pietarin evankeliumi* ennen vuotta 150 jKr. sisältää yhä suosituimpia kansanomaisia lavennuksia ja Hieronymus mainitsee *Heprealaisevankeliumin*. Apostoleista alettiin kirjoittaa tarinoita, esimerkiksi suosittu *Paavalin teot* ja *Pietarin teot* (Kapelrud, 1974, 202 – 203; Kuula, 1999, 184).

Tärkeä osa varhaista kristillistä kirjallisuutta olivat kristinuskoa puolustavat kirjoitukset eli apologiat ja niiden kirjoittajia sanottiin apologeteiksi (Tykesson, 1974, 198; Birnstein, 1999, 36; Salomaa, 1999, 152 – 153). Ensimmäinen ja tärkein apologetti oli *Justinus Marttyyri* vuoden 150 jKr. tienoilla (Birnstein, 1999, 36; Salomaa, 1999, 152).

Hän jatkoi *Philon Aleksandrialaisen* ja *Johanneksen evankeliumin* ajatusta jumalallisesta Logoksesta eli Sanasta Jumalan poikana, ja vasta hänen opetuksissaan ja yleensä apologettisessa kirjallisuudessa tästä ja muusta kreikkalaisen filosofian ja kristinuskon yhdistämisestä tuli jatkuva pyrkimys (Birnstein, 1999, 36; Salomaa, 1999, 152 – 153). Hänen säilyneitä kirjoituksiaan ovat *Ensimmäinen apologia*, *Toinen apologia*, *Esitelmä kreikkalaisille*, *Kehotus kreikkalaisille*, *Jumalan kaikkivaltiudesta*, *Psalmisti*, *Sielusta* ja *Keskustelu Tryfonin kanssa*. *Eusebios* sanoo hänen kirjoittaneen muitakin, kuten *Markionia vastaan* ja *Ylösousemuksesta*. (Justinos Marttyyri, viitattu 1.10.2019.) *Gaudeamus* on julkaissut ne selityksineen suomeksi kirjassa *Apologiat ja Dialogi Tryfonin kanssa* (Gaudeamus, 19.8.2008, Justinos Marttyyri: Apologiat ja Dialogi Tryfonin kanssa).

Gnostilaisuus syntyi Mesopotamiassa, saapui Palestiinaan Jeesuksen syntymän aikoihin, oli laajalle levinnyttä 100 – 300 jKr., huipussaan 100-luvun puolivälissä ja hiipui 300-luvulla (Birnstein, 1999, 39 – 40; Salomaa, 1999, 153). Vuoteen 180 jKr. mennessä *gnostilaiset* kokosivat kirjoituksensa ja järjestivät niistä kirjaston Ylä-Egyptin luostariin. Kun 367 jKr. piispa Athanasios käski hävittää kaikki harhaoppiset kirjoitukset, ne kätettiin, löydettiin 1945, saatiin museoon 1952 ja tutkijoiden käyttöön näköispainoksina 1972. Niitä sanotaan *Nag Hammadin kirjoituksiksi*. *Tuomaan evankeliumi* tunnettiin jo 140 jKr. Syyriassa. Siinä ei ole kertovaa ainesta ja se sisältää muualla tuntemattomia gnostilaisia Jeesuksen opetuksia, ehkä muista evankeliumeista uudelleen muotoiltuja. *Totuuden evankeliumi* on tunnettujen evankeliumien gnostilainen tulkinta, ja se tunnettiin jo *Iranaeuksen* kirjassa *Harhaoppeja vastaan*. *Filippuksen evankeliumi* on kokoelma mietelauseita ja spekulatiota. *Kirje Rheginukselle* on toiselta nimeltään *Tutkielma ylösousemuksesta*. *Johanneksen apokryfi* on gnostilainen kommentaari luomiskertomukseen. *Arkanttien olemuksesta* kuvaa maailmassa vaikuttavia voimia ja maailman syntyä, kuten myös tutkijoiden nimeämä *Maailman alkuperästä*. Muita ovat *Apostoli Paavalin rukous*, *Jaakobin apokryfinen kirje*, *Traktaatti kolmesta luonnosta*, *Sielun selitys* ja *Atleetti Tuomaan kirja* (Birnstein, 1999, 40; Kapelrud, 1974, 206 – 207).

Yksi tärkeä laji varhaista kristillistä kirjallisuutta oli erityisesti *gnostilaisuutta* ja yleensä harhaoppeja vastustava kirjallisuus. Etenkin *Iranaeus* vastusti *gnostilaisuutta* 100-luvulla ja kirjoitti kirjan *Harhaoppeja vastaan*. Siihen sisältyvä ”uskon sääntö” on suo-

mennettu kirjassa *Tuomo Mannermaan* kirjassa *Kristillisen opin vaiheet*. Muita senaikaisia harhaoppeja olivat *markionilaisuus* ja *montanolaisuus*. (Andræ, 1962, 97; Birnstein, 1999, 38.)

Hindulaista *Veda*-kirjallisuutta eli *Veda*-kirjoja, *brahmanoita*, *aranyakoja* ja *upanishadeja* sanotaan myös *shruti*-kirjallisuudeksi, mikä tarkoittaa kuultua, pyhää ilmestystä tai jumalallista ilmoitusta. Sen lisäksi hindulaiseen kirjallisuuteen kuuluu *smriti*-kirjallisuus, joka tarkoittaa muistettua tai muistitietoa. Niihin kuuluvat suuret kansalliseepokset *Ramayana* ja *Mahabharata*, johon sisältyy *Bhagavadgita*, *puranat*, ja eri yhteiskuntaluokkien uskonnollisia ja sosiaalisia velvollisuuksia koskeva lakikirjallisuus eli *dharmashastra*-teokset, joista tärkein on *Manusmriti* eli *Manun laki*. (Møller-Christensen, 1974, 671 – 673; Heltimoinen ym., 2017, 62.)

Mahabharata on Andreæen mukaan kirjoitettu ajanlaskun alussa jopa 3000 eKr. peräisin olevan perimätiedon perusteella (1962, 44), Møller-Christensenin mukaan nykyaikaan säilynyt teksti on kirjoitettu 300-luvulla (1974, 673). Tässä taas tuntuu siltä, että *Mahabharata* on ollut melkein valmis ennen 180 jKr. ja olisi luonnollisempaa panna esille tässä yhteydessä, jos intialaista kirjallisuutta yleensä jakaa ryhmiin roomalaisen kirjallisuuden vaiheiden mukaan. *Ramayana* on kirjoitettu vanhemman tarinan perusteella 100-luvulla (Møller-Christensen, 1974, 679). Se on voinut olla melkein valmis jo ennen 14 – 180 jKr. mutta lähteet eivät kerro tarkemmin. *Manusmriti* eli *Manun laki* on säilyneessä muodossaan peräisin 100-luvulta (sama, 672).

Puranat ovat monista eri aiheista. Niissä ei ole yhteistä uskonnollista maailmankatsomusta ja niitä on käytetty eri suuntausten ja lahkojen pyhinä kirjoina. Ne ovat syntyneet 300 – 1300 jKr. aikana. (Møller-Christensen, 1974, 672 – 673.) Heltimoinen ym. mainitsee *puranat* *Bhagavata-purana* eli *Krishnan palvonta* ja *Shiva-purana* eli *Shivan palvonta* (2017, 62). *Pancatantra* on faabelikokoelma ensimmäiseltä vuosisadalta (Møller-Christensen, 1974, 714).

Ensimmäinen nimeltä tunnettu taideruleilija on *Asvagosha* n. 150 jKr. tienoilta, ja hän kirjoitti teokset *Saundarananda* ja *Buddhacarita*. 100- tai 200-luvulta on prakritin kielellä *Vimalasurin* kirjoittama *Ramayanan* jainalainen versio ja *Halan* kirjoittama runo-

kokoelma *Sattasat*. (Møller-Christensen, 1974, 702.) On löydetty myös katkelmia *Asvagoshan* kirjoittamasta näytelmästä *Shariputrarakarana* (sama, 721).

Klassisella ajalla 550 eKr. – 550 jKr. pohdittiin ja kirjoitettiin kielioppia, sanakirjoja, metriikkaa, runousoppia, dramatiikkaa, uskonnollista ja maallista oikeutta, filosofiaa, politiikkaa, erotiikkaa ja eri luonnontieteitä (Møller-Christensen, 1974, 694 – 695). Dramaturginen oppikirja *Bharatiya-Natyasastra* on ajalta 0 – 200 jKr. (sama, 695).

Loppuaika 180 – 400 jKr.

Roomalainen oikeus sisältää tiukasti muotoiltuja lakeja *12 lain taulusta* asti, praetorinediktejä eli tuomarinlausumia tasavallan perintönä ja responsia eli oppineiden juristien vastauksia tiedusteluihin ja voimassaolevien lakien selityksiä läpi keisariajan. Kuu-luisia juristeja oli Hadrianuksen aikana Salvius Julianus, Antonius Piuksen tai Marcus Aureliuksen aikana Gaius, Papinianus 200-luvun vaihteessa ja Ulpianus ja Julius Paulus 200-luvun alussa. *Gaius* kirjoitti myös juridiikan oppikirjan *Institutiones*. Sen jälkeen myös lakimiesten itsenäisyys vähenee, mutta kokoilu jatkuu ja huipentuu Keisari Justinianuksen (527 – 565 jKr.) aikana 530-luvulla kokoelmassa *Corpus juris civilis*. (Bendz, 1974, 624 – 625.)

Ammianus Marcellinus yritti jatkaa keisariajan historian kirjoittamista siitä, mihin *Tacitus* jäi eli Domitianuksen kuolemasta 96 jKr. Teoksen säilyneet osat 14. – 31. käsittelevät hänen omaa elinaikaansa 353 – 378 jKr., joten 1. – 13. osien on täytynyt olla paljon suppeampia. Päätösaika on Adrianopoliin taistelu 378 jKr., jolloin keisari Valens kaatui taistelussa länsigootteja vastaan. (Bendz, 1974, 626.)

Ausonius (310 – 395 jKr.) kirjoitti runoja, etenkin *cento*-runoja, joissa otettiin säkeitä vanhoista ja tunnetuista runoista ja yhdistettiin ne uusilla. *Cento nuptialis*, ”Hääcento” käyttää *Vergiliusta*. *Mosella*-runo kertoo joella matkustamisesta. (Bendz, 1974, 626 – 627.) Keisari *Julianus* ”*Luopio*” kirjoitti lyhyenä hallitus kautenaan 361 – 363 jKr. pu-

heita, kirjeitä ja satiireja (Bendz, 1974, 453). *Macrobius* kirjoitti symposion-kirjan nimeltä *Saturnalia* n. vuonna 400 jKr. Symposion-kirja tarkoitti pöytäkeskusteluja Platonin Symposionin esimerkin mukaan. (Sama, 625 – 626.) *Claudianus* oli keisari Honoriuksen ja hänen ministeri-sotapäällikköappensa hovirunoilija, ylisti heitä ja solvasi Itä-Rooman koryfeita. Lisäksi hän kirjoitti eepoksen Proserpinan ryöstöstä ja runokokoelman. (Sama, 628.)

Plotinos (204 – 270 jKr.) muotoili jo vuosisatoja platonilais-pythagoralaisissa kouluissa vallinneet käsitykset täysin kehittyneeksi *uusplatonismiksi* (Bendz, 1974, 448; Salomaa, 1999, 135, 137, 138). 255 jKr. lähtien hän kokosi ajatuksiaan kirjoitelmiin, jotka hänen oppilaansa *Porfyrios* (233 – 305 jKr.) jakoi kuuteen *Enneadiin*, jossa kussakin oli yhdeksän kirjoitelmaa (Salomaa, 1999, 138). *Porfyrios* kirjoitti myös kommentteja Platonin ja *Aristoteleen* teoksiin ja tulkitsi niitä uusplatonistisesti. Hänen oppilaansa *Amblikhos* (k. 330 jKr.) kehitti *uusplatonismia* yhä lisää kansanuskon suuntaan ja Keisari *Julianus Apostata* (”Luopio”) ihaili häntä. Platonin akatemian johtaja *Proklos* (410 – 485 jKr.) yhdisti siihenastiset *uusplatonilaisen* koulun ajatukset yksityiskohtaiseksi kokonaisuudeksi. (Sama, 147.) *Hypatia* oli uusplatonikko, joka murhattiin julmasti 415 jKr. (sama, 148).

Juutalainen *Talmud* ei ole kirja, vaan kirjasarja, joka painettuna on n. 6000 sivua ja n. metri hyllytilaa (Tuori & Harviainen, 2018, 11). Sen vanhin osa on *Mishna* ”toisto”, ”opiskelu”, jossa useat nimeltä mainitut rabbit esittävät näkemyksiään, ja sen on perimätiedon mukaan koonnut rabbi *Jehuda ha-Nasi* (n. 135 – 220 jKr.) (Tuori & Harviainen, 2018, 13). Sitten *Mishnaa* alettiin kommentoida, seuraava sukupolvi kommentoi heitä ja *Mishnaa* ja niin edelleen, kunnes valmistui kaksi Talmudia, *Palestiinalainen Talmud* eli *Talmud Jerushalmi* Palestiinassa 300- ja 400-luvuilla ja *Babylonialainen Talmud* eli *Talmud Bavli* Babylonian alueella Persian valtakunnassa 400- ja 500-luvuilla (sama, 14). Kun arabivalloitus lopetti persialaisvallan Babyloniassa 640, *Babylonialainen Talmud* oli melkein valmis (sama, 26). *Babylonialainen Talmud* syrjäytti pian varhemman ja suppeamman *Palestiinalaisen Talmudin* (sama, 23). Keskiajalla Talmudin tulkinta jatkui (sama, 28), ja 1500-luvulta lähtien Talmudin standardipainoksiin on otettu mukaan näiden kommentaattorien, etenkin 1000-luvulla eläneen *Rashin*, tulkintoja ja selityksiä (Tuori & Harviainen, 2018, 28,42). Lopulta *Talmud* sisältää

Mishnan, sen ulkopuolelle jääneet mutta samanaikaisten rabbien opetukset *Baraita* (ulkopuolinen), *Palestiinalaisen* ja *Babylonilaisen Talmudin* muodostavat nimeltä mainittujen rabbien opetukset ja nimettömien Talmudin toimittajien ja kommentoijien selitykset ja tulkinnat (sama, 41). Siis 180 – 400 jKr. on kirjoitettu *Mishna* ja iso osa *Palestiinalaista Talmudia*, mutta vm. on valmistunut ja koottu vasta n. 500-luvulla.

Talmudiksi joskus kutsutaan myös rabbiinista kirjallisuutta, johon kuuluvat *Mishna*, sen lisäys *Tosefta*, molemmat *Talmudit* ja Raamattua tulkitseva *midrash*-kirjallisuus. Lisäksi rabbinit ovat kirjoittaneet maagis-mystisiä teoksia, synagogajumalanpalvelusrunoutta *pijjut* ja Raamatun arameankielisen käännöksen *Targum*. (Tuori & Harviainen, 2018, 15.) Näistä ei mainittu ajoituksia.

Apologinen eli kristinuskkoa puolustava ja harhaoppeja vastustava kirjallisuus jatkui, ja seuraavia apologeetteja olivat *Tertullianus Karthagolainen*, *Minucius Felix* Roomassa, *Cyprianus*, *Tatianus*, *Aristides*, *Athenagoras*, *Melito Sardeslainen* ja *Theophilos Atiokialainen* (Birnstein ym., 1999, 36). *Tertullianus* (160 – 220 jKr.) kirjoitti kristinuskon puolustuksen *Apologeticum* 197 jKr ja aikansa ruokottomia näytelmiä eli miimoksia paheksuvan *De spectaculis*, ”Näytelmistä” (Bentz, 1974, 630). Lisäksi hän oli *Iranaeuksen* ohella huomattavin gnostilaisuuden vastustaja (Salomaa, 1999, 153).

Montanolaisuus oli 190-luvulla vaikuttanut harhaoppi, jonka olivat perustaneet *Montanus* ja naisprofeetat *Prisca* ja *Maximilia*. Vuonna 207 jKr. *Tertullianus* liittyi siihen. (Birnstein, 1999, 41.) Muita vanhan ajan harhaoppeja olivat gnostilaisuutta muistuttava tai siitä lähtenyt *manikealaisuus* sekä *donatolaisuus*. Termiä harhaoppinen alettiin käyttää vasta keskiajalla, mutta oppiriitoja oli jo vanhalla ajalla. (Sama, 49.)

Puolustava ja harhaoppeja vastustava kirjallisuus ja kreikkalaisen filosofian ja kristinuskon yhdistäminen saivat alkuun teologian ja teologisen kirjallisuuden. Aleksandriaan perustettiin katekeettakoulu, eräänlainen teologinen tiedekunta, jonka johtajia olivat stoalaisuudesta kristinuskoon kääntynyt *Pantaneus*, *Clemens Aleksandrialainen* (150 – 216 jKr.) ja *Origenes* (185 – 254 jKr.). *Clemens Aleksandrialainen* ja *Origenes* kirjoittivat paljon apologeettista, eksegeettistä ja dogmaattista kirjallisuutta 200-luvun alussa ja yhdistivät kristinuskkoa platonismiin. *Origenes* oli järjestelmällisen uskonnonfilosofi-

an ja spekulatiivisen dogmatiikan perustaja ja hänen kerrotaan kirjoittaneen 2000 kirjaa (kääröä?), joihin kuuluivat kommentaarit kaikkiin tärkeisiin Raamatun teksteihin. Hänen pääteoksensa *Perusteista* on ensimmäinen kristillinen dogmatiikka. (Bendz, 1974, 452; Birnstein, 1999, 47; Salomaa, 1999, 154 – 155.)

210 jKr. kirjoitettiin eräs vanhimmista ehtoollisliturgioista *Hippolytoksen kirkkojärjestys*. Se taas liittyy kirkkojärjestykseen *Apostolinen traditio*. (Birnstein, 1999, 43.) *Cyprianus* (205 – 258 jKr.) kirjoitti 256 jKr. kirjan *Katolisen kirjon ykseydestä*, ja sanoi, että kirkon ulkopuolella ei ole pelastusta (Bendz, 1974, 630; Birnstein, 1999, 48). *Paa-valin apokalypsi* kirjoitettiin n. 240 jKr., ja se on voinut inspiroida *Dantea* (Kapelrud, 1974, 203). *Lactantius* (250 – 317 jKr.) yhdisti antiikin filosofiaa ja kristinuskoa pääteoksessaan *Divinae institutiones* (Bendz, 1974, 630 – 631). Hän kirjoitti kristinuskon varhaisesta historiasta, kuten 303 – 305 jKr. julmista vainoista ja 311 jKr. saadusta uskonnonvapaudesta (Birnstein, 1999, 54 – 55).

Eusebios jatkoi *Origeneen* eksegeettisiä kirjoituksia, mutta niitä tärkeämpiä ovat *Kronikka* ja *Kirkkohistoria*, jotka kertovat kristinuskon historian alusta vuoteen 324 jKr. *Origeneen* jäämistön hoitajana hänellä oli käytössään yksi aikansa suurimpia kirjastoja, ja hänen ansiostaan moni dokumentti säilyi. Lisäksi se sisältää paljon tietoa kreikkalaisesta runoudesta ja muusta kirjallisuudesta. (Bendz, 1974, 452; Birnstein, 1999, 49; Tykesson, 1974, 207.)

Vanhin marttyyrikertomus (ilmeisesti *Polykarpoksen marttyrion* jälkeen) on ”*Passio Perpetuae et Felicitatis*” eli ”Perpetuan ja Felicitasin kärsimys”. Se kirjoitettiin uhrien muistiinpanojen perusteella pian heidän Karthagon areenalla 202 tai 203 jKr. tapahtuneen kuolemansa jälkeen. (Bendz, 1974, 630.) Yksi vanhimpia on myös kertomus pyhän Theklan kyvystä kestää vainoa ja kärsimyksiä (sama, 451 – 452). Näitä kertomuksia oli paljon runsaan aineiston vuoksi (sama, 452).

Athanasius aloitti pyhimyselämäkerrat 300-luvulla kuvauksella 251 tai 252 jKr. syntyneen egyptiläiserakko Antoniuksen elämästä *Vita Antonii* (Bendz, 1974, 452; Birnstein, 1999, 58). *Athanasius* myös vastusti *areiolaista* harhaoppia kreikkalaisella argumentointitaidolla 300-luvun alussa (Andreæ, 1962, 97).

Juvencus siirsi evankeliumit homeeriseen heksametriin n. 330 Konstantinuksen aikana (Bendz, 1974, 634; Tykesson, 1974, 204). *Paulinus Nolalainen* suree runoissaan, miten usko erotti hänet rakkaimmistaan (Tykesson, 1974, 205).

Ambrosius (k. 397 jKr.) perusti 330-luvulla virsirunouden, keräsi syyrialaisia hymnejä ja runoili itse. *Prudentius* (348 – 405 jKr.) kirjoitti neljä pitkää runoa, 48 nelisäkeistä runoa, virsiä ja moraalis-allegorisen teoksen *Psychomachia*, joka kertoo hyveiden ja paheiden taistelusta ihmissielussa. (Bentz, 1974, 634; Tykesson, 1974, 205; Birnstein, 1999, 53). Molempien kirjoittamia virsiä oli yhä virsikirjassa ainakin 1962 asti. *Nicetas* kirjoitti parhaan kiitospsalmin *Te Deum* ja *Sanctuksen*. Nämä kolme kuolivat 400-luvun vaihteessa. (Andreæ, 1962, 98.)

Johannes Khrysostomos ”Kultasuu” 300-luvun lopulla oli antiikin lopun suurin kaunopuhuja ja saarnamies (Andreæ, 1962, 98; Bendz, 1974, 453). Hän arvosteli aikansa julmuutta ja riistoa, orjuutta ja naisten alistamista (Birnstein, 1999, 63).

Apostoliset isät opettivat uuden Testamentin syntymisen aikoihin, kun taas *kirkkoisät* ovat katolisia kirjoittajia ajalta 150 – 600 jKr. He loivat kirkon perinteen puimalla opin perusongelmat niin, että heidän näkemyksensä voitiin julistaa oikeauskoisuudeksi ja teologisissa kiistoissa on vedottu heihin myöhäisantiikista tähän päivään. *Patristiikka* on itsenäinen teologian haara ja isien opetuksella on katolisessa kirkossa ”uskonopin erehtymättömän normin” asema. Idän kirkkoisia olivat *Origenes* (185/186 – 254 jKr.), *Athanasios* (295 – 373 jKr.), *Basileios Suuri* (330 – 379 jKr.) ja *Kyrillos Aleksandrialainen* (k. 444 jKr.) ja lännen kirkkoisia *Tertullianus* (varauksin, sillä liittyi montanolaisuuteen), *Ambrosius* (339 – 379 jKr.), *Augustinus* (354 – 430 jKr.) ja paavi *Gregorius I Suuri* (540 – 604 jKr.) (Birnstein, 1999, 50). Kirkkoisia *Basilius* (330 – 379 jKr.), *Gregorius Nyssalainen* (331 – 394 jKr.), *Gregorius Naziansialainen* (329 – 390 jKr.) Bendz sanoo kolmeksi suureksi kappadokialaiseksi ja mahtaviksi saarnamiehiksi (1974, 452), Salomaa myöhemmän patristiikan ajan johtaviksi hengiksi, jotka edelleen yhdistivät kristinuskoa, antiikin filosofiaa ja teologiaa (1999, 156) ja Andreæ vielä lisää *Gregorius Naziansialaisen* olleen kreikkalaiseen filosofiaan ja runouteen erityisen perehtynyt lahjakas runoilija (1962, 98).

Hieronymus (k. 420 jKr.) käänsi koko Raamatun latinaksi, Vanhan Testamentin suoraan hepreasta, mutta tyytyi uuden Testamentin vanhempiin latinankielisiin käännöksiin. Siitä tuli katolisen kirkon Raamattu ja sitä alettiin kutsua *Vulgataksi* eli yleiseksi (käännökseksi). Hieronymus asui 386 jKr. lähtien luostarissa Betlehemissä ja kirjoitti kirjeitä, saarnoja, kirkkohistoriaa, elämäkertoja (hän aloitti keskiajan pyhimyselämäkerrat) ja etenkin uskonopin polemiikkia. (Bendz, 1974, 631.)

Aurelius Augustinus (354 – 430 jKr.) kirjoitti apologeettisia, poleemisia, dogmaattisia, filosofisia, eettisiä, eksegeettisiä, yhteensä 113 teosta, 218 kirjettä ja > 500 saarnaa. *Confessiones*, ”*Augustinuksen tunnustukset*” on omaelämäkerta, jossa on uutta sisäisen elämän määrää. *De civitate dei*, ”*Jumalan valtiosta*” syntyi 412 – 426 jKr. Hän selvittää kirjoittamaansa vanhuudenteoksessa *Retractationes*, ”*Uudistettuja kirjoituksia*”. (Bendz, 1974, 632; Birnstein, 1999, 64 – 65.) *Augustinuksen* teokset menevät 400-luvun puolelle, mutta ovat niin lähellä vuosisadan vaihdetta, että ne kannattaa panna esille sekä tässä että keskiajan näyttelyssä.

320 jKr. perustettiin ensimmäinen luostari ja suosion kasvaessa ilmestyi äärimmäisen askeesin harjoittamista kuten pylväspyhimyksiä (Birnstein, 1999, 58). 400-luvun lopulla syntyi kokoelma munkkien lausumia, jotka kuvaavat luostarielämän ihanteita (Birnstein, 1999, 59).

Intiassa 13 näytelmää kirjoittanut *Bhasa* ja *Mricchacatica*-näytelmän (*Savivaunut*) kirjoittanut *Sudraka* ovat mahdollisesti edeltäneet *Kalidasaa* (Møller-Christensen, 1974, 732 – 722). *Kalidasa* eli 400 jKr. tienoilla (Møller-Christensen, 1974, 703) ja oli sekä eepikko, lyriikko että draamatikko (Møller-Christensen, 1974, 702, 703). Varmasti hänen tekemiään on kolme näytelmää, kaksi eepistä runoa ja yksi elegia (sama, 704, 705). Eeppiset runot ovat *Raghuvamsa* eli *Raghun suku*, joka perustuu *Ramayanaan* ja *Kumarasambhava* eli Kumaran synty, josta hän on tehnyt vain 17 ensimmäistä laulua ja tuntematon tekijä loput (sama, 705). Elegia on *Meghaduta* eli *Pilvilähetti* (sama, 707). Varhaisin näytelmä on komedia *Malavikagnimitra*, toinen *Vikramorvasiya* ja kolmas on *Shakuntala*, joka on erittäin arvostettu myös länsimaissa kääntämisestään lähtien (sama, 722, 723).

Buddhalainen kanoninen kirjallisuus on innostanut kirjoittamaan kommentaareja, joista vanhimmat ovat 300-luvulta. Tärkein kommentaattori *Buddhagosa* kirjoitti tärkeimmän palinkielisen Buddhan opetusten systemaattisen esityksen nimeltä *Visuddhimagga*. (Møller-Christensen, 1974, 689.)

Kiinassa Ts'aon suku perusti Wei-dynastian, joka suosi runoutta ja myös tuotti sitä, sillä sukuun kuului kolme runoilijaa, joista tärkein oli *Ts'ao Chih*. Heidän aikanaan toimi ”bambulehdon seitsemän viisasta runoilijaa”, joihin kuuluivat *Yuan Chi* (219 – 263 jKr.) ja *Hsi K'ang* (223 – 262 jKr.), molemmat myös musiikin ja filosofian harrastajia. *Lu Chi* kirjoitti runomuotoisen kirjallisuusteorian *fu*-runoudesta eli runon runoudesta, ja paljon runoja. *Tso Ssun* kirjoitti *fu*-trilogian *Kolme pääkaupunkia* vuoden 300 tienoilla ja siitä tuli niin suosittu, että paperin hinta nousi. *Kuo P'u* (276 – 324 jKr.) tulkitsi runoja surumielisesti ja taolaisesti. *Hsieh Ling-yun* (385 – 435 jKr.) matkusti virkamiehenä hallintoalueensa kaikilla, syrjäisimmilläkin seuduilla ja kirjoitti näkemästään ja maantieteellisistä tiedoistaan runoja, joissa taolainen luonnonihailu yhdistyy kungfutselaiseen tunnollisuuteen. *T'ao tuan-ming* (365 – 427 jKr.) oli kaikkein merkittävin runoilija ja kirjailija, yksi Kiinan kahdesta tai kolmesta parhaasta, ja vain kieli on estänyt hänen maailmanmaineensa. Hänkin yhdisti kungfutselaisuuden ja taolaisuuden sekä elämässään että runoudessaan. (Egerod, 1974, 525 – 527).

Kirjoitettiin myös tarinaproosaa, johon kuului kauhu-, fantasia- ja seikkailukertomuksia. *Kan Pao* kirjoitti 300-luvulla kokoelman *Sou shen-chi* eli Ihmeellisiä kertomuksia. (Malmqvist, 1974, 532.)

3.5 Aikalaisteosten haku kirjastoista

Aikalaiskirjallisuutta olen hakenut koko Suomen kirjastoista Frank monihaulla yleensä kirjailijan nimellä, joskus nimekkeellä ja harvoin muilla hakusanoilla.

Aikalaiskirjallisuudesta olen luetellut myös eri suomennokset, mutten kaikkia painoksia. Mainittu painos on se, joka löytyi ensimmäisenä. Vain Aisopoksen saduista eri suomennoksia ja kokoelmia oli niin paljon, ettei kaikkia kannattanut luetella.

Aluksi päätin luetella ei-suomenkieliset vain silloin, kun suomenkielisiä ei ollut ja niistäkin vain ruotsin- ja englanninkieliset, koska haettavia teoksia oli niin paljon. Myöhemmin tämä kadutti, ja otin mukaan joskus ruotsinkieliset kirjat suomenkielisten lisäksi suomenruotsalaisia varten ja saksan- ja ranskankielisiä kirjoja kielitaitoisia asiakkaita varten. En kuitenkaan enää ehtinyt käydä haku-urakkaa uudelleen, joten kielivalinta ei ole johdonmukainen ja se täytyy selvittää suunnitelmassa.

3.6 Myöhemmän kirjallisuuden haku

Aluksi aioin hakea myös myöhempää kirjallisuutta koko Suomesta ja kaikkiin kirjastoihin sovellettavaksi, mutta kirjallisuutta oli niin paljon, ettei kannattanut. Kaikkien kirjojen kopioiminen olisi ollut suuri ja turha työ, joka ei olisi hyödyttänyt tapahtuman toteuttajaa. Sen sijaan kirjoitin neuvoja ja hakusanoja kirjallisuuden hakemiseen ja hain kirjallisuutta Oulun kaupungin pääkirjastosta kuin olisi suunnitellut tapahtuman sinne. Haetut kirjat ovat esimerkki siitä, millaisia kirjoja löytyy ja monet samat kirjat varmaan löytyvätkin monista kirjastoista. Valitsemalla Oulun kaupungin pääkirjaston saatoin hakea kirjoja myös hyllystä paikan päällä. Tietokonehauilla löytyneitä kirjoja oli niin paljon, eri paikoissa ja osa lainassa, etten edes alkanut tarkistaa niiden sopivuutta, mutta asiaankuuluvia hyllypaikkoja katselemalla löysin lisää sopivia kirjoja, jolloin kirjoja löytyi vielä enemmän. Päätin luopua myös kirjojen karsimisesta ja jättää sen toimeenpanijan tehtäväksi, sillä vasta silloin näkee, paljonko kirjoja mahtuu esille ja mitkä ovat sopivimpia. Lisäksi osa voi olla lainassa ja silloin voi luettelosta panna esille niitä mitä löytyy. Etsin ja luetteloin siis kaikki löytämäni mielestäni sopivat kirjat.

Lukemani suppea kirjallisuuden, filosofian ja uskontojen historia kertoi paitsi ajan kirjoista ja kirjailijoista, niin myös ajan uskonnoista ja aatteista. Niiden lisäksi Maailmanhistorian Ensyklopedia kertoi kaikkein suurimpien hallitsijoiden, rakennelmien yms. ajoituksen.

Ensimmäiseen tapahtumaan käytin hakusanoja *Kaksoisvirranmaa, Mesopotamia, Assyria, Babylonia, Hammurab, nuolenpääkirjoitus, ”muinainen JA Egypti”, pyramidi, muumio, faarao, hieroglyfi, Hatsepsut, Ekhnaton, Tutankhamon, ”muinainen JA Intia”, Indus, veda, ”muinainen JA Kiina”* ja kirjoitusmerkit.

Toiseen tapahtumaan käytin hakusanoja *antiikki, ”antiikki JA Kreikka”,* aihe: *Sokrates,* aihe: *Platon,* aihe: *Aristoteles, Perikles, stoalaisuus, epikurolaisuus, skeptisismi, Aleksanteri Suuri, Julius Caesar, Kleopatra, juutalaisuus,* aihe: *Raamattu, Zarathustra, zarathustralaisuus, ”antiikki JA mytologia”, ”muinainen JA Persia”, ”muinainen JA Intia”, hindulaisuus, buddhalaisuus, taolaisuus, kungfutselaisuus, maailmanuskonnot ja ”muinainen JA Kiina”.* Olin päättänyt, että Julius Caesar ja Kleopatra sisältyisivät sekä toiseen että kolmanteen tapahtumaan, koska heidän elämänsä oli ajallisesti niin lähellä kolmannen tapahtuman aikaa.

Kolmanteen tapahtumaan käytin hakusanoja *antiikki, ”antiikki JA Rooma”, gladiaattori, Jeesus, ”Paavali JA apostoli”, (”Pietari JA apostoli”, ”Maria Magdalena”), Augustus, (Tiberius, Caligula), Nero,* (aihe: *Seneca*), *Hypatia, kristinusko, Uusi Testamentti, gnostilaisuus, montanolaisuus, donatolaisuus, areiolaisuus, nestoriolaisuus, monofytisismi, pelagiolaisuus, mithralaisuus, uusplatonismi, uuspythagoralaisuus, (pylväspyhimys)* ja *”antiikki JA mytologia”* Suluissa olevista muistan varmasti, että niillä ei löytynyt mitään sopivaa lisää. Kopioin koko Raamattuun sekä Julius Caesariin ja Kleopatraan liittyvät kirjat toisesta tapahtumasta.

Vanhat klassikot eivät löytyneet hakusanoilla ainakaan luotettavasti, joten tarkistin Kirjasammosta, mistä aikakaudesta Mika Waltarin kirjat kertoivat.

Hakusanoillakin löytyi usein kirjoja toiseen tai useampaan tapahtumaan kuin mihin olin niitä hakemassa, ja silloin lisäsin ne edelliseen tai panin muistiin seuraavia varten, mutta kirjastossa hyllyjä katsellessa useampaan tapahtumaan etsiminen ja löytäminen olivat enemmän sääntö kuin poikkeus. Tietenkin myös tein hyllyhaut eri aikaan kuin tietokonehaut ja useampana kertana sen mukaan, miltä paikoilta oli löytynyt kirjoja tietokonehauissa.

Hyllypaikoilta 90 ja 91 etsin kirjasarjoja, samoin koko taidehyllystä 70 - 77, sillä yleisestä historiasta ja taidehistoriasta on paljon kirjasarjoja, joissa on usein osa suunnilleen tai täsmälleen näille aikakausille. Hyllypaikalta 91.1 *Vanha aika* etsin myös kirjoja kaikkiin kolmeen tapahtumaan, ja hyödynsin Maailmanhistorian ensyklopediaa tietääkseni, mihin aikakauteen jotkut aiheet lähinnä kuuluivat. Paikalta 91.17 *Antiikki* useimmat kirjat sopivat kahteen viimeiseen tapahtumaan, ja lisäksi kaikille kolmelle tapahtumalla oli oma paikka. Paikalta 91.11 *Egypti* kaikki sopivat ensimmäiseen tapahtumaan, paikalta 91.172 *Antiikin Kreikka* kaikki paitsi aigeialaiseen liittyvät sopivat toiseen tapahtumaan ja paikalta 91.173 *Antiikin Rooma* kaikki sopivat kolmanteen näyttelyyn. Näiden hyllypaikkojen katsominen vain varmisti, että sellaisetkin tietokonehauulla löytyneet kirjat, jotka vaikuttivat oudoilta nimensä perusteella, olivat kuitenkin sopivia. Aigeialainen viittaa Kreikan esihistorialliseen aikaan, joten siksi aiheesta kertovat kirjat eivät kuulu toiseen tapahtumaan. Lasten ja nuorten osastolla ei ollut kaikkia luokkia erikseen, ja tietokirjoja muutenkin niin paljon vähemmän, että historia ja uskonto kannatti katsoa kokonaan läpi.

Hyllypaikka 20 *Yleinen uskontotiede* tuli katsotuksi jo lähdeoteoksia etsiessä, ja samalla etsin kirjoja uskontojen historiasta kaikkiin tapahtumiin, ja suurista maailmanuskonnoista yleensä etenkin toiseen tapahtumaan. Kaikkiin tapahtumiin etsin kirjoja myös luokkanumerosta 29.3 *Antiikin uskonnot ja mytologiat*. Hyllypaikoilta 29.52 *Intian uskonnot ja mytologiat* ja 29.6 *Juutalaisuus* etsin kirjoja etenkin toiseen tapahtumaan ja myös kolmanteen tapahtumaan. Toiseen ja kolmanteen tapahtumaan etsin kirjoja myös paikoilta 22 *Raamattu*, 22.1 *Vanha Testamentti*, 22.2 *Uusi Testamentti* ja 22.3 *Raamatun henkilöt*.

Hyllypaikalta 98.114 *Israelin ja Palestiinan historia* etsin kirjoja kahteen viimeiseen tapahtumaan ja paikoilta 98.13 *Etelä-Aasia* ja 98.18 *Keski- ja Itä-Aasia* kaikkiin tapahtumiin. Intiasta ja Kiinasta löytyi niin paljon vähemmän kirjoja, että ne vähät yleensä valitsinkin kaikkiin kolmeen, paitsi Kiinan muurista ja terrakotta-armeijasta kertovat, jotka kuuluivat toiseen tapahtumaan, ja Han-dynastiasta kertova, joka kuului kolmanteen.

Ensimmäiseen tapahtumaan etsin kirjoja myös paikalta *00.1 Kirjoitus* ja *00.2 Symbolit. Koodit. Merkkijärjestelmät*. Toista ja kolmatta tapahtumaa varten katsoin luokkanumerot *11.1 Vanhan ajan filosofia* ja *11.9 Itäinen filosofia*.

Olin hakenut tapahtumiin kirjoja aikakauden suurista henkilöistä ja ilmiöistä, ja aikakausien suuria, yhä vaikuttavia ilmiöitä ovat aikakausina syntyneet uskonnot, aatteet ja filosofiset koulukunnat, joiden keskinäinen ero ei ole selvä. Suurista maailmanuskonnoista syntyi 800 – 43 eKr. ainakin juutalaisuus, hindulaisuus, buddhalaisuus, kungfutselaisuus ja taolaisuus. Siksi hain toiseen tapahtumaan kirjoja, jotka kertovat monista tai kaikista maailmanuskonnoista, ja näistä uskonnoista erikseen kertovia kirjoja. Jälkimmäisistä pyrin valitsemaan historiasta ja kulttuurisesta merkityksestä kertovia ja uskonnosta kokonaisuutena tiiviisti kertovia kirjoja. En välttänyt tunnustuksellisia kirjoja, vaan sellainen olisi mielestäni tuonut esittelyyn monipuolisuutta ja syvyyttä, ja olisin muutenkin halunnut ottaa mukaan uskontoa monipuolisesti esitteleviä kirjoja, kunhan ne olisivat täyttäneet muut valintaperusteet eli sisältäneet kunnolla melko tiivistä tietoa uskonnosta kokonaisuutena, sen historiasta tai kulttuurisesta merkityksestä. Kirjojen ei tarvinnut olla näkökulmaltaan objektiivisia, mutta antaa objektiivista tietoa. Tämä jätti pois esimerkiksi kaikki soveltavat ja hartauskirjat.

Kolmanteen tapahtumaan valitsin kristinuskosta kertovia kirjoja samoilla valintaperusteilla, siis historiasta, kulttuurisesta merkityksestä tai uskonnosta kokonaisuutena kunnolla ja tiiviisti objektiivista tietoa sisältäviä, ja lisäksi periaatteella, että valitsen kirjan, jos olisin valinnut samanlaisen kirjan toisesta uskonnosta. Ero oli siinä, että kun muista ei löytynyt monipuolista näkökulmaa eikä tunnustuksellisuuden ja informatiivisuuden yhdistäviä kirjoja, niin kristinuskosta löytyi niitä ja muutenkin kirjoja ylen määrin. Tälläkin kertaa karsinta jää toteuttajalle, itse karsin vain ei-sopivat.

Raamattu on aikalaiskirjallisuutta, joka on vaikuttanut kulttuuriimme paljon, ja samalla kertoo historiasta, joten Raamatun kertomaa historiaa, Raamatun kirjoittamisen historiaa, Raamatun kulttuurista merkitystä ja Raamattua tieteellisesti tai kirjallisuutena käsittelevät kirjat kuuluvat toiseen ja kolmanteen tapahtumaan. Niitäkin löytyi paljon. Ne toiseen tapahtumaan valitut kirjat, jotka käsittelivät Raamattua kokonaisuutena eivätkä Vanhaa Testamenttia, kopioin myös kolmanteen tapahtumaan.

Myös antiikin filosofisista koulukunnista ja antiikin Rooman ajan monista aatteista ja uskonnoista hain kirjoja, samoin Kiinan ja Intian monista filosofisista ja uskonnollisista liikkeistä. Niitä ei ollut kovinkaan paljon, mutta juuri tuollaiset ovat tärkeitä tapahtuman idealle, niitä voi löytyä muista kirjastoista ja niitä voidaan kirjoittaa tulevaisuudessa.

Pidin henkilöhistoriaa tärkeänä historian havainnollistamiseksi ja lähelle tuomiseksi, ja siksi hain aikakauden kuuluisien henkilöiden nimillä. Kaikista ei löytynyt mitään, ja Jeesuksesta ja Paavalista löytyi valtavasti ja paljon tapahtumaan kuulumatonta. Heistä kertovista kirjoista otin mukaan historiallisesta henkilöstä kertovat elämäkerrat ja sellaiset ajattelusta, urasta ja kulttuurisesta merkityksestä kertovat kirjat, jotka olisin ottanut mukaan myös muista ajan kuuluisista henkilöistä.

3.7 Oheismateriaalin valmistaminen

Halusin alusta asti panna Raamatun kirjallisuuden esille juuri kirjallisuutena ja sen eri kirjalliset kokonaisuudet omina kirjoinaan, joten suunnittelin, että tapahtumassa olisi esillä erillispainoksia Raamatun kirjoista ja useampia Raamattuja avattuna jonkin kokonaisuuden alusta ja jokaisen mukana olisi kirjojen takatekstiä vastaava lyhyt esittely. Aluksi ryhdyin kirjoittamaan esittelytekstejä kaikkiin kokonaisuuksiin siltä varalta, että kirjastossa ei olisi erillispainoksia. Myöhemmin näin, että ainakin Oulun kaupungin pääkirjastossa oli paljon erillispainoksia, muttei tarpeeksi Raamattuja. Toisaalta takateksti puuttui usein kokonaan, oli hyvin lyhyt tai ei ainakaan ollut mitään halusin. Tarkoitukseni on kertoa kirjan historiasta, sen kertomasta historiasta ja kirjasta kirjallisuutena, ja siksi haluan käyttää tai suositella omia esittelyjäni myös erillispainosten yhteydessä.

Päätin, että esittelyn pitäisi mahtua A5:lle, sillä tavallisen pientä tekstiä isommalla paperilla viitsisi lukea tuskin kukaan. A5:n kokoisena se olisi myös suunnilleen tavallisen kirjan laajuinen ja ymmärrettäisiin takatekstiksi. Jotkut kokonaisuudet olivat kuitenkin suuria ja ensimmäinen profeettakirja vaati ensin profeettakirjojen esittelyn, joten niissä marginaalit piti kaventaa äärimmilleen.

Senkin olin päättänyt jo aluksi, että historiallisen taustan selventämiseksi tarvittaisiin vähintään kartat siitä, missä päin maailmaa muinaiset kulttuurit sijaitsivat. Ne pitäisi voida suurentaa seinälle pantavaksi, ja sitä varten tarvittaisiin linkit karttoihin netissä. Sen lisäksi kopioin pienet kuvat kartoista, jotta tapahtuman toteuttaja näkisi, millaista karttaa haluan tai suosittelen. Valitsin Wikipedian karttoja, koska ne ovat tekijänoikeusvapaita, ja kopioin myös kuvatekstit siitä, mitä kartat esittävät.

Historian tiivistelmien tarpeesta varmistuin tapahtumaa suunnitellessani. Jo Raamatun esittelytekstien viittaukset historiaan kaipasivat tiivistelmää selvennykseksi, samoin suunniteltu jako aikakausien alajaksoihin. Kun perehdyin aikakausiin tämänkään verran ja näin, miten suuria tapahtumista tulisi ainakin kirjamäärän puolesta, oli selvää täydentää tapahtumat historiatiivistelmillä. Tein tiivistelmät enimmäkseen kirjasta Maailmanhistorian ensyklopedia, joka on melkein tiivistelmää jo valmiiksi. Vain Intiasta puuttui iso osa muinaishistoriaa, joten käytin eri uskonnoista kertovaa kirjaa lähteenä Intiaan. Kiinaa koskevia tietoja täydensin Kansojen kirjallisuus II:n ja Historia.netin tiedoilla, ja kolmannen tapahtuman Roomaa täydensin Kristinuskon historia 2000 ja Johdatus Raamattuun -kirjojen tiedoilla. Tiivistelmät on kirjoitettu vierekkäisille palstoille, mutta ne on tarkoitus panna esille erillisinä lukuun ottamatta toisiinsa liittyviä Mesopotamian, Assyrian ja Babylonian sekä Rooman, Palestiinan alueen ja kristinuskon kokonaisuuksia, ja ne todennäköisesti pitää myös suurentaa. Palestiina ja Foinikia on myös esitetty yhdessä maantieteellisen läheisyytensä vuoksi, mutta voidaan myös erottaa ja poistaa tyhjät rivit.

Muut kuvat hain myös Wikipediasta, koska ne ovat tekijänoikeusvapaita. Siellä oli monia kuvia tapahtuman koristamiseen jännittäväksi ja tiedottavaksi, mutta päätin rajata oman työni niihin kuviin, joita ensisijaisesti haluan itse suositella tapahtumaan. Niitä ovat kirjainten ja kirjoituksen kuvat, joita löytyi vain ensimmäiseen tapahtumaan, ja kirjallista sisältöä tuottaneiden ihmisten kuvat, joita on vain toiseen ja kolmanteen tapahtumaan. Kirjallista sisältöä tuottaneiden ihmisten kuvat tarkoittaa kirjailijoiden kuvia ja sellaisten ajattelijoiden ja puhujien kuvia, joiden ajatuksia ja puheita muut ovat kirjoittaneet, kuten Sokrates, Laotse, Demosthenes, Jeesus ja Buddha. Pidän näitä kuvia ensisijaisina, sillä tapahtumat kertovat kirjallisen kulttuurin historiasta, ja siksi, että esillä olevien kirjojen sisältöä tuottaneiden ihmisten kuvien näkeminen tekee heistä enem-

män henkilöitä ja helpompia muistaa. Tällä perusteella myös valitsin henkilökuvat. Ensinnäkin kopioin kuvia vain henkilöistä, joiden tuotantoa löytyi, joten esillä on aikalaiskirjallisuutta ja sen kirjoittajia ja muita tuottajia. Toiseksi halusin jonkinlaisen kuvan kaikista ihmisistä, joiden tuotantoa oli löytynyt. Kolmanneksi hain ensisijaisesti näköiskuvaa, ja jos sellaista ei löytynyt (tekijänoikeusvapaana), valitsin myöhemmin mielikuvituksen varassa tehdyn kuvan, ja jos sellaistaakaan ei ollut, kopioin ja suosittelen käytettäväksi Facebookin tyhjää profiilikuvaa. Internetin keskustelupalstoillakin kuva auttaa muistamaan ja kuvittelemaan puhujan ihmisenä, näköiskuva parhaiten, ja sen puuttuessa jokin muu persoonallinen kuva, ja muuten tyhjä profiilikuva muistuttaa, että kyseessä on joku ihminen. Tapahtumassa on tarkoitus panna esille kuva, nimi ja elinaika aikalaiskirjallisuuden viereen, eteen, taakse tai yläpuolelle.

3.8 Raportin ja tuotteen erottaminen

Toiminnallisen opinnäytetyön ohjeessa käskettiin kirjoittamaan erikseen raportti ja tuote. Raportti on tutkimusraporttien lukijoille ja siinä pitää kertoa mitä teki, miten ja miksi, ja tuote on jollekin kohderyhmälle. Tässä tapauksessa tuote on tapahtumien suunnitelma ja ohje, ja sen kohderyhmä on kirjastoalan ammattilaiset, jotka toivottavasti toteuttavat suunnitelman. Se taas merkitsee, että kerron useimmat asiat kahdesti ja melkein samalla tavalla. Tapahtumasuunnitelma on ohje, mitä tehdään ja miten, ja mielestäni tapahtumaa toteuttavan kirjastoammattilaisen on tarpeen tietää myös, että miksi. Ainakin itse haluaisin tietää perustelut, jos toteuttaisin tapahtumaa, ja lisäksi asiakas voi kysyä esimerkiksi, että miksi jokin kirja on pantu esille juuri siihen aikakauteen, ja vaihtaisi huonolta, jos kukaan kirjastossa ei osaisi vastata. Kohderyhmän kannalta kolmas osa on oheismateriaalit, joiden kohderyhmä on tapahtumiin tulevat kirjaston asiakkaat.

4 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Toiminnallisessa opinnäytetyön tehtävässä täytyy tehdä jotain uutta tai ratkaista jokin ongelma jonkin kohderyhmän hyödyksi. Tapahtumien suunnittelu oli yksi tehtävä, joka edellytti toista tehtävää, monialaisen bibliografian laatimista. Kumpikaan ei onnistunut lainkaan niin hyvin, kuin aluksi kuvittelin. Olin aluksi ajatellut suunnittelevani paljon useampia tapahtumia, mieluiten valistusaikaan asti. Tämä kuvitelma ei ollut alun alkaenkaan realistinen, mutta vielä keskiaikaa esittelevän tapahtuman suunnittelu olisi ollut aivan inhimillisissä rajoissa ja olin myös lukenut ja tehnyt muistiinpanot sitä varten melkein kokonaan, joten sen poisjääminen on todella harmittanut. Myöskään bibliografia ei onnistunut odotusten mukaan. Vaikka aivan kaikki antiikin (ja keskiajan) kirjat sisältävä bibliografia ei myöskään ollut realistinen toive, niin en tuntenut onnistuneeni, kun Wikipediasta, Googlesta ja kirjaston tietokannasta ilmestyi kirjojen ja jopa kirjailijoiden nimiä, joita en ollut löytänyt lähteistäni. Kattavampi bibliografia olisi vaatinut paljon enemmän ja vaativampaa tiedonhakua erikoisalojen historiasta ja historiasta yleensä. Joskus tulikin mieleen, että jos olisin valinnut tehtäväksi pelkän bibliografian, niin olisin ehtinyt tehdä sen kunnolla, mutta kuten Vilkka & Airaksinen sanoivat, opinnäytetyön tehtävällä täytyy olla jokin kohderyhmä, jota työ hyödyttää, ja tuollainen bibliografia olisi kiinnostanut lähinnä itseäni. Kirjaston tapahtumien suunnittelu on hyödyllisempi tehtävä ja siinä voi vajaatakin bibliografiaa käyttää hyödyksi. Tieto- ja kaunokirjallisuutta yhdistävä tapahtuma ja varsinkin bibliografia vaikuttaa myös olevan uusi idea päätellen siitä, miten yllättyneitä kysymyksiä se herätti ehdotuksena työharjoittelussa ja miten vaikea oli löytää perusteellista kuvausta jonkin ajan kaikenlaisesta kirjallisuudesta.

Olin yllättynyt, että antiikin ajalta on säilynyt kirjallisuutta näin paljon ja että siitä on niin paljon suomennettu tai hankittu Suomen kirjastoihin. Sekin oli yllätys, että näitä aikakausia kuvaavia historiankirjoja on yleisissä kirjastoissa näin paljon. Tämä oli yksi syy, miksi tapahtumien suunnittelu vei paljon enemmän aikaa kuin olin osannut odottaa enkä ehtinyt suunnitella useampia tapahtumia. Samalla nuo kaikki olivat erittäin iloisia

yllätyksiä, jotka tekevät valmiiksi suunnitelluista tapahtumista puolestaan onnistuneempia kuin odotin. Lisäksi tapahtumamarkkinoinnin kirjojen perusteella onnistuin myös aiheen valinnassa eli keksimään sellaisen idean, joka sopii kirjaston perustehtävään ja arvoihin.

Markkinointi on organisaation tietoista viestintää, jonka pyrkimys on saada ihmiset toimimaan organisaation haluamalla tavalla, ja kirjaston pyrkimys on saada ihmiset lukemaan. Markkinoinnin tulee luoda positiivinen mielikuva organisaatiosta ja sen tuotteesta, siis kirjastosta ja kirjoista, ja vahvistaa niiden imagoa tieteenä, taiteena, tietona, viihteenä, viisautena, elämyksinä, kulttuurina, sivistyksenä ja leikkinä.

Toimiakseen tehokkaasti ja johdonmukaisesti organisaatio tarvitsee arvot, joita kaikkien organisaation jäsenten ja sen hyväksi työskentelevien tulee kunnioittaa ja joihin johtajien tulee sitoutua. Kirjaston yhteiskunnallinen tehtävä on edistää ja pitää yllä sivistystä yhteiskunnassa, ennen kaikkea kirjallista sivistystä. Kirjallisen sivistyksen edistämisen pitää olla kirjaston toiminnassa etusijalla, koska kirjasto on olemassa tätä tarkoitusta varten, ja jos kirjasto uhraa kirjallisen sivistyksen edistämisen muun sivistyksen tai muiden tavoitteiden vuoksi, tarvittaisiin jokin toinen edistämään juuri kirjallista sivistystä, ja silloin se jokin muu olisi juuri sellainen, kuin kirjasto on perinteisesti ollut. Vaikka kirjastossa on ja tuleekin olla myös muuta kuin kirjallista aineistoa, siis musiikkia, elokuvia ja pelejä, niin kirjallisen sivistyksen merkitys kulttuurille, lukemisen hyödyt yksilölle ja painetun aineiston edullisuus huomioon ottaen kirjallisen aineiston tulee olla etusijalla sekä kirjaston valikoimissa, kirjaston markkinointiviestinnässä että kirjastoa palvelevien ihmisten arvoissa. Kaikkien kirjaston hyväksi työskentelevien tulee kunnioittaa kirjallista kulttuuria, kirjoja ja lukemista ja johtajien tulee sitoutua näihin arvoihin. Kaiken markkinointiviestinnän tulee perustua organisaation arvoihin ja arvojen tulee näkyä organisaation kaikessa viestinnässä, joten kaiken kirjaston toiminnan tulee perustua kirjallisen kulttuurin ja lukemisen edistämiseen ja kirjojen ja lukemisen arvostuksen tulee näkyä kirjaston kaikessa viestinnässä ja markkinoinnissa.

Tapahtumamarkkinointi on yksi tapa markkinoida. Sen pitäisi olla osa yhtenäistä markkinointiviestintää eikä irrallista toimintaa, ja markkinointiviestintä on yhtenäistä, kun arvot ovat selkeät. Kirjaston tapahtumien tulee myös ilmaista ja tukea kirjaston arvoja

eli kirjallista sivistystä, kirjoja ja lukemista, luoda positiivista mielikuvaa kirjoista ja kirjastosta, sopia kirjaston imagoon ja välillisesti tai välittömästi edistää lukemista, mikä on kirjaston markkinointiviestinnän pyrkimys. Tapahtumalla tulee aina olla tavoite, muuten siihen ei kannata uhrata resursseja, ja kirjaston toiminnan tavoite on lukemisen edistäminen. Joidenkin tapahtumien tarkoitus on vain saada ihmiset tulemaan kirjastoon, ja on mahdollista, että kirjastoon tuleminen ja miellyttävä kokemus saavat ihmisen tulemaan uudelleen ja lukemaan. Todennäköisyyttä, että tietynlainen tapahtuma johtaa kirjastoasiakkuuden kautta lukemiseen täytyy kuitenkin verrata sen lukemiselle aiheuttamaan häiriöön ja sen viemiin resursseihin.

Menneiden aikojen kirjallista kulttuuria ja kirjallisen kulttuurin kehitystä esittelevä tapahtuma viestii vahvasti sivistyksen ja kirjallisen sivistyksen arvoja. Luomalla mielikuva kulttuurin ja kirjallisuuden kehityksestä ja tiedon kertymisestä alusta nykyhetkeen viestitään sivistyksen tärkeydestä ja kirjoituksen ja kirjallisuuden tärkeydestä sivistykselle ja kehitykselle. Tavoite on herättää ihailua ja ihmettelyä, kunnioitusta ja kiitollisuutta sekä kiinnostusta ja uteliaisuutta ihmiskunnan kehitystä, menneitä kulttuureja ja tietenkin kirjoja kohtaan.

Sekä tieto- että kaunokirjallisuutta esittelevä, yleissivistävää oheismateriaalia ja leikkisää koristelua, pukeutumista ja muita aistielämyksiä tarjoava tapahtuma vahvistaa kirjojen ja kirjaston imagoa sekä tietona ja viisautena että taiteena ja viihteenä, ja oppimisen ja leikin merkitystä toisilleen ja yksilön ja kulttuurin kehitykselle. Tapahtumien on tarkoitus olla sekä tiedottavia ja opettavia että viihdyttäviä ja hauskoja, tarjota jännittävä ja mieleenpainuva elämys ja tietoa historiasta.

Tapahtuman teema on aikakauden kulttuuri, kirjallinen kulttuuri ennen kaikkea, ja sen viesti on sivistyksen ja kehityksen merkitys ja kirjallisuuden merkitys sivistykselle ja kehitykselle. Tapahtuman pääsisältö, aikakauden koko kirjallisuus ja aikakaudesta mahdollisimman monipuolisesti kertovat kirjat, sopivat tapahtuman teemaan ja viestiin, ja suunnitelman mukaan teema näkyy kaikissa yksityiskohdissa. Tapahtuman tavoite on lisätä historiaa ja kirjallisuutta koskevaa yleissivistystä, viestiä kirjaston arvoja ja kirjojen ja lukemisen tärkeyttä luomalla mielikuva kulttuurin ja kirjallisuuden kehityksestä ja tiedon kertymisestä alusta nykyisyyteen, vahvistaa kirjojen ja kirjaston imagoa ja oppi-

misen ja leikin tärkeyttä toisilleen ja yksilön ja kulttuurin kehitykselle esittelemällä tieto- ja kaunokirjallisuutta, historiatietoa ja jännittävää visuaalisuutta, ja edistää klassikojen, tietokirjojen tai minkä tahansa kirjojen lukemista. Se, miten hyvin tapahtuma onnistuu kirjaston markkinointiviestinnän varsinaisessa tavoitteessa eli lukemisen edistämässä, jää kuitenkin nähtäväksi toteutuksessa eikä onnistuessaankaan näy välttämättä välittömästi.

Tapahtuma pitää suunnitella kohderyhmälleen, ja omat mieltymykset pitäisi unohtaa. Tämä viimeksi mainittu ei toteutunut, sillä suunnittelin ja alun perin keksin itseäni miellyttävän tapahtuman. Alun perin kiinnostuin, mitä kaikkea jonain aikana on kirjoitettu, ja vaikken välittäisikään lukea kannesta kanteen vanhaa tietokirjaa esimerkiksi maakeksesta tähtitieteestä tai alkemiasta, niin minusta olisi ollut erittäin kiinnostava tietää nimeä ja tekijää myöten aiheita käsitelleet perusteokset ja vielä nähdä sellainen kirja ja selata sitä. Samoin halusin myös tietää, mitä kaunokirjallisuutta olisi kirjoitettu samoina aikoina. Sitten halusin suunnitella tapahtuman, joka elävöittäisi ja toisi lähelle historiaa ja kirjallisuutta ja sisältäisi sekä tieto- että kaunokirjallisuutta. Kaikkien kirjojen esillepanon, kuten Platonin ja Aristoteleen koko tuotannon, ensisijainen tarkoitus ei ole niiden lukeminen kannesta kanteen, vaan ajan kulttuurin ja kirjallisuuden esittely, siis juuri se, mikä olisi itseäni kiinnostanut.

Kohderyhmäksi ei ole valittu mitään rajattua joukkoa, vaan tapahtuma on suunniteltu mahdollisimman monenlaisille yleisen kirjaston asiakkaille. Myös tämä kuului alkupe räiseen ideaan, eikä sitä tällaisen tapahtuman kohdalla kannattanut muuttaa. Lisäksi monipuolinen näyttely edistää lukemista, kun lempiaiheiden myötä voi kiinnostua uusista asioista, ja jos kirjastoon tullaan koko perhe mukana. Koska itseäni kiinnostavat mahdollisimman monipuoliset kirjanäyttelyt jostain aiheesta ja haluan nähdä, mitä kaikkea jostain aiheesta on kirjoitettu, vaikken kaikkea luekaan, niin omien mieltymysten mukanaolo ei välttämättä häirinnyt kohderyhmän eli mahdollisimman monien miellyttämistä. Mutta joka tapauksessa idea ja suunnittelu eivät perustuneet tutkittuun tietoon eivätkä kohderyhmän tuntemukseen, vaan omiin toiveisiin ja mieltymyksiin. Voi vain toivoa, että mahdollisimman monipuolisesti teemasta kertovat kirjat tekevät tapahtumasta kiinnostavan monenlaisille tai edes yhdenlaisille ihmisille.

LÄHTEET

Antikvariaatti.net. Viitattu 1.11.2019.

<https://www.antikvariaatti.net/tuotteet/593778?offset=20>

Asmussen, J., 1974. Iranin kirjallisuus. Suom. Aro, J. Teoksessa Billeskow, F.J., Jansen, Hakon, Stangerup & Traustedt, P.H. (toim.) Kansojen kirjallisuus 1 Vanha aika (vuoteen 500). Helsinki: WSOY, 638 – 656.

Bendz, G., 1974. Kreikan kirjallisuus. Suom. Ingman-Palola, K. Teoksessa Billeskow, F.J., Jansen, Hakon, Stangerup & Traustedt, P.H. (toim.) Kansojen kirjallisuus 1 Vanha aika (vuoteen 500). Helsinki: WSOY, 208 – 455.

Bendz, G., 1974. Rooman kirjallisuus. Suom. Ingman-Palola, K. Teoksessa Billeskow, F.J., Jansen, Hakon, Stangerup & Traustedt, P.H. (toim.) Kansojen kirjallisuus 1 Vanha aika (vuoteen 500). Helsinki: WSOY, 456 – 637.

Birnstein, U., 1999. Jeesus-liikkeestä valtionkirkkoon. Suom. Hannula, M., Pellikka, M., Vallisaari, L. & Iso-Markku, J. Teoksessa Nagel, C. & Reuter, I. (toim.) Kristinuskon historia – Alkukirkosta renessanssiin. Gutersloh/Munchen : Weilin+Göös, 8 – 73.

Diogenes Laertios, 2003. Merkittävien filosofien elämät ja opit. 2. painos. Suom. Ahonen, M., Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Summa. Julkaistu ensimmäisen kerran 200-luvulla.

Egerod, S., 1974. Kiinan kirjallisuus. Suom. Junkola, A. Teoksessa Billeskow, F.J., Jansen, Hakon, Stangerup & Traustedt, P.H. (toim.) Kansojen kirjallisuus 2 Keskiaika (500 – 1500). Helsinki: WSOY, 466 – 528.

Ganeri, A., Martell, H. M. & Williams B. 2005. Maailmanhistorian ensyklopedia. Suom. Toivonen, S. UK: Parragon.

Gaudeamus, 19.8.2008. Justinos Marttyyri: Apologiat ja Dialogi Tryfonin kanssa. Viitattu 1.10.2019. https://www.gaudeamus.fi/justinos_marttyyri_apologiat/

Halme, E., 3/2004. Avainsanoma. Viitattu 28.11.2019.
<http://gamma.nic.fi/~jlindell/pilatus.htm>

Heltimoinen, A., Ikkala, J., Ketola, K., Sakaranaho, T., Sama'neh, M., 2017. Uusi Arki. 3, Maailman uskontoja. Helsinki : Edita.

Juden, R. Antiikin Kreikka. Viitattu 26.9.2019.
<https://peda.net/p/Reetta%20Jud%C3%A9n/koulusivut/yhti%C3%A4/maantieto2/eurooppa-ja-se/kreikka/kreikan-historia/antiikin-kreikka>

Kaivo-oja, M. Muinainen Egypti. Viitattu 3.9.2019,
<https://peda.net/lapinlahti/perusopetus/mjlk/alakoulu/luokat/5-6e/historia-5/mk/muinainen-egypti2/muinainen-egypti>

Kaivo-oja M. Renessanssi. Viitattu 4.9.2019,
<https://peda.net/lapinlahti/perusopetus/mjlk/alakoulu/luokat/5-6e/historia-5/muuttuva-eurooppa/renessanssi2/renessanssi>

Kaivo-oja, M. Rooman hallinto. Viitattu 26.9.2019,
<https://peda.net/lapinlahti/perusopetus/mjlk/alakoulu/luokat/5-6e/historia-5/antiikin-rooma/rooman-hallinto2/rooman-hallinto>

Kapelrud, A., 1974. Raamatun kirjallisuus. Suom. Aro, J. Teoksessa Billeskow, F.J., Jansen, Hakon, Stangerup & Traustedt, P.H. (toim.) Kansojen kirjallisuus 1 Vanha aika (vuoteen 500). Helsinki: WSOY, 128 – 207.

Kiilunen, J. & Huhtala, A. 2008. Urhea Judit, viisas Sirak – Johdatus Vanhan Testamentin apokryfikirjoihin. Helsinki: Kotimaa-Yhtiöt Oy / Kirjapaja

Kiviniemi, M. Pointti perille. Viitattu 29.10.2019. <http://pointtiperille.com/12-keinoamitata-tapahtuman-onnistumista/>

Korhonen, I. Historialliset aikakaudet. Viitattu 2.9.2019,
<https://peda.net/p/ilmari.korhonen/hijjym/ha>

Kuula, K., 2008. Uusi testamentti. Teoksessa Johdatus Raamattuun. 2., tarkistettu ja korjattu painos. Helsinki: Tekijät ja Kotimaa-Yhtiöt Oy / Kirjapaja, 179 – 299.

Laamanen, A. Taolaisuus. Viitattu 21.9.2019, <https://peda.net/p/Ari.Laamanen/e7lum/6-kiinan-uskonnot/taolaisuus>

Laessøe, J., 1974. Kaksoisvirranmaan kirjallisuus. Suom. Aro, J. Teoksessa Billeskow, F.J., Jansen, Hakon, Stangerup & Traustedt, P.H. (toim.) Kansojen kirjallisuus 1 Vanha aika (vuoteen 500). Helsinki: WSOY, 50 – 93.

Lohjan Yhteislyseon lukio. Viitattu. https://peda.net/lohja/lukiokoulutus/lohjan-lukio/oppiaineet2/hjya/historia/jusa/hi2v_hi4u-jusa/antiikin-kreikka

Malmqvist, G., 1974. Kiinan kirjallisuus – Kukoistus ja klassismi. Suom. Junkola, A. Teoksessa Billeskow, F.J., Jansen, Hakon, Stangerup & Traustedt, P.H. (toim.) Kansojen kirjallisuus 2 Keskiaika (500 – 1500). Helsinki: WSOY, 466 – 528.

Maruzella. Messut ja tapahtumat. Viitattu 29.10.2019.
<https://www.maruzella.fi/palvelut/messut-ja-tapahtumat/>

Møller-Kristensen, F. Intian kirjallisuus. Suom. Junkola, A. Teoksessa Billeskow, F.J., Jansen, Hakon, Stangerup & Traustedt, P.H. (toim.) Kansojen kirjallisuus 1 Vanha aika (vuoteen 500). Helsinki: WSOY, 657 – 727.

Muhonen, R. M. & Heikkinen, L. 2003. Kohtaamisia kasvokkain – Tapahtumamarkkinoinnin voima. Helsinki: Talentum.

Nissinen, M. 2008. Vanha Testamentti. Teoksessa Johdatus Raamattuun. 2., tarkistettu ja korjattu painos. Helsinki: Tekijät ja Kotimaa-Yhtiöt Oy / Kirjapaja, 19 – 176.

Ortodoksinen kirkko. Justinos Marttyyri. Viitattu 1.10.2019.

https://www.ortodoksi.net/index.php/Justinos_Marttyyri

Päivinen, T., 2015. Ota vastaan viisaiden sanat - Mallioppilaan kuva Amenemopen opetuksessa ja Sananlaskujen kirjassa. Viitattu 6.9.2019.

<https://www.tomipaivinen.fi/images/PDFs/progradu.pdf>

Salomaa, J. 1999. Filosofian historia I Vanhan ajan ja keskiajan filosofia. Julkaistu uudelleen oikeudenomistajien luvalla. Jyväskylä: Kampus Kustannus, Jyväskylän yliopiston ylioppilaskunnan julkaisusarja 50.

Säve-Söderbergh, T. 1974. Egyptin kirjallisuus. Teoksessa Billeskow, F.J., Jansen, Hakon, Stangerup & Traustedt, P.H. (toim.) Kansojen kirjallisuus 1 Vanha aika (vuoteen 500). Helsinki: WSOY, 94 – 127.

Taideyliopiston teatterikorkeakoulu, teatterikorkeakoulun julkaisusarja. Komedia ajan hampaana ja hampaattomuutena. Viitattu 12.9.2019, <https://disco.teak.fi/euteatteri/1-8-komedia-ajan-hampaana-ja-hampaattomuutena/>

Tieteen termipankki. Historia: antiikki. Viitattu 4.9.2019,

<https://tieteentermipankki.fi/wiki/Historia:antiikki>

Tieteen termipankki. Historia: keskiaika. Viitattu 2.9.2019,

<https://tieteentermipankki.fi/wiki/Historia:keskiaika>.

Tuori, R. & Harviainen, T. 2018. Pyhiä juutalaisia kirjoituksia – Valikoituja tekstejä Talmudista. Gaudeamus.

Turun kaupunki, opetuksen verkkopalvelut. Historian periodisointi. Viitattu 2.9.2019,

<http://users.edu.turku.fi/sundbes/aikajana2.htm>

Tykesson, E. 1974. Euroopan kirjallisuus. Teoksessa Billeskow, F.J., Jansen, Hakon, Stangerup & Traustedt, P.H. (toim.) Kansojen kirjallisuus 2 Keskiaika (500 – 1500). Helsinki: WSOY.

Uskonnot Suomessa, taolaisuus. Viitattu 21.9.2019.

<http://www.uskonnot.fi/uskonnot/view.php?religionId=10>

Vallo, H. & Häyrinen, E. 2016. Tapahtuma on tilaisuus – Tapahtumamarkkinointi ja tapahtuman järjestäminen. 5., uudistettu laitos. Helsinki: Tietosanoma.

Vilka, H. & Airaksinen, T. 2004. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.

LIITE

Historian aikakausia kuvaavat kirjaston tapahtumat

Vanha aika

Pauliina Mäki

30.12.2019

Sisällys

Millaisista tapahtumista on kysymys.....	7
Jokilaaksojen aika 3000 – 800 eKr.....	10
Tilan järjestely.....	10
Aikalaiskirjallisuus.....	10
Egypti.....	10
Mesopotamia / Kaksoisvirranmaa.....	11
Syyria, kanaanilainen kirjallisuus.....	12
Intia.....	12
Kiina.....	12
Aikalaiskirjallisuuden järjestely ja oheismateriaali.....	12
Myöhempi kirjallisuus.....	13
Egypti.....	13
Mesopotamia / Kaksoisvirranmaa.....	17
Intia.....	18
Kiina.....	18
Muut alueet tai kaikki alueet.....	19
Lasten ja nuorten kirjallisuus.....	23
Ideita esityksiin.....	24
Tiivistelmät.....	25
Mesopotamia.....	25
Assyria.....	25
Babylonia.....	25
Egypti.....	26
Kiina.....	26
Kreikka.....	27
Foinikia.....	27
Kanaani / Israel / Palestiina.....	27
Kartat.....	28

Egypti	28
Mesopotamia	28
Intia.....	30
Kiina	31
Muut kuvat.....	32
Egypti	32
Mesopotamia	32
Intia.....	32
Antiikin Kreikan aika 800 – 43 eaa.....	33
Tapahtumatilan järjestely	33
Arkaaisen ajan 800 – 480 eKr. aikalaiskirjallisuus	33
Kreikka	33
Iran.....	38
Intia.....	38
Kiina	39
Klassisen ajan 480 – 323 eKr. aikalaiskirjallisuutta.....	41
Kreikka	41
Palestiina, Vanha Testamentti	49
Mesopotamia 800 – 43 eKr.	51
Egypti 800 – 43 eKr.....	52
Kiina	52
Hellenistisen ajan 323 – 31 eKr. aikalaiskirjallisuus.....	52
Kreikka	52
Rooma.....	55
Palestiina.....	59
Intia.....	60
Kiina	62
Myöhempi kirjallisuus.....	63
Kreikka, Rooma ja etruskit.....	63
Palestiina / Israel, Foinikia, Assyria, Babylonia ja Egypti	73

Iran.....	76
Intia.....	76
Buddhalaisuus.....	77
Idän uskonnot ja filosofia yleensä	78
Kiina	78
Muut kansat ja kaikki kansat	80
Lasten ja nuorten osasto	82
Ideoita esityksiin.....	86
Tiivistelmät.....	88
Kreikka	88
Rooma.....	88
Foinikia.....	90
Kanaani / Israel / Palestiina	90
Kartat	91
Kreikka	91
Rooma.....	92
Levantti.....	93
Lähi-itä	93
Persia (ja Lähi-itä)	94
Intia.....	94
Kiina	94
Intia.....	95
Kiina	95
Muut kuvat.....	96
Vanhan testamentin kirjojen esittelytekstit.....	112
Vanhan Testamentin kirjat	121
Raamatun deuterokanoniset eli apokryfiset kirjat	122
Antiikin Rooman aika 43 eaa. – 400 jaa.....	96
Tilan järjestely	123
Kulta-ajan 43 eKr. – 14 jKr. aikalaiskirjallisuutta.....	123
Rooma.....	123

Kreikka	127
Juutalainen kirjallisuus	127
Intia.....	127
Kiina	127
Hopea-ajan 14 – 180 jKr. aikalaikirjallisuus.....	128
Rooma.....	128
Filosofia.....	133
Kreikka	134
Juutalainen kirjallisuus	137
Kristillinen kirjallisuus	138
Intia.....	141
Kiina	142
Loppuajan 180 – 400 jKr. aikalaikirjallisuus.....	142
Rooma.....	142
Filosofia.....	143
Kreikka	144
Juutalainen kirjallisuus	144
Kristillinen kirjallisuus	145
Intia.....	149
Kiina	150
Myöhempää kirjallisuutta.....	150
Historiaa	150
Kristinusko	157
Muut uskonnot ja aatteet Roomassa	161
Kansantarinat.....	162
Historialliset ja uskonnolliset romaanit	163
Näytelmät	165
Sarjakuvat	166
Kuvataidekirjat	166
Musiikki.....	166

Elokuvat.....	166
Pelit.....	167
Intia.....	167
Kiina	168
Lasten ja nuorten kirjat	168
Ideota esityksiin.....	173
Tiivistelmä.....	174
Rooma, kirjallisuus.....	174
Palestiina, juutalaisuus, kristinusko.....	174
Kartat	177
Muut kuvat.....	178
Uuden testamentin kirjojen esittelytekstit	191
Paavalin kirjeet	195
Uuden testamentin kirjat.....	196

Millaisista tapahtumista on kysymys

Tapahtumien tarkoitus on esitellä jotain historian aikakautta kirjastotapahtuman keinoilla, eli kirjaesittelyllä, koristelulla, pukeutumisella, historiasta kertovilla kartoilla ja tiivistelmillä, kirjoitusten ja kirjailijoiden kuville, ja jos on tekijöitä, kirjavinkkauksilla, lukupiireillä ja esityksillä. Tapahtumia on kolme ja ne liittyvät kolmeen vanhan ajan ajanjaksoon: Jokilaaksojen aika 3000 – 800 eKr., Antiikin Kreikan aika 800 – 43 eKr. ja Antiikin Rooman aika 43 eKr. – 400 jKr.

Tapahtumassa on tarkoitus olla esillä mahdollisimman laajasti aikakauden kirjallisuutta, olipa kaunokirjallisuutta, filosofista, uskonnollista, tieteellistä tai käytännöllistä kirjallisuutta, siis mitä lajia tai genreä hyvänsä. Yksi tarkoitus on esitellä, aikakauden kulttuurin ja etenkin kirjallisen kulttuurin esiintuomiseksi, mitä aikakautena on kirjoitettu, vaikka niitä ei luettaisiakaan. Mutta tietenkin toivotaan, että jotain myös lainattaisiin ja luettaisiin.

Aikalaiskirjallisuuden hakemiseksi olen pyrkinyt saamaan selville, mitä kaikkea aikakausina on kirjoitettu ja luetteloinut ja luokitellut niitä aikakauden ja kansan mukaan. Olen myös maininnut kaiken löytämäni, vaikkei niitä olisi vielä käännetty tai julkaistu siinä toivossa, että niin tehdään joskus tulevaisuudessa. Kaikkea kirjallisuutta en ole kuitenkaan löytänyt tai ehtinyt hakea. Kun teoksen syntyhistoria on pitkä ja monimutkainen, olen kuvannut syntyhistoriaa ja perustellut, miksi olen valinnut sen pantavaksi esille juuri kyseisen aikakauden kirjallisuutena. Joku voi olla ajoituksesta myös eri mieltä. Sitten olen hakenut aikalaiskirjallisuutta koko Suomesta Frank monihaualla. Kaikki lueteltu ei siis löydy likikään kaikista kirjastoista ja moni vain Varastokirjastosta. Nämäkin kirjat voidaan ”panna esille” tulostamalla kirjan tiedot kuten nimi, tekijä, takateksti ja kansikuva A5:n kokoiselle paperille sellaisen kirjaston tietokannasta, josta kirja löytyy, kirjoittamalla lappuun kaukolainauksen hinta ja panemalla laput aikalaiskirjallisuuden joukkoon. Tämäkin tuo esille, millaista kirjallisuutta aikakautena on esitelty, ja tavan soisi muutenkin yleistyvän kirjaesittelyissä nykyään, kun valikoimia on karsittu sillä ajatuksella, että kirjoja voi lainata lähikirjastoista. Aluksi päätin mainita vain suomen-, ruotsin- ja englanninkieliset, ja ruotsin- ja englanninkielisiä vain, kun suomenkielistä ei ollut. Myöhemmin toivoin, että olisin ottanut mukaan kaikki ruotsinkieliset, ja myös kaikki englannin-, saksan- ja ranskankieliset, ja aloin ottaa mukaan myös niitä, mutten ehtinyt enää hakea kaikkia aikalaiskirjoja uudelleen. Joten näitä vieraskielisiä kirjoja on lisää ja niitä kannattaa hakea, etenkin jos tapahtuma toteutetaan kaksikielisellä seudulla. Koska aikalaiskirjallisuuden esiin tuominen on niin keskeistä tapahtuman teemalle, otin luetteloon mukaan myös eri suomennokset ja suosittelen, että esille pannaan kaikki kirjastossa olevat kappaleet, jos ne mahtuvat. Vain Aisopoksen saduista en maininnut kaikkia suomennoksia niiden paljouden vuoksi.

Lisäksi on tarkoitus panna esille aikakaudesta kertovaa myöhempää kirjallisuutta mahdollisimman laajasti ja monipuolisesti: historiaa, henkilöhistoriaa, erikoisalojen historiaa, historiallisia romaaneja, sarjakuvia ja elokuvia, siis kaikenlaisia tieto- ja kaunokirjoja, mitkä kertovat aikakaudesta lasten ja nuorten kirjallisuus mukaan lukien. Aikakauden kuvataiteita esitellään taidekuvakirjojen avulla ja taidejulisteilla, jos sellaisia saadaan käyttöön. Tapahtuman on tarkoitus kiinnostaa mahdollisimman monenlaisia ihmisiä, eri ikäisiä, eri sukupuolia, eri asteisesti koulutettuja ja eri vakaumuksia. Tähän pyritään panemalla esille niin monenlaista aineistoa kuin löytyy.

Tätä myöhempää kirjallisuutta on niin paljon, että sitä ei kannattanut hakea ja luetteloida koko Suomesta. Sen sijaan olen ensinnäkin kertonut hakusanat ja hyllypaikat tai luokkanumerot, joilla olen hakenut, ja hakenut myöhempää kirjallisuutta Oulun kaupungin pääkirjastosta, kuin suunnittelisin tapahtuman sinne. Hakeamani kirjat ovat esimerkki siitä, mitä löytyy ja kannattaa hakea, ja monet samat kirjat löytyvät muualtakin. Lisäksi valitsemalla Oulun kaupungin pääkirjaston saatoin hakea kirjoja myös hyllyjä katselemalla. Hyllyistä

hakemalla löytyi enemmän kuin tietokonehauilla, ja tietokonehaussa epäsovivilta näyttäneet kirjat osoittautuivat soviviksi omin silmin nähtynä. Jotkut tietokoneella löydetty saattavat myös osoittautua epäsoviviksi, mutta tietokonehauilla löytyneitä kirjoja oli niin paljon, eri puolilla kirjastoa ja osa lainassa, ettei kannattanut etsiä niitä sovivuuden tarkistamiseksi. Muutenkaan en ryhtynyt karsimaan kirjoja lukuun ottamatta muutamia poikkeuksia, jotka mainitsen erikseen tarkemmassa suunnitelmassa, vaan otin mukaan kaikki sovivilta vaikuttavat ja jätin karsimisen toteuttajan tehtäväksi. Ensiksikin riippuu kirjaston tiloista, paljonko kirjoja mahtuu esille, ja tietokoneella löydetyn kirjan sovivuuden voi tarkistaa, kun sen on hakenut näytteille vietäväksi.

Historiallisten karttojen ja tiivistelmien esillepano antaa taustaa esiteltävälle kirjallisuudelle, etenkin aikalaiskirjallisuudelle. Lisäksi tapahtuman yksi tarkoitus on lisätä tietoa ja mielenkiintoa historiaa kohtaan, joten ne ovat myös itsetarkoitus. Kartat, kuten muutkin kuvat, hain Wikipediasta, koska ne ovat tekijänoikeusvapaita. Koska kuvat yleensä tarvitsee suurentaa esille pantaessa, olen kopioinut kuvan osoitteen ja kuvan pienenä, jotta nähtäisiin, millaisesta kuvasta on kyse.

Tiivistelmät sisältävät alueen tai kulttuurin historian yleensä koko vanhalta ajalta, sekä ennen tapahtuman kuvaavaa ajanjaksoa että sen jälkeen. Tämä mielestäni taustoittaa aikakautta ja kirjallisuutta paremmin kuin esittää historiatiivistelmää pätkä kerrallaan. Tästä on joitain poikkeuksia, jotka perustelen tapahtumien yhteydessä. Yleensä olisi tarkoitus, että tiivistelmä pannaan näkyville kokonaan, mutta ympyröidään tai väritehtään aikakausi, jota tapahtuma tai sen osa kuvaavat.

Wikipediasta löytyy paljon kuvia tapahtuman koristelemiseksi, mutta itse rajoitin kuvankopioinnin niihin kuviin, jotka ovat mielestäni ensisijaisia tapahtuman teeman kannalta. Näitä ovat ensinnäkin vanhojen kirjoitusten kuvat, sekä kirjailijoiden tai muiden kirjallista sisältöä tuottaneiden ihmisten kuvat. Muita kirjallista sisältöä tuottaneita ihmisiä kirjailijoiden lisäksi ovat ajattelijat ja puhujat, joiden puheita ja keskusteluja muut ovat kirjoittaneet. Hain kuvia vain niistä kirjailijoista ja vastaavista, joiden kirjoittamaa ja puhumaa tekstiä löytyi kirjastoista esille pantavaksi, ja hain jonkinlaisen kuvan melkein heistä kaikista. Mielestäni kuvat auttavat näkemään esilläolevien kirjojen sisällön tuottajat ihmisinä ja saavat heidät jäämään paremmin mieleen, kuten internetin keskustelupalstoilla oikea kasvokuva auttaa parhaiten näkemään ja muistamaan keskustelijan henkilönä, ja sellaisen puuttuessa mikä kuva hyvänsä auttaa samoissa asioissa. Siksi kopioin näköiskuvan, jos sellainen löytyi, näköiskuvan puuttuessa jonkin myöhemmin mielikuvituksen varassa tehdyn kuvan, ja jos sellaistaakaan ei löytynyt, kopioin ja suosittelen käytettäväksi Facebookin tyhjää profiilikuvaa. Jos esille pantavana oli vain yksi kirja tai muuten vähän tai epävarmaa kirjoitusta tai puhetta, eikä kuvaa löytynyt, en pitänyt tyhjää profiilikuvaa tärkeänä. Kuvien alla lukee henkilön nimi ja elinaika. Henkilökuvasivut on tarkoitus tulostaa ja sitten leikata neljään suunnilleen A6:n kokoiseen lappuun, paitsi että lappujen korkeus voi vaihdella, sillä löytyneitä kuvia ei kannattanut suurentaa eikä varsinkaan pienentää kovin paljon. Henkilökuvissa ei siis ole kuvan linkkiä suurentamista varten, sillä niistä ei kannata tehdä isoja, ne eivät mahtuisi ja tulostaminen olisi kallista. Niitä on tarkoitus katsella läheltä kuten valokuvia kirjoja katsellessa, ja ne on valmiiksi muotoiltu valokuvamaisen kokoisiksi.

Tapahtuma on jännittävämpi ja mieleenpainuvampi, jos kirjasto koristellaan aikakauden teemalla ja henkilökunta pukeutuu aikakauden asuihin. Koristeita ja vaatteita voidaan lainata teatterista. Koska kysymyksessä ovat aika suuret ja työlääät tapahtumat, niiden kannattaa antaa olla esillä kokonainen kuukausi, joka on muutenkin tavallinen aika pitää jotain teemaa esillä, ja se taas on toisaalta pitkä aika olla erikoisissa asuissa. Henkilökunnan pukeutuminen voidaankin ajoittaa joihinkin viikonpäiviin, kellonaikoihin, avajaisiin, loppuhuipennukseen ja tilaisuuksiin, joissa on ohjelmaa ja esityksiä ja joita on etukäteen mainostettu. Muina aikoina aikakauden vaatteita voidaan tuoda esille mallinukkien tai ompelunukkien päällä, jos sellaisia saadaan lainaan.

Koska tapahtumat ovat tietopuolisia ja yleissivistäviä, niihin kannattaa tutustuttaa koululaisia yhteistyössä koulun kanssa. Historian tai äidinkielen opettaja ehkä haluaa tuoda oppilaat kirjastoon erilaiselle oppitunnille ja silloin kannattaa olla aikakauden asuissa ja vinkata kirjoja. Tai sitten voidaan mennä kouluille vinkkaamaan kirjoja, mielellään aikakauden asuissa, ja siinä yhteydessä mainostaa tapahtumaa. Silloin voi myös rekrytoida esiintyjä koululaisista. Tietenkin tapahtumaa on syytä mainostaa ja esiintyjä rekrytoida jo hyvissä ajoin etukäteen.

Vanhan ajan ruokalajeista tiedetään jotain päätellen siitä, että aiheesta löytyi kirjoja. Jos kirjaston yhteydessä on kahvila tai lounasravintola, siinä voidaan ehkä myydä ajan ruokaa muistuttavaa lounasta tai välipaloja.

Jos kaupungin kulttuuritoimella on mielenkiintoa, voidaan järjestää isompi kaupungin aikakausiteematapahtuma, johon voi kuulua näytelmä tai näytelmiä, elokuvia tai taidenäyttely. Kirjasto voi myös järjestää aikakausitapahtuman samaan aikaan, kun kaupungissa on muutenkin menossa jokin aikakauteen liittyvä kulttuuritapahtuma. Silloin teatterissa tai taidemuseossa voidaan mainostaa kirjastotapahtumaa ja sitä toista tapahtumaa kirjastossa. Voidaan ehkä myös mennä tekemään kirjavinkkaus aikuisille esimerkiksi taidemuseoon tai teatterin kahvilaan ennen esitystä sovittuna ja ilmoitettuna aikana.

Tapahtumaa kannattaa markkinoida kouluissa, aikuisten oppilaitoksissa, kirjaston omissa tiloissa ja nettisivuilla, teatterien, elokuvateatterien, konserttisalien, taidemuseon ja kulttuurikeskuksen tiloissa, paikallislehdessä, sosiaalisessa mediassa ja suosituissa kahviloissa. Jos tapahtumat järjestetään sarjana, niin seuraavaa tapahtumaa kannattaa mainostaa jo edellisessä.

Tapahtuman tavoite on lisätä tietoja ja yleissivistystä sekä uteliaisuutta ja kiinnostusta historiasta ja kirjallisuudesta, viestiä sivistyksen ja kirjallisuuden tärkeydestä luomalla mielikuva kulttuurin kehityksestä ja tiedon kertymisestä alusta nykyhetkeen ja kirjallisuuden osuudesta siinä, vahvistaa mielikuvaa kirjastosta ja kirjoista sekä tietona että taiteena ja viihteenä esittelemällä tieto- ja kaunokirjallisuutta ja järjestämällä sekä opettavainen että leikkisä tapahtuma ja edistää klassikoiden ja tietokirjallisuuden lukemista ja lukemista yleensä.

Tapahtuman onnistumista voidaan mitata monella tavalla. Kävijämääriä kannattaa verrata tapahtumaa edeltäviin, tai jos tapahtuma järjestetään heti syksyllä, niin samaan aikaan viime vuonna, samoin kirjojen lainausmääriä. Lainausmäärissä on tärkeää seurata esillä olleiden kirjojen ja etenkin klassikoiden lainauksia ja varauksia, mutta myös kokonaislainauksen kasvu on hyvä merkki. Lainausmääriä kannattaa seurata myös pitemmältä ajalta. Monien aikalaiskirjojen esillepanon tarkoitus on myös esitellä ajan kirjallisuutta, vaikkei sitä lainattaisi tai luettaisi kokonaan tapahtuman muiden tavoitteiden edistämiseksi: kertoa historiasta, tehdä siitä kiinnostavaa ja viestiä sivistyksen ja kirjallisuuden tärkeydestä näyttämällä miten ihmiskunta on kehittynyt aikojen mukana. Tämän onnistumista voidaan arvioida asiakaspoluilla eli seuraamalla, kiertävätkö ihmiset aikalaiskirjallisuutta katsomassa, pysähdytäänkö katselemaan ja selataanko kirjoja. Myös tiivistelmien, karttojen ja kuvien katselu auttaa arvioimaan noissa tavoitteissa onnistumista. Myös tapahtuman näkyvyyttä mediassa ja sosiaalisessa mediassa voidaan seurata. Välittömään palautteeseen asiakkailta ja opettajilta on tärkeä kiinnittää huomiota. Jos tapahtumat järjestetään peräkkäin, lisääntyvät kävijämäärät ovat hyvä merkki. Jos laaditaan kyselykaavake, siinä pitäisi kysyä tavoitteen mukaisia muutoksia asiakkaisissa, kuten ovatko tiedot ja kiinnostus lisääntyneet historiasta ja kirjallisuudesta tai onko tapahtuma tuntunut opettavalta ja viihdyttävältä.

Jokilaaksojen aika 3000 – 800 eKr.

Tilan järjestely

Näiden tapahtumien ensisijainen tarkoitus on havainnollistaa aikakausien kulttuuria ennemmin kuin alueiden tai kansojen kulttuuria, ja siksi tapahtumatkin on valittu aikarajojen mukaan ja sisältävät eri alueiden ja kansojen kirjallisuutta. Niinpä kirjojen ryhmittelykin pitäisi mielestäni tehdä enemmän ajan kuin paikan tai kansan perusteella. Tämä ensimmäinen tapahtuma on kuitenkin poikkeus, sillä jokilaaksojen kulttuurit olivat toisistaan kaukaisia ja erillisiä, ja koristelu ja vaatteetkin ovat erilaisia kullekin kulttuurille. Jokilaaksojen aikaa ei ole myöskään jaettu alajaksoihin, joiden perusteella ryhmitellä. Siten tila kannattaa jakaa neljään osaan siinä määrin kuin mahdollista, koristella kukin tila kulttuurinsa mukaan, panna sinne esille sen jokilaakson kulttuuriin liittyvät kirjat, tiivistelmä ja kartta tai kartat. Egyptistä on eniten kirjoja ja se on myös visuaalisesti jännittävin jokilaaksojen kulttuureista, joten sille tulee suurin tila. Lisäksi tarvitaan jokin tila muihin kulttuureihin tai koko aikakauteen liittyville kirjoille.

Toiseksi minusta on tärkeä panna aikalaiskirjallisuus esille selvästi erillään, jotta nähdään heti, mitä kirjoja sinä aikana on kirjoitettu. Tässä ensimmäisessä tapahtumassa aikalaiskirjallisuutta on niin vähän, että se erotuu huonosti, jos se jaetaan eri paikkoihin ja siksi se kannattaa ryhmitellä omaan, kyllin keskeiseen ja näkyvään paikkaansa. Lisäksi antologia *Sana ja ruokokynä* sisältää kirjoituksia eri kulttuureista, ja aikalaiskirjallisuuden vähyden vuoksi *Sana ja ruokokynä* muodostaa siitä aika suuren osan. Aikalaiskirjallisuuden yhteyteen sopivat kuvat kirjoituksista, siis oheismateriaaleista *Muut kuvat*.

Aikalaiskirjallisuus

Egypti

Vanhinta egyptiläistä kirjallisuutta ovat pyramiditekstit, jotka kuninkaiden hautojen seinissä sisältävät hautausrituaaleja, rakennusten vihkimisiä, käärneloitsuja ja kruunaustekstejä. On hyvä, jos tällaisista teksteistä löytyy enemmänkin kuvia. Vanhan valtakunnan kukistumisen 2150 eKr. jälkeen pyramiditekstit vaihtuivat arkkuteksteihin, joita kirjoitettiin vainajien sarkofageihin ja koottiin **Kuolleiden kirjaan** 1600 eKr., joka pantiin vainajan mukaan arkuun.

Ptahhotepin elämänviisaus on vanhimpia säilyneitä egyptiläisiä kirjoituksia, ilmeisesti pyramiditekstien jälkeen. ”**Kuinka Dada-em-anh pelasti kuninkaan päivän**” on muinaisegyptiläinen tarina ajalta n. 2500 eKr. **Epätoivoisen kaksinpuhelu** sijoitetaan yleensä Vanhan ja keskimmäisen valtakunnan välikaudelle, siis 2150 – 2140 eKr.

Keskimmäisen valtakunnan aikaan 2040 – 1640 eKr. ajoitetaan kertomukset **Kaunopuheinen talonpoika**, **Haaksirikkoutuneen satu**, **Sinuhe** ja kertomus 5. dynastian kuninkaiden jumalallisesta syntymästä. **Merikaren oppi**, **Nofertin profetia** ja **Amenemhetin oppi** ovat poliittista kirjallisuutta tai propagandaa, joilla on myös kaunokirjallista arvoa, ja ne ajoittuvat 2000 eKr. tienoille. 2000 eKr. ajoitetaan myös joskus **Hymni hedelmälliselle Niilille** eli **Ylistyslaulu Niilille**. **Viisaan miehen kehotukset** ajoitetaan Keskimmäisen ja uuden valtakunnan väliseen sisällissotien aikaan 1640 – 1550 eKr.

Uuden valtakunnan aikana kirjoitettiin sananlaskukokoelma **Anin oppi**, **Satu kahdesta**, **Satu lumotusta prinssistä**, kertomus Sethin ja Horuksen taistelusta ja juuri ennen Uuden valtakunnan häviötä. 1000 eKr. seikkailukertomus Unamunin onnettomuuksista matkalla Libanoniin ostamaan aineksia Amun-jumalan laivaa varten. Farao Ekhnatonin kerrotaan kirjoittaneen **aurinkohymnin** eli **hymnin auringonjumala Atonille**, ja uskontouudistuksen epäonnistumisen jälkeenkin Egyptin uskonnolliset runot tai laulut kuvasivat henki-

lökohtaisempaa jumalasuhdetta. **Amenemopen oppi / opetus** on ollut esikuvana Raamatun Sananlaskujen kirjalle ja ajoittuu 20. dynastian aikaan 1189 – 1077 eKr.

Egyptin tieteellinen kirjallisuus oli heikkoa muuhun kirjallisuuteen ja kulttuuriin verrattuna. Poikkeuksia on vain kirurgian käsikirja 2500 eKr. **Papyrus Edw. Smith**, joka sisältää yritystä päätellä tieteellisesti ja **Tuthmosis II:n annaalit** hänen valloituksistaan Syyriassa ja Palestiinassa 1400 eKr., jotka perustuvat sota-päiväkirjoihin ja saalis- ja veroluetteloihin. **Papyrus Rhind** 1600 eKr. on esimerkki vain käytännöllisestä matematiikasta, jota Egyptin matematiikka yleensä oli.

Muinaisegyptiläiseen kirjallisuuteen kuului lisäksi jumalhymnejä, draamakuorolauluja, kuninkaan ylistyslauluja, armeijan voittolauluja, juhlarunoja ja paimenrakkausrunoja, jotka ovat olleet esikuvana Raamatun Laulujen Laululle.

Muinaisegyptiläinen kuolleiden kirja, Toivari-Viitala, Jaana, Basam Books 2001 ja 2012 2. p.

Egyptiläinen kuolleiden kirja : Ani'n papyrus : etenemisestä päivän kanssa / Kaliva, Visa, Quius-kirja 2000.

De dödas bok : den fornegyptiska dödsboken i översättning och kommentar / Nils Billing, Kirja | Carlssons / 2016.

Sana ja ruokokynä : ulkoeurooppalaisen kirjallisuuden antologia / Harviainen, Tapani ; Halén, Harry, Weilin+Göös 1988. Suomenkieliset (ykl 80.2). Tämä sisältää muinaisegyptiläisiä tekstejä.

Kirjeitä faraoiden Egyptistä / suomentanut ja toimittanut Jaana Toivari-Viitala, Kirja | Basam Books | 2004, Egypti (ykl 91.11)

Prinssi joka tiesi kohtalonsa : vanha egyptiläinen satu / käänös ja kuv. Lise Manniche ; suom. Saara Villa, Kirja | Gummerus | 1981

Kuinka Dada-em-anh pelasti kuninkaan päivän, Kirja, Manniche, Lise, 1976, Egypti (ykl 91.11)

Mesopotamia / Kaksoisvirranmaa

Kaksoisvirranmaassa kirjoitettiin kirjakielen alusta asti aapiseksi tarkoitettuja kirjain- ja sanaluetteloita ja pian sumer- akkad-sanakirjoja ja sitten sumer-akkad-heetti- tai sumer-akkad-hurri-sanakirjoja. On tietosanakirjamainen käsiteluettelo ja kielitieteeseen pyrkiviä samankuuloisten sanojen luetteloita. Nämä kirjoitettiin nuolenpääkirjoituksella savitauluille, ja on hyvä jos niistä löytyy enemmän kuvia. Lisäksi kirjoitettiin matematiikan, geometrian, astrologian ja monenlaisen ennustamisen, kuten uhrieläinten sisäelimistä, ihmisen kehon piirteistä, tähdistä, muista luonnonilmiöistä ja veteen pudotetusta öljystä ennustamisen kirjoja. Polyteistisen uskonnon yli 3000 jumalan järjestelmällinen luettelo sukulaisuus- ja valtasuhteineen on ennen Assurin kaupungin vahvistumista ja kansallisjumala Assurin palvontaa, mikä oli joko ennen 2000 tai ennen 1000 eKr., mutta joka tapauksessa ennen 800 eKr. Hurrista heetiksi ja assyriaksi käännetty, indoiraanisia ammatti-termejä sisältävä hevoshoidon kirja on 1600-luvulta eKr.

Gilgameshista kerrottiin tarinoita 2600-luvulta eKr. saakka ja muistiinmerkittyjä versioita on useampia. Nykyään tunnettu standardimuoto kirjoitettiin 1600 eKr. Muita myyttisiä kertomuksia ovat kertomus Ishtar-jumalattaren manalanmatkasta, luomiskertomus, ihmiskunnan alkuhistoria luomisesta vakiintumiseen ja **Atharasis** eli vedenpaisumuskertomus. Lisäksi on **Kärsivästä vanhurskaasta** kertova Jobin kirjan esikuva, sananlaskuja, faabeleita, opettavia vuoropuheluita, kyyninen **Herran ja orjan vuoropuhelu**, laaja uskonnollinen kirjallisuus, etenkin katumuspsalmit, ja **Hammurabin laki**.

Gilgamesh : kertomus ikuisen elämän etsimisestä, suomentanut Jaakko Hämeen-Anttila [Helsinki] : Basam Books 2000, 2003 3. p., 2012 5. p. Kansaneepokset (ykl 81.4)

Gilgamesh-epos : maailman vanhin sankaritaru, suomi ; Salonen, Armas, WSOY 1943, 1980, Kansaneepokset (ykl 81.4)

Hammurabin lait : muinaisbabylonian kielestä suomentanut sekä johdannolla ja selityksillä varustanut Armas Salonen, Wsoy 1951.

Sana ja ruokokynä : ulkoeurooppalaisen kirjallisuuden antologia / Harviainen, Tapani ; Halén, Harry, Weilin+Göös 1988. Suomenkieliset (ykl 80.2). Tämä sisältää monia muinaisen Kaksoisvirranmaan kirjoituksia suomennettuna.

Elämää Babyloniassa maailman vanhimpien kirjeiden valossa, Kirja, Salonen, Armas, 1970, Vanha aika (ykl 91.1)

Syyria, kanaanilainen kirjallisuus

Ras Samran eli Ugaritin löydöt Syyriassa sisältävät tekstejä 1300-luvulta eKr. Niihin kuuluu mytologisia, vuoden ja elämän kiertokulkuun liittyviä tekstejä sekä historiallisia asiakirjoja, virkakirjeitä, sopimuksia, laivausluetteloita, sanakirjoja yms. Yksi teksti kertoo sateen, myrskyn, kasvun ja hedelmällisyyden jumala Baalin ja kuivuuden ja kuoleman jumala Motin vuotuisesta taistelusta, Baalin kuolemasta ja ylösnousemuksesta ja hänen vaimonsa Anatin suremisesta ja avunannosta. Monet muut mytologiset tekstit ovat vaikeaselkoisia. Kuningas Dan'el on yhdessä muinaisbabylonialaisen perimätiedon kanssa ollut Raamatun Danielin virikkeenä.

Intia

Rigvedan vanhimmat osat ovat ajalta 1500 – 1200 eKr., mutta Veda-kirjat olivat valmiit vasta 600 – 500 eKr.. Tässä tapauksessa ei kokonainen Rigveda ollut vielä valmis eikä mikään muukaan kokonaisuus säilynyt kirja.

Sana- ja ruokokynä -antologiassa on myös vanhoja intialaisia tekstejä, mutten ole varma, onko niitä vanhimpia katkelmia, mutta Sana ja ruokokynä pannaan esille joka tapauksessa.

Kiina

Shang-dynastian aikana ennen 1027 eKr. tehtiin ennustuksia kuumentamalla kilpikonnankuoria tai eläinten (harvoin ihmisten) luita niin, että niihin syntyi halkeamia, jotka sitten tulkittiin enteiksi ja ennustus kirjoitettiin samaan luuhun silloisilla kirjoitusmerkeillä. Sen lisäksi poliittisten tapahtumien tai rituaalien muistoksi valettiin pronssiesineitä, kuten maljakoita, joskus taiteellisesti hyvin arvokkaita, joihin tapahtuma kaiverrettiin muistiin juhlallisin ja muodollisin, mutta hyvin tiiviin sanamuodoin. Kuvat tällaisista enneluista ja historiamaljakoista olisivat hienoja.

Muutosten kirjan jotkut luvut ovat Chou-dynastian (1027 – 221 eKr.) alusta ja **Historian kirjan** jotkut asiakirjat ajalta 1000 – 600 eKr., mutta osa luvuista on kirjoitettu ja kirjat on koottu Kungfutsen toimesta ja elinaikana 551 – 479 eKr., joten nämäkään kirjat eivät olleet valmiita vielä ennen 800 eKr. **Laulujen kirjan** runoista osa on kansanrunoja, jolloin ne voivat olla hyvin vanhoja, mutta ne koottiin ja muokattiin (myös kieliasulta) myöhemmin ja perimätiedon mukaan myös **Kungfutsen** toimesta.

Kirjassa *Sana ja ruokokynä* on myös kiinalaisia tekstejä.

Aikalaiskirjallisuuden järjestely ja oheismateriaali

Yhteen kerätyn aikalaiskirjallisuuden ylle ja merkiksi sopivat kirjoituksen kuvat eli *Muut kuvat*. Jos näyttää kuitenkin paremmalta esitellä aikalaiskirjallisuus oman jokilaaksokulttuurinsa yhteydessä, niin kuvat sopivat kuitenkin aikalaiskirjallisuuden ylle ja merkiksi. Otsikkojensa mukaan kolme ensimmäistä kuvaa sopivat Egyptin aikalaiskirjallisuuden merkiksi, neljäs kuva Mesopotamian aikalaiskirjallisuuden merkiksi, ja viides

kuva kuuluisi Intia-aiheisen kirjallisuuden joukkoon, mutta silloin Intia ja Kiina olisi parempi esitellä ilman aikalaiskirjallisuutta, sillä ei ole varmaa, että *Sana ja ruokokynä* sisältää intialaista tai kiinalaista kirjallisuutta tältä ajalta. Kiinan vanhoista kirjoitusmerkeistä en löytänyt vapaata kuvaa, enkä enneluista enkä historiamaljakoista, mutta olisi hienoa jos joku löytäisi.

Myöhempi kirjallisuus

Hyllypaikoilta **90 Historiantutkimus. Yleinen kulttuurihistoria. Yleinen sotahistoria. Yleinen arkeologia** ja **91 Maailmanhistoria. Euroopan historia** kannattaa etsiä kirjasarjoja, sillä niissä on usein oma osa tälle ajalle tai jollekin jokilaaksokulttuurille. Samoin koko taidehylly **70 – 77** kannattaa silmäillä etsien kirjasarjoja, ne erottuvat tarvitsematta lukea joka kirjan selkää, ja taidehistoriakirjasarjat sisältävät myös tapahtumaan sopivia osia. Useimmat löytyvät hakusanoillakin, mutta hyllyhaulla löytyi Oulun kaupungin pääkirjastosta yksi taidekirjasarja lisää.

Egypti

Hakusanoja ovat ”**muinainen JA Egypti**”, **pyramidi, faarao, muumio, hieroglyfi, Hatsepsut, Ekhnaton ja Tutankhamon**. Muumio-sanalla löytyy myös Egyptiin liittymättömiä kauhukirjoja.

Tietokirjat

Hyllypaikalta **91.11 Egypti** sopivat kaikki, sen voi vaikka tyhjentää kokonaan ja levittää pöydille. Lisäksi paikalta **29.3 Antiikin uskonnot ja mytologiat** löytyy myös jokilaaksojen ajan, kuten muinaisegyptiläistä uskontoa.

Faaraoiden Egypti, Faraoernas Egypten, Kirja, Grönblom, Rolf ; Kojo, Tuula, 2002, Egypti (ykl 91.11)

Muinainen Egypti, Ancient wisdom : ancient Egypt, Kirja, Sharif, Zeldä ; Kankaanpää, Kimmo, 1997, Antiikin uskonnot ja mytologiat (ykl 29.3)

Egypti : faraoiden maa, Ägypten : die Welt der Pharaonen, Kirja, Schulz, Regine ; Seidel, Matthias ; Altenmüller, Hartwig ; Mäkinen, Sonja ; Niemi, Kaarina, 2004, Egypti (ykl 91.11)

Muinaisen Egyptin kulttuuri, Kirja, Holthoer, Rostislav, 1994, Egypti (ykl 91.11)

Egyptin mysteerit, Kirja, Chrisp, Peter ; Rekiaro, Ilkka, 2002, Egypti (ykl 91.11) (ei pää?)

Tutankhamon : haudan aarteet, Tutankhamun: the treasures of the tomb, Suomi, Kirja, Hawass, Zahi, kirjoittaja. ; Vannini, Sandro, valokuvaaja. ; Tihveräinen, Heidi, kääntäjä. ; Sallamo, Lauri, kääntäjä., 2018, Egypti (ykl 91.11)

Tuntematon Tutankhamon, Kirja, Hoving, Thomas ; Kauppi, Kaija, 1981, Egypti (ykl 91.11)

Tutankhamon : Faaraon elämä ja kuolema, Kirja, Desroches-Noblecourt, Christiane ; Aro, Jussi, 1963, Egypti (ykl 91.11)

The mummy : unwrap the ancient secrets of the mummies' tombs, Kirja, Tyldesley, Joyce, 1999, Egypti (ykl 91.11)

Mummy, Kirja, Putnam, James ; Hayman, Peter, 1993, Yleinen arkeologia (ykl 90.4)

Pyramidi, Kirja, Macaulay, David ; Mattila, Raija, 1979, Egypti (ykl 91.11)

The pyramids, Kirja, Halliwell, Sarah, 1998, Egypti (ykl 91.11)

Pyramidit, Learn about pyramids, Kirja, Mellett, Peter ; Laasanen, Mervi, 2000, Arkkitehtuuri. Rakennustaide (udk 72), Kirkot ja muut uskonnolliset rakennukset (ykl 72.24)

Maailman pyramidit : [Egypti, Nubia, mayat, atsteekit, nykyaika], The best-ever book of pyramids, Kirja, Millard, Anne ; Pietikäinen, Hannele, 1996, Kirkot ja muut uskonnolliset rakennukset (ykl 72.24)

Miten pyramidit rakennettiin? : muinaisten kansojen kivityö, Kirja, Kivijärvi, Harry, kirjoittaja, ; Mayow, Nicholas, kääntäjä., 2018, Afrikka (ykl 72.982)

Egyptology : an introduction to the history, art and culture of ancient Egypt, Kirja, Putnam, James ; Nicholson, Elizabeth, 1995, Egypti (ykl 91.11)

Egyptian Mythology, Kirja, Ions, Veronica, 1973, Alkuperäiskansojen uskonnot ja mytologiat (ykl 29.9)

Egyptian mythology : a guide to the Gods, Goddesses, and traditions of ancient Egypt, Kirja, Pinch, Geraldine, 2004

Hieroglyfikirja : opi lukemaan ja kirjoittamaan muinaisten egyptiläisten tapaan, The little book of Egyptian hieroglyphs, Kirja, Adkins, Lesley ; Adkins, Roy ; Toivari-Viitala, Jaana, 2003, Kirjoitusjärjestelmät. Semiotiikka. Merkit. Symbolit. Kirjoitus. (udk 003), Kirjoituksen historia. Paleografia. Epigrafia (ykl 00.109)

The art of Egyptian hieroglyphics, Kirja, Sandison, David, 2006, Kirjoituksen historia. Paleografia. Epigrafia (ykl 00.109)

Discovering Egyptian hieroglyphs : a practical guide, Hieroglyphen ohne Geheimnis, Kirja, Zauzich, Karl-Theodor, 1992, Kirjoituksen historia. Paleografia. Epigrafia (ykl 00.109)

Muinaisen Egyptin kielioppi, Kirja, Holthoer, Rostislav ; Suomen egyptologinen seura, 1993, Haamilaiset kielet. Somalin kieli (ykl 89.93)

Costume of ancient Egypt, Kirja, Watson, Philip J. ; Cassin-Scott, Jack, 1987, Muoti ja muodin historia (ykl 90.21)

Music and musicians in ancient Egypt, Kirja, Manniche, Lise, 199, Musiikki, 78.982

Egyptin perintö : perustuu Edgar Caycen tulkintoihin, Kirja, Lehner, Mark, 1974, Parapsykologia (ykl 15.1)

Kirjasarjojen osia

Kansojen historia 1 : Egypti - Etu-Aasia. 1, Kirja, Grimberg, Carl ; Pakarinen, Weikko, 1980, Historiantutkimus. Yleinen kulttuurihistoria. Yleinen sotahistoria. Yleinen arkeologia (ykl 90)

Historialliset kulttuurit. Egypti, Egitto : templi, uomini e dei, Kirja, Siliotti, Alberto ; Vertainen, Tuija, 2009, Maailmanhistoria. Euroopan historia (ykl 91)

Kaunokirjoja

Sinuhe egyptiläinen : viisitoista kirjaa lääkäri Sinuhen elämästä n. 1390-1335 e.Kr, Kirja, Waltari, Mika, kirjoittaja., 2017, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Tutankhamonin salaisuus, Toutankhamon, l'ultime secret, Kirja, Jacq, Christian ; Helkamo, Taina, 2009, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Ramses. [1], Valon poika, Ramses, Kirja, Jacq, Christian ; Viitanen, Anna-Maija, 1997, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Ramses. [2], Ikuisuuksien temppeli, Ramses, Kirja, Jacq, Christian ; Viitanen, Anna-Maija, 1998, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Ramses. [3], Kadešin taistelu, Ramses, Kirja, Jacq, Christian ; Viitanen, Anna-Maija, 1998, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Ramses. [4], Abu Simbelin valtiatar, Ramses, Kirja, Jacq, Christian ; Viitanen, Anna-Maija, 1999, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Ramses. [5], Lännen akaasiapuun alla, Ramsès, Kirja, Jacq, Christian ; Viitanen, Anna-Maija, 1999, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Hieroglyfien arvoitus, Champollion l'egyptien, Kirja, Jacq, Christian ; Thorel, Pirjo, 2006, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Anuba, jumalten tytär, Kirja, Pelttari, Tuula, 1981, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Valon kivi. Nefer Vaitelias, La Pierre de Lumiere, Kirja, Jacq, Christian ; Viitanen, Anna-Maija, 2000, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Valon kivi. Paneb Tulisydän, La pierre de lumière, Kirja, Jacq, Christian ; Viitanen, Anna-Maija, 2001, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Valon kivi. Totuuden paikka, La pierre de lumière, Kirja, Jacq, Christian ; Viitanen, Anna-Maija, 2002, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Nefritite, Kirja, Chedid, Andrée ; Palmgren, Saara, 1985, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Jumalten taru. [1], Elämänpuu, Les mystères d'Osiris, Kirja, Jacq, Christian ; Thorel, Pirjo, 2004, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Jumalten taru. [3], Tulen tie, Les mystères d'Osiris, Kirja, Jacq, Christian ; Thorel, Pirjo, 2005, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Jumalten taru. [4], Suuri salaisuus, Les mystères d'Osiris, Kirja, Jacq, Christian ; Thorel, Pirjo, 2006, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Niilin poika, La fiancée du Nil, Kirja, Jacq, Christian ; Toivanen, Lotta, 2004, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Niilin noita, The warlock, Kirja, Smith, Wilbur ; Terho, Ilkka, 2001, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Aavikon jumala, Desert god, Kirja, Smith, Wilbur ; Rekiaro, Ilkka, 2015, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Faarao, Pharaoh, suomi, Kirja, Smith, Wilbur, kirjoittaja. ; Rekiaro, Ilkka, kääntäjä., 2017, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Auringon kehrä, Kirja, Forsgren, Carita, 2011, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Paktens voktere : spenningsroman, Kirja, Egeland, Tom, 2007, Norjankielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.32) (suom. Oulunsalon ja Rajakylän kirjastoissa)

Liiton vartijat : jännitysromaani, Paktens voktere, Kirja, Egeland, Tom ; Kiuru, Veijo, 2009, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Palsamoitu, Kirja, Haavisto, Maija, 2014, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2) (ei hist.)

Hieroglyfien arvoitus, Champollion l'egyptien, Kirja, Jacq, Christian ; Thorel, Pirjo, 2006, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Hieroglyfien arvoitus : Daisy-äänikirja vain lukemisesteisille, Champollion l'egyptien, suomi, Äänikasetti, puhe, Jacq, Christian, kirjoittaja. ; Thorel, Pirjo, kääntäjä. ; Hukkanen, Reijo, lukija., 2006, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Generation P, Generation "P", Kirja, Pelevin, Viktor ; Pikkupeura, Arja, 2000, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Warlock, Kirja, Smith, Wilbur, 2002, Englanninkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.5)

Nefer - faraos son, Warlock, Kirja, Smith, Wilbur, 2001, Ruotsinkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.31)

Sarjakuvia

Sinuhe egyptiläinen, Kirja, Bovil, sarjakuvantekijä. ; Waltari, Mika, alkuperäisidean luoja. ; Parkkinen, Jukka, kirjoittaja., 2015, Sarjakuvat (udk 741.5), Suomenkieliset sarjakuvat (ykl 85.32)

Niilin prinssi, Le prince du Nil, Kirja, Martin, Jacques ; Kinnunen, Kirsi, 2010, Sarjakuvat (udk 741.5), Suomenkieliset sarjakuvat (ykl 85.32)

Kuvataidekirjoja

Egypti, Ägypten, Kirja, Seidel, Matthias ; Schulz, Regine ; Ullmann, Martina ; Shedid, Abdel Ghaffar ; Ketonen, Riikka ; Gschossmann, Seija, 2006, Afrikka (ykl 70.982)

Egyptin taide, Kirja, Okkonen, Onni, 1953, Afrikka (ykl 70.982)

Egyptin taidearteet, Kirja, Stierlin, Henri ; Nitta, Mitsuo, 1994, Afrikka (ykl 70.982)

The pharaohs' master-builders, Kirja, Stierlin, Henri ; Stierlin, Anne, 1995, Afrikka (ykl 72.982)

Architecture of the ancient civilizations in colour, Baukunst der alten Hochkulturen, Kirja, Cichy, Bodo ; Bakker, A. K., 1966, Esihistoriallinen ja vanhan ajan arkkitehtuuri (ykl 72.911)

Egyptian Painting, Kirja, Mekhitarian, Arpag ; Gilbert, Stuart, 1951, Afrikka (ykl 74.982)

Bonniers konsthistoria : Egyptens konst, Kirja, Romdahl, Axel L. ; Strömbom, Sixten, 1928, Yleinen taidehistoria (ykl 70.9)

Elokuvia

Maailmanvaltojen synty : menestyksen perusta. 1, Egypti, Engineering an empire, DVD, Cassel, Christopher, ohj. ; Cassel, Christopher, käsik., 2007, Maailmanhistoria. Euroopan historia (ykl 91)

Tales from the tomb. Egypts warrior kings, DVD, Gillis, Joe, käsik., 2008, Egypti (ykl 91.11)

Oheismateriaali

Tiivistelmistä *Egypti* ja kartoista Egyptin kaksi ensimmäistä. Jos molemmille kartoille ei ole kunnolla tilaa, niin isompi on tärkeämpi. Jos aikalaiskirjallisuus esitellään oman jokilaaksokulttuurinsa yhteydessä, niin

Muista kuvista kolme ensimmäistä liittyvät Egyptiin ja niistä kaksi ensimmäistä liittyvät eniten esilläolevaan kirjallisuuteen, jos kaikki kuvat eivät mahdu.

Mesopotamia / Kaksoisvirranmaa

Hakusanat ovat **Kaksoisvirranmaa, Kaksoisvirtainmaa, Mesopotamia, Assyria, Babylonia, Hammurab ja nuolenpääkirjoitus.**

Tietokirjoja

Hyllypaikat ovat **91 Vanha aika** ja **29 Ei-kristilliset uskonnot ja mytologiat**, jonka alusta voi yrittää etsiä Mesopotamian muinaista uskontoa.

Kaksoisvirranmaa eli kuvauksia ja kuvia Babylonian ja Assyrian kulttuurista nuolenpäätekstien ja kaivaustulosten perusteella, Kirja/Salonen, Armas, 1945, Vanha aika (ykl 91.1) / Etu-Aasia (ykl 98.11)

Cultural atlas of Mesopotamia and the ancient Near East, Kirja/Roaf, Michael, 1990

Ancient Iraq, Kirja, Roux, Georges, 1985, Vanha aika (ykl 91.1)

Pyhä maa ja Assur : Mooseksen jälkeen, Kirja, Salonen, Armas, 1964, Vanha aika (ykl 91.1)

Johdatus sumerin kieleen, Kirja, Sahala, Aleks, kirjoittaja, ; Aunio, Lotta, toimittaja. ; Nieminen, Sari, toimittaja., 2017, Muut ei-indoeurooppalaiset kielet (ykl 89.99)

Itämaisia hallitsijoita ja kansanjohtajia, Kirja, Salonen, Armas, 1956, Yhteiskuntaelämän, kasvatuksen ja maanpuolustuksen edustajat (ykl 99.13)

Kirjasarjan osa

Kansojen historia 2 : Etu-Aasia - Kreikka. 2, Kirja, Grimberg, Carl ; Pakarinen, Weikko, 1980, Historiantutkimus. Yleinen kulttuurihistoria. Yleinen sotahistoria. Yleinen arkeologia (ykl 90)

Kaunokirjoja

Punainen telta, Kirja/Diamant, Anita ; Haapio, Marja, 1999

Semiramis, Moi, Sémiramis reine de Babylone, turkki., Kirja, Paris, Alain, kirjoittaja. ; Önen, Füsün, kääntäjä, 2003, Turkinkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.91)

Hammurabi : Romaani suuren lainsäätäjän ajoilta vv. 1728-1686 eKr, Kirja, Sorvari, Vilho, 1949, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Harmegiddo, Kirja, Eirola, Lauri, kirjoittaja., 2017, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Sarjakuvia

Baabelin torni, La tour de Babel, Kirja, Martin, Jacques ; Kinnunen, Kirsi, 2013, Sarjakuvat (udk 741.5), Suomenkieliset sarjakuvat (ykl 85.32)

Kuvataidekirjoja

Niniveh and Babylon, Kirja, Parrot, Andre ; Gilbert, Stuart ; Emmons, James, 1961, Esihistoriallinen ja vanhan ajan taide (ykl 70.911)

Elokuvia

Mesopotamia : paluu paratiisiin, Videokasetti/Jussila, Ahti ; Westbrook, Joel, Time-Life Video and Television cop. 1995.

Oheismateriaali

Tiivistelmistä Mesopotamian, Assyrian ja Babylonian yhteistiivistelmä, ja Kartoista 3 – 9 liittyvät asiaan, mutta ovat joskus samasta aiheesta eli vaihtoehtoisia. On kuitenkin hyvä, jos tiivistelmässä kuvatut vaiheet, Hammurabin valtakunta ja alueen monet kansat näkyvät kartoista, joten niitä saisi olla useampia, jos mahtuu. Osa voi olla pienempinä. Jos aikalaiskirjallisuus esitellään oman jokilaaksokulttuurinsa yhteydessä, niin muista kuvista neljäs kuva niiden ylle.

Intia

Hakusanoja ovat ”**muinainen JA Intia**”, **Indus** ja **veda**. Hyllypaikka on **98.13 Etelä-Aasia**. Näitä on niin vähän ja niin yleisluontoisia, että ne kannattaa panna esille kaikkiin kolmeen vanhan ajan näyttelyyn.

Tietokirjoja

Intia, Kirja, Tammita-Delgoda, SinhaRaja ; Toppi, Anne ; Kankaansivu, Kirsi, 2015, Intia (ykl 98.132)

Matkaopas historiaan : Intia, Kirja, Tammita-Delgoda, SinhaRaja ; Toppi, Anne ; Hoste, John, 1996, Intia (ykl 98.132)

Intian kulttuuri, Kirja, Parpola, Asko ; Hämeen-Anttila, Jaakko, 2005, Intia (ykl 98.132)

Sarjakuvia

RG Veda. book 1, Kirja, Clamp, sarjakuvantekijä. ; Furukawa, Haruko, kääntäjä. ; Schilling, Christine, kääntäjä., 2016, Englanninkieliset sarjakuvat (ykl 85.35)

RG Veda. book 2, Kirja, Clamp, sarjakuvantekijä. ; Furukawa, Haruko, kääntäjä. ; Schilling, Christine, kääntäjä., 2017, Englanninkieliset sarjakuvat (ykl 85.35)

RG Veda. book 3, Kirja, Clamp, sarjakuvantekijä. ; Furukawa, Haruko, kääntäjä. ; Schilling, Christine, kääntäjä., 2018, Englanninkieliset sarjakuvat (ykl 85.35)

Oheismateriaali

Tiivistelmistä Intia, ja kartoista Intiaa esittävästä 10 ja 11 toinen tai molemmat. Jos aikalaiskirjallisuus on hajautettu, niin muista kuvista viides ja viimeinen kuva on ainakin hyvä koriste, vaikkei siinä olekaan paljon tekstiä.

Kiina

Hakusanoja on ”**muinainen JA Kiina**” ja hyllypaikka on **98.18 Keski- ja Itä-Aasia**. Näitäkin on aika vähän ja ne sopivat kaikkiin vanhan ajan näyttelyihin.

Tietokirjoja

Lyhyt johdatus Kiinan historiaan, Kirja, Paltmaa, Lauri, kirjoittaja., 2018, Kiina (ykl 98.183)

Kiinan kulttuuri, Kirja, Huotari, Tauno-Olavi ; Seppälä, Pertti, 1990, Kiina (ykl 98.183)

China : Its History and Culture, Kirja, Morton, W. Scott, 1985, Kiina (ykl 98.183)

Maani ja kansani, My Country and my People, Kirja, Lin Jutang ; Anttila, Werner, 1942, Kiina (ykl 98.183)

Kalligrafia : shodo, Kirja, Cairns, Johannes, 2010, Kirjoitusjärjestelmät. Semiotiikka. Merkit. Symbolit. Kirjoitus. (udk 003), Tekstaus. Kalligrafia (ykl 74.12)

Merkkien valtakunta : kertomus kiinalaisista ja heidän kirjainmerkeistään, Tecknens rike : en berättelse om kineserna och deras skrivtecken, Kirja, Lindqvist, Cecilia ; Ingervo, Arto ; Ingervo, Kirsti, 1991, Kirjoitus-

järjestelmät. Semiotiikka. Merkit. Symbolit. Kirjoitus. (udk 003), Kirjoituksen historia. Paleografia. Epigrafia (ykl 00.109)

Learn to write Chinese characters, Lär dig skriva kinesiska tecken, Kirja, Björkstén, Johan, 1994, Kiinan kieli (ykl 89.943)

Chinese clothing, Kirja, Hua, Mei, 2011, Muoti ja muodin historia (ykl 90.21)

100% silk : kiinalaisen silkin tarina = kinesiska sidenets historia = the story of Chinese silk, Kirja, Savelainen, Hannele ; Talasmaa, Päivi ; Emma - Espoon modernin taiteen museo, 2010, Yhteisöt. Järjestöt. Säätiöt. Tutkimuslaitokset. Kokoukset. Näyttelyt & maan lisäluku & yhteisön nimi (udk 061)

Kirjasarjojen osia

Historialliset kulttuurit. Kiina, Antica Cina : civilta cinese dalle origini alla dinastia Tang, Kirja, Scarpari, Maurizio ; Salminen, Raimo, 2008, Maailmanhistoria. Euroopan historia (ykl 91)

Kansojen kirjallisuus 2 : Keskiaika (500-1500), Kirja, 1974, Yleinen kirjallisuudenhistoria (ykl 86.1)

Sarjakuvia

Hero tales. 1, Kirja, Arakawa, Hiromu ; Huang, Jin-Zhou ; Yashiro, Ryo ; Kokkonen, Antti, 2011, Sarjakuvat (udk 741.5), Suomenkieliset sarjakuvat (ykl 85.32)

Hero tales. 2, Kirja, Arakawa, Hiromu ; Huang, Jin-Zhou ; Yashiro, Ryo ; Kokkonen, Antti, 2011, Suomenkieliset sarjakuvat (ykl 85.32)

Hero tales. 5, Hero tales, Kirja, Arakawa, Hiromu ; Huang, Jin-Zhou ; Yashiro, Ryo ; Kokkonen, Antti, 2012, Sarjakuvat (udk 741.5), Suomenkieliset sarjakuvat (ykl 85.32) (vanha aika)

Kuvataidekirjoja

Itämainen estetiikka, Kirja, Eväsoja, Minna, 2011, Yleinen estetiikka (ykl 17.5)

Chinese architecture, Kirja, Cai, Yanxin, 2011, Aasia (ykl 72.981)

Taiteen maailmanhistoria. 24, Kiinalainen maalaustaide, Histoire général de la peinture, Kirja, Courtois, Michel ; Schaeffner, Claude ; Pellikka, Maija, 1975, Taide. Taidehistoria (ykl 70)

Oheismateriaali

Tiivistelmistä Kiina ja Kartoista Kiinaa esittävät, Shang-dynastian aikaa edustavista kartoista 12 ja 13 toinen tai molemmat ja lisäksi Zhou-dynastian aikainen viimeinen kartta 14, jos mahtuu, tai ainakin yksi kartta.

Muut alueet tai kaikki alueet

Aiemmillä hakusanoilla löytyy myös aikakaudesta laajemmin kertovia kirjoja, samoin hyllypaikoilta **90, 91, 91.1** ja **70 – 77**. Hyllypaikka **91.172 Antiikin Kreikka** voi sisältää tästä ajasta kertovia kirjoja. ”Aigeian” ja aigeialainen viittaavat Kreikan esihistoriaan eli jokilaaksojen aikaan. Hakusanoja Kreikan tähän aikaan ovat **aigeialainen, minolainen, mykeneläinen, Knossos** ja **Minotauros**.

Paikoilla **20 Yleinen uskontotiede, 29 Ei-kristilliset uskonnot ja mytologiat** ja **29.3 Antiikin uskonnot ja mytologiat** on uskontojen varhaista historiaa, mutta suuret maailmanuskonnot alkoivat muotoutua vasta antiikin aikana.

Tämän ajan historiassa on olennaista kirjoitustaidon kehittyminen, jonka hakusana on **kirjoitusmerkit** ja hyllypaikat **00.1 Kirjoitus** ja **00.2 Symbolit. Koodit. Merkkijärjestelmät**. Myös ensimmäiset tieteet mate-

matiiikka ja tähtitiede alkoivat jo sumerilaisten aikana, joten hyllypaikoilta **51 Matematiikka** ja **52 Tähtitiede. Geodesia** kannattaa etsiä tieteenalan historiaa. Päätin olla ottamatta näihin tapahtumiin kirjoja, jotka kertovat koko historiasta, ja tein ainoan poikkeuksen tähtitieteen historiassa tähän tapahtumaan, koska sen harrastaminen alkoi kunnolla tänä ajanjaksona, mutten ottanut niitäkään kaikkia.

Tietokirjoja

Otavan suuri maailmanhistoria. 2, Jokilaaksojen valtakunnat, Kirja, 1982, Historiantutkimus. Yleinen kulttuurihistoria. Yleinen sotahistoria. Yleinen arkeologia (ykl 90)

Maailmankulttuurin synty, Kirja, Kuparinen, Eero, 2004, Yleinen kulttuurihistoria (ykl 90.2)

Varhaiskulttuureja, Kirja, Childe, Gordon ; Leinonen, Aatu 1966, Yleinen kulttuurihistoria (ykl 90.2)

Kansakuntien vaiheet 1 : maailmanhistoria vanhasta ajasta nykypäiviin. 1, Länsi-Aasia, Pohjois-Afrikka, Kirja, Hutchinson, Walter ; Suolahti, Eino E., 1950, Historiantutkimus. Yleinen kulttuurihistoria. Yleinen sotahistoria. Yleinen arkeologia (ykl 90)

Ihmiskunnan värikkäät vaiheet. 1, Muinaiskulttuurit, Kirja, Kaila, Kai, 1971, Historiantutkimus. Yleinen kulttuurihistoria. Yleinen sotahistoria. Yleinen arkeologia (ykl 90)

Ihmisen tarina : suuri maailmanhistoria. 3, Intia, Kiina, Japani, Muinais-Amerikka, Keski- ja Etelä-Afrikka, Die grosse illustrierte Weltgeschichte, Kirja, Michaelis, Herbert ; Pirinen, Kauko ; Niitemaa, Vilho ; Paasivirta, Juhani ; Kuusiola, Helinä, 1971, Historiantutkimus. Yleinen kulttuurihistoria. Yleinen sotahistoria. Yleinen arkeologia (ykl 90)

Maailmanhistorian käännekohtia. 1, Muinaiset imperiumit 3000 eKr.-70 jKr, Milestones of history, Kirja, Brandon, S. G. F. ; Zetterberg, Seppo, 1980, Historiantutkimus. Yleinen kulttuurihistoria. Yleinen sotahistoria. Yleinen arkeologia (ykl 90)

Suuri maailmanhistoria 1. 1, Kirja, Michaelis, Herbert ; Pirinen, Kauko, 1967

Suuri maailmanhistoria 2. 2, Kirja, Michaelis, Herbert ; Pirinen, Kauko, 1968, Historiantutkimus. Yleinen kulttuurihistoria. Yleinen sotahistoria. Yleinen arkeologia (ykl 90) (sisältää Intian ja Kiinan)

Kansojen historia 2 : Etu-Aasia - Kreikka. 2, Kirja, Grimberg, Carl ; Pakarinen, Weikko, 1980, Historiantutkimus. Yleinen kulttuurihistoria. Yleinen sotahistoria. Yleinen arkeologia (ykl 90)

Ancient history, Kirja, Cheilik, Michael, 1991, Vanha aika (ykl 91.1)

Alfa ja omega. 1, Ihmiskunnan alkuhistoria, Israelin kansan synty ja vapautuminen Egyptistä, erämaavaelluksen alkuvaiheet, Conflict of the ages, Kirja, White, Ellen G. ; Lahti, Matti J. ; Unhola, Aarne, 1987, Raamattu. Raamatuntutkimus (ykl 22)

Ihmisen tarina : suuri maailmanhistoria. 3, Intia, Kiina, Japani, Muinais-Amerikka, Keski- ja Etelä-Afrikka, Die grosse illustrierte Weltgeschichte, Kirja, Michaelis, Herbert ; Pirinen, Kauko ; Niitemaa, Vilho ; Paasivirta, Juhani ; Kuusiola, Helinä, 1971, Historiantutkimus. Yleinen kulttuurihistoria. Yleinen sotahistoria. Yleinen arkeologia (ykl 90)

Muinaisten kulttuurien arvoitukset : maailman selittämättömät pyhät paikat, symboliset maisemat, muinaiset kaupungit ja kadonneet maat, The atlas of mysterious places : the world's unexplained sacred sites, symbolic landscapes, ancient cities and lost lands, Kirja, Westwood, Jennifer ; Järvenpää, Heidi, 1988, Yleinen kulttuurihistoria (ykl 90.2)

Muinaisen maailman suuret salaisuudet, The seventy great mysteries of the ancient world : unlocking the secrets of past civilizations, Kirja, Fagan, Brian M. ; Iso-Markku, Jaana, 2003, Maailmanhistoria. Euroopan historia (ykl 91)

The Knossos Labyrinth : A New View of the 'Palace of Minos' at Knossos = Odney Castleden, Kirja, Castleden, Rodney, 1990, Kreikka (ykl 91.172)

Knossos och Mykene : Vad lertavlorna berättar, Kirja, Palmer, Leonard R. ; Lindgren, Margareta, 1963, Kreikka (ykl 91.172)

Kansojen kirjallisuus 1 : Vanha aika (Vuoteen 500), Kirja, 1974

Viini ja uskonnot, Kirja, Bengtsson, Niklas, 1998, Yleinen uskontotiede (ykl 20)

Arge ja Opis : Pohjolan neidot papittarina Kreikassa 3300 v. sitten, Kirja, Nygren, Leo, 1998, Ei-kristilliset uskonnot ja mytologiat (ykl 29)

Kristinuskon ja juutalaisuuden juuret : arkeologian näkökulmia, Kirja, Hakola, Raimo ; Pakkala, Juha, 2008, Raamattu. Raamatuntutkimus (ykl 22)

Uskontojen risteyksissä : Välimeren alueen uskontojen juurilla, Kirja, Hämeen-Anttila, Jaakko, 2001, Yleinen uskontotiede (ykl 20)

Maailman pyhät seudut : taivaan ja maan kohtaamispaikat, Kirja, Harpur, James ; Kankaanpää, Jaakko, 1995, Yleinen uskontotiede (ykl 20)

Mysteries of the alphabet : the origins of writing, Mystères de l'alphabet, Kirja, Ouaknin, Marc-Alain, 1999, Kirjoituksen historia. Paleografia. Epigrafia (ykl 00.109)

Tieteen tarina, The story of science, Kirja, Claybourne, Anna ; Larkum, Adam ; Wood, Steve ; Paarma, Susanna, 2012, Matematiikka. Luonnontieteet (udk 5), Luonnontieteet (ykl 50)

Lukujen historia : sormilla laskemisesta tietokoneisiin, Numbers through the ages, Kirja, Flegg, Graham ; Karttunen, Hannu ; Kulonen, Ulla-Maija, 2002, Matematiikka (udk 51)

Tieteiden kuningatar : matematiikan historia. Osa 1, A history of mathematics, Kirja, Boyer, Carl B. ; Merzbach, Uta C.

Miljoonan vuoden yksinäisyys : kertomus maailmankaikkeuden ymmärtämisestä, Kirja, Teerikorpi, Pekka, 2007, Tähtitiede. Astrofysiikka. Avaruustutkimus (udk 52)

Maailmankaikkeuden mittaaminen : ihminen avaruutta kartoittamassa, Measuring the universe : the historical quest to quantify space, Kirja, Ferguson, Kitty ; Maalampi, Jukka, 2001, Tähtitiede. Astrofysiikka. Avaruustutkimus (udk 52)

Vanhin tiede : tähtitiedettä kivikaudesta kuulentoihin, Kirja, Karttunen, Hannu, 2003, Tähtitiede. Astrofysiikka. Avaruustutkimus (udk 52)

Kaunokirjoja

Troy : [a novel], Kirja, Geras, Adèle, 2001, Englanninkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.5)

Troijan laulu, The song of Troy, Kirja, McCullough, Colleen ; Sonck, Kaarina, 2000, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Atlantiksen perilliset, Kirja, Suomi, Mikko, 2012, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Homeroksen eepokset ja Raamatun historialliset kirjat ovat periaatteessa tästä ajanjaksosta kertovaa myöhempää kirjallisuutta.

Sarjakuvia

Age of bronze. Volume 1, A thousand ships, Kirja, Shanower, Eric, 2008, Englanninkieliset sarjakuvat (ykl 85.35)

Age of bronze. Volume 2, Sacrifice, Kirja, Shanower, Eric, 2005, Englanninkieliset sarjakuvat (ykl 85.35)

Age of bronze. Volume 3A, Betrayal / part one, Kirja, Shanower, Eric, 2008, Englanninkieliset sarjakuvat (ykl 85.35)

Minotauros, The Minotaur's tale, Kirja, Davison, Al, 1992, Suomenkieliset sarjakuvat (ykl 85.32)

Sisyfos, Kirja, Nilsen, Anders ; Jauhiainen, Viljami, 2008, Sarjakuvat (udk 741.5), Suomenkieliset sarjakuvat (ykl 85.32)

Kuvataidekirjoja

Taiteen kaunis maailma. 1, Esihistoriasta kadonneisiin valtakuntiin, Kirja, Bernard, Henriette, 1969, Taide. Taidehistoria (ykl 70)

Minoan and Mycenaean art, Kirja, Higgins, Reynold, 2001, Esihistoriallinen ja vanhan ajan taide (ykl 70.911)

Maailmantaide : Mesopotamian, Egyptin ja muiden Lähi-idän maiden taide. 2, Muinainen maailma, Landmarks of the world's art, Kirja, Garbini, Giovanni, 1968, Taide. Taidehistoria (ykl 70)

Maailmantaiteen kirjasto. Varhainen taide / esihistoria, Egypti, Lähi-itä ; kirjoittanut Joan Sureda ; [käännös...Sulamit Reenpää ; asiantuntijat: Jukka Ervamaa, Jüri Kokkonen..., Historia universal del arte, Kirja, Milicua, José ; Sureda, Joan ; Reenpää, Sulamit, 1996, Yleinen taidehistoria (ykl 70.9)

Taiteen maailmanhistoria. 2, Egyptiläinen ja itämainen maalaustaide, Histoire général de la peinture, Kirja, Nesrin, Hatice ; Boulanger, Robert ; Pietiläinen, Juhani, 1970, Taide. Taidehistoria (ykl 70)

Taiteen maailmanhistoria. 26, Islamilainen ja intialainen maalaustaide, Histoire général de la peinture, Kirja, Schaeffner, Claude ; Lévêque, Jean-Jacques ; Ménant, Nicole ; Pellikka, Maija, 1976, Taide. Taidehistoria (ykl 70)

Maailman taide : Vanha taide, Kirja, Valkonen, Markku ; Valkonen, Olli, 1981, Taide. Taidehistoria (ykl 70)

Kaukomaiden taidetta 2 : Etu-Aasia, Intia, Tiibetti, Kiina, Japani,.... 2, Kirja, Hajek, Lubor ; Hollo, J. A., 1959, Yleinen taidehistoria (ykl 70.9)

Architecture of the ancient civilizations in colour, Baukunst der alten Hochkulturen, Kirja, Cichy, Bodo ; Bakker, A. K., 1966, Esihistoriallinen ja vanhan ajan arkkitehtuuri (ykl 72.911)

Elokuvia

Ancient civilization : Egypt, Greece and Mexico, DVD, 2011, Vanha aika (ykl 91.1) (3kpl)

Glories of the ancient Aegean, Treasure seekers : glories of the ancient Aegean, DVD, Carroll, Ann, ohj. ; Carroll, Ann, käsik., 2008, Kreikka (ykl 91.172)

Trojia : Myyttien ja mysteerien kaupunki, DVD, 2004, Maailmanhistoria. Euroopan historia (ykl 91)

Oheismateriaali

Muitten kansojen ja alueiden kirjallisuuden kohdalle voidaan panna esille Kreikan, Foinikian ja Palestiinan tiivistelmien alku, jos ne sopivat hyvin, sillä tiivistelmissä kuvatuista kulttuureista on myöhempää kirjallisuutta, myöhemmin kirjoitettua suullista kirjallisuutta ja myöhemmän kirjallisuuden aiempia versioita, ainakin Homeroksen eepokset ja Vanhan Testamentin historialliset kirjat. Mutta koska tältä ajalta ja paikoista ei ole säilynyttä kirjallisuutta, on parempi, jos nämä tiivistelmät ovat esimerkiksi pienemmällä ja vierekkäin.

Lasten ja nuorten kirjallisuus

Lasten ja nuorten kirjallisuus pannaan esille lasten ja nuorten osastolla, joten se on tilajärjestelyn puolesta oma ryhmänsä. Kaikki löytyneet kirjat yhtä lukuun ottamatta käsittelevät Egyptiä, joten koristelu on sen mukainen. 10 – 12-vuotiailla on hyvä muisti aikojen ja paikkojen suhteen ja paljon uteliaisuutta, joten tiivistelmät ja karttoja voidaan panna rinnakkain esille jonnekin. Ainoa aikalaiskirja voidaan panna komeasti näkyville.

Prinssi joka tiesi kohtalonsa : vanha egyptiläinen satu / käänös ja kuv. Lise Manniche ; suom. Saara Villa, Kirja / Gummerus / 1981

Lasten ja nuorten kirjoja löytyy samoilla hakusanoilla kuin aikuistenkin kirjoja. Monia hyllypaikkoja ei ole erikseen lasten ja nuorten osastolla, ja kirjoja on muutenkin niin paljon vähemmän, että historiahyllä ja eikristillisten uskontojen hylly 29 kannattaa katsoa läpi.

Tähän otin mukaan pienten lasten mummio-kirjoja, jotka liittyvät Egyptiin vain sen verran, että niiden koti on pyramidi, koska pienten lasten kohdalla on tärkeämpää herättää uteliaisuutta kuin opettaa tietoja. En kuitenkaan ottanut niitä kaikkia, koska niitä oli niin paljon.

Egypti, Egypt, Kirja, Tyldesley, Joyce ; Rouhiainen, Tarja, 2007, Egypti (ykl 91.11)

Faaraoiden Egypti, Kirja, Boase, Wendy ; Kautto, Risto, 1978 Egypti (ykl 91.11) (ei pää?)

Muinainen Egypti, Kirja, Hart, George, 1994, Egypti (ykl 91.11)

Muinainen Egypti : ikuisen elämän valtakunta, Ancient Egypt : tales of the dead, Kirja, Ross, Stuart ; Fletcher, Joann ; Bonson, Richard ; Rekiaro, Ilkka, 2003, Egypti (ykl 91.11) (ei pää?)

Karmea totuus egyptiläisistä, Horrible histories : the awesome Egyptians, Kirja, Deary, Terry ; Hepplewhite, Peter ; Brown, Martin ; Saukko, Meme, 2000, Egypti (ykl 91.11) (ei pää?)

Muumiot ja muut muinaisen Egyptin salaisuudet, Mummies and the secrets of ancient Egypt, Kirja, Malam, John ; Fletcher, Joann ; Kaaro, Jani, 2002, Egypti (ykl 91.11)

Ancient Egypt, Kirja, Steele, Philip, 2007, Egypti (ykl 91.11)

Step into the world of ancient Egypt, Kirja, 2005, Egypti (ykl 91.11)

Niilin varrella, Story of the Nile, Kirja, Noon, Steve ; Millard, Anne ; Ikonen, Mirja, 2004, Vanha aika (ykl 91.1)

Lampun lapset. [1], Faaraon haudan vangit, The children of the lamp, Kirja, Kerr, P. B. ; Gothóni, Arja, 2005, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Pyramidit, Learn about pyramids, Kirja, Mellett, Peter ; Laasanen, Mervi, 2000, Arkkitehtuuri. Rakennustaide (udk 72), Kirkot ja muut uskonnolliset rakennukset (ykl 72.24)

Muumioiden mysteerit : Tutankhamonin ja muiden faraoiden salainen maailma, Mummy mysteries, Kirja, Tyldesley, Joyce ; Ketola, Veli-Pekka, 2007, Egypti (ykl 91.11)

Kammion kauhut, Tomb of terror, suomi, Kirja, Knapman, Timothy, kirjoittaja. ; Da Rold, Andrea, taiteilija. ; Sipilä, Anna-Reetta, kääntäjä., 2016, Egypti (ykl 91.11)

Herra Hakkaraisen seitsemän ihmettä, Kirja, Kunnas, Mauri ; Kunnas, Tarja, 2008, Suomenkieliset kuvakirjat (ykl 85.22)

Mainiot muumiot, The magnificent mummies, Kirja, Bradman, Tony ; Chatterton, Martin ; Leskinen, Terhi, 1999, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Muumiot Memfisissä, Midnight in Memphis, Kirja, Bradman, Tony ; Chatterton, Martin ; Chatterton, Ann ; Leskinen, Terhi, 2001, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Muumioiden yllätysjuhlat, The surprise party, Kirja, Bradman, Tony ; Chatterton, Martin ; Leskinen, Terhi, 2005, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Muumion arvoitus, Mumiemysteriet, suomi, Kirja, Widmark, Martin, kirjoittaja. ; Willis, Helena, kuvittaja. ; Menna, Outi, kääntäjä., 2016, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Minotauroksen labyrintti, Minotaur's maze, suomi, Kirja, Knapman, Timothy, kirjoittaja. ; Pincelli, Matteo, taiteilija. ; Sipilä, Anna-Reetta, kääntäjä., 2017, Antiikki (ykl 91.17)

Elokuvia

Egyptin eläinmuumiot, Egypt's animal mummies 520785, DVD, Gillam-Smith, Nick, ohj. ; Kruger, Li-Da, tuott. ; Lee, David, kuv. ; Keith, Ross, kuv., 2012, Egypti (ykl 91.11)

Oheismateriaali

Alakouluikäiset ovat erikoisen hyviä oppimaan muistitietoa, kuten tapahtumahistoriaa ja maantietoa. Pannaan yhdelle seinälle samat tiivistelmät Egyptistä, Mesopotamiasta, Intiasta ja Kiinasta 3000 – 800 eaa. ympäröitynä, mutta muut tiivistelmät ovat luultavasti liikaa tietoa kerralla.

Olisi tärkeää panna esille nykyaikainen maailmankartta, josta ympäröidään selvästi jokilaaksojen kulttuurien paikat, ja sopivasti muita ja selkeimpiä karttoja, joiden vieressä pitäisi olla nykykartta samasta alueesta ja suunnilleen samankokoisena. Egyptistä isompi kartta 1 ja sen viereen nykykartta samasta alueesta. Mesopotamiasta voisi valita kartan 7 Hammurabin valtakunnasta laajimmillaan sekä kartan yksinkertaisuuden että sivistyksen kannalta tärkeän vaiheen vuoksi, ja senkin vieressä pitäisi olla nykykartta samasta alueesta. Intiasta kartta 10 Indus-kulttuurin alueesta 3300 – 1300 eKr. ja nykykartta ja Kiinasta kartta 13 Shang-dynastian alueesta ja nykykartta. Kaikki kartat tarvitsevat suomenkieliset selitykset.

Ideoita esityksiin

Runojen, loitsujen tai rukousten ja psalmien tai muiden laulujen esittäminen, Kuolleiden kirjan katkelmien lukeminen dramatisoidussa hautajaistilaisuudessa.

Tiivistelmät

Mesopotamia

3000 – 2400 eKr. sumerilaiset keksivät nuolenpääkirjoituksen, pyörän ja pronssinvalmistuksen, kehittävät tähtitiedettä ja matematiikkaa, ja laativat yhä käytössä olevat aikayksiköt, kuten tunnin, jossa on 60 minuuttia ja muodostivat kaupunkivaltioita.

2400 – 2100 eKr ensin akkadilaiset, sitten gutilaiset valloittavat sumerin valtakunnan.

2000 eKr Gilgamesh kirjoitetaan muistiin. Elamilaiset hävittävät Urin kaupunkivaltion ja sumerilaiset häviävät kansana tai kulttuurina.

Assyria

2000 – 1450 eKr Vanha Assyrian valtakunta

1380 – 1346 eKr heettiläiset valloittavat Pohjois-Syyrian ja Mitannin

1200 eKr heettiäisten valtakunta romahtaa merikansojen painostuksesta

1000 – 612 eKr Uusi Assyrian valtakunta: valloitettiin laajat alueet ja muita kansoja alistettiin ja verotettiin. 668 – 627 Assurbanipal ryösti Theban, Babylonin ja Susan kaupungit, teki Ninivestä pääkaupungin ja rakennutti sinne palatsin ja kirjaston.

612 eKr meedialaiset ja babylonialaiset valloittavat Assyrian ja Ninive tuhoaan

Babylonia

1894 eKr Babylonian kuningaskunta perustetaan

1728 – 1686 eKr Hammurab hallitsee ja kaivertaa lait kivipylväisiin. Hänen aikanaan Babylonia vahvistuu ensimmäisen kerran, mutta jää valloitettavaksi hänen kuoltuaan.

1595 eKr heettiläiset valloittavat Babylonian, sitten kassilaiset.

1570 – 1158 eKr kassilaiset hallitsevat Babyloniaa

1124 – 1103 eKr kuningas Nebukadressar I

731 – 626 eKr assyrialaiset ja kaldeonilaiset taistelevat Babylonian hallinnasta

626 – 529 eKr Babylonian suurvalta-aika: ensin assyrialaiset, sitten egyptiläiset voitetaan, sitten valloitetaan Syyria, 597 eKr Juudea (Pohjois-Palestiina) ja 587 eKr Jerusalem hävitetään ja asukkaat pakkosiirretään Babyloniaan

539 eKr: persialaiset valloittavat Babylonia

Lähde: Ganeri, A., Martell, H. M. & Williams, B. Maailmanhistorian ensyklopedia. 26 – 27, 42 – 4

Egypti

n. 3200 eKr hieroglyfien käyttö alkaa

3100 eKr kuningas Menes yhdistää Ylä- ja Ala-Egyptin ja perustaa ensimmäisen dynastian

3100 – 2700 eKr arkaainen kausi, 1. ja 2. dynastia

2700 – 2100 eKr Vanha valtakunta, 3. – 6. dynastia. Rakennetaan ensimmäiset pyramidit, sitten sfinksi ja suuri pyramidi.

2150 – 2040 eKr ensimmäinen välikausi, 7. – 10. dynastia, sotaisaa aikaa.

2040 – 1640 eKr Keskivaltakunta, 11. – 13. dynastia, alkaa, kun Mentuhotep II palauttaa järjestyksen ja yhtenäisyyden.

1640 – 1550 eKr toinen välikausi, 14. – 17. dynastia, aasialaiset hyksat valloittavat Egyptin.

1550 – 1080 eKr Uusi valtakunta, 18. 20. dynastia. Egypti laajimmillaan. Ekhnaton yritti uudistaa uskonnon monoteistiseksi. Tutankhamen kuoli nuorena mutta hauta säilyi hyvin.

1080 – 664 eKr kolmas välikausi, 21. – 25. dynastia.

664 – 332 eKr Myöhäiskausi, 26. – 30. dynastia

<- 525 – 405 eKr persialaiset valloittivat Egyptin ja hallitsivat 27. dynastia

332 – 323 eKr Aleksanteri Suuri valloitti Egyptin, hallitsi ja perusti Aleksandrian kirjaston

323 – 30 eKr ptolemaiokset hallitsivat Egyptiä Kleopatran itsemurhaan asti

30 eKr -> roomalaisvalta

Lähde: Ganeri, A., Martell, H. M. & Williams, B. Maailmanhistorian ensyklopedia. 28 – 31.

Intia

3000 – 1900 eKr Indus-kulttuuri: maanviljelyä, kauppaa, taidetta, koruja, hienoja kankaita

1600 – 550 eKr Vedakausi: arjalaiset valloittavat alueen ja kulttuurit ja uskonnot sulautuvat.

550 eKr – 550 jKr Klassinen kausi: veda-uskonto sekoittuu kansan uskontoon ja hindulaisuus muotoutuu, filosofiaa, runoutta ja muuta kirjallisuutta, matematiikkaa, lääketiedettä.

Lähde: Heltimoinen, A. Maailman uskontoja, 61.

Kiina

1766 – 1027 eKr Shang-dynastia: pronssin valmistus, keskitetty hallinto, kun Sahng-kansa valloitti Kiinan alueen pronssiaseilla, ja ensimmäiset kirjoitusmerkit, joilla kirjoitettiin luihin ja bambutikkuihin. 1027 – 221 eKr Zhou-dynastia: Kungfutselaisuus, taolaisuus ja muita filosofisia koulukuntia

481 – 221 eKr sotivien valtakuntien aika

221 – 206 eKr Qin-dynastia yhdisti maan ja nimesi keisarikunnan itsensä mukaan Kiinaksi. Raha, mittayksiköt ja kirjaimet yhtenäistettiin, rakennettiin tie- ja kanavaverkko sekä Kiinan muuri ja keisarin tulevaan hautaan terrakotta-armeija, toisinajattelijoita mestattiin ja 212 eKr kirjat poltettiin, koska niissä oli entisen Kiinan erilaisia ajatuksia.

206 eKr – 220 jKr Han-dynastia salli kirjojen lukemisen ja omistamisen. Kirjoja kaivettiin esiin piiloista, kirjoitettiin uudelleen ulkomuistista ja väärennettiin. Keksittiin paperi ja pengerrettiin vuorenrinteet viljelyn tehostamiseksi. Uusi virkamieskoe edellytti Kungfutsen teosten muistamista ulkoa.

Lähteet: Ganeri, A., Martell, H. M. & Williams, B. Maailmanhistorian ensyklopedia. 36 – 37.

Historia. 8 dynastiaa tekivät Kiinasta suuren, viitattu 10.10.2019.

Egerod, S. Kansojen kirjallisuus II. 512.

Kreikka

3000 – 1450 eKr minolainen kulttuuri Kreetassa ja Manner-Kreikassa: valmistetaan pronssia, rakennetaan valtavia palatseja, joista suurin oli Knossos, viljellään maata, kuljetaan merillä ja käydään kauppaa. 1700 eKr maanjäristys tuhosi palatsit, mutta ne rakennettiin uudelleen. 1450 eKr ne tuhoutuivat uudelleen ja mykeneläiset valloittivat Kreetan.

1600 – 1100 eKr mykeneläinen kulttuuri: mykeneläiset saapuivat manner-Kreikkaan 1600 eKr ja Kreetaan 1450 eKr. Palatsit ja linnoitukset rakennettiin korkeille kukkuloille.

<- n. 1250 eKr perimätiedon mukaan Troijan sota

1100 – 800 eKr doorilaisten kansainvaellus, Kreikan ”pimeä aika”

<- 900 eKr doorilaiset perustavat Spartan valtion

Lähde: Ganeri, A., Martell, H. M. & Williams, B. Maailmanhistorian ensyklopedia. 34 – 35

Foinikia

1500 eKr kaupungit kukoistavat, tehdään monenlaisia käsitöitä, käydään kauppaa ja matkustetaan merillä

n. 1140 Pohjois-Afrikkaan siirtokunta

n. 1100 eKr itsenäisyys

n. 1000 eKr keksitään aakkoset, joista myöhemmin kehitetään kreikkalaiset ja sitten latinalaiset eli nämä

n. 814 eKr perustetaan Karthagon kaupunki Pohjois-Afrikkaan

Lähde: Ganeri, A., Martell, H. M. & Williams, B. Maailmanhistorian ensyklopedia. 38 – 39.

Kanaani / Israel / Palestiina

n. 1850 eKr perimätiedon mukaan Aabraham johdattaa kansansa Etelä-Mesopotamiasta Urista Kanaaniin

n. 1200 eKr perimätiedon mukaan Mooses johdattaa kansaa Egyptistä Israeliin

n. 1029 eKr Saul saa kannatusta kuninkaaksi

n. 1000 eKr – 926 eKr ensin Daavid, sitten Salomo kuninkaina. Salomo rakennuttaa Jerusalemin temppelin

926 eKr Salomon kuoleman jälkeen valtakunta jakaantuu pohjoisvaltio Israeliin ja etelävaltio Juudeaan.

Kartat

Egypti

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/1/17/Ancient_Egypt_map-en.svg/250px-Ancient_Egypt_map-en.svg.png

1) Muinainen Egypti tärkeimpine kaupunkeineen ja viljelykelpoisine alueineen Niilin varrella.

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/0/03/Egypt_NK_edit.svg/170px-Egypt_NK_edit.svg.png

2) Egypti laajimmillaan 1500 – 1400 eKr.

Mesopotamia

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/e/ed/N-Mesopotamia_and_Syria_english.svg/400px-N-Mesopotamia_and_Syria_english.svg.png

3) Mesopotamia nykyisen Lähi-idän kartassa vihreällä varjostuksella

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/9/91/Ancient_Orient.png/200px-Ancient_Orient.png

4) Muinainen Lähi-idän kartta. Selkeä.

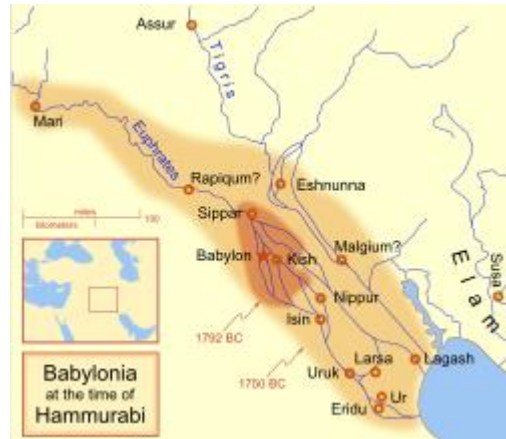
<https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/7/78/Amarnamap.png/200px-Amarnamap.png>

5) Tämä on muinainen Lähi-itä ”Amarna-kaudella”, kuvasta päätellen tapahtuman aikakaudella. Myös tämä on hyvin selkeä.

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/b/b4/Third_Mari.png/350px-Third_Mari.png

6) Mesopotamian valtiot 1700-luvulla eaa. ennen kuin Babylonian kuningas Hammurabi valloitti Marin ja muita alueita

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/1/12/Hammurabi%27s_Babylonia_1.svg/250px-Hammurabi%27s_Babylonia_1.svg.png

7) Hammurabin valtakunta laajimmillaan

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/3/3d/Babylone_1.PNG/350px-Babylone_1.PNG

8) Hammurabin pojan Samsu-Ilunan hallituskaudella Vanha Babylonia taas supistuu.

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/2/26/Ancient_Egypt_and_Mesopotamia_c._1450_BC.png/220px-Ancient_Egypt_and_Mesopotamia_c._1450_BC.png

9) Assyria, Babylonia, Mitanni ja "Hatti" (Heetti?) 1500 – 1400 eKr. Lisäksi Egypti laajimmillaan.

Intia

Näitä Intian karttoja ei saa kovin suuriksi.

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/c/c9/Indus_Valley_Civilization%2C_Mature_Phase_%282600-1900_BCE%29.png/220px-Indus_Valley_Civilization%2C_Mature_Phase_%282600-1900_BCE%29.png

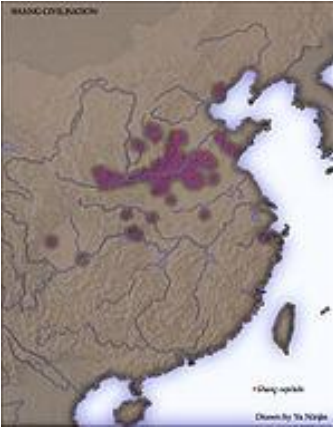
10) Indus-kulttuurin alue 3300 – 1300 eKr alue suunnilleen nykyisen Pakistanin alueella ja ympäristössä

<https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/6/6d/IVC-major-sites-2.jpg/220px-IVC-major-sites-2.jpg>

11) Indus-kulttuurin tärkeimmät paikat ja levinneisyys nykyisen kartan alueella

Kiina

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/f/f0/China_1.jpg/150px-China_1.jpg

12)Shang-dynastian 1600 – 1046 eKr aikaisten asuinalueiden löytöpaikkoja Keltaisenjoen alueella. Karttaa ei saa kovin suureksi.

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/8/80/Shang_dynasty.svg/138px-Shang_dynasty.svg.png

13)Shang-dynastian kartta, jonka saa suureksi.

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/8/89/Zhou_dynasty_1000_BC.png/157px-Zhou_dynasty_1000_BC.png

14)Zhou-dynastia kuvassa mainittuun aikaan 1000 eKr.

Muut kuvat

Egypti

<https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/3/37/Heiroglyphs.jpg/220px-Heiroglyphs.jpg>

Kuvia ja hieroglyfikirjoitusta hautapylväässä

<https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/c/c9/Hieroglyphs from the tomb of Seti I.jpg/250px-Hieroglyphs from the tomb of Seti I.jpg>

Hieroglyfikirjoitusta Seti I:n haudasta

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/b/b4/Edwin_Smith_Papyrus_v2.jpg/170px-Edwin_Smith_Papyrus_v2.jpg

Edwin Smith papyrus 1500-luvulta eKr käsittelee kirurgiaa, anatomiaa ja lääketieteellistä hoitoa.

Mesopotamia

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/e/ed/Sales_contract_Shuruppak_Louvre_AO3766.jpg/250px-Sales_contract_Shuruppak_Louvre_AO3766.jpg

Nuolenpääkirjoituksella tehty kauppakirja Sumerista 2600 eKr

Intia

<https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/3/32/IndusValleySeals.JPG/200px-IndusValleySeals.JPG>

Indus-kirjoitusta sisältäviä sinettejä

Antiikin Kreikan aika 800 – 43 eaa.

Tapahdumatilän järjestely

Antiikin Kreikan aika jakaantuu kolmeen alajaksoon: arkaainen, klassinen ja hellenistinen aika. Nämä jaksot ovat niin erilaisia, että jos olisi kysymys läheisemmästä menneisyydestä, ne ansaitisivat eri tapahtumat. Erilainen yhteiskunta ja kulttuuri heijastuvat myös kirjallisuudessa. Niin monet tapahtumat niin kaukaisesta menneisyydestä tuskin kuitenkaan olisivat kiinnostavia, ja aikakausien eron voi tuoda esille jopa paremmin yhdessä tapahtumassa, joka korostaa jaksojen erilaisuutta.

Tässäkin tapahtumassa olisi tärkeää panna aikalaikirjallisuus esille selvästi erillään myöhemmästä, ja lisäksi kolmessa ryhmässä ajanjaksojen mukaan, jos se on tilan puolesta mahdollista. Toisin kuin ensimmäisessä tapahtumassa, tässä aikalaikirjallisuutta on paljon ja se voidaan yleensä ajoittaa paljon tarkemmin kuin Joki-laaksojen ajan harvat kirjat. Siksi kartat ja tiivistelmät olisi parempi panna esille aikalaikirjallisuuden kanssa kutakin kolmea ajanjaksoa kuvaavassa alueessa. Tiivistelmät sisältävät suunnilleen koko vanhan ajan, ja olisi hyvä panna ne esille kokonaan, mutta ympäröidä tapahtuman ajanjakso 800 – 43 eaa ja sen sisällä vielä ympäröidä tai värittää alajakso.

Muut kuvat esittävät kirjailijoita ja filosofi ja puhujia, joiden puheita muut ovat kirjoittaneet, ja ne varsinkin kuuluvat aikalaikirjallisuuden joukkoon, mahdollisimman lähelle kirjoja, joiden sisältöä he ovat tuottaneet. Kuvia on vain niistä, joiden kirjoittamia tai innoittamia kirjoja on löytynyt ja heistä melkein kaikista on jonkinlainen kuva. Jos kirjallisuutta on löytynyt vain yksi kirja eikä kuvaa löydy, niin en ole pitänyt tyhjää profiilikuvaa tärkeänä. Sopiva koko kuvalapuille olisi A6, johon kuva suurennetaan niin, että sen alle mahtuu nimi ja elinaika.

Tässä koko aikalaikirjallisuus, siis myös Intian ja Kiinan, on jaettu kolmeen ryhmään antiikin Kreikan ajan alajaksojen mukaan. Tällainen järjestys yksinkertaistaa tapahtuman kuvaaman aikakauden jakamalla sen kolmeen osaan ja havainnollistaa, mitä muualla maailmassa on tapahtunut samaan aikaan. Toinen vaihtoehto on panna Intian ja Kiinan aikalaikirjallisuus esille omina ryhminään ja jakaa vain Välimeren ympäristön kirjallisuus kolmeen alajaksoon. Alajaksothan eivät kuvaa Intian eikä Kiinan historiaa, vaan antiikin Kreikan. Tämä riippuu siis myös käytettävästä tilasta. Sen sijaan Palestiinan, Mesopotamian, Egyptin ja yleensä Välimeren ympäristön historia liittyvät niin paljon toisiinsa, että olisi tärkeää saada ne esille kolmessa alajaksoissa. Ja hellenistisen kauden aloittaneen Aleksanteri Suuren sotaretki ulottui Intiaan asti ja sillä oli vaikutuksensa sinnekin kartasta päätellen.

Arkaaisen ajan 800 – 480 eKr. aikalaikirjallisuus

Kreikka

Eepinen runous

Ilias ja **Odyssia** kirjoitettiin 600 eKr. Muistakin muinaiseepoksista on tietoja ja katkelmia. **Theba-taru** on pohjana kolmelle eepokselle: **Oidipus**, **Seitsemän sankarin taru** ja **Epigonit**. **Aithiopsis** ja **Telegoneia** ovat jatko-osia Homeroksen taruille ja jälkimmäinen on tehty 500-luvulla eKr., mutta muut Homerosta jäljittelevät sitä ennen. **Bratakhomyomakhia** on eeposparodia. 33 eri-ikäistä ja -tasoista eepistä runoa jäljittelevät Homerosta ja kertovat jumaliin liittyviä myyttejä ja taruja, ja ne voivat kuulua yhtä hyvin arkaaiseen kuin klassiseen vaiheeseen, jos löytyvät.

Odyssia, Kirja, Homeros ; Manninen, Otto, 1924, Kansaneepokset (ykl 81.4)

Odyseia, Kirja, Homeros ; Saarikoski, Pentti, 1972, Kansaneepokset (ykl 81.4)

Odyseun harharetket : suorasanaisesti kerrottuina, Kirja, Homeros, 1916, Kansaneepokset (ykl 81.4)

Ilias ja Odyseia : Proosakertomus Homeroksen mukaan, Kirja, Homeros ; Watson, Jane Werner ; Manner, Eeva-Liisa, 1974, Kansaneepokset (ykl 81.4)

Ilias, Kirja, Homeros ; Manninen, Otto ; Tudeer, O E., 1948, Kansaneepokset (ykl 81.4)

Homeros : Troijan sota ja Odyseuksen harharetket, Kirja, Castrén, Paavo, kirjoittaja., 2016, Yleinen kirjallisuustiede. Kirjallisuudentutkimus (udk 82), Kansaneepokset (ykl 81.4) Sisältää sekä Iliaan että Odyseian uuden suomennoksen.

Anthologia Homerica : valikoima lukemisia Homeeron runoista / Homeros, 1888

Hesiodos eli 700 eKr ja oli Homeroksen aikalainen. Hän kirjoitti **Theogonian** (Jumalten synty), joka on järjestelmällinen ja samalla runollinen esitys kreikkalaisista jumalista ja myyteistä, ja kirjan **Erga kai heme-rai**, ”Työt ja päivät”, joka sisältää omaelämäkertaa, myyttejä, viisaukirjallisuutta, käytännön neuvoja ajan pääelinkeinoista maanviljelyksestä ja merenkulusta ja talonpoikien uskomuksia.

Työt ja päivät, Erga kai hemerai, Kirja, Hesiodos ; Castrén, Paavo, 2004, Suomenkieliset runot (ykl 82.2)

Jumalten synty, Kirja, Hesiodos ; Myllykoski, Päivi, 2002, Suomenkieliset runot (ykl 82.2)

Hesiodos' Verk och dagar / Hesiodos

Faabeli

Faabelin uskotaan olevan yhtä vanhaa kuin eepisen runouden suullisena kirjallisuutena, mutta sitä on kirjoitettu muistiin paljon myöhemmin. **Aisopos** eli joskus 500-luvulla eKr eikä itse kirjoittanut, mutta hänestä keksittiin elämäntarina, johon liittyi suuri satukokoelma nokkeluuksineen. Kirjoitusajankohtaa ei tiedetä, vaikka Sokrateen kerrotaan sovittaneen Aisopoksen satuja runomuotoon vankilassa. Vanhin tunnettu kokoelma julkaistiin 300-luvun lopulla eKr, mutta se katosi myöhemmin. Säilyneet versiot on kirjoitettu varhaisena keisariaikana ja lisäksi on säilynyt latinankielinen versio. Vaikka vanhin tunnettu kirjoitettu kokoelma meneekin hellenistisen kauden puolelle, faabeleissa suullinen vaihe on oikea, sillä faabelia ei tarvitsekaan kertoa täsmälleen samalla tavalla, kuten esim. runoja, eikä niitä ole myöskään sovitettu sellaiseksi kokonaisuudeksi kuin kansanrunoista koottu Odyseia tai Ilias.

Faabelit : täydellinen kokoelma moraaleineen, Kirja, Aisopos ; Tammi, Jari, 2010, Suomenkieliset sadut (ykl 85.12)

Opettavia eläinsatuja Aisopoksen mukaan, Kirja, Aisopos ; Ludlow, Patricia ; Myyryläinen, Katja, 2000, Suomenkieliset sadut (ykl 85.12)

Maalaishiiri ja kaupunkilaishiiri, Kirja, Aisopos ; Saarikoski, Tarja ; Sarell, Nadja, 2007, Suomenkieliset kuvakirjat (ykl 85.22)

Maalaishiiri ja kaupunkilaishiiri : Aisopoksen eläinsatu, Stadtmaus und Landmaus, Kirja, Bernadette ; Virtanen, Tarja ; Aisopos, Weilin + Göös 1999.

Aisopoksen satuja, Kirja, Aisopos ; Anttila, Werner, 1998, Suomenkieliset sadut (ykl 85.12)

Aisopoksen eläinsadut/Aisopos, 1989, Kirja

- Aisopoksen tarinoita, Kirja, Biro, Val ; Kenward, Jean ; Kaartinen, Kati, Satukustannus 1987.*
- Aasi ja koira : Aisopoksen satuja, Kirja, Aisopos ; Christensen, Sören, 1986, Suomenkieliset sadut (ykl 85.12)*
- Isä, poika ja aasi, Kirja, Aisopos ; Hebel, Peter ; Sopko, Eugen, 1985, Suomenkieliset kuvakirjat (ykl 85.22)*
- Kettu ja haikara : Aisopoksen satuja, Kirja, Aisopos ; Christensen, Sören ; Vartiainen, Anja-Liisa, 1985, Suomenkieliset sadut (ykl 85.12)*
- Kaksikymmentä Aisopoksen satua, Kirja, Aisopos ; Itkonen-Kaila, Marja, 1980, Suomenkieliset sadut (ykl 85.12)*
- Aisopoksen sadut, The Fables of Aesop, Kirja, Baber, Frank ; Spriggs, Ruth ; Pakkanen, Kaija, Sanoma 1976*
- Aisopoksen tarinoita, Kirja, Aisopos ; Itkonen-Kaila, Marja, 1975, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)*
- Aisopoksen satuja / 56 eläintarinaa ; Suomentanut Werner Anttila ; Kuvittanut M. Maitland Howard/Aisopos, 1927, Kirja*
- Aisopon satuja : Nuorisoa varten muodostettu ja siveysopillisilla..., Kirja, Aisopos ; Votteler, Chr, 1907, Suomenkieliset sadut (ykl 85.12)*
- Aisopoksen satuja. 1, Jänis ja koira/Aisopos; Salo, Maria, esittäjä; Oravisto, Matti, esittäjä, 2006, Äänite, CD, puhe*
- Aisopoksen satuja. 2, Kaupunkilaishiiri ja maalaishiiri/Aisopos; Salo, Maria, esittäjä; Oravisto, Matti, esittäjä, 2006, Äänite, CD, puhe*
- Aisopoksen satuja. 3, Kaksi aasia/Aisopos; Salo, Maria, esitt; Oravisto, Matti, esitt, 2006, Äänite, CD, puhe*
- Aisopoksen satuja. 4, Poika ja leijona/Aisopos; Salo, Maria, esitt; Oravisto, Matti, esitt, 2006, Äänite, CD, puhe*
- Aisopoksen satuja. 5, Jänikset ja sammakot/Aisopos; Salo, Maria, esittäjä; Oravisto, Matti, esittäjä, 2006, Äänite, CD, puhe*
- Aisopoksen satuja. 6, Poika ja susi/Aisopos; Salo, Maria, esitt; Oravisto, Matti, esitt, 2006, Äänite, CD, puhe*
- Aisopoksen satuja. 7 : Susi lampaan vaatteissa/Aisopos, 2006, CD-levy*
- Aisopoksen satuja. 8 : Kettu Repolaista onnestaa/Aisopos, 2006, CD-levy*
- Aisopoksen satuja. 9 : Kettu ja viinirypäleet/Aisopos, 2006, CD-levy*
- Aisopoksen satuja. 10, Maalaistyttö ja maitokiulu/Aisopos; Salo, Maria, esittäjä; Oravisto, Matti, esittäjä, 2006, Äänite, CD, puhe*
- Hiiri ja leijona (28 Diaan + seloste), Dia, Aisopos ; Macskassy, Gyula, 1989, Suomenkieliset sadut (ykl 85.12)*

Runous: jambit, elegiat, epigrammit ja lyriikka

Varhaisimmat runot olivat jambeja, elegioita ja epigrammeja. Jambeja esitettiin ilman säestystä tai huilun säestyksellä, ja elegioita ja epigrammeja huilun säestyksellä.

Jambissa oli tietynlainen runomitta, ja se oli ollut alun perin pilkkaruno, mutta lopulta käytettiin monenlaiseen. Erittäin ihailtu jambirunoilija oli **Arkhilokhos**. **Hipponaks** jatkoi jambirunoutta ja käytti välillä sen muunnosta ontuvaa jambia.

Runot ja Hipponaksin runot, Kirja, Saarikoski, Pentti, 1959, Suomenkieliset runot (ykl 82.2)

Myös elegiassa ja epigrammissa oli tietty ja sama runomitta, mutta epigrammi oli lyhyt. Elegia tarkoittaa valitusta ja epigrammi otsakirjoitusta ja ne olivat kai olleet alun perin hautajaislaulu ja hautakivikirjoitus, mutta niitäkin käytettiin lopulta kaikenlaisiin runoihin. **Mimnernoksen** elegiat käsittelevät monia asioita, etenkin rakkautta. **Tyrtaios** kirjoitti isänmaallisia taistelulauluja, josta on suomennettu Ateenalaisten laulu. Ateenalainen valtiomies **Solon** (640 – 560 eKr.) kirjoitti elegioita poliittisesta toiminnastaan ja periaatteistaan. **Theognis** oli aatelmies joka karkotettiin mailtaan demokratisoitumis- ja kapitalismikehityksen yhteydessä kirjoitti sekä synkeitä että iloisia runoja.

Varsinainen lyriikka eli mitaltaan vapaammin valittava, tunteellinen ja lyyran säestyksellä laulettava kehittyi Lesbos-saarella 600-luvun lopulla eKr. Aloittaja oli **Terpandros**, joka lisäsi lyyran kieliä neljästä seitsemään, mutta hänen runojaan on säilynyt vain vähän. Seuraavia olivat **Alkaios** ja etenkin **Sapfo**. Lesbos-saaren ulkopuolelta joonialainen **Anakreon** oli etevin.

Samaan aikaan doorilaisella alueella eli Spartan tienoilla kehittyi kuorolyriikka. Kuorolyriikan kirjoittajia arkaaisena aikana olivat **Alkman**, jolta on säilynyt vain joitain katkelmia, kuten **Parthenion** ja **Pieni yölaulu**, sekä **Stesikhoros** ja **Ibykos**.

Iltatähti, häälaulu, Kirja, Sapfo ; Saarikoski, Pentti, 1969, Suomenkieliset runot (ykl 82.2)

Sapfon runoja, Kirja, Sapfo ; Junkola, Aapo, 1966, Suomenkieliset runot (ykl 82.2)

Poems and fragments, Kirja, Sapfo, 2002, Englanninkieliset runot (ykl 82.5)

If not, winter : fragments of Sappho, translated by Anne Carson, Sapfo, kirjoittaja, Kirja / Vintage Books / 2003

The songs of Sappho, Sapfo

Dikter och fragment, Sapfo

Eros skakar mig, Sapfo & Alkaios

Yön ääniä II : duetto klarinetille/sopraanolle ja sellolle = Nocturnal voices II = duet for clarinet/soprano and violoncello, Nuotti, Kärkkäinen, Tommi, säv. ; Martikainen, Jarkko, san. ; Saaritsa, Pentti, san. ; Sapfo, san. ; Tabermann, Tommy, san., 2010, Yksinlaulu jonkin muun soittimen tai soitinyhtyeen säestyksellä (ykl 78.323)

Rakkaus repii jäsenet, CD, Philomela, esitt. ; Riihimäki, Marjukka, joht., 1999, Naiskuorot (ykl 78.3413)

Lauluja Anakreonilta ynnä myös laulu Sapfolta / greekan kielestä suomennatut ja lyhykäisesti selittänyt Er. Aleksander Ingman. Tekijä(t): Anakreon. Muut tekijät: Sapfo / Ingman, Erik Alexander. Aineistolaji: Kirja, Julkaisutiedot: Helsingissä : [Ingman], 1834

Rakkaus ei koskaan lepää : antiikin runoja rakkaudesta, Kirja, Kivimäki, Arto ; Vesterinen, Sampo, 2001. Alkukieli on muinaiskreikka, joten ehkä on alkuperäisiä.

Anakreons sånger : 1-4, Kirja, Anakreon ; Sjöström, Axel Gabriel, Frenckell 1826.

Ancient Greek music, CD, Savall, Arianna, s. ; Melpomen, esitt. ; Steinmann, Conrad, joht., 2005, Vanhimpien kulttuurien musiikki. Antiikin ajan musiikki (ykl 78.911). Lauletaan muinaiskreikaksi ja mukana sanat mm. englanniksi, mainitaan Anakreon.

Antiikin runoutta ja draamaa : suomennoksia, Kirja, Saarikoski, Pentti ; Riikonen, H. K. ; Alkaios ; Pindaros ; Menandros ; Catullus, C. Valerius, 2002, Suomenkieliset (ykl 80.2). Sisältää Alkaiokselta Juomalaulut ja Hymnikatkelman

Sapfon laulun suomennoksia. Tekijä(t): Heino, Aarne. Sisältyy tähän: Kirjallisuudentutkijain seuran vuosikirja Aineistolaji: artikkeli Artikkelit

Den gyllene lyran : Archilochos, Sapfo, Pindaros / Sture Linnér

Yön ääniä II : duetto klarinetille/sopraanolle ja sellolle = Nocturnal voices II = duet for clarinet/soprano and violoncello, Nuotti, Kärkkäinen, Tommi, säv. ; Martikainen, Jarkko, san. ; Saaris, Pentti, san. ; Sapfo, san. ; Tabermann, Tommy, san.

Filosofia

Luonnonfilosofit aloittivat jo arkaaisena aikana. Filosofeista ensimmäisenä on pidetty **Thalesta**, mutta hän ei kirjoittanut mitään. **Anaksimandros** ja **Anaksimenes** ovat molemmat kirjoittaneet teoksen **Luonnosta**, mutta ne eivät ole säilyneet. Heidän ajatuksistaan ovat kertoneet **Aristoteles** ja **Diogenes Laertios**. **Xenofanes** ja **Herakleitos** ovat vanhimmat, joilta on säilynyt omia tekstejä. **Xenofanes** lasketaan joskus elealaiseen koulukuntaan. Hän muutti Eleaan satavuotisen elämänsä lopulla 540 eKr. ja sai oppilaakseen **Parmenideen**, elealaisen koulukunnan varsinaisen perustajan. **Xenofanes** kirjoitti Homeroksen ja Hesiodoksen antropomorfisen ja polyteistisen jumalakuvan arvostelun, joka lähenee monoteismia. **Herakleitos** eli 600- ja 500-luvun vaihteessa eKr. ja kirjoitti kirjan **Kaikkeudesta**. **Pythagoras**, joka kuoli 480 eKr., ei myöskään kirjoittanut. Pythagoralaisuus oli poliittis-uskonnollinen liike n. 530 – 348 eKr. ja uuspythagoralaisuus Rooman keisariaikana 0 – 100 jKr, eikä oppilaiden kirjoittamista säilyneistä kirjoituksista tiedetä, kumpaan aikaan ne on kirjoitettu.

Yksi ja sama : Aforismeja, Kirja, Herakleitos ; Saarikoski, Pentti, 1971, Vanhan ajan filosofia (ykl 11.1)

Pythagoraan kultaiset säkeet / Pythagoras ; Suom. S. Vienonen.

Fragment / Herakleitos ; i översättning av Håkan Rehnberg och Hans Ruin ; med kommentar av Hans Ruin

Muu tietokirjallisuus

Kreikkalaisten siirtokuntien perustamisen myötä kirjoitettiin maantieteellis-kansatieteellisiä kuvauksia rannikon läheisyydestä ja joskus jokia myöten sisämaahan. **Hekataios** 500-luvun lopulla eKr. kirjoitti maantieteellis-kansatieteellisen kuvauksen suurimmasta osasta silloin tunnettua maailmaa, nimeltä **Periplous** (Rengasmatka / Ympäripurjehdus).

Draama

Myös jotkut tragediakirjailijat aloittivat arkaaisena aikana. Ensimmäisenä **Thespis** esitti tragedian juhlassa Dionysoksen kunniaksi. **Khoirilos** esitti ensimmäisen näytelmänsä 520 eKr. **Frykhiinos** voitti Dionysosjuhlan draamakilpailun 510 eKr. **Egyptiläiset**, **Danaidit** ja **Alkestis** ovat säilyneet osittain, lisäksi ovat olleet näytelmät **Miletoksen kukistaminen** ja **Foinikialaiset**.

Oheismateriaali

Muista kuvista Homeros, Hesiodos, Aisopos, Arkhilokhos, Hipponaks, Sapfo, Alkaios, Anakreon, Herakleitos ja Pythagoras mahdollisimman lähelle kirjojaan. Tiivistelmistä Kreikan ja Rooman yhdistetty tiivistelmä, josta ympyröidään 800 – 43 eaa. ja sen sisällä ympyröidään tai väritetään arkaainen aika 800 – 480 eaa. ja niihin sisällytetään Rooman samanaikaiset merkinnät. Kartoista kartta 1 voidaan panna esille, jos mahtuu, ja siirtokuntakartoista 2 ja 3 ainakin toinen. Maakuntakartta 4 on selkeä ja tärkeä ja poliittinen kartta 5 on kiinnostava pienenäkin, jos mahtuu. Kartta 6 persialaissodan alkutilanteesta havainnollistaa ainakin persialaisso-
taa, vaikkei olisi kovin suuri. Kartat tarvitsevat kuvatekstin. Kartta 8:n osoite on video, joka kuvaa Rooman valtakunnan laajenemista. Jos video pysäytetään kunkin kuvan kohdalla, otetaan kuvankaappaus ja tulostetaan se, saadaan karttoja, joista näkyy Rooman valtakunnan koko eri aikoina ja arkaaisen ajan yhteyteen Kreikan vierelle voidaan panna kartta / kartat siltä ajalta. Niiden ei tarvitse olla suuria havainnollistaakseen Rooman laajenemista.

Iran

Zarathustra tiedetään hyvin vähän, mutta todennäköisesti eli ja opetti ennen vuotta 600 eKr. Itä-Iranissa. Zarathustralaisten pyhien kirjoitusten kokoelma kuitenkin kirjoitettiin muistiin vasta sasanidien kauden 200 – 600 jKr. lopulla.

Intia

Olenainen osa Veda-kirjallisuutta oli valmis 600 tai 500 eKr. **Rigveda** on paras kaunokirjallisesti. **Samavedan** 1810 säkeistöstä vain 75 ei ole jo Rigvedassa. **Yajurveda** sisältää selityksin varustettuja uhrikaavoja. **Atharvaveda** sisältää joitain hymnejä, mutta eniten loitsuja. Lisäksi veda-kirjallisuuteen lasketaan usein **Brahmanat, Aranyaka ja Upanishadit**. Upanishadeja sanotaan Veda-kirjallisuuden päätökseksi, ja Upanishadeista tärkeimmät kuusi ensimmäistä on kirjoitettu 1000 – 500 eKr. Tästä päätellen kaikki veda-kirjallisuus oli kirjoitettu ennen 500 eKr. Brahmanat ovat kuhunkin Veda-kirjaan kuuluvia suorasanaisia selityksiä, jotka sisältävät kuivia systemaattisia selityksiä, miten pitää uhrata, mutta myös symbolisia selityksiä, miksi, ja myyttejä, kuten intialaisen vedenpaisumuskertomuksen. Upanishadit ovat esoteeristä oppia ja filosofiaa ja Veda-kirjallisuuden elinvoimaisin osa.

600 eKr lähtien veda-uskonto vetäytyy taka-alalle ja alkuperäisväestön ja alempien arjalaisten luokkien kansuskonto, joiden jumalista ja rituaaleista tuli hindulaisuuden olennainen osa, saa enemmän tilaa. Uusi uskonnollisuus tunnusti veda-kirjallisuuden auktoriteetin ja sai siten brahmaanien hyväksynnän ja hindulaisuus alkoi muotoutua.

Rigveda : valikoima muinaisintialaisia hymnejä, Rigveda, suomi., Kirja, Karttunen, Klaus, 2003, Intian uskonnot ja mytologiat (ykl 29.52)

Sāmaveda samhitā : Sanskrit text with English translation of R. T. H. Griffith, Parimal Publications 2001.

Yajurveda samhitā : Sanskrit text, English translation and notes, Kirja, Arya, Ravi Prakash ; Griffith, R. T. H., Parimal Publications 2002.

Atharva-Veda samhitā : Sanskrit text, English translation, notes & index of verses. Vol. 1, [kāṇḍas 1-6], Var

Atharva-Veda samhitā : Sanskrit text, English translation, notes & index of verses. Vol. 2, [kāṇḍas 7-13], Va

Atharva-Veda samhitā : Sanskrit text, English translation, notes & index of verses. Vol. 3, [kāṇḍas 14-20], V

The hymns of the Atharva-veda

The Holy Vedas : a golden treasury, Veda, Kirja, Vidyalankar, Satyakam, 2010, Intian uskonnot ja mytologiat (ykl 29.52)

Sankhayana Aranyaka with an appendix on the Mahavrata, Kirja, Keith, Arthur Berriedale, Royal Asiatic Society 1908.

The thirteen principal upanishads, Kirja, Max-Müller, F. ; Navlakha, Suren, 2000, Itämaiset uskonnot ja mytologiat (ykl 29.5)

Sana ja ruokokynä sisältää katkelmaa jostain upanishadista.

Jainalaisuus ja buddhalaisuus syntyivät 500 eKr. tienoilla. Ensimmäinen ajoitettava jainalaisuuden julistaja Vardhamana / Mahavira eli 540 – 468 eKr., mutta hänellä oli useita edeltäjiä.

Buddha eli **Siddharta Gautama** eli n. 560 – 480 eKr. Hän ei itse kirjoittanut, mutta **Benares**-puhe on perimätiedon mukaan hänen ensimmäinen puheensa ja sisältää buddhismän pääkohdat. Buddhalaisien kaanonin alettiin kuitenkin kirjoittaa vasta 0 – 100 eKr.

Oheismateriaali

Sama Intia-tiivistelmä kuin Jokilaaksojen aika -tapahtumassa ja Kartoista kartta 14, Intian valtiot 600 eKr.

Kiina

Ennustuskirjallisuus

Kiinan varsinainen kirjallisuus alkoi Chou-dynastian aikana 1027 – 221 eKr. Oraakkelikirjallisuus perustui jo Shang-dynastian aikana käytetyille ennustuksen lajeille eikä ole kirjallisesti arvokasta. N. 1000 eKr. keksittiin ennustaa pitkällä ja lyhyellä kärsämön varsilla niin, että niitä vedettiin kuusi ja asetettiin vetojärjestyksessä kuvioiksi, joita saattoi olla 64 erilaista. Niiden tulkinta kehittyi taidoksi, jota kuvaamaan kirjoitettiin Kiinan vanhin kirja **I Ching** eli Muutosten kirja. Kirjan alkuperästä on vain perimätietoa ja myyttejä, sen kommentit on pantu Wen Wangin ja Chou Kungin, viisaan kuninkaan ja Chou-dynastian syntymisen aikaan eläneen myyttisen sankarin nimiin, ja jotkut luvut olisi kirjoittanut Kungfutse (551 – 479 eKr.)

I Ching : muutosten kirja, I Ching : the no. 1 success formula, Kirja, Markert, Christopher ; Jing, Jatta-Liisa, 1987, Okkultismi. Spiritismi. Henkimaailma (ykl 15.9)

I Ching : muutosten kirja, Kirja, Heikkilä, Margit, 2009, Mielen ja hengen filosofia. Henkisen elämän metafysiikka (udk 13), Okkultismi. Spiritismi. Henkimaailma (ykl 15.9)

I Ching : [kätkeyn silmän salaisuudet], Ancient wisdom : I Ching, Kirja, Woo, Allie ; Punnonen, Pasi, 1998, Okkultismi. Spiritismi. Henkimaailma (ykl 15.9)

Historia

Kalenterikirjallisuus on muistiinmerkittyjä tapahtumia ja enteitä ja siitä kehittyi kronikkakirjallisuus. **Historian kirjaan** on koottu asiakirjoja, joiden tyyli on yhtä tiivis ja muodollinen kuin aiemmissa historiallisina asiakirjoina toimineissa pronssiesineissä. Perimätiedon mukaan Kungfutse keräsi sata asiakirjaa Kiinan varhaisimmilta ajoilta omaan aikaansa. Kirjana on säilynyt 58 ja niistä noin puolet on alkuperäisiä ja ajalta ennen Kungfutsea vuosilta 1000 – 600 eKr. Alkuperäisiä sanotaan ”uudeksi tekstiksi”, sillä ne kirjoitettiin ulkomuistista uudelleen sen jälkeen, kun Ch’in-dynastian ensimmäinen keisari poltti kirjat 213 eKr. ja Hang-dynastia nousi valtaan 206 eKr. Loput on koottu katkelmien ja vanhempien lähteiden perusteella myöhäisimmillään 300 – 400 jKr. Niitä sanotaan ”vanhaksi tekstiksi”, sillä myöhemmin niiden väitettiin löytyneen kätkeytyneenä Kungfutsen talon seinästä, mikä ei ole totta. Kirjan esittely myöhäisantiikissa tuntuisi suuremmal-

ta virheeltä kuin esittely arkaaisen ajan yhteydessä, sillä silloin kirjoitettiin rekonstruktio vanhemmasta tekstistä.

Chou-dynastian aika oli myös ruhtinaskuntien lisääntyvän itsenäistymisen aikaa ja kullakin ruhtinaskunnalla oli oma kronikoitsijansa, mutta vain **Lun kronikka Ch'un-ch'iu**, ”Kevättä ja syksyä” on säilynyt. Se kuvaa aikaa 772 – 481 eKr.

Runous

Perimätiedon mukaan muinaiset kuninkaas määräsivät keräämään koko maan runot ja Kungfutsen aikana oli 3000 runoa, joista hän valitsi 305 runoa Laulujen kirjaan **Shih Ching**. Runot on muokattu yhtenäiseen kielelliseen tyyliin, joka peittää niiden iän ja murteen, ja valittu kungfutselaisten ihanteiden mukaan niin, etteivät ne ilmaise liian suuria kärsimyksiä eivätkä liikaa mielikuvitusta. Ne kertovat Kungfutsea edeltäneestä Kiinasta enemmän kuin mikään muu säilynyt aineisto.

Shih king = Laulujen kirja, Shih king, Kirja, Koskikallio, Toivo ; Kungfutse, 2001

Filosofia

Ensimmäinen kirja **Kungfutsesta** (K'ung Ch'iu, 551 – 479 eKr.) on **Lun-yu**, ”Keskustelut”. Se on kokoelma oppilaiden kysymyksiä ja Kungfutsen vastauksia ja on luultavasti kirjoitettu sadan vuoden sisässä hänen kuolemansa jälkeen, sillä ne viittaavat tilanteisiin, jotka lukijan oletetaan tietävän eivätkä ristiriitaisuudessaan näytä olevan yhtenäisen opin kehittämistä.

Laotse eli perimätiedon mukaan samaan aikaan kuin Kungfutse, mutta oli vanhempi, syntynyt 604 – 517 eKr. Hänen oikea nimensä oli Lao Tan tai Li Erh ja Laotse merkitsee vanhaa mestaria. Muuten hänestä ei tiedetä juuri mitään, eikä ole ollenkaan varmaa tai edes todennäköistä, että hän on kirjoittanut nimiinsä pannun kirjan **Tao te Ching**, vaikka se on hyvin voitu kirjoittaa hänen innoittamana.

Mestari Kongin keskustelut : kungfutselaisuuden ydinolemus, Lunyu, Kirja, Kungfutse ; Kallio, Jyrki, 2014, Itämainen filosofia (ykl 11.9)

Keskustelut, Kirja, Kungfutse ; Koskikallio, Toivo, 1958, Itämainen filosofia (ykl 11.9)

Keskustelut : (Luen-y), Kirja, Kungfutse, 1992, Itämainen filosofia (ykl 11.9)

Tao te ching, Tao te ching, Suomi, Kirja, Laotse, kirjoittaja. ; TaoLin, kääntäjä., 2018, Itä-Aasian uskonnot ja mytologiat (ykl 29.51)

Tao te ching : kirja taon toteutumisesta, Kirja, Laotse ; Nieminen, Pertti ; Nieminen, Kai, 2013, Itä-Aasian uskonnot ja mytologiat (ykl 29.51)

Salaisuuksien tie, Tao te ching, Kirja, Laotse ; Koskikallio, Toivo ; Saure, Heikki, 2013, Itä-Aasian uskonnot ja mytologiat (ykl 29.51)

Tao-te-king, Kirja, Laotse ; Ervast, Pekka, 2006, Itä-Aasian uskonnot ja mytologiat (ykl 29.51)

De dao jing, Kirja, Laotse ; Maijala, Minna ; Henricks, Robert G., 2001, Itä-Aasian uskonnot ja mytologiat (ykl 29.51)

Salaisuuksien tie : Laotse elämänviisautta, Kirja, Laotse ; Arponen, Annikki, 1985, Itä-Aasian uskonnot ja mytologiat (ykl 29.51)

Salaisuuksien tie : (Tao-Te-King), Kirja, Laotse ; Koskikallio, Toivo, 1951, Itä-Aasian uskonnot ja mytologiat (ykl 29.51)

Muuta

Sodankäynnin taito on (yli) 2400 vuotta vanha eli ajalta 500 – 400 eKr.

Sodankäynnin taito, Sunzi bingfa, suomi, Kirja, Sunzi, kirjoittaja. ; Nojonen, Matti, kääntäjä,, 2017, Sotataito. Sotatieide (udk 355/359)

Oheismateriaali

Muista kuvista Kungfutse, Laotse ja Sunzi. Sama Kiina-tiivistelmä kuin Jokilaaksojen aika -tapahtumassa, ja siitä voidaan ympyröidä Zhou-dynastia. Kartoista kartta 15, Itäisen Zhou-dynastian aikaiset valtiot.

Klassisen ajan 480 – 323 eKr. aikalaikirjallisuutta

Kreikka

Kuorolyriikka

Kuorolyriikkaa jatkoivat **Simonides** (556 – 466 eKr.), ja **Pindaros** (520 – 440 eKr.), joka kehitti kuorolyriikan monimutkaiseen huippuunsa ja jonka runoja on säilynyt eniten. Aleksandrialaiset filologit julkaisivat hänen kootut teoksensa 17 kirjana, joista neljä oli suurten urheilukilpailijoiden voittajille tehtyjä lauluja ja juuri ne neljä ovat säilyneet Bysantin kautta. Kuorolyriikkaa teki vielä 400-luvun eKr. alussa **Bakkhylides**.

Danaen valitus., Tekijä(t): Simonides., Aineistolaji: Artikkeli, Julkaisutiedot: 1982. Teoksessa Päivänlasku.

The odes of Pindar : including The principal fragments, Kirja, Pindaros ; Sandys, John, Heinemann ; Harvard U. P. 1937.

Antiikin runoutta ja draamaa : suomennoksia, Kirja, Saarikoski, Pentti ; Riikonen, H. K. ; Alkaios ; Pindaros ; Menandros ; Catullus, C. Valerius, 2002, Suomenkieliset (ykl 80.2)

Complete Poems ; Bacchylides : Ed. Fagles

Draama

Klassisena aikana kehittyi kreikkalainen draama. Klassisen kauden suuria tragediakirjailijoita olivat **Aiskhylos, Sofokles ja Euripides**.

Aiskhylos (s. 525) kirjoitti 90 näytelmää, joista on säilynyt myöhäisantiikin aikana kootut seitsemän: **Persai** eli **Persialaiset**, **Hepta epi Thebas** eli **Seitsemän sankarin sota Thebaa vastaan**, **Hiketides** eli **Turvanhakijat**; **Prometheus** ja trilogia **Oresteia**, jonka osat ovat **Agamemnon**, **Khoeforoi** eli **Hautauhrintuojat** ja **Eumenides** eli **Eumenidit**. Vanhin tunnettu on **Persialaiset** 472 eKr.. Vuodelta 467 eKr. on trilogia, johon kuuluivat **Laios**, **Oidipus** ja **Seitsemän sankarin sota Thebaa vastaan**. **Turvanhakijat**, Egyptiläiset ja Danaidit olivat myös trilogia, samoin **Kahlehdittu Prometheus**, Vapautettu Prometheus ja Tulenkantaja Prometheus, joista ensimmäinen on säilynyt. **Oresteia** esitettiin 458 eKr ja oli viimeinen.

Oresteia, Kirja, Aiskhylos ; Simonsuuri, Kirsti, Tammi 2003

Oresteia, Kirja, Aiskhylos ; Mykkänen, Marja Kaarina ; Kievari, Solja, Love kirjat 1991.

Oresteia : Agamemnon, hallitsija ; Haudalla uhraajat ; Raivottaret / Aiskhylos ; sovittaneet Marja Kaarina Mykkänen, Ritva Siikala ja Solja Kievari ; kreikan kielestä suomentanut Kirsti Simonsuuri, Aiskhylos, kirjoittaja, Kirja | Love kirjat | 1991

Oresteia : Agamemnon ; Hautauhrintuojat ; Eumenidit, Kirja, Aiskhylos ; Vaara, Elina, WSOY 1961.

Agamemnon, Agamemnon, Kirja, Aiskhylos ; Simonsuuri, Kirsti, Lasipalatsi 2001.

Agamemnon : murhenäytelmä, Kirja, Aiskhylos ; Forsman, Kaarlo, WSOY 1897.

Neljä tragediaa : Persialaiset : Seitsemän Teebaa vastaan : Turvananojat : Kahlehdittu Prometheus, Kirja, Aiskhylos ; Kaimio, Maarit, Gaudeamus 1975.

Prometheus / Carl Orff ; Nach Aischylos' Drama Der gefesselote Prometheus ; Ferdinand Leitner, Orff, Carl, säveltäjä, LP-levy | BASF | p1972

Sofokles eli 495 – 406 eKr. Hän kirjoitti 120 näytelmää, joista myöhäisantiikki myös tallensi seitsemän. **Aias** valmistui 450-luvulla eKr. ja sitä pidetään vanhimpana. **Antigone** esitettiin 442 eKr. ja **Kuningas Oidipus** oli valmis ennen vuotta 425 eKr. Näytelmän **Trakhiin naiset** esitysaikaa ei mainita ja näytelmän **Elektra** esitysaikaa ei tiedetä. **Filoktetes** esitettiin 409 eKr. ja **Oidipus Kolonoksessa** viisi vuotta Sofokleen kuoleman jälkeen.

Kuningas Paksujalka, Oidipous turannos, Kirja, Sofokles ; Heiskanen, Kari, Nostromo 1990

Kuningas Oidipus, [Oidipus], Kirja, Sofokles ; Meri, Veijo, Otava 1988

Kuningas Oidipus, Kirja, Sofokles ; Manninen, O., WSOY 1937.

Antigone : Kuningas Oidipus, Kirja, Sofokles ; Vaara, Elina ; Manninen, Otto, 1966

Antigone, Antigone, Kirja, Sofokles ; Simonsuuri, Kirsti, Like 2011

Antigone, Kirja, Sofokles ; Forsman, Kaarlo, Werner Söderström 1885.

Antigone, Kirja, Sofokles ; Koskimies, Kaarlo, WSOY 1910. 2.p

Oidipus Kolonoksessa, Kirja, Sofokles ; Kirkkopelto, Esa, Like 1994.

Traakhiin neidot : Aias ; Filoktetes ; Elektra, Kirja, Sofokles, kirjoittaja. ; Korhonen, Tua, kääntäjä, ; Vahtikari, Vesa, kääntäjä, ; Nuopponen, Tommi, kääntäjä., Kustannusosakeyhtiö Teos [2018]

Antigone : Filoktetes, Kirja, Sofokles ; Collinder, Björn, Forum 1965.

Aias, Kirja, Sofokles ; Zilliacus, Emil, Schildt 1951.

Philoktetes, Kirja, Sofokles ; Zilliacus, Emil, Schildt 1947.

Elektra / Sofokles ; Zilliacus, Emil, 1878-1961.

Euripides eli 485 – 406 eKr. Hänen näytelmistään on säilynyt 19. **Alkestis** on vanhin, jonka esitysjankkohta 438 eKr. tiedetään, sitten **Medeia** 438 eKr. Sitä kehuaan, kuten näytelmiä **Hippolytos** ja **Hekabe**. **Troiattaret** esitettiin 415 eKr., ja **Heraklidit, Turvanhakijat, Andromakhe, Medeia** ja **Herakles** ovat patrioottisen ja spartalaisvastaisen sisältönsä perusteella syntyneet peloponnesolaissodan aikana 431 – 404 eKr. Näytelmien **Ion** ja **Elektra** esitysaikaa ei mainita. **Orestes** esitettiin 408 eKr. Viimeisiä olivat **Ifigeneia Auliissa** ja **Bakkantit**.

Medeia / Euripides ; kreikan kielestä kääntänyt Kirsti Simonsuuri.

Medeia ; Ifigeneia Auliissa / Euripides ; suomentaneet Otto Manninen ja K. V. L. Jalkanen ; johdannon kirjoittanut Päivö Oksala.

4 x Medeia : käännöksiä ja esseitä / Euripides ; toim. Maarit Kaimio

Hippolytos ; Troijan naiset / Euripides ; Suom. Maarit Kaimio ; Kuv. Juhani Riekkola.

Kyklooppi : satyyrinäytelmä / Euripides ; suomentanut Pentti Saarikoski.

Bakkhantit / Euripides ; Suom. Mauno Manninen.

Herakles / Euripides ; Suom. Pentti Saarikoski.

Ten plays, Kirja, Euripides, Bantam 1960., Medea and other plays, Kirja, Euripides ; Vellacott, Philip, Penguin Books 1982. Sisältää Medeian, Hekaben, Elektran ja Herakleen englanniksi.

Euripides in four volumes : 1, Iphigeneia at Aulis ; Rhesus ; Hecuba ; The daughters of Troy ; Helen, Kirja, Euripides ; Way, Arthur S., Heinemann 1988. Repr

Herakles : Ion, Kirja, Euripides ; Bäckström, Tord, Forum 1966. Ruotsinkielinen.

Herakles ; Ion., Tekijä(t): Euripides., Kirja, Julkaisutiedot: 1966

Aristofanes eli 445 – 385 eKr. ja kirjoitti komedioita. Esikoisteos Daitales (Veljekset) on kadonnut, samoin seuraavan vuoden näytelmä Babylonialaiset. Ensimmäinen säilynyt komedia **Akharnalaiset / Hiilenpolttajat** esitettiin 425 eKr., sitten **Ritarit** 424 eKr., **Pilvet** 423 eKr., **Ampiaiset** 422 eKr., **Eirene** (Rauha) 421 eKr. peloponnesolaissodan loppuessa, **Linnut** 415 eKr. peloponnesolaissodan taas alkaessa, 411 eKr. **Lysistrate**, **Thesmoforia-juhla / Naiset Thesmofor-juhliissa**, **Sammakot** 402 eKr., **Naisten kansankokous** 390 eKr. ja **Plutos** (Rikkaus) 388 eKr.

Antiikin runoutta ja draamaa : suomennoksia / Saarikoski, Pentti (Lysistrate)

Rauha / Aristofanes ; Sov. Peter Hacks.

Kolme komediaa : Linnut. Naistenjuhla. Sammakot / Aristofanes ; Suom. Kaarle Hirvonen.

Pilvet : 5-näytöksinen huvinäytelmä / Aristofanes ; suom. V. Arti.

The complete plays / Aristofanes, kirjoittaja

Filosofia

Luonnonfilosofia jatkui. **Parmenides** perusti elealaisen koulukunnan ja vaikutti 5. vuosisadan eKr. alussa. Hänen oppilaansa **Zenon** kehitti hänen oppejaan edelleen. **Empedokles** eli 5. vuosisadan eKr. keskivaiheilla ja saarnasi dualistista filosofiaa. **Anaksagoras** oli hänen aikalaisensa ja omistautui luonnontutkimukseen. Perimätiedon mukaan **Demokritos** oli Leukippoksen oppilas ja Leukippos atomiteorian ensimmäinen keksijä. Leukippoksesta ei kuitenkaan tiedetä mitään ja hänen olemassaoloaan on epäilty sekä vanhalla ajalla että nykyaikana. **Demokritoksen** kerrotaan kirjoittaneen monia kirjoja, joissa on antiikin koko tietämys, mutta niistä on säilynyt vain katkelmia.

Fragmentit ja paradoksit, Kirja, Zenon, Elealainen ; Valta, Reijo, Osuuskunta Jyväskunta Jyväskunta 2001

Fragmentit / Anaksagoras ; [käännös ja jälkisanat Reijo Valta]

Empedocles, the extant fragments, Kirja, Empedocles ; Wright, M. R., Yale University Press 1981.

Riippumaton nautinto, Kirja, Demokritos ; Epikuros ; Kivimäki, Arto ; Korhonen, Tua ; Vesterinen, Sampo, Tammi 2006

Fragmentit ja suoniston anatomia, Kirja, Diogenes Apollonialainen ; Valta, Reijo, 2003, Vanhan ajan filosofia (ykl 11.1)

Ateenan suurvalta-aikana ilmestyivät sofistit ja heistä tärkeimmät olivat **Protagoras, Gorgias, Prodikos** ja **Hippias**.

Sokrates (469 – 399 eKr.) ei kirjoittanut, mutta hänestä kirjoittivat **Aristofanes, Platon, Xenofon, Antithenes, Polykrates, Aristoteles** ja monet muut. Lisäksi Sokrateen oppilaat perustivat koulukuntia. **Antithenes** perusti kyynisen koulukunnan, **Aristippos** kyreneläisen koulukunnan ja **Eukleides** megaralaisen koulukunnan. Siihen kuuluva **Eubulides** kehitti lyhennettyjä kehäpäätelmiä, oikeastaan paradokseja. Antitheneen jälkeen kyynistä koulukuntaa jatkoi **Diogenes** Sinopelainen (412 – 323 eKr.).

Sokrates : Muistelmia ; Pidot ; Sokrateen puolustuspuhe, Ksenofon, 1960, Kirja

Sokrates, Ksenofon, 1985, Kirja

Sayings and anecdotes : with other popular moralists, Contents, Kirja, Diogenes, Sinopelainen ; Hard, Robin, esipuheen tekijä., Oxford University Press [2012]

Platonin (427 – 348 eKr.) kirjat ja niiden aikajärjestys ei ole varma, mutta ne luokitellaan tyylin ja sisällön perusteella. Platonin nuoruuden eli sokratelaisen kauden kirjat ovat **Apologia, Kriton, Protagoras, Ion, Eutyfron, Kharmides, Lakhes, Lysias, Valtio I, Hippias I ja II ja Gorgias**. Pian akatemian perustamisen jälkeen kirjoitettuja ovat **Menon, Meneksenos, Enthydemos ja Kratylos**. Kypsän iän teokset ovat **Phaidon, Pidot, Faidros, Valtio II – X, Theaitetos, Sofisti, Parmenides, Politikos ja Philebos** ja vanhuusiän teokset **Timaios, Kritias, Lait ja Epinomis**. Teokset **Alkibiades I ja II, Kilpailijat, Theages, Kleitofon, Monos ja Hipparkhos** eivät ole hänen kirjoittamiaan, vaan pantu hänen nimiinsä. Lisäksi hänen nimissään on joitain epigrammeja ja 13 kirjettä, joista vain 6. – 8. kirje ovat varmuudella hänen kirjoittamiaan.

Teokset. Ensimmäinen osa, Apologia ; Kriton ; Lakhes ; Hippias (lyhyempi dialogi) ; Ion ; Euthyfron ; Kharmides ; Lysis ; Protagoras, Kirja, Platon ; Itkonen-Kaila, Marja ; Tyni, Marianna ; Hirvonen, Kaarle, 1999, Vanhan ajan filosofia (ykl 11.1)

Teokset. Toinen osa, Gorgias ; Menon ; Meneksenos ; Euthydemus ; Kratylos, Kirja, Platon ; Itkonen-Kaila, Marja ; Saarikoski, Pentti ; Tyni, Marianna, 1999, Vanhan ajan filosofia (ykl 11.1)

Teokset. Kolmas osa, Faidon ; Pidot ; Faidros ; Parmenides ; Theaitetos, Kirja, Platon ; Itkonen-Kaila, Marja, 1999, Vanhan ajan filosofia (ykl 11.1)

Teokset. Neljäs osa, Valtio, Kirja, Platon ; Itkonen-Kaila, Marja, 1999, Vanhan ajan filosofia (ykl 11.1)

Teokset. Viides osa, Sofisti ; Valtiomies ; Timaios ; Kritias ; Filebos, Kirja, Platon ; Itkonen-Kaila, Marja ; Anttila, A. M. ; Tyni, Marianna, 1999, Vanhan ajan filosofia (ykl 11.1)

Teokset. Kuudes osa, Lait, Kirja, Platon ; Itkonen-Kaila, Marja, 1999, Vanhan ajan filosofia (ykl 11.1)

Teokset. Seitsemäs osa, Kirja, Platon ; Anttila, A. M. ; Itkonen-Kaila, Marja, 1999, Vanhan ajan filosofia (ykl 11.1)

Teokset 7 : Epinomis, Alkibiades 1, Hippias (laajempi dialogi),.... 7, Kirja, Platon ; Anttila, A.M ; Itkonen-Kaila, Marja, 1990, Vanhan ajan filosofia (ykl 11.1)

Faidoni : Platonin keskustelma Sokrateen viimeisistä hetkistä ja sielun kuolemattomuudesta, Kirja, Platon ; Calamnius, Johan Viktor, 1882, Vanhan ajan filosofia (ykl 11.1)

Gorgias : johdantoineen selityksineen, Platon, 1899, Kirja

Pidot, Symposion, Kirja, Platon ; Lehmuskoski, Niilo, 1919, Filosofia (ykl 11)

Phaidros, Kirja, Platon ; Lehmuskoski, Niilo, WSOY 1920.

Valtio, Platon, 2007, Kirja

Valtio, Kirja, Platon ; Tudeer, O.E, 1972, Vanhan ajan filosofia (ykl 11.1)

Valtio, Platon, 1933, Kirja

Sokrateen puolustuspuhe, Kirja, Platon ; Sokrates ; Aminoff, K. G., Otava 1898.

Krito, Kirja, Platon, kirjoittaja. ; Jaakkola, K., kääntäjä., Satakunnan Kirjateollisuus 1929.

Viisi tutkielmaa : Sokrateen puolustuspuhe, Kriton, Pidot, Faidros, Faidon, Platon, 1961, Kirja

Sokrateen puolustuspuhe ja Kriton, Platon, 1953, Kirja

Skrifter. Bok 1 : Sokrates försvarstal ; Kriton ; Euthyfron ; Laches ; Den mindre Hippias ; Gästabudet ; Faidon ; Gorgias, Platon, 2000, Kirja

Skrifter. Bok 3, Staten, Platon, kirjoittaja, 2013, Kirja

Skrifter. Bok 4, Parmenides : Theaitetos : Sofisten : Statsmannen : Timaios : Kritias : Filebos, Platon, 2006, Kirja

Skrifter. Bok 5, Minos : Lagarna : Epinomis, Platon, 2008, Kirja

Skrifter. Bok 6, Den större Hippias ; Alkibiades 1-2 ; Hipparchos ; Rivalerna ; Theages ; Kleitofon ; Brev ; Om det rätta ; Om duglighet ; Demodokos ; Sisufos ; Eryxias ; Axiochos ; Definitioner ; Halkyon ; Epigram, Platon, 2009, Kirja

Dialoger : Gorgias, Symposion, Platon, 1955, Kirja

Dialoger : Sokrates' försvarstal, Faidon, Faidros, Platon, 1953, Kirja

Staten, Platon, 1969, Kirja

Aristoteles eli 348 – 322 eKr. Hän kirjoitti teoksia nimenomaan yleisölle ja niitä on keuhettu selkeydestään ja tyylistään, mutta niistä on säilynyt vain katkelmia. Niitä ovat **Eudemos**, **Demonakos** ja **Hyvästä**. Muut ovat joko hänen muistiinpanojaan opetusta varten tai oppilaiden muistiinpanoja hänen opetuksestaan ja ne ovat katkelmallisempaa ja vähemmän viimeisteltyä tekstiä. Niitä ovat logiikkaa käsittelevät kirjat, jotka tunnetaan yhteisnimellä **Organon**, ja niihin kuuluvat dialektisia ja todennäköisyyspäätelmiä käsittelevä **Topiikka**; **Sofistisista harhapäätelmistä**; **Kategorioista**; **Arvostelmista**; päätelmäoppia käsittelevä **Ensimmäinen analytiikka**; todistelua käsittelevä **Toinen analytiikka**; sekä yleisiä periaatteita, kaiken alkua ja alkuperää käsittelevä **Metafysiikka**. Luonnontieteellisiä kirjoja ovat ensimmäisenä **Fysiikka**, sitten **Taivaasta, Syn-**

tymisestä ja häviämisestä, Meteorologia, Meteoreista ja Mekaniikka. Biologiaa on esim. fysiologista ja anatomista ainesta vertaileva **Luonnonhistoria, Eläinten osista, Eläinten synnystä ja Eläinten liikunnosta.** Tärkein psykologinen kirja on **Sielusta**, muita on **Vaarinotosta ja vaarinotetusta** (= Havainnosta ja havaitusta?), **Muistista, Unesta, Valveunista, Elämästä ja kuolemasta, Nuoruudesta ja vanhuudesta ja Hengityksestä.** Aristoteleen etiikka on säilynyt kolmena kirjana, joista **Nikomakholaista etiikkaa** pidetään hänen itse kirjoittamanaan, **Eudemista etiikkaa** hänen oppilaansa Eudemoksen kirjoittamana ja kooltaan suppeinta **Suurta etiikkaa** edellisten yhteenvetona. Etiikkaan kuuluu myös **Politiikka** ja **Ateenan valtiomuoto.** Lisäksi on **Puhetaito** ja epätäydellisenä säilynyt **Runousoppi.** Teosten järjestyksellä ei ole väliä kuten Platonin teoksilla, koska hän ei ole yhtä paljon muuttanut mieltään asioista.

Runousoppi, Kirja, Aristoteles ; Saarikoski, Pentti, 1967, Kirjallisuuden estetiikka. Runousoppi (ykl 86.01)

Retoriikka. Runousoppi, Rhetorica, Kirja, Aristoteles ; Sihvola, Juha ; Hohti, Paavo ; Myllykoski, Päivi, 1997, Ilmaisutaito. Puhetaito. Lausuntataide (ykl 77.2)

Metafysiikka, Kirja, Aristoteles ; Jatakari, Tuija, 1990, Vanhan ajan filosofia (ykl 11.1)

Politiikka, Kirja, Aristoteles ; Anttila, A. M. ; Sihvola, Juha, 1991, Valtio-oppi. Politiikka (ykl 32)

Sielusta. Pieniä tutkielmia. Eläinten liikkeestä, De anima, Kirja, Aristoteles ; Näätäsaari, Kati ; Sihvola, Juha ; Jatakari, Tuija ; Knuuttila, Simo ; Ahonen, Marke, 2012, Vanhan ajan filosofia (ykl 11.1)

Topiikka. Sofistiset kumoamiset, Topica, Kirja, Aristoteles ; Sihvola, Juha ; Ahonen, Marke ; Kakkuri-Knuuttila, Marja-Liisa, 2002, Logiikka. Epistemologia. Tietoteoria. Logiikan metodologia (udk 16), Logiikka (ykl 12)

Taivaasta. Syntymisestä ja häviämisestä, De caelo, Kirja, Aristoteles ; Pohjanlehto, Petri ; Kukkonen, Taneli ; Jatakari, Tuija, 2003, Vanhan ajan filosofia (ykl 11.1)

Nikomakhoksen etiikka, Ethica Nicomachea, Kirja, Aristoteles ; Knuuttila, Simo, 2005, Etiikka. Moraalifilosofia (ykl 17.1)

Fysiikka, Physica, Kirja, Aristoteles ; Jatakari, Tuija ; Näätäsaari, Kati ; Knuuttila, Simo, 2012, Vanhan ajan filosofia (ykl 11.1)

Kategoriat ; Tulkinnasta. Ensimmäinen analytiikka. Toinen analytiikka, Categoriae, Kirja, Aristoteles ; Carlson, Lauri ; Knuuttila, Simo ; Sihvola, Juha, 2012, Logiikka. Epistemologia. Tietoteoria. Logiikan metodologia (udk 16), Logiikka (ykl 12)

Aristoteles : suurisieluisuudesta, Kirja, Holvas, Jakke ; Aristoteles, 1999, Filosofia (ykl 11)

The works of aristotle 1 : Categoriae and de ..Aristoteles, 1963, Kirja

The works of aristotle 2 : Physica. de caelo ..Aristoteles, 1962, Kirja

The works of aristotle 3 : Meteorologica ..Aristoteles, 1963, Kirja

The works of aristotle 5 : De partibus animaliv, Aristoteles, 1958, Kirja

The works of aristotle 12 : Select fragments, Aristoteles, 1952, Kirja

The works of aristotle 4 : Historia animalium, Aristoteles, 1962, Kirja

The works of aristotle 6 : Opuscula, Aristoteles, 1961, Kirja

The works of aristotle 9 : Ethica nicomachea .., Aristoteles, 1963, Kirja

The works of areistotle 10 :politica ..Aristoteles,1961, Kirja

The works of aristotle 11 : Rhetorica ..Aristoteles, 1959, Kirja

The Athenian constitution : The Eudemian ethics ; On virtues and vices, Kirja, Aristoteles ; Rackham, H., Heinemann 1981. Repr

Historia

Klassisena aikana alettiin kirjoittaa myös eepoksia tieteellisempää historiaa. **Herodotos** (485 – 430 eKr.) kirjoitti **Persialaissodat**, jotka nimestään huolimatta aloittavat paljon kauempaa menneisyydestä. Kirjoja on yhdeksän. Kolme ensimmäistä kuvaa Aasiaa ja Egyptiä, ensimmäinen Persian valtakunnan perustajaa Kyyrosta ja hänen poikaansa Kambysesä, joka valloitti Egyptin, toinen Egyptiä ja kolmas Dareioksen nousua valtaistuimelle. Kolme seuraavaa kuvaa Dareioksen hallituskautta, skyyttalaisia vastaan tehtyä sotaretkeä, joonialaisten kapinaa ja Marathonian, ja kolme viimeistä Xerxestä, tunkeutumista Kreikkaan ja Thermopylailta, Salamiin taistelun aiheuttamaa käännekohtaa ja kreikkalaisten voiton seurauksia sekä maalla että merellä.. **Thukydidēs** (460 – 400 eKr.) kertoo oman aikansa historiasta eli peloponnesolaissodasta 431 – 404 eKr., miten Ateena pääsee suurvalta-asemaan, puolustaa sitä ja menettää sen. Teos päättyy kesken vuoteen 411 eKr. **Ksenofon** jatkaa Thukydidēen työtä kirjoittamalla historiaa 411 – 355 eKr. teokseen **Hellenika**. Paljon parempi on hänen historiakirjansa **Anabasis**, ”Marssi sisämaahan” sotaretkestä, jolle hän osallistui itse.

Historiateos. 1-2, Kirja, Herodotos, 1992, Maailmanhistoria. Euroopan historia (ykl 91)

Historiateos 1. 1, Kirjat 1-4, Kirja, Herodotos ; Rein, Edvard, 1964, Maailmanhistoria. Euroopan historia (ykl 91)

Historiateos 2. 2, Kirjat 5-9, Kirja, Herodotos ; Rein, Edvard, 1964, Maailmanhistoria. Euroopan historia (ykl 91)

Peloponnesolaissota. 1, Kirjat I-IV, Kirja, Thukydidēs ; Hollo, J. A. ; Thesleff, Holger, 1964, Kreikka (ykl 91.172)

Peloponnesolaissota. 2, Kirjat V-VIII, Kirja, Thukydidēs ; Hollo, J. A. ; Thesleff, Holger, 1964, Kreikka (ykl 91.172)

Kyyroksen sotaretki, Anabasis, Kirja, Ksenofon ; Hollo, J. A., 1960, Kreikka (ykl 91.172)

Retoriikka

Tärkeitä puhetaidon osaajia ja opettajia olivat sofistit, etenkin **Gorgias**. Muita olivat **Lysias**, **Isokrates** ja etenkin **Demosthenes** ja myös hänen vihollisensa **Aiskhines**.

Tolv tal / Lysias, Lysias, författare, Kirja | 1983

Lysiae orationes / recognovit brevique adnotatione critica instruxit Carolus Hude, Lysias, Kirja | E Typhographeo Clarendoniano | 1946 | Repr.

Isocrates in three volumes : 3, Kirja, Isokrates ; Van Hook, Larue, Heinemann 1945.

Demostheneen Puhe Kunniaseppelystä, Kirja, Demosthenes ; Snellman, Walter J., Pohjolan kustannus 1917.

Kuuluisia puhujia ja puheita. I.-II. osa / K. S. Laurila, Laurila, K. S., Kirja | Kansanvalistusseura | 1913-1914

Tre politiska tal, Kirja, Demosthenes, 1973.

Demosthenes. 1, Olynthiacs ; Philippics ; Minor public speeches ; Speech against Leptines : I-XVII, XX, Demosthenes, 1930, Kirja

Demosthenes. 2, De corona and De falsa legatione : XVIII, XIX, Demosthenes, 1926, Kirja

Demosthenes. 3, Meidias ; Androtion ; Aristocrates ; Timocrates ; Aristogeiton : XXI-XXVI, Demosthenes, 1935, Kirja

Demosthenes. 4, Private orations : XXXVII-XL, Demosthenes, 1936, Kirja

Demosthenes. 5, Private orations : XLI-XLIX, Demosthenes, 1939, Kirja

Demosthenes. 6, Private orations : L-LVIII ; In Neaeram : LIX, Demosthenes, 1939, Kirja

Demosthenes. 7, Funeral speech ; Erotic essay : LX, LXI ; Exordia and Letters, Demosthenes, 1949, Kirja

Demosthenes' orations, Kirja, Demosthenes ; Warrington, John, Dent 1954. Rev. ed

Orations of Demosthenes : pronounced to excite the Athenians against Philip, King of Macedon, and on occasions of public deliberation, Kirja, Demosthenes ; Leland, Thomas, Collier 1900. Rev. ed

Lääketiede

Hippokrates (460 – 370 eKr.) kirjoitti lääketieteestä, mutta ei ole varmaa, kuinka monet hänen nimellään kulkevista teoksista, saati aforismeista, ovat hänen.

Om läkekonsten : ur de hippokratiska skrifterna, Kirja, Hippokrates ; Söderlind, Mats ; Månsson, Per Lennart, Nya Doxa 1994.

Hippocratic writings, Kirja, Hippokrates ; Lloyd, G. E. R., Penguin Books 1983.

Hippocrates ; with an English transl. by W. H. S. Jones : Vol. 1., Kirja, Hippokrates ; Jones, W. H. S., Heinemann : Harvard University Press 1984.

Muuta tietokirjallisuutta

Ksenofon kirjoitti myös muistopuheen kuningas Agesilaokselle, kirjan Kyyroksen kasvatuksesta, Sokrateesta puolustuspuheen ja muutaman dialogin kuten **Pidot** ja **Muistelmia Sokrateesta**, ja maanviljelyä, ratsastusta ja metsästystä koskevia neuvoja. Melkein kaikki ovat säilyneet ja lisäksi joitain hänen nimiinsä pantuja, kuten **Ateenan valtiomuoto**.

Talouden taito / Ksenofon ; suomentanut Ulla Tervahauta.

Hevostaito, Kirja, Ksenofon ; Halla-aho, Hilla, 2003, Kreikka (ykl 91.172)

Oheismateriaali

Muista kuvista Simonides, Pindaros, Bakkhylides, Aiskhylos, Sofokles, Euripides, Aristofanes, Zenon Elealainen, Anaksagoras, Empedokles, Diogenes Apollonialainen, Demokritos, Sokrates, Platon, Aristoteles, Herodotos, Lysias, Isokrates, Demosthenes, Hippokrates ja Ksenofon. Tiivistelmistä Kreikan ja Rooman rinnakkaistiivistelmä, josta ympyröidään 800 – 43 eaa. ja sen sisällä ympyröidään tai väritetään klassinen

aika. Kartoista kartta 1 ehkä mahtuu paremmin tähän, maakuntakartta 4 on yhä selkeä ja tärkeä, poliittinen kartta 5 kuvaa sekä arkaaista että klassista aikaa ja on havainnollinen pienenäkin, ja kartta 7 havainnollistaa peloponnesolaissotaa, vaikkei olisi kovin suuri. Jos kuvakaappaukset Rooma-videosta 8 onnistuvat, niin Rooman laajenemista tälläkin ajalla voisi havainnollistaa.

Palestiina, Vanha Testamentti

Näissä tapahtumissa olen halunnut esitellä Raamatun nimenomaan kirjallisuutena, ja sen erilliset ja erilaiset kirjat erillisinä ja erilaisina. Läheskään kaikki Raamatun ”kirjat” eivät kuitenkaan ole erillisiä teoksia sisältönsä eivätkä syntyhistoriansa puolesta, vaan ovat tarkoittaneet yhteen käärröön sopivaa määrää tekstiä. Jos kirjastossa on erillispainoksia Raamatun kirjoista, niitä kannattaa käyttää, ja muissa tapauksissa panna esille useita Raamattuja avattuna alkavan ”monografian” kohdalta ja aukeaman toisen sivun päälle kirjojen takatekstiä vastaava lyhyt kuvaus, jotka ovat oheismateriaaleissa muiden kuvien jälkeen.

Suurin osa Vanhan Testamentin kirjoja ja kirjoitettiin ja muokattiin vanhempien tekstien pohjalta toisen temppelein aikana eli Babylonin pakkosiirtolaisuuden jälkeisenä aikana 500 eKr. Ne muuttuivat hieman ja niistä oli eri versioita vielä hellenistisellä ajalla, mikä käy ilmi vertaamalla nykyistä Raamattua Septuagintaan eli Heprealaisen Raamatun hellenistisellä ajalla tehtyyn kreikankieliseen käännökseen ja Kuolleenmeren kirjakääröihin, jotka kätettiin Rooman keisariajalla, mutta **Mooseksen kirjojen ja Deuteronomistisen historian** muutokset ja eri versiot koskevat enimmäkseen vain sanamuotoja ja ääntämystä, eivät sisältöä. Samaan aikaan, Babylonin pakkosiirtolaisuuden jälkeen toisen temppelein aikana, juutalainen uskonto alkoi kehittyä nykymuotoonsa.

Neljän ensimmäisen Mooseksen kirjan kertomukset ovat jossain suullisessa muodossa alkuperältään epämääräisen ikivanhoja ja niistä on ollut myös kirjoitettuja versioita ensimmäisen temppelein aikana ennen Babylonin pakkosiirtolaisuutta. Syntyhistoriasta on monia teorioita, mutta tutkijat ovat yhtä mieltä siitä, että myytit ja kertomukset sommiteltiin lakien, jumalanpalvelussäntöjen ja sukuluetteloiden kanssa kokonaisuudeksi vasta Babylonin pakkosiirtolaisuuden jälkeen.

Viides Mooseksen kirja kuuluu ikänsä ja teologiansa puolesta **deuteronomistiseen historiaan**, johon kuuluvat lisäksi sitä seuraavat Joosuan, Tuomareiden, Samuelin ja Kuninkaiden kirjat, jotka kertovat aikajärjestyksessä Israelin kuningasajasta. Myös ne on kirjoitettu Babylonian pakkosiirtolaisuuden jälkeen vanhempien lähteiden perusteella, mutta teologia modernimpi ja juutalaisempi kuin neljässä ensimmäisessä Mooseksen kirjassa.

Profeettakirjojen ytimenä ovat profeetan muistetut tai muistiinkirjoitetut puheet, joita on sitten yhä uudelleen tulkittu ja täydennetty ajanmukaistamistarkoituksessa niin, että lopullisista profeettakirjoista alkuperäisiä profeetan puheita saattaa olla vain pieni osa. Myös profeettakirjojen valintaan ja sisältöön deuteronomistit vaikuttivat ratkaisevasti. Niiden pituus vakiintui Septuagintan kirjoittamisen aikaan, paitsi **Jeremian kirja** on hieman pidempi ja tekstit ovat osittain eri järjestyksessä kanonisoidussa, siis lopullisessa versiossa kuin Septuagintassa. Pienten profeettojen kirjoista **Hoosean, Aamoksen, Miikan ja Sefanjan kirjat** ovat voineet olla yhdessä jo pakkosiirtolaisuuden aikana, ja sitten niihin on liitetty **Haggain kirjan ja Sakarjan kirjan** alkupuoli (sama, 102). Sakarjan kirjan toinen ja kolmas osa on hellenistiseltä ajalta. **Malakian, Joonan ja Danielin kirjat** on kirjoitettu hellenistisellä ajalla, eivätkä ne kerro kenestäkään todella eläneestä profeetasta. Itse sijoittaisin enimmäkseen profeettakirjat tähän kauteen, sillä vaikuttaa siltä, että ne valmistuivat suurimmaksi osaksi ennen hellenististä aikaa, paitsi Joonan, Sakarjan, Malakian ja Danielin, jotka panisivat esille hellenistisen ajan yhteydessä.

Psalmien kirjan nykymuoto on aikaisintaan 200 eKr., mutta senkin jälkeen on ollut muutoksia Kuolleenmeren käärröjen, Septuagintan, Vulgatan ja heprealaisen kaanoniin perustuvan protestanttien Raamatun vertailun perusteella: kaksi psalmia on yhdistetty, toiset kaksi jaettu kahtia, on yksi psalmi lisää ja psalmit on nu-

meroitu eri tavoin. Psalmi sisältävät hyvin vanhoja osia, esim. Israelin kuningasajalta ennen pakkosiirtolaisuutta, ja muutenkin eri-ikäistä aineistoa, jota on tulkittu ja samalla sovitettu uusiin kehyksiin

Sananlaskujen kirjalla on hyvin vanhat esikuvat, mikä käy ilmi sanatarkoista yhtäläisyyksistä muinaisegyptiläiseen Amen-em-open viisauteen / Amenenopen oppiin ja aramealaiseen Ahiqarin sananlaskuihin. Todennäköisesti keskiosa 10 – 29 on peräisin kuningasajalta ja kehykset 1 – 9 ja 31 pakkosiirtolaisuuden jälkeiseltä ajalta ja lopullinen muoto on syntynyt 300 – 200 eKr. eli hellenistisellä ajalla.

Laulujen laululla on selvä yhteys muinaisen Lähi-idän rakkausrunouteen ja muinaisegyptiläiset rakkaus- ja paimenrunot ovat olleet niille esikuvana, mutta lopullinen muoto ei syntynyt ennen hellenististä aikaa.

Jobin kirja on kirjoitettu 400 – 300 eKr., samoin **Ruutin kirja**.

Valitusvirret kertovat vuoden 587 eKr. Jerusalemin hävityksestä ja kansan ajamisesta pakkosiirtolaisuuteen ja aikajärjestykseen pantuna kuvaavat vähittäistä etäännyttämistä tapahtumasta.

Useimpien profeettakirjojen, Psalmien, Sananlaskujen, Laulujen laulun, Valitusvirsiensä ja Jobin ja Ruutin kirjojen sijoittaminen 480 – 330 eKr kaudelle vaikuttaa paremmalta tai vähemmän huonolta kuin niiden sijoittaminen hellenistiselle kaudelle, koska vaikuttaa siltä, että ne ovat suurimmaksi osaksi valmistuneet ennen hellenististä kautta. Mooseksen kirjat ja deuteronomistinen historia ovat jatkokertomuksia, ja kokonaisuus on pakkosiirtolaisuuden jälkeiseltä ja siten Kreikan klassiselta ajalta, vaikka suurin osa osista olisikin sitä edeltävältä ja siten Kreikan arkaaiselta ajalta. Sen sijaan yksittäisistä psalmeista, sananlaskuista, rakkausrunoista ja valitusvirsistä koostuvat kirjat eivät kokonaisuutena juuri muutu, vaikka joitain psalmeja, sananlaskuja, rakkausrunoja tai valitusvirsiä lisättäisiin, poistettaisiin, muutettaisiin, jaettaisiin, yhdistettäisiin tai järjestystä muutettaisiin. Profeettakirjat taas koostuvat yksittäisistä lauseista, vähän pitemmistä saarnoista, varoituksista, valituksista ja näyistä, eikä myöskään niiden kokonaisuus muutu olennaisesti joistain lisäyksistä tai muokkauksista. Sen sijaan Sakarjan ja Danielin kirjoista niin suuri osa on hellenistiseltä ajalta, että kokonaisuus nimenomaan muuttuu. Jobin ja Ruutin kirjat taas vaikuttavat siltä, että niiden juoni, kokonaisuus ja perusajatuksukset ovat syntyneet ennen hellenististä aikaa. Näissä ja muissa kirjoissa, joiden syntyhistoria ei mene yksiselitteisesti johonkin alajaksoon, olisi omat hyvät puolensa olla luokittelematta niitä alajaksoihin. Toisaalta luokittelussa on edelleen se hyvä puolensa, että nämä alajaksot ovat hyvin erilaisia, mikä näkyy myös kirjallisuudessa, ja se näkyy myös Raamatun kirjallisuudessa niin, että kokonaan tai suurimmaksi osaksi hellenistisenä aikana kirjoitetut Raamatun kirjat ovat erilaisia kuin vanhemmat.

Tooran kertomuksia juutalaisen perinteen mukaan, Kirja, Steinbock-Vatka, Norit, 2003, Vanhan testamentin historialliset kirjat (ykl 22.11)

Jesaja 53 selityksin, Kirja, Glaser, Mitch ; Mäki, Iiro, 2012, Vanhan testamentin profeetalliset kirjat (ykl 22.13)

Profeetta Jesaja puhuu : käänös hepreasta suomeksi tutkimuksen valossa, Kirja, Ronning, Mirja, 2014, Vanhan testamentin profeetalliset kirjat (ykl 22.13)

Raamatun kirjojen esillepano

Oulun kaupungin pääkirjastossa ei ollut Raamattuja kovin monta kappaletta, mutta varastossa saattoi olla hieman lisää, ja erillispainoksia oli useita. Monissa erillispainoksissa ei ollut takatekstiä tai se ei kertonut kirjasta historian tai kirjallisuuden näkökulmasta, joten näidenkin kirjojen esittelyssä haluaisin käyttää omia esittelytekstejäni. Oheismateriaaleissa on takatekstejä vastaavia esittelyjä, jotka voidaan leikata A5:n kokoisiksi lapuiksi. Jos sellainen kiinnitetään teipillä erillispainoksen selkämukseen yhdeltä sivulta, muovitettu kirja ei vahingoitu ja asiakas voi halutessaan lukea kustantajan takatekstin tai katsoa kansikuvaa nosta-

malla lappua toiselta sivulta. Kun erillispainosta ei ole, Raamattu avataan teoksen alusta niin että otsikko näkyy ja toisen sivun päälle pannaan esittelyteksti. Klassisen ajan ryhmään tulevat esille seuraavat:

Raamattu auki Mooseksen 1. kirjan ja siten Raamatun alusta ja toiselle sivulle ensimmäinen teksti *Neljä ensimmäistä Mooseksen kirjaa*.

Raamattu auki Mooseksen 5. kirjan alusta ja toiselle sivulle toinen teksti *Deuteronomistinen historia*.

Jesajan kirjan erillispainos ja taakse kolmas esittelyteksti profeettakirjoista yleensä ja Jesajan kirjasta.

Vastaavalla tavalla ja heprealaisen Raamatun järjestyksessä *Jeremian kirja, Hesekielin kirja, 12 profeetan kirja, Psalmien kirja, Sananlaskujen kirja, Jobin kirja, Laulujen laulu, Ruutin kirja ja Valitusvirret*. Jos Raamatut loppuvat kesken tai eivät riitä hellenistisen kauden ryhmään, 12 profeetan kuvaus voidaan liittää jonkun ”pienen” profeetan kirjan erillispainokseen, joita Oulun kaupungin pääkirjastossa olivat ainakin Aamoksen ja Hoosean kirjat, ja lappuja voi panna esille yksinkin.

Oheismateriaali

Israelin tai Palestiinan historia liittyy tässä vaiheessa niin tiukasti Assyrian ja Babylonian historiaan, että ne olisi tärkeää käsitellä rinnakkain. Tiivistelmistä Palestiinan ja Foinikian rinnakkaistiivistelmä ja sen lähelle, mielellään oikealle eli Palestiinan puolelle Mesopotamian, Assyrian ja Babylonian rinnakkaistiivistelmä Jokilaaksojen aika -tapahtuman tiivistelmistä. Tiivistelmistä voi jotenkuten värittää aikakautta 800 – 43 eaa., mutta klassista aikaa on vaikea merkitä. Kartoista kartta 9, 10 tai 11 sekä 12 ja 13, joista kartta 9 havainnollistaa hyvin alueen eri kansoja ja loput tiivistelmissä ja Raamatun historiallisissa kirjoissa kuvattuja historian vaiheita. Egyptistä ei ole aikalaiskirjallisuutta esille pantavaksi, mutta tiivistelmän Jokilaaksojen aika – tapahtuman tiivistelmistä voi panna esille muiden jatkoksi sillä perusteella, että alue on maantieteellisesti lähellä ja persialaisvaltakuntaan laajimmillaan ja sitä esittävään karttaan sisältyy myös Egypti. Lisäksi luettelo Vanhan Testamentin kirjoista heprealaisessa ja protestanttisessa Raamatussa selventää Raamatun kirjasiältöä ja hieman syntyhistoriaa, ja sen olisi hyvä myös olla esillä Raamatun kirjojen lähellä.

Mesopotamia 800 – 43 eKr.

1000 eKr. jälkeen lisääntyvät temppelien ja palatsien seinien historiaa käsittelevät kirjoitukset, joissa kansallisjumala Assuria edustava Assyrian kuningas kertoo voitoistaan Assurille, ja kerran tekstin mukaan Assur vastaa. Kuva ja selitys, varsinkin suomennos, näyttäisivät hyviltä.

740 – 250 eKr. kirjoitettiin vuosikirjoja, joissa kerrottiin sotatoimia, rauhansopimuksia ja kuningasperheen kuolemantapauksia, astrologisia päiväkirjoja, joissa kerrottiin planeettojen liikkeitä, tärkeiden ihmisten kuolinpäiviä, epidemioita ja muita onnettomuuksia, kulutustarvikkeiden hintoja ja virtojen vesimäärän vaihteluita eri paikoissa ja kuningasluetteloita, jotka alkavat myyttisestä alkuajasta ja sisältävät sitten aikajärjestyksessä dynastiat ja kuninkaas eri kaupungeissa ja valtioissa, hallitusvuosien määrän ja joskus joitain tärkeitä tapauksia tai virkamiesten nimiä. Ilmeisesti aikaisintaan 700-luvulla eKr. kirjoitettiin 1400 – 700 eKr. ajan Synkronistinen historia Babylonian ja Assyrian poliittisista suhteista, rauhansopimuksista ja kuninkaallisista avioliitoista.

Nineveh, 612 BC : the glory and fall of the Assyrian empire : catalogue of the 10th anniversary exhibition of the Neo-Assyrian Text Corpus Project : Assyrian imperiumin loisto ja tuho : Assyrian valtionarkistot - projektin 10-vuotisnäyttelyn luettelo = Ninive, 612 eKr, Kirja, Mattila, Raija ; Daniels, Peter ; Kataja, Laura ; Kokkonen, Jyri ; Neo-Assyrian Text Corpus Project ; Suomalainen tiedeakeskus Heureka , 1995

Egypti 800 – 43 eKr.

700 eKr. jälkeen Egyptissä kirjoitettiin pilanäytelmiä jumalista, pienoiseepoksia, realistisia maalauskuvia, jotka muuttuvat fantastisiksi ja lisäksi on säilynyt mielenkiintoisia kirjeitä. Hellenistisellä ja roomalaisella ajalla kuvattiin tarkkaan myytit ja riitit, joihin varhemmat tekstit vain viittasivat.

Kiina

Tso Ch'iu-ming julkaisi vuonna 468 eKr. kirjan **Tso Chuan**, joka kommentoi Lun kronikkaa, mutta on itsenäinen ja kirjallisesti arvokas.

Motse (Mo Ti, 470 – 391 eKr.) oli myös filosofi ja hänen ja hänen koulukuntansa kirjoitukset ovat säilyneet suhteellisen hyvin.

Kaksitoista kirjaa / Motse ; Suom. Koskikallio, Motse, Kirja / 1964

Oheismateriaali

Jokilaaksojen aika -tapahtuman tiivistelmistä Kiina ja kartoista sama kartta 15 kuin arkaaiseen aikaan eli itäisen Zhou-dynastian aikaiset valtiot. Motsesta mielellään tyhjä profiilikuva, sillä vaikka häneltä löytyy vain yksi kirja, hän vaikuttaa tärkeältä ja on ainoa Kiinasta tällä aikavälillä.

Hellenistisen ajan 323 – 31 eKr. aikalaiskirjallisuus

Kreikka

Draama

Menandros (342 – 329 eKr) kirjoitti uudenslaisia komedioita; poliitikkoja ei enää saanut pilkata eikä mytologia kiinnostanut. Hänen 105 komediastaan viisi tunnetaan lähes kokonaan. Ensimmäinen oli vuonna 321 eKr. **Orge**, ”Viha”. Seuraava **Dyskolos**, ”tyytymätön” on vuodelta 316 eKr. ja varhaistuotantoa. Kolmannesta **Perikeiromene**, ”nainen, jolta leikattiin tukka”, on säilynyt sen verran, että tunnetaan sisältöä, muttei lopputarkkaisu. Komediat **Andria**, ”Androksen tyttö”, **Heautontimorumenos**, ”Itsensäkiduttaja”, **Eunuchus**, ”Eunukki”, ja **Adolphoe**, ”Veljekset” tunnetaan, koska roomalainen Terentius jäljitteli häntä. **Epitrepontes**, ”Ratkaisua hakevat” on kirjoitettu myöhemmin hänen elämässään. Seitsemän näistä on suomennettu **Viha**, **Ärmätti**, **Samoksen nainen**, **Kilpi**, **Keritty kaunotar**, **Välitystuomio** ja **Sikyonin mies**.

Viisi komediaa : Ärmätti. Samoksen nainen. Kilpi. Keritty kaunotar..., Kirja, Menandros, 1977, Suomenkieliset näytelmät (ykl 83.2)

Antiikin runoutta ja draamaa : suomennoksia, Kirja, Saarikoski, Pentti ; Riikonen, H. K. ; Alkaios ; Pindaros ; Menandros ; Catullus, C. Valerius, 2002, Suomenkieliset (ykl 80.2)

The principal fragments, Menandros, 1959, Kirja

Menander's Epitrepontes or The Judge, Menandros, kirjoittaja, 1938, Kirja

Samaan aikaan samantyyllisiä näytelmiä kirjoittivat myös **Filemon** ja **Difilos**.

Tragediaa yritettiin elvyttää ja modernisoida, joskus karrikoiden, mutta siitä on jäänyt vain **Lykofronin** näytelmään sisällytynyt pitkä runo, jossa Troian tarun **Kassandraa** vastaava **Aleksandra** profetoi Troian kukistumisen ja sankareiden paluumatkan seikkailujen lisäksi **Aleksanteri Suuren** ja tapahtumia melkein Rooman valtaan asti.

Runous

Kallimakhos (300 – 240 eKr.) oli aikansa parhaimpia ja samalla tyypillisimpiä runoilijoita oppineisuudellaan ja pienten teosten suosimisellaan. Hän oli Aleksandrian ylikirjastonhoitaja ja bibliografian kehittäjä. Hän kirjoitti hymnejä, satuja, epyllioneja eli pienoiseepoksia, jambeja, elegioita ja epigrammeja. Hänen pääteoksensa **Aitia** kertoo kultti- ja monien muidenkin tapojen synnystä.

Theokritos 200-luvun eKr. keskellä kehitti paimenrunoutta ja idyllejä, mikä tarkoitti pienoiskuvaa. **Moskhos** (n. 150 eKr.) ja **Bion** (n. 100 eKr.) jättivät pois paimenet, mutta säilyttivät paimenrunojen eroottisen idyllin. **Herondas** kirjoitti mimiambeja. Ne olivat Hipponaksin vanhalla joonialaismurteella ja ontuvalla jambilla kirjoitettuja miimoksia eli alkeellisia ja yksinkertaisia näytelmiä. Niissä kansanihmiset purkavat sydäntään. **Aratos** palautti käyttöön kuusimittaisen opetusrunon ja kirjoitti tähtitaivaan ilmiöistä runon **Fainomeina**, ”Ilmiöitä”. Kaikkein eniten pidettiin epigrammeista, ja niitä koottiin, esim. **Meleagros** n. 100 eKr.

Inhoan runoantologioita, Kallimakhos, 1991, Kirja

Hymner, Kallimakhos, författare, 1925, Kirja

Idyllejä, Kirja, Theokritos, 1975, Suomenkieliset runot (ykl 82.2)

Syrakuusalaiset naiset, Theokritos, 2002, Kirja

Serenadi : (katkelma)Theokritos, 1989, Kasetti

Kuusi yksinlaulua Op. 58 / Erkki Melartin, Melartin, Erkki, säveltäjä, Nuotti | Fazerin musiikkikauppa / 1909. Tässä Bion on yksi sanoittajista.

Mimer, Herondas, författare, 1953, Kirja. Lisäksi löytyy muinaiskreikaksi.

Eepinen runous

Eepinen runous ei kuollut kokonaan missään vaiheessa, vaikka draama ohitti sen klassisena aikana. Jo silloin syntyi kaksi tyyliä: vanhaa eeposta jäljittelevä ja mytologinen, ja modernimpi lähempää historiaa käsittelevä. Em. tragediakirjailija **Lykofron** kirjoitti modernia. Hellenistisen ajan tärkein eepikko **Apollonios Rhodoslainen** kirjoitti vanhan tyyllisen paksun eepoksen **Argonautika**, ”Argos-laivan matka”.

Argonautika, Argonautika, Kirja, Apollonios Rhodios ; Björkeson, Ingvar, Natur och kultur 2005.

Filosofia

Platonin oppilas ja seuraava Platonin akatemian johtaja **Theofrastos** (371 – 287 eKr.) oli erityisen perehtynyt kasvioppiin ja kirjoitti siitä perusteellisia teoksia. Lisäksi hän kirjoitti fysiikasta, metafysiikasta, logiikasta, etiikasta, luonnonfilosofian historiasta Thaleesta Platoniin ja erikoisen, ihmistyyppejä käsittelevän kirjan **Luonnekuvia**.

Luonteita, Kirja, Theofrastos, kirjoittaja. ; Saarikoski, Pentti, kääntäjä., Otava 1968. Etiikka. Elämänfilosofia. Estetiikka (ykl 17)

Kivistä, Theofrastos, 1992, Kirja

Enquiry into plants and minor works on odours and weather signs. 1, Theofrastos, 1916, Kirja

Enquiry into plants and minor works on odours and weather signs. 2, Theofrastos, 1926, Kirja

Hellenistisellä ajalla filosofia muuttui vapaasta tieteestä koulukunniksi, jonka oppijärjestelmän uusien jäsenien odotettiin oppivan ja sitten tunnustavan uskollisesti. Tärkeitä ja suosittuja koulukuntia olivat **stoalaisuus**, **epikurolaisuus** ja **skeptikot**.

Stoalaisen koulukunnan perusti **Zenon** (342 – 264 eKr.). Hänen kuoltuaan johto siirtyi **Kleanthesille** (331 – 233 eKr.), ja hänen kuoltuaan johtoon tuli **Khryssippos** (n. 280 – 205 eKr.), joka kehitti vanhaa stoalaisuutta ja kirjoitti paljon. ”Keskistolaalaiset” **Panaitios** (n. 180 – 109 eKr.) ja hänen oppilaansa **Poseidonios** (n. 135 – 51 eKr.) kehittivät stoalaisuutta eklektisempään ja käytännöllisempään suuntaan. Koulukunnan kirjoituksista on säilynyt vain katkelmia, joten tiedot perustuvat **Ciceron**, **Plutarkhoksen** ja **Senecan** kirjoituksiin.

Epikuros (341 – 270 eKr.) perusti epikurolaisen koulukunnan. Hän kirjoitti paljon, muttei hyvin, ja suurin osa on kadonnut. Hän ei halunnut rasittaa oppilaitaan kirjoilla, vaan puki ajatuksensa mieluummin iskulauseiksi. Hänen ajatuksiaan ovat esittäneet **Diogenes Laertios** ja runoilija **Lucretius Carus**.

Ensimmäisenä skeptikkona pidetään Zenonin ja Epikuroksen aikalaista **Pyrrhonia** (n. 365 – 275 eKr.). Hän ei kirjoittanut, mutta myöhemmät filosofit panivat ajatuksensa hänen ansiokseen. Sitten Platonin akatemia alkoi harjoittaa skeptisimiä. **Arkesilaos** (316 – 241 eKr.) ryhtyi elvyttämään vanhan filosofian kriittistä ja analyyttistä henkeä ja vastustamaan varmoja dogmeja. **Karneades** (214 – 129 eKr.) ei kirjoittanut, vaan hänen oppilaansa kirjoittivat hänen ajatuksiaan, mutta nekin hävisivät. Hänen ajatuksistaan kertovat **Cicero** ja **Sekstos Empirikos**. Seuraavaksi Platonin akatemiassa alettiin yhdistää skeptisimiä platonismiin, heitä olivat esimerkiksi **Philon** n. 100 eKr. ja myöhemmin **Antiokhos** omaksui myös stoalaisuutta. Kun Platonin akatemia etäännytti skeptisismistä, Aleksandriaan syntyi skeptinen koulukunta. **Ainesidemos** hieman ennen ajanlaskun alkua oli jyrkkä skeptikko ja uskollinen **Pyrrhonin** seuraaja, mutta hänenkin kirjoituksensa ovat kadonneet. Niistä ja omista ajatuksistaan kertoo 100-luvun lopussa eKr. elänyt **Sekstos Empirikos**, jonka teokset **Pyrrhonilaisia kokeita** ja **Matemaatikkoja vastaan** ovat säilyneet, ja niissä on tietoa skeptikoista ja muistakin antiikin filosofisista järjestelmistä.

Maltillisten stoalaisten ja epikurolaisten lisäksi oli jyrkemmin hedonistisia suuntauksia sekä **kyynikot**, esimerkiksi **Diogenes**, **Bion** ja **Menippos**, jotka vaativat riippumattomuutta kaikista tarpeista ja esittivät monologioiden tai dialogien muotoisia tutkielmia **diatribeja** eli ”ajanvietettä”.

Muu tiede

Hellenistisellä ajalla Aleksandria oli tieteen keskus, siellä oli kaksi antiikin suurinta kirjastoa ja Museoniminen yliopisto, jossa oli kasvi- ja eläintieteellinen museo ja tähtitieteellinen observatorio. **Eukleides** kirjoitti 300 eKr. geometrian oppikirjan **Stokheia**, lat. **Elementa**, ”Alkeet”, seuraavaksi 2000 vuodeksi. **Aristarkhos** osoitti 1700 vuotta ennen Kopernikusta, että maa kiertää itsensä ja Auringon ympäri, ja hänet karkotettiin. **Hipparkhos** osoitti päiväntasauspisteiden siirtyvän epliktikaa pitkin ja jakoi auringon radan kahtentoista jaksoon eli eläinrataan. Aleksanteri Suuren sotaretket olivat edistäneet maantieteen tuntemusta ja maantiedettä tutki etenkin **Erasthotenes**. Myös kielitiede oli maailmanmaineessa, ja filologeja johti toinen **Aristarkhos**. Samaan aikaan Syrakusassa toimi toinen matemaatikko **Arkhimedes** (287 – 212 eKr.).

Neljä ensimmäistä kirjaa ynnä viidennen määritykset Euklideen alkeista mittaustieteessä /Eukleides, 1847, book

Mittausten oppi-kirja : jossa löytyy ensimmäinen kirja Eukliideksen alkeista enennetty muistutuksilla ja lisäyksillä kuin myös sowittamisilla kaikellaisiin toimituksiin, Eukleides, 1847, Kirja

De sex första jämte ellofte och tolfte böckerna af Euclidis Elementa, eller, Grundeliga inledning til geometrien, Eukleides, 1800, Kirja

The thirteen books of Euclid's elements. Vol. 3, Books X-XIII. Appendix, Euclides, 1970, Kirja

Historia

Polybios (200 – 120 eKr) oli poliitikko, sotilas ja historiankirjoittaja. Hän seurasi mukana useilla roomalaisten sotaretkillä ja kävi monissa maissa. Kirjat kertovat Rooman, Kreikan ja itäisten Välimeren maiden historian toisen puunilaissodan alkamisesta 219 eKr kolmannen puunilaissodan päättymiseen ja Karthagon tuhoon 146 eKr ja samana vuonna tapahtuneeseen Kreikan liittämiseen Rooman valtakunnan yhteyteen. Hän ihailee roomalaisia, Rooman valtiosääntöä ja Rooman kiinteitä instituutioita, joita kuvaa tarkkaan teoksensa neljännessä kirjassa kesken toisen puunilaissodan kuvauksen. Teos käsitti yli 40 kirjaa, joista viisi ensimmäistä ovat säilyneet melkein kokonaan ja lopuista hajanaisia katkelmia, joskus laajojakin.

Romarnas väg till världsväldet, Polybios, 1942, Kirja

The histories in six volumes. 1, Polybios, 1922, Kirja

The histories in six volumes. 2, Polybios, 1922, Kirja

The histories : in six volumes. 3, Polybios, 1972, Kirja

The histories in six volumes. 4, Polybios, 1968, Kirja

The histories : in six volumes. 5, Polybios, 1968, Kirja

Oheismateriaali

Muista kuvista Menandros, Kallimakhos, Theokritos, Apollonios Rhodoslainen (tyhjä profiilikuva), Theofrastos, Khryssippos, Poseidonios, Epikuros, Pyrrhon (tyhjä profiilikuva tai oikea, jos saadaan lupa), Karneades, Sekstos Empirikos, Eukleides ja Polybios. Filosofien kohdalla on epävarmaa, kuka sanoi mitään, ja ainoat saatavilla olevat kirjat heidän ajatuksistaan ovat Ciceron kirjat, ja siksi en pitänyt välttämättömänä kuvaa kaikista. Jos kuvaa ei löytynyt, pidin tyhjää profiilikuvaa tärkeänä vain kuuluisimmista. Muista kirjailijoista en pitänyt tyhjää profiilikuvaa tärkeänä, jos teoksia on saatavilla hyvin vähän, kuten Bionilla.

Tiivistelmistä Kreikan ja Rooman rinnakkaistiivistelmä tai pelkästään Kreikka, Kreikan aika 800 – 43 eaa. ja sen sisällä hellenistinen aika ympyröitynä tai väritettynä. Kartoista kartta 16 sekä 17 tai 18.

Rooma

Hellenististä aikakautta edeltävä vanhin roomalainen kirjallisuus oli rukouksia / loitsuja, työ-, hää- ja muita lauluja ja sananlaskuja, mutta niitä on säilynyt antamaan vain jonkinlaisen kuvan. Lait kirjoitettiin n. 450 eKr **12 taulun laiksi**, jotka ovat säilyneet osittain kirjailijoiden sitaateissa.

Vuodelta 312 eKr tiedetään **Appiuksen** puhe, jossa hän puhui ”Pyrrhoksen voitosta” ja hänen nimiinsä on pantu mietelausekokoelma.

Roomalainen kirjallisuus pääsi alkuun, kun sotavangiksi ja orjaksi otettu ja kotiopettajaksi pantu kreikkalainen **Livius Andronikus** alkoi kääntää kreikkalaista kirjallisuutta latinaksi. Hän myös kirjoitti **sovitushymnin Juno Reginalle**. Naevius eli 200-luvun eKr. puolella välissä ja kirjoitti Livius Andronikuksen yhä eläessä eepoksen, jossa yhdisti ensimmäisen puunilaissodan historian ja osallisten kansojen myyttisen alkuperän sekä näytelmiä. Naeviusta sukupolvea nuorempi **Ennius** (239 – 169 eKr.) kirjoitti myös eepoksen nimeltään **Annaalit / vuosikirjat / Kronikat**, joka alkoi myyttisestä alusta, mutta sivuutti Naeviuksen kuvaaman ensimmäisen puunilaissodan, ja useita näytelmiä. Eepoksesta on säilynyt katkelmia Ciceron sitaateissa.

Plautus ja **Terentius** ovat ensimmäiset roomalaiset kirjailijat, joiden tuotantoa on säilynyt kunnolla. Molemmat kirjoittivat etupäässä komedioita ja Menandroksen tuotantoa. Enniuksen aikalaiselta Plautukselta (250 – 184 eKr.) on jäänyt 21 komediaa, esimerkiksi **Stichus**, **Pseudolus** ”Valehtelija”, **Miles Gloriosus** ”Kerskaileva sotilas”, **Menaechmi** ”Kaksoset” ja **Aulularia** ”Raharuukku”. Terentius (185 – 159 eKr.) kir-

joitti kuusi näytelmää vuosina 166 – 160 eKr. ja ne ovat kaikki säilyneet: **Andria**, ”Androksen neito”, **Adolphoe**, ”Veljekset”, **Eunuchus**, ”Eunukki”, **Heautontimorumenos**, ”Itsensäkiduttaja”, **Phormio** (Loiseläjän nimi), **Hecyra** (näytelmän anopin nimi).

Tre komedier, Plautus, Titus Maccius, 1956, Kirja

Den skrävlande soldaten = Miles gloriosus, Plautus, Titus Maccius, 2001, Kirja

Four comedies : The Braggart soldier : The brothers Menaechmus : The haunted house : The pot of gold, Plautus, Titus Maccius, 1996, Kirja

Trinummus och Fångarne, Plautus, Titus Maccius, 1925, Kirja

The rope ; Amphitryo ; The ghost ; A three-dollar day, Plautus, Titus Maccius, 1972, Kirja

Spöket, Plautus, Titus Maccius, författare, 1898, Kirja

Terence : in two volumes. 1, The lady of Andros, The self-tormentor, The eunuch, Terentius Afer, Publius, 1964, Kirja

Terentius' Phormio : med förklaringar, Terentius, 1896, Kirja

The brothers and other plays, Terentius Afer, Publius, 1965, Kirja

Pacuvius ja **Accius** kirjoittivat tragedioita. Pacuvius (220 – 130 eKr.) oli Enniuksen sisarenpoika ja ensimmäinen kokonaan tragedioihin keskittynyt roomalainen. Silti vain 14 draamaa tunnetaan nimeltä ja vain 40 säekatkelmaa on säilynyt. Acciukselta (170 – 85 eKr.) on säilynyt 700 säettä ja 40 näytelmää tunnetaan nimeltä.

Oli alettu kirjoittaa myös lakeja ja vuosikirjoja, jotka laajenivat kalentereihin liitetyistä lyhyitä tiedotteista annalistiseksi historiankirjoitukseksi. Ensimmäiset vuosikirjat ovat 200-luvulta eKr kreikaksi. **Cato Vanhempinen** (234 – 149 eKr.) kirjoitti 184 eKr. lähtien maanviljelystä, lääketieteestä, retoriikasta ja sotataidosta. Hänen ensimmäinen kirjansa oli **De agricultura**, ”Maanviljelyksestä”. **Origenes**, ”Syntytarut” kertoo Rooman kansan historian.

Herrasmiesmaanviljelijän käsikirja, De agri cultura, Kirja, Cato, Marcus Porcius, vanh ; Castrén, Paavo, 2006, Maanviljely. Puutarhanhoito. Hyötykasvit (ykl 67.3)

Satiiri, jonka kantasana on täysi tai kylläinen, tarkoitti aluksi monenlaista tyyliä ja sisältöä yhdistävää kirjallisuutta, runoa ja proosaa, filosofiaa, kaskuja, faabeleita ja mietelauseita, ja se oli ensimmäinen roomalaisten keksimä kirjallisuudenlaji. **Lucilius** (k. 102 eKr.) kirjoitti 133 eKr jälkeen 30 kirjaa satiiria, josta on säilynyt 1400 katkelmaa.

Lucretius (n. 95 – 55 eKr.) kirjoitti kuusimitalla kuusiosaisen opetuseepoksen Demokritoksen atomiopista ja Epikuroksen filosofiasta. Sen nimi on **De rerum naturalia, Maailmankaikkeudesta**, ja kirjat I – II kertovat atomiteorian perusteista, III – IV ihmisistä ja V – VI maailmasta ja sen ilmiöistä.

Maailmankaikkeudesta, De rerum natura, Kirja, Lucretius, Carus Titus ; Numminen, Paavo, WSOY 1965.

Catullus (n. 84 – 54 eKr.) saattoi olla syntyperältään gallialainen eli keltti, mutta runoili latinaksi intohimoisia ja tunteellisia runoja ja yhden epyllionin. Häneltä on säilynyt runokokoelma.

Liber carminum : laulujen kirja, Catullus, Gaius Valerius, 1965, Kirja

Kaikki runous, Catullus, Gaius Valerius, 1990, Kirja, Porvoo : WSOY 1990. Suomenkieliset runot (ykl 82.2)

Kootut teokset. 7, Kirjoja ja kirjailijoita V. Alfred de Musset. Roomalaisia runoilijoita. Runousoppia ja runoilijoita, Kirja, Koskenniemi, V. A., 1955, Suomenkieliset (ykl 80.2)

Publilius Syrus (s. 85 eKr.) kirjoitti etenkin mietelauseita ja teki pantomiimiesityksiä.

Hiuksellakin on varjo : roomalaista elämänviisautta, Kirja, Publilius, Syrus ; Kivimäki, Arto, 2005, Mietelausekokoelmat. Sitaattikokoelmat (ykl 10.8)

Marcus Tullius Cicero (106 – 43 eKr.) aloitti puhujana, ja kuuluisia puheita ovat hänen ensimmäinen **puolustuspuheensa** oikeudessa erään väärin syytetyn puolesta, **puheet Verrestä vastaan, puhe Pompeiuksen puolesta** ja **neljä puhetta Catilinaa vastaan**. 57 eKr. jälkeen hän omistautui kirjallisuudelle ja kirjoitti kirjat **Puhujasta** ja **Valtiosta**. Myöhemmin hän kiinnostui filosofiasta, etenkin stoalaisesta ja skeptisestä, ja kirjoitti eri koulukuntien ajatuksia yhdisteleviä, käytännön elämäntaitoon soveltavia kirjoja, kuten **Velvollisuuksista, Ystävyydestä, Vanhuudesta** ja **Tusculanae disputationes** ”Tusculumin keskustelut” ja vähän teoreettisemmän **Ylimmästä hyvästä ja pahasta**. Kun Caesar murhattiin, Cicero yritti edistää tasavallan asiaa **puheilla Antoniusta vastaan**, jotka toisin kuin aiemmat puheet eivät johtaneet voittoon vaan hänen kuolemaansa. Ciceron tuotanto sisältää puheita, filosofisia kirjoituksia, retorisia kirjoituksia ja kirjeitä. **Puheita** on säilynyt 57. Retorisia kirjoituksia on jo mainittu **Puhujasta** ja esimerkiksi **Puhuja** ja puhetaidon historiaa käsittelevä **Brutus**. Kirjeitä on säilynyt 800 vuosilta 68 – 43 eKr. ja 100 hänelle lähetettyä, ja ne antavat elävän kuvan ajastaan ja kirjoittajastaan.

Puhetaidosta : Brutus, johdanto ja selityksiä, Kirja, Cicero, Marcus Tullius ; Haapanen, Pirkko ; Oksala, Teivas, 1990, Ilmaisutaito. Puhetaito. Lausuntataide (ykl 77.2)

M. T. Ciceron afhandlingar om människans pligter samt om ålderdomen..., Kirja, Cicero, Marcus Tullius, 1817, Elämänfilosofia. Elämäntaito (ykl 17.3)

Laeista, De legibus, Kirja, Cicero, Marcus Tullius ; Rissanen, Veli-Matti, 2004, Filosofia. Psykologia (udk 1), Vanhan ajan filosofia (ykl 11.1)

Scipion unennäkö, Somnium Scipionis, Kirja, Cicero, Marcus Tullius ; Hidén, K. J., 2004, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Vanhuudesta, Kirja, Cicero, Marcus Tullius, 1955, Elämänfilosofia. Elämäntaito (ykl 17.3)

Vanhuudesta ; Ystävyydestä ; Velvollisuuksista, Cato maior de senectute, Kirja, Cicero, Marcus Tullius, 1992, Elämänfilosofia. Elämäntaito (ykl 17.3)

Puhe runoilija Archiaan puolustukseksi, Kirja, Cicero, Marcus Tullius ; Hidén, K. J., 2004, Yleiset kokoomateokset (ykl 04)

Puhujasta, De oratore, Kirja, Cicero, Marcus Tullius ; Vuola, Aulikki ; Sihvola, Juha, 2006, Ilmaisutaito. Puhetaito. Lausuntataide (ykl 77.2)

Keskusteluja Tusculumissa, Tusculanae disputationes, Kirja, Cicero, Marcus Tullius ; Rissanen, Veli-Matti ; Sihvola, Juha, 2009, Filosofia. Psykologia (udk 1), Vanhan ajan filosofia (ykl 11.1)

Aura popularis, eli, Kuinka vaalit voitetaan, Kirja, Cicero, Quintus Tullius ; Lahdensuu, Laura ; Saastamoinen, Ari, 2007, Valtiofilosofia. Poliittiset ideologiat (ykl 32.01)

Laelius eli Ystävyydestä, Cicero, Marcus Tullius, 1903, Kirja

Sex tal inför senaten och folket, Cicero, Marcus Tullius, 1975, Kirja

M. Tullius Ciceronin puheita, Cicero, Marcus Tullius, 1865, Kirja

Cicero in twenty eight volumes. 22, Letters to Atticus : books I-VI, Cicero, M. Tullius, 1970, Kirja

Cicero's letters to Atticus. 94-132 (Books V-VII.9). Volume 3, 51-50 B.C, Cicero, Marcus Tullius, 1968, Kirja

Cicero's letters to Atticus. 133-210 (Books VII.10-X). Volume 4, 49 B.C, Cicero, Marcus Tullius, 1968, Kirja

Cicero's letters to his friends. Volume two, Cicero, Marcus Tullius, 1978, Kirja

Valda brev /Cicero, Marcus Tullius.1954, book

On the good life, Cicero, Marcus Tullius, 1971, Kirja

Gaius Julius Caesar (100 – 43 eKr.) kirjoitti käymistään sodista kirjat **Commentarii de bello Gallico**, ”Kommentteja Gallian sodasta” ja **Commentarii de bello civili**, ”Kommentteja sisällissodasta”. Hän puolustaa valintojaan, mutta on hyvä kertoja ja sotapäällikkö.

Gallian sota, Kirja, Caesar, Gaius Julius ; Korpi-Anttila, Hannes, 1961, Rooma (ykl 91.173)

The civil war : together with The Alexandrian war, The African war, and The Spanish war by other hands, Caesar, Gaius Julius, 1972, Kirja

Sallustius (86 – 35 eKr.) kirjoitti myös historiaa. **Catilinan salaliitto** kertoo samasta tapauksesta kuin Ciceron puheet Catilinaa vastaan, **Jugurthan sota** samannimisen pohjoisafrikkalaisen valtakunnan epäonnistuneesta yrityksestä nousta Rooman valtaa vastaan, ja **Historiae** vallankumousajasta 78 – 67 eKr., mutta siitä on säilynyt vain muutama puhe. Lisäksi on säilynyt kolme poliittista pamfleettia **Avaritia** ”Rahanahneus”, **Luxuria** ”Ylellisyys” ja **Discordia** ”erimielisyys, puoluehajaannus”, joissa Sallustius analysoi Caesarille roomalaisen yhteiskunnan ongelmia.

Catilinan salaliitto : Jugurthan sota, Coniuratio Catilinae ; Bellum Jugurthinum, Kirja, Sallustius Crispus, Gaius ; Itkonen, Marja, 1963, Rooma (ykl 91.173)

Cornelius Nepos (100 – 24 eKr.) kirjoitti maailmanhistorian, josta ei ole säilynyt yhtään mitään, ja elämäkertoja, joista on säilynyt **Cato vanhemman**, **Attikuksen** (ystävä) ja n. 20 ei-roomalaisen sotapäällikön, kuten **Miltiadeen**, **Themistokleen**, **Epameinondaan** ja **Hannibalin** elämäkerrat.

Kuuluisia miehiä, Kirja, Cornelius Nepos ; Itkonen, Marja, 1963, Elämäkerrat. Muistelmat (ykl 99.1)

Varro (117 – 26 eKr-) kirjoitti n. 75 erilaista teosta, näytelmiä, satiireja, tutkielmia, roomalaisen muinaistiedon käsikirjan ja tietosanakirjan, joka käsitti kaikki keskiajalla seitsemäksi vapaaksi taiteeksi luetut grammatiikan, retoriikan, dialektiikan, geometrian, aritmetiikan, astrologian ja musiikin. Näistä on säilynyt dialogimuotoinen maanviljelyskirja **Res rusticae**, laajahko osa latinan oppikirjasta, kuusisataa riviä satiireja ja joi-tain katkelmia. Satiireissa on viehkeitä käytösohjeita.

Oheismateriaali

Muista kuvista Plautus, Terentius Cato Vanhempi, Lucretius, Catullus, Cicero, Caesar, Sallustius ja Cornelius Nepos. Tiivistelmistä joko Kreikan ja Rooman rinnakkaistiivistelmä tai pelkästään Rooman tiivistelmä,

800 – 43 eaa. ja sen sisällä Rooman hellenistinen aika ympyröitynä tai väritettynä. Kartoista Rooma-videosta kuvakaappaukset Rooman alueesta tänä aikana.

Palestiina

Vanhan Testamentin kirjat

Sakarjan kirjan luvut 9 – 14 on kirjoitettu 300- ja 200-luvuilla eKr. **Malakian kirja** on kirjoitettu 12 profeetan kirjan loppuunsaattamiseksi ja Haggain ja Sakarjan kokonaisuuden jatkoksi. Malakia tarkoittaa ”sanaansaattajani” ja on enemmän yleis- kuin erisnimi, joten sennimistä profeettaa on tuskin ollut. **Joonan kirja** alkuperä on aikaisintaan 300 eKr- ja se on myös tyylin perusteella humoristinen novelli eikä tyyppillinen profeettakirja. **Saarnaajan kirjan** ympäristö on 200-luvun eKr loppu ja siinä tuntuu sekä ajan ilmapiiri että hellenistinen filosofia. **Esterin kirja** on Vanhan Testamentin myöhäisimpiä.

Aikakirjat ja niihin liittyvät **Esran ja Nehemian kirjat** ovat valmistuneet 300- ja 200-lukujen eKr. vaihteessa vuosisatoja pakkosiirtolaisuuden jälkeen. Näitä on myös joskus pidetty yhtenä Kronistisena historiana. **Esran ja Nehemian kirjoissa** on vanhoja osia. Nehemia on toiminut 445 eKr. tienoilla ja Esra joko Artarkserkses I:n aikana 465 – 424 eKr. tai todennäköisemmin Artarkserkses II:n aikana 404 – 359 eKr. Kirjoja on vaikea ajoittaa täsmällisesti. Vaikka yhä useammat tutkijat uskovat Esran ja Nehemian kirjojen muodostavan oman, Aikakirjoista erillisen kokonaisuutensa, niin niiden yhteistä ajallista taustaa ei kiistä kukaan.

Danielin kirjan alkuosa, luvut 1 – 6, kertoo nuoresta juutalaisesta miehestä Babylonian kuninkaan hovissa ja perustuu hyvin vanhoihin perimätietoihin, joista mikään ei kerro Danielin olevan profeetta. Luvut 7 – 12 on liitetty jälkeensä ja niissä Daniel ”ennustaa” kertomuksen Danielille tulevia, mutta kirjoittajalle ajankohdaisia tapahtumia. Danielin kirja kertoo vertauskuvin tapahtumista, joista Makkabilaiskirjat kertovat suoraan, ja kirjan ikä on helppo määrittää n. vuoteen 160 siitä, että siihen asti tapahtumat ennustetaan oikein ja siitä lähtien epämääräisen väärin. Lisäksi ennustusten tarkempi sisältö tekee Danielin kirjasta apokalyptistä kirjallisuutta, joka alkoi olla suosittua hellenistisenä aikana.

Esillepano

Raamattu auki *Joonan kirjan* alusta tai Joonan kirjan erillispainos ja lappu *Joonan, Sakarjan ja Malakian kirjat*.

Raamattu auki *Saarnaajan kirjan* alusta tai Saarnaajan kirjan erillispainos, ja vastaava lappu.

Vastaavasti *Esterin kirja, Danielin kirja, Esran ja Nehemian kirjat ja Aikakirjat*, tai pelkät laput, jos Raamattu ei riitä.

Muu juutalainen kirjallisuus

Aleksandrian kirjasto käännätti juutalaisten pyhät tekstit kreikaksi 200-luvun puolivälissä eKr eteenpäin, ja niin syntyneeseen Septuagintaan käännettiin myös käärejä, joita ei myöhemmin otettu juutalaisten kaanoniin. Septuagintasta tuli myöhemmin ensimmäisten kristittyjen Raamattu, ja ylimääräisistä kirjoituksista ns. apokryfikirjat.

Luterilaisen perinteen mukaisia, suomennettuja ja yleensä kristillisiin käännöksiin kuuluvia apokryfikirjoja ovat **Manassen rukous** läheltä ajanlaskun alkua, **Juditin kirja** 100-luvun lopulta eKr., **Viisauden kirja** eli **Salomon viisaus** ajalta 30 eKr. – 41 jKr., **Tobitin kirja** ajalta 300-luvun lopusta 100-luvun alkuun eKr., **Sirakin kirja**, heprealainen alkuteos ajalta 190 – 180 eKr. ja erittäin muokattu kreikkalainen käännös ajalta 145 – 116 eKr., **Barukin kirja ja Jeremian kirje** ajalta n. 100 eKr., **1. Makkabilaiskirja** ajalta n. 100 eKr., **2. Makkabilaiskirja** ajalta 145 eKr. jälkeen, **kreikkalainen Esterin kirja**, joka sisältää lisäyksiä kaanoniin ja **Danielin kirjan lisäykset**. Näistä vain Manassen rukous ja Viisauden kirja eivät kuuluisi hellenistiseen aikaan, mutta ovat luultavasti samassa painoksessa muiden kanssa.

Lisäksi tunnetaan esim. **Salomon psalmit, Salomon oodit, 3. ja 4. Esran kirja, 3. ja 4. Makkabilaiskirja ja psalmi 151**. Näiden kirjoitusaikaa ei kerrota, paitsi Salomon psalmit ajanlaskun alun aikaan, kuten Salomon viisaus. Kiilusen ym. mukaan muiden kirkkojen Raamattuihin kuuluvia ovat **3. ja 4. Makkabilaiskirja, Psalmi 151, Kreikkalainen Esran kirja ja 4. Esran kirja eli Esran ilmestys**.

Pseudepigrafeiksi on perinteisesti kutsuttu toisen temppelin ajan juutalaisia aihepiiriltään raamatullisia kirjoituksia, jotka eivät ole kirkon apokryfeiksi hyväksymiä. Niiden aihe tai päähenkilö on yleensä Vanhasta Testamentista, mutta kirjoitus on uudempi. Tärkeimmät ovat **1. Henokin kirja, Riemuvuosien kirja, Salomon psalmit, Mooseksen Testamentti, Mooseksen taivaaseen ottaminen, Jesajan marttyyrius ja taivaaseen astuminen, Aadamin ja Eevan elämä, 4. Esran kirja, 2. ja 3. Barukin kirja, Sibyllan oraakkelit, Aristeaan kirje ja 12 patriarkan testamentit**, ja lisäksi mainitaan myös **Jobin testamentti**. Näitä on vaikea ajoittaa, mutta vanhimmat ovat hellenistiseltä ajalta 300 eKr. eteenpäin ja uusimmat kristilliseltä ajalta. Danielin kirja, Henokin kirjat, 4. Esran kirja ja **Aadamin, Abrahamin, Elian ja Barukin apokalypsit** ovat esimerkkejä 200 eKr. eteenpäin suositusta apokalyptisestä kirjallisuudesta.

Psalmit Septuagintan mukaan, Raamattu. VT. Psalmit., Kirja, 2010, Vanhan testamentin runolliset kirjat (ykl 22.12)

Apokryfit, Kirja, Holmén, Tom, 2010, Raamattu. Raamatuntutkimus (ykl 22)

Salomon laulut, Lisätekijä: Pietari, viitankantajamunkki, Seppälä, Veli-Petri, Serafim, munkki, Seppälä, Veli-Petri Serafim, munkki ; Serafim Seppälä, Veli-Petri ; Pietari Serafim, munkki, 2000, Valamon luostari, 2000 (Jyväskylä : Gummerus), Sisältö: Salomon oodit ; Salomon psalmit

Neljäs makkabilaiskirja, Kirja, Sariola, Heikki, Yliopistopaino 1996.

Kahdentoista patriarkan testamentit ; I Esran kirja ; Esran ilmestys, 1994, Kirja

Riemuvuosien kirja : sekä Raamatun alkukertomuksiin liittyviä apokryfikirjoja : Mooseksen ilmestys, 12 patriarkan testamentit, 2019, Kirja

Mooseksen ilmestyskirja, 1982, Kirja

Jaakobin, Nikodemuksen ja Tuomaan apokryfiset evankeliumit, Kirja, Seppälä, Johannes, 1978, Ortodoksinen kirkko (ykl 28.2)

Oheismateriaali

Tiivistelmistä Foinikian ja Palestiinan rinnakkaistiivistelmä tai pelkkä Palestiina, josta ympyröidään 800 – 43 eKr. ja sen sisällä ympyröidään tai väritetään hellenistinen aika. Jokilaaksojen aika -tapahtuman tiivistelmistä Egypti, josta voidaan ympyröidä alue myöhäiskaudelta 664 eKr. loppuun ja sen sisällä ympyröidä tai väritetään hellenistinen aika, sillä ainakin Saarnaajan kirja kirjoitettiin siellä. Kartoista kartta 16, 17 ja mielellään myös 18. Lisäksi luettelo apokryfikirjoista.

Intia

Vanhimmat säilyneet buddhalaiset tekstit ovat vanhojen koulukuntien kanonista kirjallisuutta ja niistä kokonaan on säilynyt vain theravada-buddhalaisten palinkielinen kaanon. Se on nimeltään **Tipitaka** eli kolme koria. Ensimmäinen kori **Vinaya-Pitaka** sisältää määräyksiä munkeille ja nunnille. Toinen kori **Sutta-Pitaka** sisältää viisi kokoelmaa eli nikayaa kaikille: **Digha-Nikaya, Majjhima-Nikaya, Samyutta-Nikaya, Anguttara-Nikaya** ja **Khuddaka-Nikaya**, joka taas sisältää 15 itsenäistä teosta, tärkeimmät **Dhammapada, Suttanipata, Thera- ja Therigatha, Jataka** ja **Buddhavamsa**. Kolmas kori **Abhidhamma-Pitaka** sisältää seitsemän teosta, jotka luokittelevat ja käsittelevät Buddhan opin keskeisiä käsitteitä. Toiset, ehkä sanskritin-

kieliset nimet ovat **Tripitaka, Vinaya pitaka, Sutra Pitaka** ja **Abhidarma pitaka**. Sanskritiksi on säilynyt vain katkelmia **Vinaya-Pitakasta** ja legendakokoelmia, joista kuuluisimpia ovat **Avadanashataka** ja **Divy-avadana**.

Dhammapadan 423 säkeistöstä yli puolet esiintyy muissa buddhalaisissa teksteissä ja siinä on paljon yleisintialaista ja muuten yleistä filosofiaa ja buddhalaisuuden tiivistä ja yksinkertaista esitystä. **Suttanipata** käsittelee samoja aiheita perusteellisemmin. **Thera-** ja **Therigatha** ovat kuuluisien munkkien ja nunnien kirjoittamat kaksi opettavaa runokokoelmaa. **Jataka** sisältää yli 500 satua, faabelia ja kaskua, jotka ovat usein buddhalaisuutta vanhempia ja joissa Buddha esiintyy aiemmissä olomuodoissaan. **Buddhavamsa** on runokertomus Buddhasta ja hänen 24 edelläkävijästään.

Digha-Nikaya : die lange Sammlung der Lehrreden, 1920, Kirja

Right understanding = Sammādiṭṭhi : discourse and commentary (no. 9 of the Majjhima nikāya), 1946, Kirja

Handful of leaves. Volume two : An anthology from the Samyutta Nikāya, 2006, Kirja

Handful of leaves. Volume three : An anthology from the Anguttara Nikāya, 2003, Kirja

Handful of leaves. Volume four : An anthology from the Khuddaka Nikāya, 2006, Kirja

Dhammapada : kokoelma Buddhan sanoihin ja opetukseen perustuvia mietelauseita 5:nneiltä vuosisadalta e. Kr, Kirja, Ervast, Pekka, toim. ; Müller, Max, 1925, Buddhalaisuus ja sen mytologia (ykl 29.53)

Dhammapada : totuuden tie, Dhammapada., Kirja, Sarvamisra, dharmachari, 2012, Buddhalaisuus ja sen mytologia (ykl 29.53)

Dhammapada : buddhalainen mietelausekokoelma, 1989, Kirja

Dhammapada : hyveen sanoja, 1953, Kirja

Dhammapada : buddhalainen mietelausekokoelma, Kirja, 1989, Itämaiset uskonnot ja mytologiat (ykl 29.5)

Sutta-Nipata : varhaisia buddhalaisia runokertomuksia, 2007, Kirja

Kun Buddha syntyi hanhen hahmoon : valikoima buddhalaisia Jataka-tarinoita, 1998, Kirja

Villisti pakoon : mukaelma vanhasta jataka-kertomuksesta Leo, Veronica, 1996, Kirja

Before Buddha was Buddha : learning from the jataka tales, Martin, Rafe, kirjoittaja, 2018, Kirja

Ten lives of the Buddha : Siamese temple paintings and Jataka tales, Wray, Elizabeth, 1972, Kirja

Jataka tales : birth stories of the Buddha, Beswick, Ethel, 1956, Kirja

Udana : buddhalaisia innoituksen säkeitä, Kirja, Laaksonen, A. ; Länsimaisen buddhalaisen veljeskunnan ystävät, 2004, Buddhalaisuus ja sen mytologia (ykl 29.53)

ystävät, 2004, Buddhalaisuus ja sen mytologia (ykl 29.53)

Oheismateriaali

Muista kuvista Buddha, Jokilaaksojen aika -tapahtuman tiivistelmistä Intia ja Kartoista kartta 19. Jos intialainen kirjallisuus esitellään yhtenä ryhmänä erillään alajakoista, Intia-tiivistelmä riittää esittämään kerran, kart-

toja on 14 ja 19 ja muita kuvia vain Buddhan kuva. Myös silloin hindulainen ja buddhalainen kirjallisuus kannattaa ryhmitellä erilleen kuin aikajanelle.

Kiina

Runous

Kungfutsen jälkeisenä aikana eteläisessä Ch'un valtiossa kirjoitettiin runokirja **Ch'un laulut**, ja mukana oli esimerkiksi runoilija **Ch'u Yuan**.

Loppusoinnullinen proosarunous eli riimiproosa, kiinaksi **fu**, on kiinalainen erikoisuus ja kehittyi Ch'un laulujen tyylistä. **Sung Yulta** (290 – 222 eKr.) on säilynyt kolme runoa, **Kao-t'ang-vuori**, **Jumalatar** ja **Tuuli**. **Chia I** (200 – 168 eKr.) oli ensimmäinen varsinainen Fu-runoilija, ja hänen 174 eKr. kirjoittamansa **Pöllö** on vanhin fu, joka voidaan ajoittaa varmasti. **Mei Shengin** (200 – 140 eKr.) kuuluisin runo on **Seitsemän kehotusta**. **Ssu-ma Shiang-ju** (179 – 117 eKr.) kirjoitti fut **Keisarillinen puisto** ja **Pitkät ovet**.

125 eKr. kansanrunojen keräämiseksi perustettiin erityinen musiikkiviraston Yueh fu, ja sen keräämästä ”**Yueh fu**”-runoudesta tuli Laulujen kirjan perinteen jatko siinä missä fu-runoudesta Ch'un laulujen inspiroima runous.

Filosofia

Mengtse (Meng K'o, 372 – 289 eKr) oli tärkeä kiinan kielen kehittäjä ja varhaiskungfutselainen kirjailija. Hänen kirjansa nimi on myös **Mengtse**. **Chuangtse** (Chuang Chou, 365 – 290 eKr) oli puolestaan tärkeä taolainen kirjailija. Kuuluisin kertomus on Uni ja perhonen. 500 – 300-lukuja on perinteisesti pidetty taolaisuuden syntyä aikana, ja monet nykytutkijatkin ovat samaa mieltä. **Hsuntse** (Hsun K'uang / Hsun Ch'ing, n. 300 – 230 eKr.) perusti ajatuksiaan kungfutselaisuuteen. Myös hänen kirjansa tunnetaan tekijänsä nimellä **Hsuntse**. Joskus 700 – 600-luvulla eläneen **Kuantsen** (Kuan Chung) nimiin on pantu talouspoliittisia tutkielmia, jotka ovat peräisin 300 – 200 eKr. ja useamman ihmisen kirjoittamia. **Hanfeitse** oli Hsuntsen oppilas, joka myös kirjoitti tutkielmia. Huainanin taolainen ruhtinas Liu An (k. 122 eKr) keräsi ja julkaisi joukon hovissaan syntyneitä filosofisia kirjoituksia nimellä Huainantse.

Joutilaan vaelluksesta : lukuja Chuangtsen kirjasta, Kirja, Zhuangzi ; Nieminen, Pertti ; Nieminen, Kai, 2015, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Teachings and sayings of Chuang Tzu, Zhuangzi, 2001, Kirja

Pyhä kilpikonna laahaa häntäänsä : Zen-kertomuksia Kiinasta ja Japanista, Kirja, Kemppinen, Jukka, 1976, Suomenkieliset (ykl 80.2)

Historia

Ssu-ma Ch'ien (145 – 90 eKr.) oli keisarillinen astrologi ja arkistonhoitaja ja kirjoitti arkistojen pohjalta Kiinan historian varhaisimmista ajoista omaan aikaansa **Shih Chi**, Historioitsijan kertomus.

Hsin-lingin herra, Ssu-ma, Ch'ien, 1958, Kirja

Records of the historian, Ssu-ma Ch'ien, 1969, Kirja

Oheismateriaali

Muista kuvista Chuangtse ja Ssu-ma Ch'ien, Jokilaaksojen aika -tapahtuman tiivistelmistä Kiina ja kartoista kartta 20 Qin-dynastian alueesta ja kartta 21 Han-dynastian alueesta. Jos kiinalainen kirjallisuus esitetään yhtenä ryhmänä erillään alajaksoista, tiivistelmä tulee esille vain kerran, kartoista 15, 20 ja 21, ja muita kuvia Laotse, Kungfutse, Suntzi, Chuangtse ja Ssu-ma Ch'ien. Silloinkin kartat kannattaa panna aikajärjestykseen ja kirjoja hieman aikajanelle.

Myöhempi kirjallisuus

Myös myöhempää kirjallisuutta kannattaa ryhmitellä ja jäsenellä, sillä kirjakaos on väsyttävä katsoa läpi eikä houkuttele tutkimaan. Ja jos kirjoja on ryhmitelty aiheen mukaan, niin jostain aiheesta kiinnostunut löytää kiinnostavan kirjan vierestä muita kiinnostavia. Aiheen mukaan ryhmittely auttaa myös välttämään jotain aihetta siinä missä etsimäänkin. Jos uskonto- ja raamattuaiheisia kirjoja ilmestyy joka puolella kirjoja katsellessa, se ärsyttää joitain ihmisiä. Kun uskontoja, jotain uskontoa ja Raamattua käsittelevä kirjallisuus on omana ryhmänään, on myös helpompi ymmärtää, että mitä eri aiheita tapahtumassa on ja mistä syystä.

Tässä luettelossa olen itse ryhmitellyt kirjoja maantieteellisten alueiden perusteella ja niiden sisällä aiheittain. Maa-alueisiin perustuva ryhmittely seuraa jo siitä, että monet tieto- ja kaunokirjat käsittelevät vierekkäisiä alueita ja kulttuureja, kuten varsinkin Kreikkaa ja Roomaa, mutta myös lähi-idän alueita ja uskontoja. Etruskit ja foinikialaiset olen itse lisännyt lähialueilleen, jotta ne löytyisivät helpommin. Aluejako vastaa suunnilleen sitä, mikä oli aikalaiskirjallisuudenkin jaossa aikajaksojen sisässä, joten samoja karttoja ja tiivistelmiä voi panna esille myös myöhemmän kirjallisuuden joukkoon, jos niille löytyy sopiva paikka. Varsinkin kartta 1, vanhanaikaisen kaunis ja hyvin suureksi saatava, voi sopia paremmin väljempään tilaan myöhemmän kirjallisuuden joukkoon. Yksi tapa olisi jakaa koko tapahtuma alueiksi, jolloin aikalaiskirjallisuus olisi omana ryhmänään kunkin alueen sisällä, mutta silloin olisi vaikeampi havainnollistaa aikakauden alajaksoja eli arkaaista, klassista ja hellenististä vaihetta. Nuo vaiheet ovat kuitenkin kulttuurin ja kirjallisuuden puolesta hyvin erilaisia, ja tapahtumien pääaihe ovat aikakaudet eikä alueet tai kansat, joten itse pitäisin tärkeänä panna aikakauden mukaan ryhmittelyn etusijalle, jos se onnistuu. Jos aineisto jaetaan alueiden mukaan, niin aikalaiskirjallisuus olisi silti hyvä asetella aikajanalle kolmeksi ryhmäksi.

Kreikka, Rooma ja etruskit

Hakusanoja ovat **antiikki** ja ”**antiikki JA Kreikka**”.

Historiaa

Hyllypaikalta **91.172 Antiikin Kreikka** sopivat kaikki paitsi aigeialaiseen eli Kreikan esihistorialliseen aikaan viittaavat, ja hyllypaikalta **91.17 Antiikki** useimmat. Hyllypaikoilta **90** ja **91** kannattaa taas etsiä kirjasarjoja, ja hyllypaikka **91.1 Vanha aika** kannattaa katsoa.

Antiikin Kreikka, History of ancient Greece, Kirja, Harris, Nathaniel ; Ahola, Veikko, 2001, Kreikka (ykl 91.172)

Antiikin Kreikan maailma, Exploring the world of the ancient Greeks, Kirja, Camp, John ; Fisher, Elizabeth ; Iso-Markku, Jaana, 2004, Kreikka (ykl 91.172)

Matkaopas historiaan : Kreikka, A traveller's history of Greece, Kirja, Boatswain, Timothy ; Nicolson, Colin, 2010, Kreikka (ykl 96.85)

Hermes : antiikin lukemisto, Kirja, Laine, Vesa, 1998, Kreikka (ykl 91.172)

Sellaista oli elämä antiikin Kreikassa, La vie quotidienne en Grèce au siècle de Périclès, Kirja, Flacelière, Robert, 1995, Kreikka (ykl 91.172)

Ne mainiot hellenit : tarinoita antiikin Kreikasta : tales from ancient Greece : anecdota antiqua Graeca = The good old Hellenes = Hellenes illi eximii, Kirja, Kallela, Maija-Leena ; Sarsila, Juhani, 2010, Kreikka (ykl 91.172)

Who Was Who in the Greek World 776 BC - 30 BC, Kirja, Bowder, Diana, 1982

Atlas of the Greek World, Kirja, Levi, Peter, 1984, Kreikka (ykl 91.172)

Demokratia : Antiikin Ateenan kansanvalta, Kirja, Tarkiainen, Tuttu, 1959, Kreikka (ykl 91.172)

Aleksanteri Suuren sotaretket, Alexander the Great at war, Kirja, Sheppard, Ruth ; Hautala, Timo, 2009, Kreikka (ykl 91.172)

Kreikan kulttuuri : Kreetan esihistoriasta roomalaisvalloitukseen saakka, Kirja, Durant, Will. ; Manninen, Antero, 1951, Kreikka (ykl 91.172)

A History of Greece : To the Death of Alexander the Great, Kirja, Bury, J. B. ; Meiggs, Russell, 1985, Kreikka (ykl 96.85)

Mitä jokaisen tulee tietää antiikista : Kreikka & Rooma, Kirja, Kivistö, Sari ; Riikonen, H. K. ; Kajava, Mika, 2013, Antiikki (ykl 91.17)

Uusi antiikin historia, Kirja, Castrén, Paavo, 2011, Antiikki (ykl 91.17)

Antiikin käsikirja, Kirja, Castrén, Paavo ; Pietilä-Castrén, Leena ; Berg, Ria ; Tuukkanen, Tiina, 2000

Ancient history, Kirja, Cheilik, Michael, 1991, Vanha aika (ykl 91.1)

Mysteries of the Ancient World, Kirja, 1979, Vanha aika (ykl 91.1)

Kulttuuri antiikin maailmassa, Kirja, Kajava, Mika ; Kivistö, Sari ; Riikonen, H. K. ; Salmenkivi, Erja ; Sarasti-Wilenius, Raija, 2009, Antiikki (ykl 91.17)

Antiikin kulttuurihistoria, Kirja, Lilius, Henrik, 1981, Antiikki (ykl 91.17)

Antiikin kulttuuri, Kirja, Cary, M. J. ; Haarhoff, T. J. ; Järvenpää, Heidi, 1963, Antiikki (ykl 91.17)

Akilleen kantapäätä Zeuksen salamaan, Kirja, Kivimäki, Arto ; Mustonen, Matti, 1999, Antiikki (ykl 91.17)

Antiikkia ja myyttejä, Kirja, Lilja, Saara, 1990, Maailmanhistoria. Euroopan historia (ykl 91)

Antiikin asialla : Pertti Huttusen ja Unto Paanasen 60-vuotisjuhlakirja, Kirja, Jarva, Eero ; Lackman, Matti ; Manninen, Juha, 1994, Antiikki (ykl 91.17)

Utile dulci : antiikin kulttuurin opetuksesta ja harrastuksesta, Kirja Kuivalainen, Ilkka, kirjoittaja, ; Pietilä-Castrén, Leena, kirjoittaja, ; Selkokari, Hanne, kirjoittaja, ; Tamminen, Tapani, kirjoittaja. 2018, Historiantutkimus. Historian aputieteet (udk 930), Antiikki (ykl 91.17)

Etruskit, Kirja, Nielsen, Marjatta ; Kaimio, Jorma ; Jarva, Eero ; Sinebryhoffin taidemuseo, 2003, Yhteisöt. Järjestöt. Säätiöt. Tutkimuslaitokset. Kokoukset. Näyttelyt & maan lisäluku & yhteisön nimi (udk 061)

Erikoishistoriaa

Erikoishistoria on mielenkiintoista ja antaa useammille ihmisille jotain. Mielestäni näyttäisi houkuttelevalta, jos erikoishistoriaa olisi pantu esille vierekkäin, se antaisi kuvan monipuolisuudesta ja kannustaisi etsimään juuri itseä kiinnostavaa aihetta.

Väkivalta antiikin kulttuurissa, Kirja, Kaimio, Maarit ; Aronen, Jaakko ; Sihvola, Juha, 1998, Antiikki (ykl 91.17)

Antiikin ennätyksiä, Antika rekordboken, Kirja, Klynne, Allan ; Klynne, Cecilia ; Paakkanen, Liisa, 2005, Antiikki (ykl 91.17)

Talous ja yhteiskuntateoria. 1, Vanhan maailman talous ja suuri murros, Kirja, Heiskala, Risto ; Virtanen, Akseli, 2011, Taloudellinen tila. Suhdanteet. Talouspolitiikka. Taloussuunnittelu & maan lisäluku (udk 338)

Antiikin nainen, Kirja, Setälä, Päivi, 1993

Antiikin urheilu : Olympian kentiltä Rooman areenoille, Kirja, Koski, Sami ; Rissanen, Mika ; Tahvanainen, Juha, 2004

Antiikin lääketieteen perintö, Kirja, Larsen, Andreo, 2004, Lääketiede (udk 61)

Antiikin insinööritaito, Kirja, Landels, J. G. ; Hirvonen, Kaarle, 1985

Ancient European costume and fashion, Kirja, Norris, Herbert, 1999, Muoti ja muodin historia (ykl 90.21)

Rahan synty, Kirja, Oravisjärvi, Jani, 2014, Raha. Pankit. Arvopaperit. Luotot (udk 336.7)

Stringed instruments of ancient Greece, Kirja, Maas, Martha ; Snyder, Jane McIntosh, 1989, Vanhimpien kulttuurien musiikki. Antiikin ajan musiikki (ykl 78.911)

Matematiikan vuosituhat : perustiedot matematiikan historiasta, Kirja, Lehtinen, Matti, kirjoittaja, 2017, Matematiikka (udk 51)

Sfairopoia : pallojen ja ympyröiden koneistot vanhalla ajalla, Kirja, Lehti, Raimo, 2009, Tähtitiede. Astrofysiikka. Avaruustutkimus (udk 52)

The seventy great inventions of the ancient world, Kirja, Fagan, Brian M., 2004, Vanha aika (ykl 91.1)

Kirjallisuudenhistoria

Näitä on niin paljon, että otsikoin ne erikseen, ja ne voi myös panna esille omana ryhmänään. Ne voi panna erikoishistorian joukkoon tai kannattaa panna ainakin sen lähelle.

Homeros, Kirja, Linkomies, Edwin, 1948, Vanhan ja keskiajan kirjallisuus (ykl 86.192)

Antiikin kirjallisuus ja sen perintö, Kirja, Kaimio, Maarit ; Oksala, Teivas ; Riikonen, H. K., 1998, Vanhan ja keskiajan kirjallisuus (ykl 86.192)

Draamataiteen psykohistoria, Kirja, Tolppo, Seppo, 2000, Yleinen kirjallisuustiede. Kirjallisuudentutkimus (udk 82), Yleinen kirjallisuudenhistoria (ykl 86.1)

Aristoteles : Aristoteleen runousoppi, Aristotle : Aristotle's poetics, Kirja, McLeish, Kenneth ; Halonen, Ilpo, 2000, Yleinen kirjallisuustiede. Kirjallisuudentutkimus (udk 82), Vanhan ja keskiajan kirjallisuus (ykl 86.192)

Aristotle : Aristotle's Poetics, Kirja, McLeish, Kenneth, 2001, Vanhan ja keskiajan kirjallisuus (ykl 86.192)

Tragedian synty, Die Geburt der Tragödie, Kirja, Nietzsche, Friedrich ; Tuusvuori, Jarkko S., 2007, Taiteen estetiikka (ykl 70.01)

Isokrateesta Augustinukseen : johdatus antiikin omaelämäkerralliseen kirjallisuuteen, Kirja, Kosonen, Päivi, 2007, Vanhan ja keskiajan kirjallisuus (ykl 86.192)

Libraries in the ancient world, Kirja, Casson, Lionel, 2002

Herodotoksen ja Thukydiddeen ideaalit ja historiankirjoitus, Kirja, Isotalo, Juha, kirjoittaja., 2017, Historiantutkimus. Historian aputieteet (udk 930)

Aisthesis ja poiesis : kirjoituksia estetiikasta ja kirjallisuudesta, Kirja, Haapala, Arto ; Nummi, Jyrki ; Taiteiden tutkimuksen laitos, 2000 Käsittelee monia muinaiskreikkalaisia henkilöitä ja myös muita

Luonteita, Kirja, Luoma-aho, V. S., kirjoittaja. ; Pallasvuo, Jaakko, kuvittaja., Poesia 2018.

Historiakirjasarjojen osia

Maailmanhistoria. Ensimmäinen osa, Vanha-aika : Rooman tasavallan loppuun v:een 30 e. Kr, Kirja, Ruuth, J. W., kirjoittaja, ; Ailio, J., kirjoittaja., 1914, Historiantutkimus. Yleinen kulttuurihistoria Yleinen sotahistoria. Yleinen arkeologia (ykl 90)

Historialliset kulttuurit. Kreikka, Grecia antica, Kirja, Durando, Furio ; Virkkunen, Riitta, 2008, Maailmanhistoria. Euroopan historia (ykl 91)

Kansojen historia 3 : Kreikka. 3, Kirja, Grimberg, Carl ; Pakarinen, Weikko, 1980, Historiantutkimus. Yleinen kulttuurihistoria Yleinen sotahistoria. Yleinen arkeologia (ykl 90)

Kansojen historia 4 : Kreikka - Rooma. 4, Kirja, Grimberg, Carl ; Pakarinen, Weikko, 1980, Historiantutkimus. Historiantutkimus. Yleinen kulttuurihistoria. Yleinen sotahistoria. Yleinen arkeologia (ykl 90)

Sotataidon historia 1. 1, Kirja, Hannula, J. O., 1930

Henkilöhistoriaa

Henkilöhistoria tuo historiaa läheiseksi, joten olen ryhmitellyt niitä erikseen, ja luulen, että ne kannattaa myös panna esille ryhmänä. Kaikkia kirjoja esim. Kleopatrasta ei tarvitse panna yhtä aikaa esille, mutta jos on lainassa tai lainataan, niin sitten toinen tilalle. Niitä voi edellisten hakusanojen lisäksi etsiä sanoilla **Sokrates**, aihe: **Platon**, aihe: **Aristoteles**, **Perikles**, **Aleksanteri Suuri**, **Julius Caesar** ja **Kleopatra**.

Sokrates : filosofian marttyyri, Socrates : philosophy's martyr, Kirja, Gottlieb, Anthony ; Halonen, Ilpo, 2000, Filosofia. Psykologia (udk 1), Vanhan ajan filosofia (ykl 11.1)

Platon, Kirja, Heikel, Ivar A., 1919, Filosofit. Psykologit (ykl 99.11)

Ne mainiot helleenit : tarinoita antiikin Kreikasta : tales from ancient Greece : anecdota antiqua Graeca = The good old Hellenes = Hellenes illi eximii, Kirja, Kallela, Maija-Leena ; Sarsila, Juhani, 2010, Kreikka (ykl 91.172)

Aleksanteri Suuri, Alexander den store, Kirja, Liljegren, Bengt ; Kiuru, Veijo, 2006, Yhteiskuntaelämän, kasvatuksen ja maanpuolustuksen edustajat (ykl 99.13)

Valloittaja Aleksanteri Suuri, Alessandro Magno : il conquistatore, Kirja, Casati, Giampaolo ; Tuomisto, Pekka, 2005, Henkilöhistoria. Elämäkerrat. Muistelmat. Matriikkelit. Genealogia (udk 929), Yhteiskuntaelämän, kasvatuksen ja maanpuolustuksen edustajat (ykl 99.13)

Caesar, Caesar : the life of a colossus, Kirja, Goldsworthy, Adrian ; Tiilikainen, Heikki, 2007, Yhteiskuntaelämän, kasvatuksen ja maanpuolustuksen edustajat (ykl 99.13)

Cajus Julius Caesar. Edellinen osa, Kirja, Brandes, Georg ; Tuomikoski, Jaakko, 1922, Yhteiskuntaelämän, kasvatuksen ja maanpuolustuksen edustajat (ykl 99.13)

Cajus Julius Caesar. Jälkimmäinen osa, Kirja, Brandes, Georg ; Tuomikoski, Jaakko, 1922, Yhteiskuntaelämän, kasvatuksen ja maanpuolustuksen edustajat (ykl 99.13)

Kleopatra : eräs elämä, Cleopatra, Kirja, Schiff, Stacy ; Sallamo-Lavi, Anuirmeli, 2011, Yhteiskuntaelämän, kasvatuksen ja maanpuolustuksen edustajat (ykl 99.13)

Kleopatra : Kleopatran, Egyptin kuningattaren, elämä ja aika, Kirja, Weigall, Arthur, 1927, Yhteiskuntaelämän, kasvatuksen ja maanpuolustuksen edustajat (ykl 99.13)

Kleopatra : kolmen kulttuurin kuningatar, Kleopatra : Königin in drei Kulturen, Kirja, Schuller, Wolfgang ; Nykyri, Ilona, 2007, Elämäkerrat. Muistelmat (ykl 99.1)

Antonius ja Kleopatra, Antony and Cleopatra, Kirja, Goldsworthy, Adrian ; Salojärvi, Heikki, 2011, Yhteiskuntaelämän, kasvatuksen ja maanpuolustuksen edustajat (ykl 99.13)

Kleopatra : Kleopatran, Egyptin kuningattaren, elämä ja aika, Kirja, Weigall, Arthur, 1927, Yhteiskuntaelämän, kasvatuksen ja maanpuolustuksen edustajat (ykl 99.13)

Kreikkalaisia kirjailijakuvia, Kirja, Oksala, Päivö ; Oksala, Teivas, 1965, Vanhan ja keskiajan kirjallisuus (ykl 86.192)

Sivistystyön historian henkilöihahmoja : vanha aika, Kirja, Lilius, Albert ; Ahlman, Erik, 1948, Yleinen kulttuurihistoria (ykl 90.2)

Kreikkalainen uskonto ja mytologia

Näitä löytyy jo em. hakusanoilla **antiikki** ja ”**antiikki JA Kreikka**”, ja lisää hakusanoilla ”**antiikki JA mytologia**” sekä hyllypaikalta / luokkanumerosta **29.3 Antiikin uskonnot ja mytologiat**.

Antiikin myytit ja uskonnot, Kirja, Kaimio, Maarit ; Castrén, Paavo ; Kaimio, Jorma, 2007, Antiikin uskonnot ja mytologiat (ykl 29.3)

Antiikin myytit, Kirja, Castrén, Paavo, kirjoittaja., 2017, Antiikin uskonnot ja mytologiat (ykl 29.3)

Kadmoksen ja Harmonian häät, Le nozze di Cadmo e Armonia, Kirja, Calasso, Roberto ; Suolahti, Elina, 2001, Kulttuuriantropologia. Kansatiede (udk 39), Antiikin uskonnot ja mytologiat (ykl 29.3)

Arkaadiset jumalat : kreikkalaisen ja vähäaasialaisen uskonnon tulkintaa, Kirja, Vaaskivi, T., 1990, Antiikin uskonnot ja mytologiat (ykl 29.3)

Kreikan mytologia, An introduction to Greek mythology, Kirja, Bellingham, David ; Väänänen, Juha, 1990, Antiikin uskonnot ja mytologiat (ykl 29.3)

The complete world of Greek mythology, Kirja, Buxton, Richard, 2007, Antiikin uskonnot ja mytologiat (ykl 29.3)

Ihmiset ja jumalat : myytit ja mytologiat, Kirja, Simonsuuri, Kirsti, 2002, Antiikin uskonnot ja mytologiat (ykl 29.3)

Tähtitaivaan nimet ja myytit, Kirja, Kellomäki, Aarre ; Tähtitieteellinen yhdistys Tampereen Ursa, 2003, Tähtitiede. Astrofysiikka. Avaruustutkimus (udk 52), Antiikin uskonnot ja mytologiat (ykl 29.3)

Greek mythology, Kirja, Servi, Katerina, kirjoittaja. ; Cox, kääntäjä. ; Solman, kääntäjä. ; Kaloyera, Irini, kuvittaja. ; Atzemi, Evi, kuvittaja, 2011, Antiikin uskonnot ja mytologiat (ykl 29.3)

Ihmiset, jumalat, maailmankaikkeus : kreikkalaisia kertomuksia aikojen alusta, L'univers, les dieux, les hommes, Kirja, Vernant, Jean-Pierre ; Berger, Martti, 2001, Antiikin uskonnot ja mytologiat (ykl 29.3)

Kreikkalaisten ja roomalaisten mytologia, Kirja, Commelin, P. ; Hollo, J. A., 1953, Antiikin uskonnot ja mytologiat (ykl 29.3)

Kreikkalaisten ja roomalaisten mytologiaa eli jumalaistarut ja sankarisadut, Kirja, Forsman, Kaarlo, 2008, Antiikin uskonnot ja mytologiat (ykl 29.3)

Classical mythology : the ancient myths and legends of Greece and Rome, Kirja, Cotterell, Arthur, 1997, Antiikin uskonnot ja mytologiat (ykl 29.3)

Arge ja Opis : Pohjolan neidot papittarina Kreikassa 3300 v. sitten, Kirja, Nygren, Leo, 1998, Ei-kristilliset uskonnot ja mytologiat (ykl 29)

Nykyajan jumalatar : tunne itsesi, ymmärrä muita, Kirja, Lundberg, Tom, 2009, Kehityopsykologia. Persoonallisuuden psykologia. Vertaileva psykologia. Ikäkausipsykologia (udk 159.92), Persoonallisuuden psykologia (ykl 14.4)

Jumalainen mies : Kreikan mytologian miesarkkityypit ja nykymies, Kirja, Niemi-Mattila, Marja-Liisa, 2008, Mielen ja hengen filosofia. Henkisen elämän metafysiikka (udk 13), Okkultismi. Spiritismi. Henkimaailma (ykl 15.9)

Kreikkalainen filosofia

Kreikkalaisella filosofialla on hyllypaikka **11.1 Vanhan ajan filosofia**. Hakusanoja ovat (antiikin ja Kreikan lisäksi) **stoalaisuus, epikurolaisuus** ja **skeptisismi**, ja osa filosofien nimillä haetuista sopii paremmin tähän ryhmään. Ryhmäksi laittaminen näyttää houkuttelevalta niiden silmiin, jotka ovat yhtään kiinnostuneita filosofiasta, ja havainnollistaa aikakauden kulttuuria ja sen vaikutusta nykyaikaan.

Merkittävien filosofien elämät ja opit / Diogenes Laertios

Kreikan filosofia, Kirja, Larsson, Hans ; Hollo, J. A., 1926, Vanhan ajan filosofia (ykl 11.1)

Platonin arvoitus, Kirja, Thesleff, Holger ; Riikonen, Pinja, 2011, Vanhan ajan filosofia (ykl 11.1)

Platon : filosofian keksiminen, Plato : the invention of philosophy, Kirja, Williams, Bernard ; Halonen, Ilpo, 2000, Filosofiset suuntauokset (udk 14), Vanhan ajan filosofia (ykl 11.1)

Platon, Kirja, Asmus, Valentin ; Oittinen, Vesa, 1978, Vanhan ajan filosofia (ykl 11.1)

Merkkimiehiä. 4, Platon. Madame de Stael. Louis Pasteur, Kirja, Hirn, Yrjö ; Krohn, Kaarle ; Heikel, Ivar A. ; Onerva, L. ; Tigerstedt, Robert, 1920, Elämäkerrat. Muistelmat (ykl 99.1)

Mitä Platon on minulle opettanut, Kirja, Pietarinen, Juhani, 2005, Filosofia. Psykologia (udk 1), Vanhan ajan filosofia (ykl 11.1)

Avoin yhteiskunta ja sen viholliset, Kirja, Popper, Karl R. ; Löppönen, Paavo, 1974

Psykologian historia : Kreikkalainen kausi, Kirja, Saariluoma, Pertti, 1985

Platonin hyvän elämän filosofia, Kirja, Pitkänen, Pirkko, 1996, Etiikka. Moraalifilosofia (ykl 17.1)

Mitä Aristoteles on minulle opettanut, Kirja, Ojanen, Eero, 2005, *Filosofia. Psykologia (udk 1), Vanhan ajan filosofia (ykl 11.1)*

Demokritos : "naurava filosofi", Democritus : Democritus and atomistic politics, Kirja, Cartledge, Paul ; Kuusela, Mervi ; Puolimatka, Tapio, 2000, *Filosofia. Psykologia (udk 1), Vanhan ajan filosofia (ykl 11.1)*

Platonin Valtio, Plato's Republic : a biography, Kirja, Blackburn, Simon ; Paukku, Kimmo, 2007, *Politiikan-tutkimus. Valtio-oppi (udk 32), Vanhan ajan filosofia (ykl 11.1)*

Aristoteleen runousoppi : opas aloittelijoille ja edistyneille : mitä runousoppi sisältää ja miten sitä on tulkit-tu sekä Aristoteleen käsitys onnistuneen runouden sisällöstä, muodosta, historiasta ja päämäärästä, Kirja, Heinonen, Timo ; Kivimäki, Arto ; Korhonen, Kalle ; Korhonen, Tua ; Reitala, Heta ; Aristoteles, 2012, *Yleinen estetiikka (ykl 17.5)*

Diogenes, Kirja, Heikkinen, Simo, 2011, *Filosofia. Psykologia (udk 1), Vanhan ajan filosofia (ykl 11.1)*

Ajattelemisen alku ja loppu : kreikkalaista eetosta etsimässä, Kirja, Varto, Juha, 2008, *Vanhan ajan filosofia (ykl 11.1)*

Antiikin filosofia ja aatemaailma, Kirja, Thesleff, Holger ; Sihvola, Juha, 1994, *Vanhan ajan filosofia (ykl 11.1)*

Filosofian historia. 1, Kirja, Salomaa, J. E., 1999, *Filosofia (ykl 11)*

Länsimaisen filosofian historia poliittisten ja sosiaalisten olosuhteiden yhteydessä varhaisimmista ajoista nykyaikaan asti. 1, Vanhan ajan filosofia, Katolinen filosofia, Kirja, Russell, Bertrand ; Hollo, J. A., 1948, *Filosofia (ykl 11)*

Omaisuus ja elämä - Heidegger ja Aristoteles kreikkalaisen ontologian rajalla, Kirja, Backman, Jussi, kir-joiittaja. ; Eurooppalaisen filosofian seura, 2005, *Filosofia (ykl 11)*

Etiikasta : Lacan ja Antigone, De l'éthique : a propos d'Antigone, Kirja, Lacoue-Labarthe, Philippe ; Jalkanen, Janna, 2001, *Etiikka. Moraali. Käytännöllinen filosofia. Elämäntaito (udk 17)*

Stoalaisuus : tiedon, tunteiden ja hyvän elämän filosofia, Kirja, Kaarakainen, Teija ; Kaukua, Jari ; Seneca, Lucius

Kohtalonusko ja kaitselmususkko : Elämän käsittämättömien vaiheiden..., Kirja, Tiililä, Osmo, 1939, *Yleinen uskontotiede (ykl 20)*

Skeptisismi : epäilyn ja etsimisen filosofia, Kirja, 2016, *Logiikka. Epistemologia. Tietoteoria. Logiikan me-todologia (udk 16) (Sisältää myös klassikkoteosten suomennoksia.)*

Tieteen tarina, The story of science, Kirja, Claybourne, Anna ; Larkum, Adam ; Wood, Steve ; Paarma, Su-sanna, 2012, *Matematiikka. Luonnontieteet (udk 5), Luonnontieteet (ykl 50)*

Tieteen kehdon ääressä, Kirja, Volkov, Henrik ; Bergman, V., 1974, *Vanhan ajan filosofia (ykl 11.1)*

Platon : elinkelvottomista ajatuksista, Kirja, Holvas, Jakke, 2003, *Filosofia. Psykologia (udk 1), Vanhan ajan filosofia (ykl 11.1)*

Etiikka ja hyvä elämä : symposiontekstejä, Kirja, Niemisalo, Niko ; Lamminpää, Suvi, 2006

Aristoteles : suurisieluisuudesta, Kirja, Holvas, Jakke ; Aristoteles, 1999, Filosofia (ykl 11)

Omaisuus ja elämä - Heidegger ja Aristoteles kreikkalaisen ontologian rajalla, Kirja, Backman, Jussi, kirjoittaja. ; Eurooppalaisen filosofian seura, 2005, Filosofia (ykl 11)

Kansantarinat

Nämä ovat aikalaiskirjallisuuden ja myöhemmän kaunokirjallisuuden väliltä, sillä ne usein perustuvat aikalaiskirjallisuuteen, ja siksi ne kannattaa erottaa omaksi ryhmäkseen.

Tarujen Hellas : vanhoja klassillisia satuja, Griechische Heldensagen, Kirja, Schwab, Gustav ; Laurell, Arnold ; Anttila, Werner, 1977, Kansansadut. Kansantarinat (ykl 81.2)

Antiikin taruja. 1, Aikojen alussa, Kirja, Kivimäki, Arto ; Pentti, Camilla, 2008, KANSANRUNOUS (ykl 81)

Antiikin taruja. 2, Sankarien aika, Kirja, Kivimäki, Arto ; Pentti, Camilla, 2010, KANSANRUNOUS (ykl 81)

Antiikin taruja. 3, Merenkulkijat, Kirja, Kivimäki, Arto ; Pentti, Camilla, 2014, Kansansadut. Kansantarinat (ykl 81.2)

Världens bästa myter och sagor i urval, Kirja, Ehnmark, Erland ; Swahn, Jan-Öjvind, 1983, Kansansadut. Kansantarinat (ykl 81.2)

Antiikin tarinoita. 1, Itämaat, Hellas, hellenismi; kreikkalais-roomalainen mytologia, Antikens historier, Kirja, Henrikson, Alf ; Westerlund, Maija, 1963, Antiikki (ykl 91.17)

Antiikin tarinoita. 1-2, Antikens historier, Kirja, Henrikson, Alf ; Westerlund, Maija, 1993, Antiikki (ykl 91.17)

Historialliset tai mytologiset romaanit

Kaunokirjallisuus, romaanit, näytelmät, sarjakuvat, elokuvat ja musiikki löytyvät samoilla hakusanoilla kuin tietokirjallisuuskin.

Turms, kuolematon : hänen mainen elämänsä noin 520-450 eKr. kymmenenä kirjana, Kirja, Waltari, Mika, 1995, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Ilium, Kirja, Simmons, Dan, 2003, Englanninkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.5)

Olympos, Kirja, Simmons, Dan, 2005, Englanninkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.5)

Akhilleen laulu, The song of Achilles, Kirja, Miller, Madeline ; Lahdensuu, Laura, 2013, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Spartan haukka, The falcon of Sparta, Suomi, Kirja, Iggulden, Conn, kirjoittaja. ; Rekiaro, Ilkka, kääntäjä., 2019, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Troijan laulu, The song of Troy, Kirja, McCullough, Colleen ; Sonck, Kaarina, 2000, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Nouda hänet Leontes, Kirja, Kauttu, Raija, 1973, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Julmat jumalat : Euripides Pellassa, Kirja, Vierros, Tuure, 1990, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Ongelmia Olympoksella, Gateway to the gods, Kirja, Applegate, Katherine ; Leikomaa, Marianna, 2003, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Elämäni Pythagoraana1, Mitt liv som Pythagoras, Kirja, Lång, Fredrik ; Kyrö, Marja, 2005, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Mitt liv som Pythagoras, Kirja, Lång, Fredrik, 2005, Ruotsinkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.31)

Penelopeia : Penelopen ja Odysseuksen myytti, The Penelopiad, Kirja, Atwood, Margaret ; Drews, Kristiina, 2005, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Paino : Atlaksen ja Herakleen myytti, Weight, Kirja, Winterson, Jeanette ; Pekkanen, Hilikka, 2006, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

The immortals, Kirja, Brodsky, Jordanna Max, kirjoittaja., 2016, Englanninkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.5)

Circe, Kirja, Miller, Madeline, kirjoittaja., 2018, Englanninkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.5)

Huonosti käyttäytyvät jumalat, Gods behaving badly, Kirja, Phillips, Marie ; Schuurman, Titia, 2009, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Polyfemoksen muodonmuutos, Polyfem förvandlad, Kirja, Kyrklund, Willy ; Polttila, Brita, 2012, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Jalokivisilmäinen tonnikala, Son de mar, Kirja, Vicent, Manuel ; Selander, Sari, 2001, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Tuliportit, Gates of fire, Kirja, Pressfield, Steven ; Nieminen, Heidi, 2003, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Aleksanteri suuri, Alexandre le Dieu, Kirja, Druon, Maurice ; Salonen, Marjatta, 1965, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Aleksanterin opettaja, The golden mean, Kirja, Lyon, Annabel ; Kankaanpää, Jaakko, 2011, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Roomaan, Caesariin ja Klepatraan liittyvät romaanit

Keisari. 1, Rooman portit, Emperor, Kirja, Iggulden, Conn, kirjoittaja. ; Rekiaro, Ilkka, 2004, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)(Caesar)

Keisari. 2, Kuninkaiden kuolema, The emperor, Kirja, Iggulden, Conn ; Rekiaro, Ilkka, 2012, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Keisari. 3, Miekkojen kenttä, The emperor, Kirja, Iggulden, Conn ; Rekiaro, Ilkka, 2006, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Keisari. 4, Sodan jumalat, The emperor, Kirja, Iggulden, Conn ; Rekiaro, Ilkka, 2008, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Caesar ja minä : kreikkalainen Aristoksenos kertoo Gaius Julius Caesarista ja itsestään, Kirja, Vierros, Tuure, 1997, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Diktaattori, Dictator, suomi, Kirja, Harris, Robert, kirjoittaja. ; Pääkkilä, Markku, kääntäjä., 2016, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)(Caesar)

Arpa on heitetty, Rubicon, Kirja, Saylor, Steven ; Saarikoski, Tuula, 2006, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)(Caesar)

Niilin seireeni, Kirja, Meretoja, Ilona, 1972, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)(Kleopatra)

Karthago, Kirja, Heikkilä, Jukka, 2011, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Näytelmät

Elektra : tutkimus veren historiasta : Aiskhyloksen, Sofokleen, Euripideen ja Senecan tragedioiden pohjalta, Kirja, Parkkinen, Seppo ; Aiskhylos ; Sofokles ; Euripides ; Seneca, Lucius Annaeus, nuor, Kirja kerrallaan 2008, udk 894.541, Suomenkieliset näytelmät (ykl 83.2)

Julius Caesar, Julius Caesar, Kirja, Shakespeare, William ; Sipari, Lauri ; Pennanen, Jotaarkka, 2006, Suomenkieliset näytelmät (ykl 83.2)

Runot

Oudeis : runoja, Kirja, Leikola, Anto, 2012, Suomenkieliset runot (ykl 82.2)

Sarjakuvat

Asterix-sarjakuvat kertovat Julius Caesarin ajasta, joten ne kuuluvat tähän ja seuraavaan tapahtumaan. Jos samoja sarjakuvia on useampi kappale, toinen voidaan panna esille aikuisten puolelle.

Anabasis. 1. osa, Kyyroksen sotaretki, Kirja, Hiltunen, Petri ; Ksenofon, 2011, Suomenkieliset sarjakuvat (ykl 85.32)(aikuiset)

Anabasis. 2. osa, Tuhanten miesten marssi, Kirja, Hiltunen, Petri ; Ksenofon, 2013, Sarjakuvat (udk 741.5), Suomenkieliset sarjakuvat (ykl 85.32)

Lysistrate, Lysistrata, Kirja, König, Ralf ; Aristofanes, 1992, Suomenkieliset sarjakuvat (ykl 85.32)

Sisyfos, Kirja, Nilsen, Anders ; Jauhiainen, Viljami, 2008, Sarjakuvat (udk 741.5), Suomenkieliset sarjakuvat (ykl 85.32)

Kuvataidekirjat

Näitä löytyy samoilla hakusanoilla, ja lisäksi katsomalla taidehyllyn kirjasarjat, joissa on usein aikakauteen tai kulttuuriin sopiva osa.

Kreikka, Kirja, Devambez, Pierre ; Held, Eva, 1962, Esihistoriallisen ja vanhan ajan piirustus- ja maalaustaide (ykl 74.911)

Archaic Greek Art 620-480 BC, Kirja, Charbonneaux, J. ; Villard, Martin R., 1971, Esihistoriallinen ja vanhan ajan taide (ykl 70.911)

Classical Greek Art 480-330 BC, Kirja, Charbonneaux, J. ; Villard, Martin R., 1972, Esihistoriallinen ja vanhan ajan taide (ykl 70.911)

Greek architecture, Kirja, Lawrence, A. W. ; Tomlinson, R. A., 1996, Esihistoriallinen ja vanhan ajan arkkitehtuuri (ykl 72.911)

Griechische Malerei, Kirja, Robertson, Martin ; Haynes, Sybille, 1959, *Esihistoriallisen ja vanhan ajan piirustus- ja maalaustaide* (ykl 74.911)

Antiikin taide, Kirja, Okkonen, Onni, 1936, *Esihistoriallinen ja vanhan ajan taide* (ykl 70.911)

Taidekirjasarjojen osia

Maailmantaiteen kirjasto. Kreikan ja Rooman taide, Historia universal del arte, Kirja, Milicua, José ; Barral i Altet, Joan Xavier ; Reenpää, Sulamit, 1996, *Yleinen taidehistoria* (ykl 70.9)

Taiteen maailmanhistoria. 3, Kreikkalainen ja etruskilainen maalaustaide, Kirja, Spiteris, Tony, 1970, *Taide. Taidehistoria* (ykl 70)

Elokuvat

Muinainen Kreikka, Ancient Greece, Dia, 1990, *Kreikka* (ykl 91.172)

Maailmanvaltojen synty : menestyksen perusta. 3, Kreikka, Engineering an empire, DVD, Poole, Ted, ohj. ; Poole, Ted, käsik., 2007, *Maailmanhistoria. Euroopan historia* (ykl 91)

Troija : Myyttien ja mysteerien kaupunki, DVD, 2004, *Maailmanhistoria. Euroopan historia* (ykl 91)

Aleksanteri, Alexander, DVD, Stone, Oliver, ohj. ; Stone, Oliver, käsik. ; Kyle, Christopher, käsik. ; Kalogridis, Laeta, käsik. ; Prieto, Rodrigo, kuv. ; Vangelis, säv. ; Farrell, Colin, näytt. ; Jolie, Angelina, näytt. ; Dawson, Rosario, näytt. ; Leto, Jared, näytt. ; Hopkins, Anthony, näytt. ; Kilmer, Val, esitt., 2005, *Suomenkielinen kertomakirjallisuus* (ykl 84.2)

The Odyssey, The Odyssey 150158, DVD, Kontšalovski, Andrei, ohj. ; Homeros ; Kontšalovski, Andrei, käsik. ; Solimine, Christopher, käsik. ; Kozlov, Sergei, kuv. ; Artemjev, Eduard, säv. ; Assante, Armand, näytt. ; Scacchi, Greta, näytt. ; Roberts, Eric, näytt. ; Rossellini, Isabella, näytt., 2010, *Suomenkielinen kertomakirjallisuus* (ykl 84.2)

Musiikki

Secular music of Greek antiquity, CD, Tabouris, Petros, 1990, *Vanhimpien kulttuurien musiikki. Antiikin ajan musiikki* (ykl 78.911)

Sacred music of Greek antiquity, CD, Tabouris, Petros, 1990, *Vanhimpien kulttuurien musiikki. Antiikin ajan musiikki* (ykl 78.911)

Palestiina / Israel, Foinikia, Assyria, Babylonia ja Egypti

Israelin ja Palestiinan historialla on hyllypaikka **98.114**. Hakusanoilla ”**muinainen JA Israel**” ja ”**muinainen JA Palestiina**” löytyi tällä kertaa vain Raamattua käsittelevä ja siellä mainittu *Sukupuoli Raamatun maailmassa* sekä muutenkin mukana oleva kirjasarjan osa *Muinaiset imperiumit 3000 eKr. – 70 jKr.*

Atlas of the Jewish World, Kirja, De Lange, Nicholas, 1985, *Israel. Palestiina* (ykl 98.114)

A History of Israel : From the Beginnings to the Bar Kochba Revolt., Kirja, Soggin, J. Alberto ; Bowden, John, 1984, *Israel. Palestiina* (ykl 98.114)

Foinikialaiset : Antiikin purppurakansa, Kirja, Herm, Gerhard, 1974, *Vanha aika* (ykl 91.1)

Juutalaisuus

Tämä aikakausi oli tärkeä juutalaisen uskonnon kehitykselle, joten se on aikakauden ilmiö, joka vaikuttaa yhä. Hyllypaikat ovat **29.6 Juutalaisuus** ja **20 Yleinen uskontotiede** ja hakusana **juutalaisuus**. Kuten muis-

takin uskonnoista, olen valinnut kirjoja, jotka kertovat uskonnon historiasta tai kirjallisuudesta tai sellaisia, jotka kuvaavat uskontoa tarpeeksi tiiviisti ja objektiivisesti. Objektiivisuus ei tarkoita, että kirja ei saisi olla tunnustuksellinen, vaan sitä, että sen pitäisi olla tiedottava ulkopuoliselle ja selvittää, miten uskonto eroaa muista. Nämä oli tarkoitus esittää omana ryhmänä, se auttaa myös näkemään, miten kirjat liittyvät tapah- tumaan ja aikakauteen.

Juutalaisuus, Kirja, Lindqvist, Pekka, 2011

Juutalaisuus, A journey through life in Judaism, Kirja, West, Jane A. C. ; Rosenberg, Laurie ; Eriksson, Pia, 2013, Juutalaisten uskonto ja sen mytologia (ykl 29.6)

Juutalaiset juhlapäivät, The book of Jewish holidays, Kirja, Kozodoy, Ruth ; Hasenson, Janina, 2001, Juutalaisten uskonto ja sen mytologia (ykl 29.6)

Ikkuna juutalaisuuteen : historia, usko, kulttuuri, Kirja, Turtiainen, Jouni, 2003, Juutalaisten uskonto ja sen mytologia (ykl 29.6)

Juutalainen kulttuuri, Kirja, Harviainen, Tapani ; Illman, Karl-Johan ; Itkonen-Kaila, Marja ; Kaila, Sakari ; Ahokas, Pirjo, 1998, Juutalaisten uskonto ja sen mytologia (ykl 29.6)

Rakkaudesta Israelin pyhään, Kirja, Kröger, Harri, 2010, Juutalaisten uskonto ja sen mytologia (ykl 29.6)

Mitä symbolit kertovat : taidetta pintaa syvemältä, Kirja, Väisänen, Liisa ; Peretto, Marco, 2015, Juutalaisuus (udk 26), Kirkolliset esineet ja symbolit (ykl 25.26)

Laula shalom, shalom : heprealaisia ja messiaanisia raamattulauluja, matkalauluja, Nuotti, 1986, Juutalainen musiikki (ykl 78.374)

The music of Israel : from the biblical era to modern times, Kirja, Gradenwitz, Peter, 1996

Vanha Testamentti

Vanhan Testamentin kirjat kirjoitettiin tänä aikana, juutalaisuus kehittyi tänä aikana, ja Vanhaa testamenttia käsittelevät kirjat kertovat tämän ajan juutalaisesta kirjallisuudesta. Tähän olen pyrkinyt valitsemaan Raamattua ja Vanhaa Testamenttia tieteellisesti, historiallisesti tai kirjallisuutena käsitteleviä kirjoja. Hakusana on aihe: **Raamattu**, ja hyllypaikat **22 Raamattu**, **22.1 Vanha Testamentti** ja **22.3 Raamatun henkilöt**. Kirjoja löytyi tietenkin paljon, ja tietokonehauilla ja osin hyllyhauilla hain samalla tähän ja seuraavaan tapah- tumaan. Raamatun tietosanakirjan osia oli niin paljon eivätkä ne kaikki olleet Oulun pääkirjastossa, joten en luetellut tähän. Näiden olisi paras olla omana ryhmänä ja juutalaisuutta koskevan kirjallisuuden vieressä tai joukossa.

Raamatun atlas, The Lion atlas of Bible history, Kirja, Lawrence, Paul ; Luoma, Sini, 2010

Raamattu ja länsimainen kulttuuri : STKS:n symposiumissa marraskuussa 2002 pidetyt esitelmät, Kirja, Larjo, Lassi ; Helander, Eila, 2003

Juhlien juhlat : havaintoja Raamatusta ja kalenterista, Kirja, Jääskeläinen, Jouko, 2010, Raamattu. Raamatuntutkimus (ykl 22)

Paimentolaisten uskonnosta kirkkolaitokseksi, Kirja, Sollamo, Raija, 1991, Raamattu. Raamatuntutkimus (ykl 22)

Valittu vainottu kansa, Kirja, Ingman, Ulla ; Ahola, Sari, 2009, Raamattu. Raamatuntutkimus (ykl 22)

Lukion uskonto. Riitit, myytit ja Raamattu, Kirja, Dunderberg, Ismo, 1997

Raamatun maailma, Kirja, Avi-Yonah, Michael ; Kraeling, Emil G. ; Saarisalo, Aapeli, 1962, Raamatuntutkimus (ykl 22)

Raamatun ihmisten maailma, Kirja, GOWER, RALPH ; Träff, Risto K., 1990, Raamatuntutkimus (ykl 22)

Biblia : se on koko Pyhä Raamattu esipuhetten, lukuin sisällyksen, yhtäpitäväisten Raamatunpaikkain osoituksen ja lisättyin rekisterein kanssa, Raamattu, suomi., Kirja, 2002, Raamattu. Raamatuntutkimus (ykl 22)

Kuinka lukea Raamattua kirjallisuutena, How to read the Bible as literature, Kirja, Ryken, Leland, 2001, Raamatuntutkimus (ykl 22)

Utopia and dystopia in prophetic literature, Kirja, Ben Zvi, Ehud, 2006, Raamatuntutkimus (ykl 22)

Sisälle Septuagintaan, Kirja, Aejmelaeus, Anneli, kirjoittaja, ; Kujanpää, Katja, kirjoittaja, ; Tucker, Miika, kirjoittaja, ; Suomen eksegeettinen seura, 2018, Vanha testamentti (ykl 22.1)

Leijonahunaja : Simsonin myytti, Devaš arayyot - sippur Šimšon, Kirja, Grossman, David ; Lampola, Kristiina, 2006, Kristinuskko. Teologia (ykl 20.2)

Urhea Judit, viisas Sirak : johdatus Vanhan testamentin apokryfikirjoihin, Kirja, Kiilunen, Jarmo ; Huhtala, Aarre, 2008, Vanha testamentti (ykl 22.1)

Aabraham ja Saara : Raamatun ja historiantutkimuksen kertomaa Israelin kantavanhemmista, Kirja, Jurvakainen, Veikko, 2011, Raamatun henkilöt (ykl 22.3)

Kuningasajalta : kirjoituksia Salomosta ja rautakauden piirtokirjoituksista, Kirja, Särkiö, Pekka, 2006, Vanha testamentti (ykl 22.1)

Raamatun ajan keittokirja, Kirja, Jurvelin, Pirkko, 2009, Ruoka- ja ravintoaineet. Ruoanvalmistus. Ruokalajit. Ateriat. Tarjoilu (udk 641/642)

Arkielämä Raamatun aikaan : Juudan kylistä roomalaisiin kaupunkiin, Kirja, Pesonen, Anni ; Valkama, Kirsi, 2010, Aasian kansojen kansatiede (ykl 49.51)

Raamatuntutkimuksen uudet tuulet, Kirja, Hakola, Raimo ; Merenlahti, Petri, 1997, Raamatuntutkimus (ykl 22)

Raamatun myytit ja totuudet, Kirja, Christensen, Else, kirjoittaja. ; Bojesen, Bjørn, kirjoittaja. ; Danielsen, Hanne-Luise, päätoimittaja. ; Alkunen, Sirpa, toimittaja, 2019, Yleinen kulttuurihistoria (ykl 90.2)

Sukupuoli Raamatun maailmassa, Kirja, Asikainen, Susanna, kirjoittaja, ; Uusimäki, Elisa, kirjoittaja, ; Suomen eksegeettinen seura, 2019, Gender-tutkimukset (udk 305), Naisen ja miehen asema yhteiskunnassa (ykl 32.3)

Geologiaan liittyvät raamatuntutkimuskirjat vaikuttavat asiaankuuluvilta, mutta niitä on niin monta, ettei taas kaikkia välttämättä tarvitse panna esille yhtä aikaa.

Kristinuskon ja juutalaisuuden juuret : arkeologian näkökulmia, Kirja, Hakola, Raimo ; Pakkala, Juha, 2008, Raamatuntutkimus (ykl 22)

Raamatun pyhät paikat : kuvitettu käsikirja, Kirja, Gonen, Rivka, 1992, Raamatuntutkimus (ykl 22)

Raamattu ja todellisuus : havaintoaineistoa Raamatun maailman ymmärtämiseen, Kirja, Hyske, Kaarlo, 1941, Raamatuntutkimus (ykl 22)

Ihmeellinen Pyhä maa : [geologia avaa Raamattua], Kirja, Louhivuori, Mikko ; Järvinen, Matti, 2014, Raamatuntutkimus (ykl 22)

Kivet puhuvat : lapionpistoja Pyhän maan kaivauksilla, Kirja, Junkkaala, Eero, 1996, Raamatuntutkimus (ykl 22)

Näissä on historiaan liittyvää asiaa, mutta tunnustuksellista osaa voi olla paljon. Jälkimmäinen käsittelee käännosten aiheuttamia tulkintavirheitä.

Johdatus Raamatun syntyhistoriaan. Osa 2, Kirja, Ahvio, Juha, kirjoittaja., 2018

Taistelu Raamatusta : hätähuuto puhtaan Sanan puolesta, Kirja, Päivänsalo, Martti, 2014, Raamattu. Raamatuntutkimus (ykl 22)

Historiallisia tai uskonnollisia romaaneja

Assurinkehrä, Kirja, Eirola, Lauri, 2015, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Kambyseen kirja, Kirja, Arnkil, Tom Erik, 2011, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Belsazarin pidot ja muita Raamattuun perustuvia novelleja, Kirja, Nummelin, Juri, toimittaja., 2018

Babylonin nousu, Babylon rising, Kirja, LaHaye, Tim ; Dinallo, Greg ; Kallinen, Eeva, 2005, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Araratin salaisuus, The secret of Ararat, Kirja, LaHaye, Tim ; Phillips, Bob ; Kallinen, Eeva, 2005, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Miriam Hilikian tytär, Kirja, Kuoppala, Helvi, 1983, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Ikuinen liekki : Jobin kirjaan perustuva romaani, The undying fire, Kirja, Wells, H. G. ; Hirvikorpi, Susanna, 1999, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Iran

Hakusanat olivat ”**muinainen JA Persia**” ja ”**muinainen JA Iran**”, **Zarathustra** ja **zarathustralaisuus**. Zarathustralaisuudesta kertoivat vain useista eri uskonnoista kertovat kirjat. Olen otsikoinut tämän erikseen, koska kysymyksessä on erillisen kulttuurin ja uskonnon alue, mutta yhdestä kirjasta ei tule ryhmää, ja tämä sopii edelliseen lähi-itäryhmään siksikin, että zarathustralaisuus vaikutti juutalaisuuteen ja kristinuskoon.

Persian muinaisuus ja kulttuuri, Kirja, Salonen, Armas, 1967, Etu-Aasia (ykl 98.11)

Intia

Samat (muinaisesta) Intiasta kertovat kirjat sopivat kaikkiin vanhan ajan tapahtumiin. Hakusanat olivat ”**muinainen JA Intia**” ja hyllypaikka **98.13 Etelä-Aasia**.

Intia, Kirja, Tammita-Delgoda, SinhaRaja ; Toppi, Anne ; Kankaansivu, Kirsi, 2015, Intia (ykl 98.132)

Matkaopas historiaan : Intia, Kirja, Tammita-Delgoda, SinhaRaja ; Toppi, Anne ; Hoste, John, 1996, Intia (ykl 98.132)

Intian kulttuuri, Kirja, Parpola, Asko ; Hämeen-Anttila, Jaakko, 2005, Intia (ykl 98.132)

Hindulaisuus

Myös hindulaisuus syntyi ja kehittyi tänä aikana, ja taas valitsin historiasta, kirjallisuudesta ja koko uskonosta tiiviisti kertovia. Hakusana on **hindulaisuus** ja hyllypaikat **29.52 Intian uskonnot ja mytologiat** ja **11.9 Itämainen filosofia**. Nämä olisivat hyvä olla omana ryhmänä ja edellisten Intiaan liittyvien vieressä.

Intian uskonnot : elämäkatsomus ja yhteiskunta, Kirja, Grönblom, Rolf ; Itkonen, Mirja, 2001, Intian uskonnot ja mytologiat (ykl 29.52)

Hindulaisuus, A journey through life in Hinduism, Kirja, West, Jane A. C. ; Lakhani, Jay ; Lakhani, Seeta ; Eriksson, Pia, 2013, Intian uskonnot ja mytologiat (ykl 29.52)

Hindulaisuus, The elements of Hinduism, Kirja, Cross, Stephen ; Saarikoski, Tuula, 1996, Intian uskonnot ja mytologiat (ykl 29.52)

Hindulaisuus vasta-alkaville ja edistyneille, Introducing hinduism, Kirja, Lal, Vinay ; Van Loon, Borin ; Apignanesi, Richard ; Hämeen-Anttila, Virpi, 2006, Intian uskonnot ja mytologiat (ykl 29.52)

Radhakrishnan, Kirja, Wolff, Otto ; Kirjavainen, Heikki, 1965, Intian uskonnot ja mytologiat (ykl 29.52)

Mihin uskovat hindut, What do hindus believe?, Kirja, Dwyer, Rachel ; Jänisniemi, Olga ; Jänisniemi, Laura, 2009, Intian uskonnot ja mytologiat (ykl 29.52)

Ikuinen elämäntapa : tutkimusmatka hindulaisuuden alkulähteille, Kirja, Kassila, Taavi ; Lausti, Aleks, 2014, Intian uskonnot ja mytologiat (ykl 29.52)

Hindu festivals through the year, Kirja, Ganeri, Anita, 2007, Intian uskonnot ja mytologiat (ykl 29.52)

The yoga tradition : its history, literature, philosophy and practice, Kirja, Feuerstein, Georg, 2001

Guruja, joogea ja filosofeja : Intian filosofiaa, Kirja, Tamminen, Tapio, 2008, Itämainen filosofia (ykl 11.9)

Buddhalaisuus

Myös buddhalaisuus syntyi, kehittyi ja levisi tänä ajanjaksona. Buddhalaisuudesta oli paljon kirjoja, mutta vain pieni osa oli tiiviitä ja informatiivisia. Hakusana on **buddhalaisuus** ja hyllypaikka **29.53 Buddhalaisuus ja sen mytologia**. Buddhalaisuus syntyi Intiassa, mutta sai kannatusta muualla, etenkin Kiinassa, joten olisi parasta, jos nämä olisivat jotenkin Intian ja Kiinan kirjojen välissä, mutta jos se ei onnistu, niin jommasakummassa ja ehkä mieluummin Intiassa siksi, että tapahtuma käsittelee historiaa ja buddhalaisuuden alkuperä eli historian alku on Intiassa.

Buddhalaisuus, A journey through life in Buddhism, Kirja, West, Jane A. C. ; Eriksson, Pia, 2013, Buddhalaisuus ja sen mytologia (ykl 29.53)

Mihin uskovat buddhalaiset, What do buddhists believe?, Kirja, Morris, Tony ; Kakko, Leenastiina, 2008, Buddhalaisuus ja sen mytologia (ykl 29.53)

Buddhan elämä, Kirja, Saddhatissa, H. ; Sairanen, Liisa ; Sairanen, Pekka, 1979, Buddhalaisuus ja sen mytologia (ykl 29.53)

Buddha : elämä ja teot, The Buddha : a short biography, Kirja, Strong, John S. ; Hämeen-Anttila, Virpi, 2002, Buddhalaisuus ja sen mytologia (ykl 29.53)

Pieni buddhalainen sanasto, Kirja, Biokustannuksen toimitusryhmä, 2007

Buddhalainen sanasto ja symboliikka, Kirja, Gothóni, René, 1990, Itämaiset uskonnot ja mytologiat (ykl 29.5)

Buddhalaisuuden historia, A concise history of Buddhism, Kirja, Skilton, Andrew ; Laaksonen, A. ; Länsimaisen buddhalaisen veljeskunnan ystävät, 2003

The Buddha's core teachings : English-Thai edition, Kirja, Chanchamnong, Suwat, 2003, Buddhalaisuus ja sen mytologia (ykl 29.53)

Neljä jaloa totuutta, Kirja, Lobsang Gyatso, 2013, Buddhalaisuus ja sen mytologia (ykl 29.53)

Buddhan jäljillä : Buddhalaista filosofiaa, luostarielämää ja pyhiä tekstejä, Kirja, Teivonen, Marja-Leena, 1978, Buddhalaisuus ja sen mytologia (ykl 29.53)

Udana : buddhalaisia innoituksen säkeitä, Kirja, Laaksonen, A. ; Länsimaisen buddhalaisen veljeskunnan ystävät, 2004, Buddhalaisuus ja sen mytologia (ykl 29.53)

Buddhan opetuksia, Kirja, Buddha ; Kornfield, Jack ; Fronsdal, Gil ; Saarikoski, Tuula, 2002, Buddhalaisuus ja sen mytologia (ykl 29.53)

1001 buddhalaisen viisauden helmeä : totuuden, rauhan ja valaistumisen oivalluksia, 1001 pearls of Buddhist wisdom, Kirja, Träff, Risto K. ; Fargher, Zoë ; Buddhist Society, 2007, Buddhalaisuus ja sen mytologia (ykl 29.53)

Buddhalainen tapa elää, Kirja, Humphreys, Christmas ; Karttunen, Klaus, 1976, Buddhalaisuus ja sen mytologia (ykl 29.53)

Opas Buddhan polulle, A guide to the Buddhist path, Kirja, Sangharakshita ; Sarvmitra, dharmachari, 2000, Buddhalaisuus ja sen mytologia (ykl 29.53)

Buddhalaista viisautta, Kirja, Dorjee, Pema, Geshe, kirjoittaja., 2018, Buddhalaisuus ja sen mytologia (ykl 29.53)

Hardcore zen, hardcore zen : punk rock, monster movies & the truth about reality, Kirja, Warner, Brad ; Lahdensuu, Laura, 2006, Buddhalaisuus ja sen mytologia (ykl 29.53)

Idän uskonnot ja filosofia yleensä

Looginen paikka näillekin olisi jotenkin Intian ja Kiinan välissä, mutta silti nämä ja buddhalaisuus omina ryhminään. Muuten ne voivat olla Intian tai Kiinan lähellä sen mukaan, miten mahtuvat, tai Intian ryhmässä siksi, että siellä on muuten vähemmän kirjoja.

Idän uskonnot : hindulaisuus, buddhalaisuus, kungfutselaisuus, taolaisuus, shintolaisuus, Eastern wisdom, Kirja, Littleton, C. Scott ; Virrankoski, Hannes, 1997, Itämaiset uskonnot ja mytologiat (ykl 29.5)

Itämaiden mytologia, Kirja, Whittaker, Clio ; Sallamo, Anuirmeli, 1990, Itämaiset uskonnot ja mytologiat (ykl 29.5)

Itämaista viisautta : idän filosofiat ja rituaalit, Eastern wisdom, Kirja, Jordan, Michael ; Eskelinen, Heikki, 2000, Itämaiset uskonnot ja mytologiat (ykl 29.5)

Kiina

Moni kirja sopii kaikkiin kolmeen vanhan ajan tapahtumaan. Hakusanat olivat ”**muinainen JA Kiina**” ja hyllypaikka **98.18 Keski- ja Itä-Aasia**.

Lyhyt johdatus Kiinan historiaan, Kirja, Paltemaa, Lauri, kirjoittaja., 2018, Kiina (ykl 98.183)

Kiinan kulttuuri, Kirja, Huotari, Tauno-Olavi ; Seppälä, Pertti, 1990, Kiina (ykl 98.183)

China : Its History and Culture, Kirja, Morton, W. Scott, 1985, Kiina (ykl 98.183)

Maani ja kansani, My Country and my People, Kirja, Lin Jutang ; Anttila, Werner, 1942, Kiina (ykl 98.183)

Chinese clothing, Kirja, Hua, Mei, 2011, Muoti ja muodin historia (ykl 90.21)

100% silk : kiinalaisen silkin tarina = kinesiska sidenets historia = the story of Chinese silk, Kirja, Savelainen, Hannele ; Talasmaa, Päivi ; EMMA - Espoon modernin taiteen museo, 2010, Yhteisöt. Järjestöt. Säätiöt. Tutkimuslaitokset. Kokoukset. Näyttelyt & maan lisäluku & yhteisön nimi (udk 061)

Historialliset kulttuurit. Kiina, Antica Cina : civilta cinese dalle origini alla dinastia Tang, Kirja, Scarpari, Maurizio ; Salminen, Raimo, 2008, Maailmanhistoria. Euroopan historia (ykl 91)

Lisäksi Kiinan muuri ja terrakotta-armeija rakennettiin Qin-dynastian aikana 221 – 206 eKr, joten ne kuuluvat tähän tapahtumaan.

Terrakotta-armeija : Kiinan ensimmäinen keisari ja kansakunnan synty, The terracotta army : China's first emperor and the birth of nation, Kirja, Man, John ; Ketola, Veli-Pekka, 2009, Kiina (ykl 98.183)

The Great Wall, Kirja, 1982, Kiina (ykl 98.183)

Sen jälkeen nousi valtaan Han-dynastia, joten tämäkin on uutta Kiinasta.

Jadeprinsessa : elämä ja kuolema Han-keisarien Kiinassa, Kirja, Huotari, Tauno-Olavi ; Saloniemi, Marjo-Riitta ; Museokeskus Vapriikki, 2007, Yhteisöt. Järjestöt. Säätiöt. Tutkimuslaitokset. Kokoukset. Näyttelyt & maan lisäluku & yhteisön nimi (udk 061)

Kuvataidekirjat

Terrakotta-armeija ja Kiinan keisarien aarteet, Kirja, Michaelson, Carol ; Planting, Anu ; Museokeskus Vapriikki, 2013, Yhteisöt. Järjestöt. Säätiöt. Tutkimuslaitokset. Kokoukset. Näyttelyt & maan lisäluku & yhteisön nimi (udk 061)

Chinese architecture, Kirja, Cai, Yanxin, 2011, Aasia (ykl 72.981)

Taolaisuus

Taolaisuus muotoutui tänä aikana. Hakusana on **taolaisuus** ja hyllypaikka **29.51 Itä-Aasian uskonnot ja filosofiat**.

Johdatus taolaisuuteen, Introducing Daoism, Kirja, Kohn, Livia ; Suuntamaa, Teemu, 2014, Itä-Aasian uskonnot ja mytologiat (ykl 29.51)

Kultakukan salaisuus : kiinalainen ikuisen elämän kirja, Das Geheimnis der goldenen Blüte, Kirja, Wilhelm, Richard ; Kemilä, Telmi ; Jung, C. G., 1980, Itä-Aasian uskonnot ja mytologiat (ykl 29.51)

Nèiguān : sisäinen katselu taolaisessa perinteessä, Kirja, Ikivesi, Mikael, kirjoittaja, 2017, Itä-Aasian uskonnot ja mytologiat (ykl 29.51)

Taolaisuus, The elements of Taoism, Kirja, Palmer, Martin ; Saarikoski, Tuula, 1998, Itä-Aasian uskonnot ja mytologiat (ykl 29.51)

Fysiikka ja Tao : Tutkimus nykyajan fysiikan ja itämaisen mystiikan yhteneväisyyksistä, Kirja, Capra, Fritjof ; Kilpi, Mikko, 1983, Yleinen ja teoreettinen fysiikka (ykl 53.1)

Kungfutselaisuus

Kungfutselaisuus nousi arvoonsa tänä aikana, ja se näyttää löytyvän helpommin paikalta **11.9 Itämainen filosofia**, ja hakusanalla **kungfutselaisuus**.

Kiinan viisauden sydän : mitä Konfutse nyt sanoisi? Yu Dan "Lun yu" xin de, Kirja, Yu, Dan ; Sallamo-Lavi, Anuirmeli, 2009, Itämainen filosofia (ykl 11.9)

Confucianism in China, Kooste, Waring, Rob, 2009

Musiikki

Nämä voi sijoittaa uskonnon tai maan (Kiina) mukaan.

Buddhist Drums, Bells and Chants, Äänilevy, 1970, Buddhalainen, hindulainen ja shintolainen musiikki (ykl 78.376)

Chinese Buddhist Music, Äänilevy, 1980, Buddhalainen, hindulainen ja shintolainen musiikki (ykl 78.376)

Chinese Taoist Music, Äänilevy, 1980, Muiden uskontokuntien liturginen musiikki (ykl 78.379)

Muut kansat ja kaikki kansat

Antiquitas borea : antiikin kulttuurin pohjoinen ulottuvuus, Kirja, Pölönen, Janne ; Jarva, Eero, 2002, Suomen historia (ykl 92)

Keltit, Exploring the world of the celts, Kirja, James, Simon ; Kontro, Tarja, 2005, Vanha aika (ykl 91.1)

Maailmanhistorian käännekohtia. 1, Muinaiset imperiumit 3000 eKr.-70 jKr, Milestones of history, Kirja, Brandon, S. G. F. ; Zetterberg, Seppo, 1980, Historiantutkimus. Yleinen kulttuurihistoria. Yleinen sotahistoria. Yleinen arkeologia (ykl 90)

Suuri maailmanhistoria 1. 1, Kirja, Michaelis, Herbert ; Pirinen, Kauko, 1967

Ihmiskunnan värikkäät vaiheet. 1, Muinaiskulttuurit, Kirja, Kaila, Kai, 1971, Historiantutkimus. Yleinen kulttuurihistoria. Yleinen sotahistoria. Yleinen arkeologia (ykl 90)

Yleisen kirjallisuuden historia 1 : Itämaat, antiikin kansat, varhaiskristillinen kirjallisuus. 1, Kirja, Railo, Eino, 1933, Yleinen kirjallisuudenhistoria (ykl 86.1)

Maailman kirjallisuus. 1, Antiikki. Itämaat, Kirja, Koskimies, Rafael, 1963, Yleinen kirjallisuudenhistoria (ykl 86.1)

Kuvataidekirjat

Architecture of the ancient civilizations in colour, Baukunst der alten Hochkulturen, Kirja, Cichy, Bodo ; Bakker, A. K., 1966, Esihistoriallinen ja vanhan ajan arkkitehtuuri (ykl 72.911)

Maailmanuskonnot yleensä

Aikakaudella syntyivät nykyisistä suurista maailmanuskonnoista juutalaisuus, hindulaisuus, buddhalaisuus, taolaisuus ja kungfutselaisuus, ja vain kristinusko, islam ja sikhiläisyys syntyivät myöhemmin. Siksi maailmanuskonnoista yleensä kertovat kirjat kuuluvat tähän tapahtumaan. Niitä löytyi paljon, eikä kaikkia kannata panna esille yhtä aikaa, mutta lisätä, jos jokin lainataan. Niitä kannattaa panna esille yksi tai kaksi sekä aikuisten että nuorten osastolle. Paljouden takia en maininnut varastossa olevia.

Uskonnot maailmassa, Kirja, Hyry, Katja ; Pentikäinen, Juha ; Alho, Olli, 2004, Yleinen uskontotiede (ykl 20)

Uskonnon matkakirja. Uskonnot tänään, Kirja, Arola, Pauliina, 2003

Maailman uskonnot : perustietoa uskonnoista selkosuomeksi, Kirja, Rajala, Pertti, 2015, Yleinen uskontotiede (ykl 20)

Maailman uskonnot : elävän uskon perusteet, The world's religions, Kirja, Clarke, Peter B., 1994, Yleinen uskontotiede (ykl 20)

Maailman suuret uskonnot, World religions, Kirja, Keene, Michael ; Turtia, Kaarina, 2004, Yleinen uskontotiede (ykl 20)

Maailmanuskonnot, Kirja, Suoniemi, Karoliina, kirjoittaja., 2015, Uskonto. Teologia (udk 2), Yleinen uskontotiede (ykl 20)

Maailmanuskontojen arkki, Kirja, Ketola, Kimmo, 2008, Uskonto. Teologia (udk 2)

Uusi arkki. 4, Maailmanuskonnot, Kirja, Ikkala, Jussi ; Ketola, Kimmo ; Kääriäinen, Kimmo ; Sakaranaho, Tuula ; Sama'neh, Meri-Satu, 2012, Uskonto. Teologia (udk 2)

Uskontojen maailma, The world's religions, Kirja, Smart, Ninian ; Hekanaho, Pia Livia, 2005, Yleinen uskontotiede (ykl 20)

Theo : lukion uskonto : maailmanuskonnot, Kirja, Utriainen, Terhi, 2003

Portti : lukion uskonto. 4 kurssi, Kirja, Airaksinen, Tiina ; Honkaheimo, Marja ; Mikkola, Kati, 2011, Uskonto. Teologia (udk 2)

Valo : lukion uskonto. 1 kurssi, Kirja, Airaksinen, Tiina, kirjoittaja. ; Mikkola, Kati, kirjoittaja., 2015

Nykymaailman uskonnot : alkuperä, historia, usko, maailmankuva, Weltreligionen, Kirja, Terhart, Franjo ; Schulze, Janina ; Nieminen, Aatos ; Hiltunen, Eetu, 2007, Yleinen uskontotiede (ykl 20)

Maailmanuskontojen nousu, Kirja, Vicedom, G. F. ; Hurskainen, Aaro ; Peltola, Matti, 1967, Yleinen uskontotiede (ykl 20)

Viini ja uskonnot, Kirja, Bengtsson, Niklas, 1998, Yleinen uskontotiede (ykl 20)

Maailman pyhät seudut : taivaan ja maan kohtaamispaikat, Kirja, Harpur, James ; Kankaanpää, Jaakko, 1995, Yleinen uskontotiede (ykl 20)

Uskontojen risteyksissä : Välimeren alueen uskontojen juurilla, Kirja, Hämeen-Anttila, Jaakko, 2001, Yleinen uskontotiede (ykl 20)

Helvetin historia : pohjalta pohjalle Homeroksesta Manaajaan, Kirja, Kuula, Kari, 2006, Eskatologia (ykl 23.6)

Elokuvat

Maailman uskonnot : Religions of the world. 1, Juutalaisuus = Judaism, DVD, Kingsley, Ben, esitt., 2004, Yleinen uskontotiede (ykl 20)

Lasten ja nuorten osasto

Aikalaiskirjallisuus lastenversioineen

Tähän tapahtumaan on paljonkin Aisopoksen satuja aikalaiskirjallisuudeksi, mutta koska luettelin aikalaiskirjallisuuden omana ryhmänään, en luettele tähän uudelleen. Ne kannattaa kuitenkin panna näkyvästi ja erilleen esille, ja mielellään niin monta kun löytyy. Monissa kirjastoissa on myös äänikirjoja. Lisäksi lasten versiot Homeroksen eepoksista ja Raamatun kirjoista ovat melkein aikalaiskirjallisuutta, ja näyttäisi hyvältä esitellä ne erillään aikalaiskirjallisuutena, ja siinä myös omina ryhminään. Raamatun versioita oli taas paljon, ja karsiminen jää taas toteuttajalle. Ne löytyvät hakusanalla *lasten Raamattu* ja lasten ja nuorten uskontohyllystä. Kaksi ensimmäistä Vanhaa Testamenttia käsittelevää ovat etusijalla, ja muista kannattaa valita kirjoja eri-ikäisille.

Odyssia lapsille, Odyssia (lastenversio), Kirja, Kivimäki, Arto ; Launis, Mika ; Homeros, 2005, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Ilias lapsille, Kirja, Kivimäki, Arto ; Launis, Mika ; Homeros, 2017, Kansaneepokset (ykl 81.4)

Tarujen Hellas : vanhoja klassillisia satuja, Griechische Heldensagen, Kirja, Schwab, Gustav ; Laurell, Arnold ; Anttila, Werner, 1977, Kansansadut. Kansantarinat (ykl 81.2)

Suuret seikkailut, Old Testament adventures, Kirja, Guile, Gill. ; Jokimies, Soile, 2015, Vanha testamentti (ykl 22.1)

Mooses ja Egyptin prinsessa, Kirja, Blyton, Enid. ; Niemi, Hanna ; Britt, Stephanie McFetridge, 1999, Raamatun henkilöt (ykl 22.3)

100 rakasta raamatunkertomusta, 100 best-loved Bible stories, Kirja, Berghof, Michael ; Kramer, Jakob ; Luoma, Sini ; Kurvinen, Virpi, 2012, Raamattu. Raamatuntutkimus (ykl 22)

Iltakertomuksia, Bedtime stories, suomi, Kirja, Carroll, Vanessa, kirjoittaja. ; Fiorin, Fabiano, taiteilija. ; Sevón, Mirja, kääntäjä., 2018, Raamatun henkilöt (ykl 22.3)

Kiva tietää, Bible facts, Kirja, Adams, Anne ; Sevón, Marja, 2011, Raamatun henkilöt (ykl 22.3)

Joka päivän kuvaraamattu, Raamattu (lastenversio), Kirja, Davies, Rhona ; Piwowarski, Marcin ; Bruun, Heli von, 2008, Raamattu. Raamatuntutkimus (ykl 22)

Lasten piplia : rakkaimmat raamatunkertomukset, Raamattu (lastenversio), Kirja, Davies, Rhona ; d'Incalci, Tommaso ; Takala, Elina, 2008, Raamattu. Raamatuntutkimus (ykl 22)

Minun oma Raamattuni, Raamattu (Lastenversio), Kirja, Dowley, Tim ; Langton, Roger ; Falk, Sonja, 2010, Raamattu. Raamatuntutkimus (ykl 22)

Raamattu ; Raamatun hurjat kertomukset : lasten versio, Raamattu (lastenversio), Kirja, Doyle, Christopher ; Goffe, Toni ; Leu, Anne, 2010, Raamattu. Raamatuntutkimus (ykl 22)

Mistä löydät? : piplia, Look and find Bible, Kirja, Guile, Gill., 2013, Vapaa-aika. Harrastukset (udk 379.8), Suomenkieliset kuvakirjat (ykl 85.22)

Onnenpäivä : raamatunkertomuksia ääneen luettavaksi, Raamattu, Kirja, Hartman, Bob ; Meuronen, Heljä ; Poole, Susie, 1998, Raamattu. Raamatuntutkimus (ykl 22)

Suomen lasten Raamattu, Raamattu (lastenversio), CD, puhe, Heinimäki, Jaakko ; Saisio, Elsa, esitt., 2009, Raamattu. Raamatuntutkimus (ykl 22)

Alfa ja omega : Raamatun kertomuksia koululaisille, Kirja, Hörkkö, Jouni ; Mattila, Kimmo ; Kuivamäki,, Jussi, 2010, Raamattu. Raamatuntutkimus (ykl 22)

Ystävä sä lapsien... : Raamatun kertomuksia lapsille, Kirja, Konttinen, Aili ; Simojoki, Martti ; Karma, Maija, 1996, Raamattu. Raamatuntutkimus (ykl 22)

Piplia pikkuisille : läppäkirja : Vanhan ja Uuden testamentin kertomuksia, My first Bible storybook, Kirja, Kramer, Jakob ; Berghof, Michael ; Pitkänen, Merja, 2012, Raamattu. Raamatuntutkimus (ykl 22)

Muksuraamattu, Raamattu, Kirja, Lane, Leena ; Chapman, Gillian ; Pöntinen, Mervi, 2003, Raamattu. Raamatuntutkimus (ykl 22)

Lasten Raamattu, Kirja, Vries, Anne de ; Pakkanen, Kaija, 1961, Raamattu. Raamatuntutkimus (ykl 22)

Pohjolan lasten Raamattu, Kirja, Blendstrup, Jens ; Marcussen, Mette ; Kantele, Arja ; Matthiasson, Marjakaissa, 2014, Raamattu. Raamatuntutkimus (ykl 22)

Lasten oma Raamattu, Bible for young children, Kirja, Mueller, Dawn ; Guile, Gill. ; Sevón, Marja, 2014, Raamattu. Raamatuntutkimus (ykl 22)

Lapsen Raamattu, Bibel för barn suomi., Kirja, Dersell, Lisa ; Andersson, Karin ; Wernolf, Inga ; Dalmo, Tuija ; Löfgren, Ulf ; Östh, Lisa, 1996, Raamattu. Raamatuntutkimus (ykl 22)

Raamattu lapsille, The children's illustrated Bible, Kirja, Thomas, Marion ; Endersby, Frank ; Palmanto, Mirja, 2012, Raamattu. Raamatuntutkimus (ykl 22)

Lasten romppuraamattu, Kooste, Kangasmaa, Tiina ; Salminen, Jukka, säv. ; Rønnebak, Lise, 1999, Raamattu. Raamatuntutkimus (ykl 22)

Jauhoja ruukussa : kerron Raamattua lapsille, Raamattu, Kirja, Liimatainen, Eija ; Saarinen, Seija ; Venäläinen, Kerttu ; Suomen ev.-lut. seurakuntien lapsityön keskus, 1999, Raamattu. Raamatuntutkimus (ykl 22)

Ihan ensimmäinen Raamattuni, Raamattu (lastenversio), Kirja, Boulet, Gwénaëlle ; Guillerey, Aurélie ; Poutanen, Kira, 2008, Raamattu. Raamatuntutkimus (ykl 22)

Koko perheen Raamattu, Raamattu (lasten versio), Kirja, Skevington, Andrea ; Williams, Sophy ; Metsälähde, Minea ; Hankkila, Tuija, 2011, Raamattu. Raamatuntutkimus (ykl 22)

Ipanan oma Raamattu, Raamattu (lastenversio), Kirja, James, Bethan ; Sgouros, Yorgos ; Pöntinen, Mervi, 2008, Raamattu. Raamatuntutkimus (ykl 22)

Kertomuksia lapsille, An illustrated bible for children, Suomi, Kirja, Davies, Rhona, kirjoittaja. ; Sevón, Mirja, kääntäjä. ; Mazali, Gustavo, taiteilija., 2019, Raamattu. Raamatuntutkimus (ykl 22)

Ensi askel Raamattuun, Raamattu (lastenversio), Kirja, Taylor, Kenneth N. ; Spenceley, Annabel ; Pöntinen, Mervi, 2005, Raamattu. Raamatuntutkimus (ykl 22)

Löytöretkellä Raamattuun, Search and find Bible stories, suomi, Kirja, Guile, Gill, taiteilija. ; Jones, B. A., kirjoittaja. ; Sevón, Mirja, kääntäjä., 2017, Raamattu. Raamatuntutkimus (ykl 22)

Avaa & lue Raamattu, Raamattu, Kirja, Piper, Sophie ; Lewis, Anthony ; Pitkänen, Merja, 2014, Raamattu. Raamatuntutkimus (ykl 22)

Tuubi-Raamattu, The pointing Bible, Kirja, Vium, Cecilie ; Romero, Alejandra Barba ; Falk, Sonja, 2010, Vapaa-aika. Harrastukset (udk 379.8), Raamattu. Raamatuntutkimus (ykl 22) (paksulehtinen)

Raamattu kertoo, Raamattu, selkokielenen, Kirja, Rajala, Pertti ; Parikka, Salli, 2004, Raamattu. Raamatuntutkimus (ykl 22) (selkokielenen)

Tietokirjat

Lasten ja nuorten kirjallisuutta löytyy samoilla hakusanoilla. Historia- ja uskontoihylyissä ei ole kaikkia luokkia erikseen, ja molemmissa on niin vähän kirjoja, että ne kannattaa katsoa kokonaan läpi. Etsitään siis kirjoja tämän aikakauden historiasta tai hieman laajemmin, ja tänä aikana syntyneistä uskonnoista ja suurista maailmanuskonnoista yleensä kertovia. Monet suurista maailmanuskonnoista kertovista kirjoista löytyvät muutenkin sekä aikuisten että nuorten osastolta, ja pari kannattaa olla esillä molemmilla osastoilla. En luettele niitä uudelleen.

Step into... ancient Greece, Kirja, Tames, Richard ; Schofield, Louise, 2008, Kreikka (ykl 91.172)

Antiikin sodat, Warfare in the ancient world, Kirja, Bergin, Mark ; Hyypiä, Mari, 2007, Sotataito. Sotatieide (udk 355/359), Yleinen sotahistoria (ykl 90.3)

Kreikan mytologia, An introduction to Greek mythology, Kirja, Bellingham, David ; Väänänen, Juha, 1990, Antiikin uskonnot ja mytologiat (ykl 29.3)

Mytologia : muinaisen Kreikan jumalat, sankarit ja hirviöt : kuvitettu lukuisin maalauksin ja kartoin, Mythology : the gods, heroes, and monsters of ancient Greece, Kirja, Steer, Dugald A. ; Tervaharju, Hannu, 2008, Antiikin uskonnot ja mytologiat (ykl 29.3)

Jumalia ja sankareita, Kirja, Gibson, Michael ; Kilpi, Mikko, 1984, Antiikin uskonnot ja mytologiat (ykl 29.3)

Juutalainen maailmani, My Jewish world 42368, Kirja, Hasenson, Janina, 1997

Minotauoksen labyrintti, Minotaur's maze, suomi, Kirja, Knapman, Timothy, kirjoittaja. ; Pincelli, Matteo, taiteilija. ; Sipilä, Anna-Reetta, kääntäjä., 2017, Antiikki (ykl 91.17)

Itämaiden mytologia, Kirja, Whittaker, Clio ; Sallamo, Anuirmeli, 1990, Itämaiset uskonnot ja mytologiat (ykl 29.5)

Kaunokirjat

Jumalista seuraava. Kirja, Rossi, Nemo, 2014, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Sigismund Virtanen Odysseuksen matkassa, Kirja, Dieckmann, Maijaliisa, 2013, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Salamiin voittajat, Kirja, Tamminen, Juuse, 1952, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Hirmuinen vedenpaisumus ja muita myyttisiä tarinoita, Kirja, Kanto, Anneli ; Kolehmainen, Mika, 2007, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Salamavaras, The lightning thief, Kirja, Riordan, Rick ; Rekiaro, Ilkka, 2010, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Hirviöidenmeri, The sea of monsters, Kirja, Riordan, Rick ; Rekiaro, Ilkka, 2013, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Titaanien kirous, The titan's curse, Kirja, Riordan, Rick ; Rekiaro, Ilkka, 2009, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Jumalten sota, The last Olympian, Kirja, Riordan, Rick ; Rekiaro, Ilkka, 2010, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Atte ja Anna : meidän ja muiden uskonnot, Kirja, Issakainen, Tytti ; Rahkonen, Pekka, 2010, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Petra Buddhan poluilla, Kirja, Halttunen, Eevamaria ; Härmälä, Anna, 2007, Suomenkieliset kuvakirjat (ykl 85.22)

Gladiaattori : taistelu vapaudesta, Gladiator, Kirja, Scarrow, Simon ; Tuomisto, Pekka, 2011, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Gladiaattori : katutaistelija, Gladiator : street fighter, Kirja, Scarrow, Simon ; Tuomisto, Pekka, 2012, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Palava labyrinthi, The burning maze, Suomi, Kirja, Riordan, Rick, kirjoittaja. ; Rekiaro, Ilkka, kääntäjä., 2019, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Mooses ja Egyptin prinsessa, Kirja, Blyton, Enid. ; Niemi, Hanna ; Britt, Stephanie McFetridge, Aika 1999.

Sarjakuvat

Asterix-sarjakuvissa esiintyy toistuvasti Julius Caesar, joten sillä perusteella ne kuuluvat tähän tapahtumaan. Sarjakuva ei kuitenkaan ole niin historiallisen tarkka, ettei sitä voisi panna esille myös seuraavassa tapahtumassa, ja Julius Caesar on muutenkin sisällytetty molempiin.

Asterix-sarjakuvat

Ankkojen maailmanhistoria. 2, [Antiikin aika], Kirja, Lehtonen, Lilli ; Ahonen, Kirsi ; Kivimäki, Arto, 2010, Sarjakuvat (udk 741.5), Suomenkieliset sarjakuvat (ykl 85.32)

Aku Ankan juhlasarjat. 6, Kirja, Barks, Carl ; Disney, Walt ; Kaukoranta, Soile ; Perälä, Riku, 1996, Suomenkieliset sarjakuvat (ykl 85.32)

Aleksanteri Suuri: Historian suuret seikkailut 5, Kirja, Marcello, Carlo ; Castex, Pierre ; Bérélowitch, André ; Reenpää, Timo, 1981, Sarjakuvat (udk 741.5), Suomenkieliset sarjakuvat (ykl 85.32) (lanu)

Niilin prinssi, Le prince du Nil, Kirja, Martin, Jacques ; Kinnunen, Kirsi, 2010, Sarjakuvat (udk 741.5), Suomenkieliset sarjakuvat (ykl 85.32)

Alix peloton, Alix l'intrépide, Kirja, Martin, Jacques ; Kesti, Sami, 2015, Sarjakuvat (udk 741.5), Suomenkieliset sarjakuvat (ykl 85.32) (Tämä ensimmäinen osa ajoittuu 53 eKr., mutta sarja jatkuu.)

Kreikan lapsi, L'enfant grec, Kirja, Martin, Jacques ; Kinnunen, Kirsi, 2012, Sarjakuvat (udk 741.5), Suomenkieliset sarjakuvat (ykl 85.32)

Iorix Suuri, Iorix le Grand, Kirja, Martin, Jacques ; Kinnunen, Kirsi, 2009, Sarjakuvat (udk 741.5), Suomenkieliset sarjakuvat (ykl 85.32)

Tulivuoren uhrin, Les proies du volcan, Kirja, Martin, Jacques ; Kinnunen, Kirsi, 2011, Suomenkieliset sarjakuvat (ykl 85.32)

Hero tales. 1, Kirja, Arakawa, Hiromu ; Huang, Jin-Zhou ; Yashiro, Ryo ; Kokkonen, Antti, 2011, Sarjakuvat (udk 741.5), Suomenkieliset sarjakuvat (ykl 85.32) (Kiina)(aik ja lapset)

Hero tales. 2, Kirja, Arakawa, Hiromu ; Huang, Jin-Zhou ; Yashiro, Ryo ; Kokkonen, Antti, 2011, Suomenkieliset sarjakuvat (ykl 85.32)

Hero tales. 5, Hero tales, Kirja, Arakawa, Hiromu ; Huang, Jin-Zhou ; Yashiro, Ryo ; Kokkonen, Antti, 2012, Sarjakuvat (udk 741.5), Suomenkieliset sarjakuvat (ykl 85.32) (vanha aika)

Elokuvat

Ikuisuuden liekki, DVD, 2007, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Oheismateriaali

Alakoululaiset ovat parhaassa iässä oppimaan muistitietoa, kuten tapahtumahistoriaa ja maantietoa, joten pannaan esille samat tiivistelmät kuin aikuisille ja samalle seinälle 800 – 43 eaa. aika ympyröitynä. Tiivistelmien ympärille pannaan sopivasti karttoja, joissa ei ole liian tarkkaa informaatiota, ja rinnalle samankokoinen nykykartta samasta alueesta. Esimerkiksi kartta 5 Kreikasta esittää kaupunki- ja maaseutualueita ja ehkä myös kartat 6 ja 7, jotka esittävät persialais- ja peloponnesolaisotien tilanteen. Niiden lisäksi tarvitaan yksi nykykartta samasta alueesta. Kartta 9 Levantista esittää Foinikian, Israelin ja Juudan sijainnin ja lisäksi nykykartta. Kuvakaappaukset Rooman laajenemisesta 800 – 43 eaa. ja nykykartta. Lähi-idästä kartta 12) on yksinkertaisin ja sekin tarvitsee rinnalleen nykykartan. Kartta 13 Persiasta laajimmillaan ja Aleksanteri Suuren imperiumi 16 voidaan panna esille ja ne tarvitsevat lisäksi yhden nykykartan samasta alueesta. Jos näyttää liialta, niin jättäisin ensimmäisenä pois sotakartat 6 ja 7, ja yleissivistykselle tärkeimmät ovat kartta 5 Kreikasta, Rooman kuvakaappauskartat ja kartta 9 Levantista. Kaikki kartat tarvitsevat suomenkieliset selitykset.

Intian ja Kiinan tiivistelmät kuuluvat tapahtumaan sisältämänsä ajanjakson puolesta ja ovat myös kertausta, mutta Intiasta ja Kiinasta en panisi enää esille karttoja. Niiden sijaan tässäkin tapahtumassa olisi hyvä olla maailmankartta nykyajasta, jossa olisi ympyröitynä punaisella tiivistelmien ja tapahtuman kuvaamat alueet.

Ideoita esityksiin

Antiikin Kreikan runot, mielellään alkuperäisesti huilun tai lyyran säestyksellä laulettuna

Platonin dialogi näyteltynä ja dramatisoituna esim. Pitojen tapaiseksi illalliskeskusteluksi tai Aristoteleen filosofiaa muokattuna ja dramatisoituna luennoksi

Puheet näyteltynä ja dramatisoituna poliittiseksi tai oikeudenkäyntitilanteeksi, jollaisia ne olivat

Kreikkalaisen draaman katkelma tai monologi näyteltynä

Raamatun psalmin laulaminen dramatisoituna muinaisen Israelin jumalanpalvelukseksi

Rakkausruno Laulujen laulusta miehen ja naisen vuoropuheluna

Valitusvirsi tai osa siitä

Profeetan saarnan näytteleminen eli saarnaaminen, esim. Aamoksen yhteiskuntakritiikki on ajatonta ja vaikuttavaa, ja tekstiä voi muokata, lyhentää tai lisätä sellaista, mikä auttaa nykyihmistä ymmärtämään, sillä profeettojen puheita on jo muutenkin muokattu. Voidaan dramatisoida kysymyksiä tai vastaväitteitä, joihin profeetta vastaa, jotkut muistetut puheet ovat voineet olla tällaisia alun perinkin, tai esittää ensin psalmeja jumalanpalveluksena ja sitten Aamos ilmestymässä paikalle saarnaamaan tekopyhyydestä

Katkelmia Veda-kirjoista lausuttuna tai dramatisoituna vedalaiseksi riitiksi

Upanishadin opetusvuoropuhelu näyteltynä

Kunfutsen keskustelujen näytteleminen vuoropuheluna tai opetuksen luentona

Katkelma Salaisuuksien tietä näyteltynä Laotsen puheena
Runoja laulettuna tai lausuttuna Laulujen kirjasta
Katkelma Sodankäynnin taitoa esitettynä puheena tai luentona

Voidaan esittää kirjallisuutta kulttuurista kerrallaan, tai sitten samaa genreä eri kulttuureista, kuten antiikin kreikkalaisten, Laulujen laulun, Veda-kirjojen ja Laulujen kirjan rakkausrunoja, tai kreikkalaisten filosofien, Raamatun profeettojen, Upanishadien, Kungfutsen ja Laotsen filosofiaa jostain samasta aiheesta, esimerkiksi yhteiskunnasta, jolloin profeetaksi sopisi jo mainittu Aamos.

Tiivistelmät

Kreikka

3000 – 1450 eKr minolainen kulttuuri Kreetassa ja Manner-Kreikassa: valmistetaan pronssia, rakennetaan valtavia palatseja, joista suurin oli Knossos, viljellään maata, kuljetaan merillä ja käydään kauppaa. 1700 eKr maanjäristys tuhosi palatsit, mutta ne rakennettiin uudelleen. 1450 eKr ne tuhoutuivat uudelleen ja mykeneläiset valloittivat Kreetan.

1600 – 1100 eKr mykeneläinen kulttuuri: mykeneläiset saapuivat manner-Kreikkaan 1600 eKr ja Kreetaan 1450 eKr. Palatsit ja linnoitukset rakennettiin korkeille kukkuloille.

<- n. 1250 eKr perimätiedon mukaan Troijan sota

1100 – 800 eKr doorilaisten kansainvaellus, Kreikan ”pimeä aika”

<- 900 eKr doorilaiset perustavat Spartan valtion

800 – 480 eKr Kreikan arkaainen aika

776 eKr ensimmäiset Olympian kisat

750 – 550 eKr siirtokuntia pitkin Välimeren

n. 727 eKr kreikkalaiset omaksuvat foinikialaisten kirjaimet

n. 700 eKr Homeros kirjoittaa eepoksensa

n. 508 eKr demokratia käyttöön Ateenassa

480 – 331 eKr Kreikan klassinen aika

490 – 449 eKr persialaissodat, kreikkalaiset voittivat.

479 – 431 eKr Ateenan suurvalta-aika

431 – 404 eKr peloponnesolaissota Ateenan ja Spartan välillä. Sparta voittaa Persian avulla.

338 eKr makedonialaiset voittavat Kreikan, ja seuraava kuningas on 20-vuotias Aleksanteri.

Rooma

753 eKr: tarun mukaan Romulus ja Remus perustavat Rooman kaupungin

n. 509 eKr Rooma tasavalta perustetaan

336 - 331 eKr Aleksanteri Suuri valloittaa Persian ja Egyptin, saapuu Intiaan 327 eKr, omat joukot pakottavat hänet palaamaan 324 eKr, hän kuolee 323 eKr ja sotapäälliköt jakavat valtakunnan. Ptolemaiokset hallitsevat Egyptiä ja seleudikit Syyriaa.

323 – 30 eKr hellenistinen aika

147 – 146 eKr Kreikka liitetään Rooman imperiumiin.

264 – 146 eKr puunilaissodat Rooman ja Karthagon välillä. Rooma hävittää Karthagon ja hallitsee Välimeren.

49 eKr Julius Caesar Rooman yksinvaltiaaksi

44 eKr Julius Caesar murhataan

31 eKr Aktionin meritaistelu: Octavianus voittaa Antoniuksen ja Kleopatran ja Egyptistä tulee Rooman provinssi

Lähteet:

Ganeri, A., Martell, H. M. & Williams, B. Maailmanhistorian ensyklopedia. 34 – 35, 46 – 50.

Bendz, G. Kansojen kirjallisuus 1 Vanha aika 217, 295, 417, 432.

Lähteet:

Ganeri, A., Martell, H. M. & Williams, B. Maailmanhistorian ensyklopedia. 54 – 57.

Foinikia

1500 eKr kaupungit kukoistavat, tehdään monenlaisia käsitöitä, käydään kauppaa ja matkustetaan merillä

n. 1140 Pohjois-Afrikkaan siirtokunta

n. 1100 eKr itsenäisyys

n. 1000 eKr keksitään aakkoset, joista myöhemmin kehitetään kreikkalaiset ja sitten latinalaiset eli nämä

n. 814 eKr perustetaan Karthagon kaupunki Pohjois-Afrikkaan

729 eKr assyrialaiset hyökkäävät

n. 727 eKr kreikkalaiset ottavat käyttöön foinikialaiset aakkoset

332 eKr Aleksanteri Suuri valloittaa Foinikian

Lähde: Ganeri, A., Martell, H. M. & Williams, B. Maailmanhistorian ensyklopedia. 38.

Kanaani / Israel / Palestiina

n. 1850 eKr perimätiedon mukaan Aabraham johdattaa kansansa Etelä-Mesopotamiasta Urista Kanaaniin

n. 1200 eKr perimätiedon mukaan Mooses johdattaa kansaa Egyptistä Israeliin

n. 1029 eKr Saul saa kannatusta kuninkaaksi

n. 1000 eKr – 926 eKr ensin Daavid, sitten Salomo kuninkaina. Salomo rakennuttaa Jerusalemin temppelin

926 eKr Salomon kuoleman jälkeen valtakunta jakaantuu pohjoisvaltio Israeliin ja etelävaltio Juudeaan.

722 eKr assyrialaiset valloittavat Samarian ja pohjoisvaltio Israelin ja pakkosiirtävät kansan Assyriaan, jossa he kadottavat kulttuurinsa ja uskontonsa

587 eKr babylonialaiset valloittavat Juudean ja pakkosiirtävät kansan, mutta kulttuuri ja uskonto säilyvät

587 – 539 eKr Babylonian pakkosiirtolaisuus (vanh. Baabelin vankeus)

539 eKr persialaiset valloittavat Babylonian ja sallivat Juudan kansan palata Palestiinaan

539 – 331 eKr persialaisvalta

331 – 323 Aleksanteri Suuren valtakunta

323 eKr egyptiläinen ptolemaiosten valtio

301 – 164 eKr syyrialainen seleudikien valtio

164 – 63 eKr hasmonien juutalaisvaltio

63 eKr -> roomalaisvalta

Lähde: Ganeri, A., Martell, H. M. & Williams, B. Maailmanhistorian ensyklopedia. 39.

Kartat

Kreikka

Arkaainen ja klassinen vaihe eivät näytä olevan kovin erilaisia maantieteellisesti, joten samoja kartoja voi käyttää molemmissa yhteyksissä.

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/f/f9/Atlas_Van_der_Hagen-KW1049B12_088-Exactissimi_totius_ARCHIPELACHI_nec_non_GRAECIAE_TABULA_in_qua_omnes_subjacentes_Regiones_et_Insulae_distincte_ostenduntur.jpeg/250px-thumbnail.jpeg

1) Vanha kartta, jonka saa hyvin suureksi.

<https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/f/f4/AntikeGriechenl.jpg/360px-AntikeGriechenl.jpg>

2) Kreikkalaisia siirtokuntia 700 – 500-luvuilla eKr.

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/d/dc/Ancient_colonies.PNG/300px-Ancient_colonies.PNG

2) Kreikkalaisia siirtokuntia 550 eKr sinisellä. Foinikialaisten siirtokunnat ovat punaisella. Erittäin selventävä kartta, jonka saa hyvin suureksi.

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/1/17/Ancient_Regions_Mainland_Greece.png/300px-Ancient_Regions_Mainland_Greece.png

4) Manner-Kreikan maakunnat ja niitä lähinnä sijainneet "barbaariset" alueet vanhalla ajalla. Tätä ei saa hirveän suureksi, mutta on selkeä pienempänäkin.

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/5/5d/Map_of_Archaic_Greece_%28English%29.jpg/300px-Map_of_Archaic_Greece_%28English%29.jpg

5) Kreikan poliittinen maantiede arkaaisella ja klassisella ajalla. Siniset ovat heimoalueita, punaiset kaupunkialueita.

Seuraavat kaksi karttaa ovat kahdesta suuresta sodasta. Ne eivät ole yhtä tärkeitä, mutta nekin selventävät tilanteita ja tapahtumia.

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/3/3a/Map_Greco-Persian_Wars-en.svg/300px-Map_Greco-Persian_Wars-en.svg.png

6) Persialaissodan alkutilanne.

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/6/64/Map_athenian_empire_431_BC-en.svg/300px-Map_athenian_empire_431_BC-en.svg.png

7) Peloponnesolaissodan lähtötilanne.

Rooma

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/e/ea/Roman_Republic_Empire_map.gif/260px-Roman_Republic_Empire_map.gif

8)-510 kartassa tarkoittaa vuosilukua ja Rooman valtakunta on punainen piste. Osoitteessa on video, joka näyttää Rooman valtakuntaa eri aikoina ja eri kokoisena.

Levanti

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/b/b0/Levant_830.png/272px-Levant_830.png

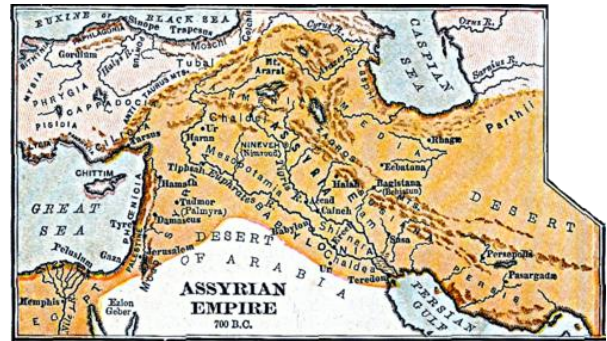
9) Erittäin selventävä kartta, vaikkei aukea kovin isoksi. Foinikia, Israel ja Juuda naapureineen.

Lähi-itä

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/c/c1/Map_of_Assyria.png/350px-Map_of_Assyria.png

10) Assyrian valtakunta 824 eKr ja 671 eKr eli Assyrian uuden valtakunnan laajeneminen. Saa isoksi mutta selventää muutenkin.

[https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/c/cd/Assyrian_Empire_700 BC.png/500px-Assyrian_Empire_700 BC.png](https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/c/cd/Assyrian_Empire_700_BC.png/500px-Assyrian_Empire_700_BC.png)

11) Assyria 700 eKr eli vielä toinen kuva Assyrian uudesta suurvalta-ajasta.

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/9/97/Empire_neo_babylonien.png/350px-Empire_neo_babylonien.png

12) Babylonian uusi suurvalta-aika tai Uus-Babylonia, ennen kuin persialaiset valtasivat sen.

Persia (ja Lähi-itä)

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/b/b3/Map_achaemenid_empire_en.png/250px-Map_achaemenid_empire_en.png

13) Akhemenidien (550 – 330 eKr) valtakunta laajimmillaan.

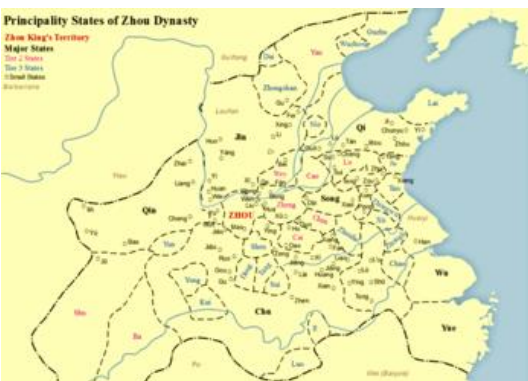
Intia

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/f/ff/Ancient_india.png/250px-Ancient_india.png

14) 16 mahajapadaa eli valtiota 600 eKr.

Kiina

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/e/e2/States_of_Zhou_Dynasty.png/350px-States_of_Zhou_Dynasty.png

15) Zhou-dynastian 1027 – 256 eKr jälkimmäisen ajanjakson, ”itäisen Zhou-dynastian” aikaiset valtiot.

Hellenistinen aika

<https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/1/14/Map-alexander-empire.png/250px-Map-alexander-empire.png>

16) Kuvateksti väittää tätä akhemenidien valtakunnaksi laajimmillaan, mutta kartassa lukee, että se on Aleksanteri Suuren imperiumi.

<https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/b/b0/Diadochen1.png/300px-Diadochen1.png>

17) Hellenistisen valtakunnan alueet Aleksanteri Suuren jälkeen. Erittäin selventävä.

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/2/2c/Seleucid-Empire_200bc.jpg/250px-Seleucid-Empire_200bc.jpg

18) Samaa tilannetta, mutta eri asiat näkyvät selvemmin.

Intia

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/b/bf/Mauryan_Empire_Map.gif/250px-Mauryan_Empire_Map.gif

19) Kun Aleksanteri Suuri vetäytyi Intiasta, hän jätti valtakunnan, jolloin Maurya valloitti tämän alueen Maurya-valtakunnaksi (Wikipedia).

Kiina

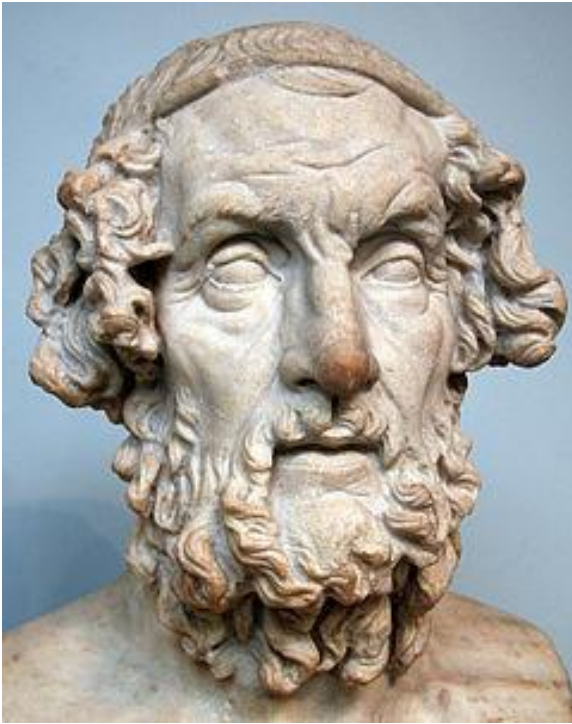
https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/a/a7/Qin_empire_210_BCE.jpg/300px-Qin_empire_210_BCE.jpg

20) Qin-dynastian 221 – 206 eKr hallitsema alue 210 eKr.

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/c/c3/Han_map.jpg/300px-Han_map.jpg

21) Han-dynastian (206 eKr – 220 jKr) alue Kiinassa 87 eKr.

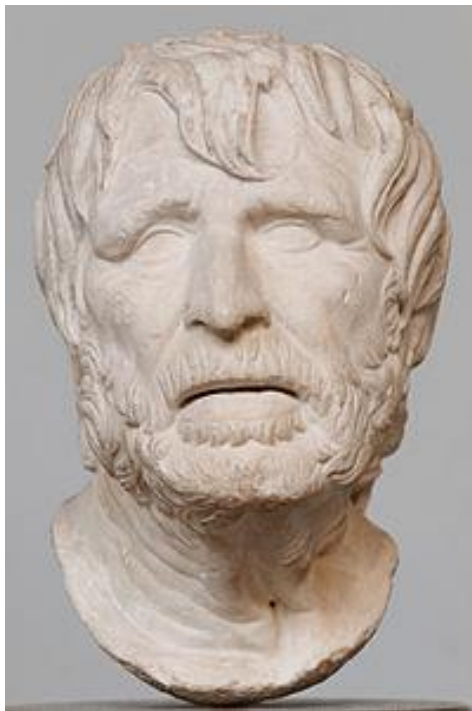

Homeros
tod. näk. 700 eKr.

Muut kuvat

Aisopos
n. 620–560 eaa.

Hesiodos
700-luvun eKr jälkipuolella eaa..

Arkhilokhos
n. 680 – n. 645. eaa.

Hipponaks

jsk. 500 eaa.

Sapfo

k. n. 570 eaa.

Alkaios .

n. 620 – 560 eaa.

Anakreon

n. 570–500 eaa.

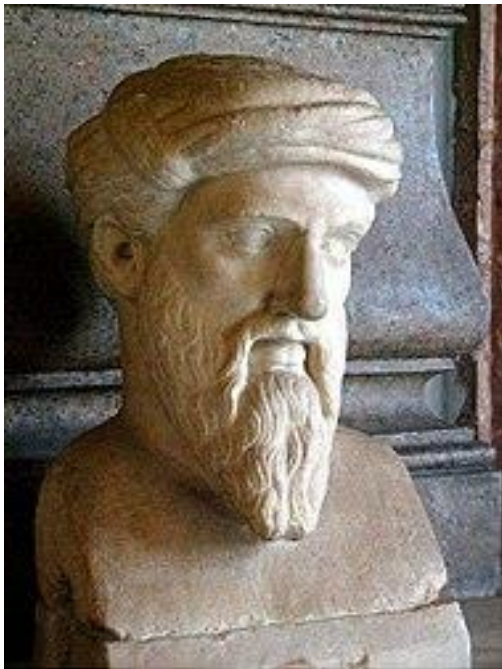
Herakleitos

n. 535–475 eaa.

Laotse

n. 579 – 499 eaa.

Pythagoras

Tod. näk. 582–496 eaa.

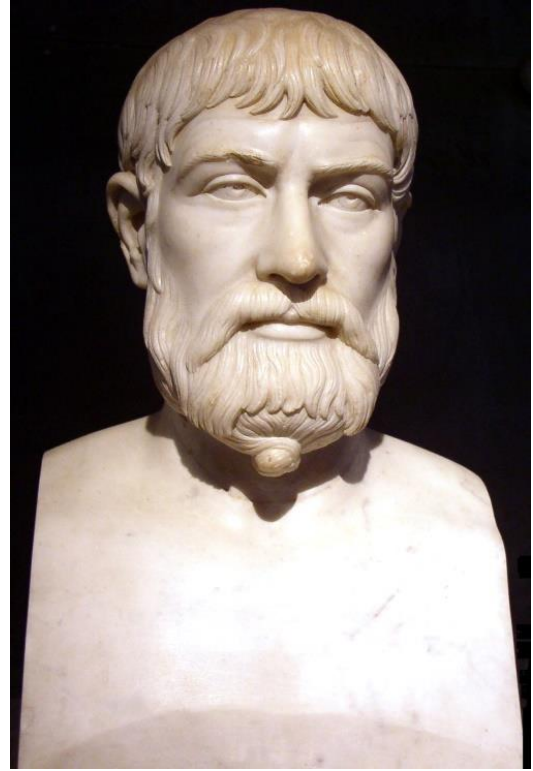
Kungfutse

551 – 479 eaa.

Sunzi

543 – 495 eaa.

Pindaros

520 – 440 eaa.

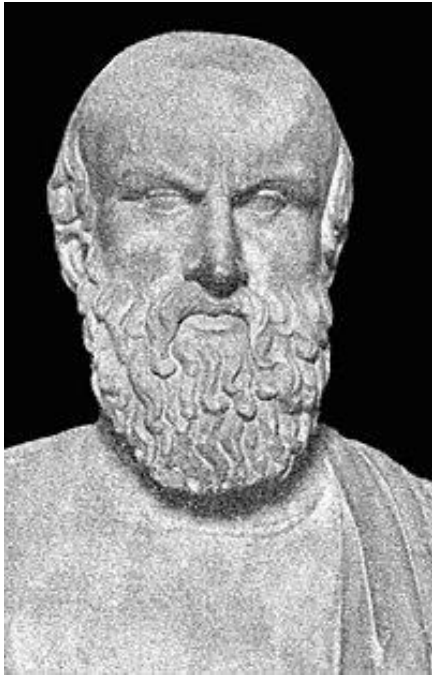
Simonides Keoslainen

n. 556–468 eaa.

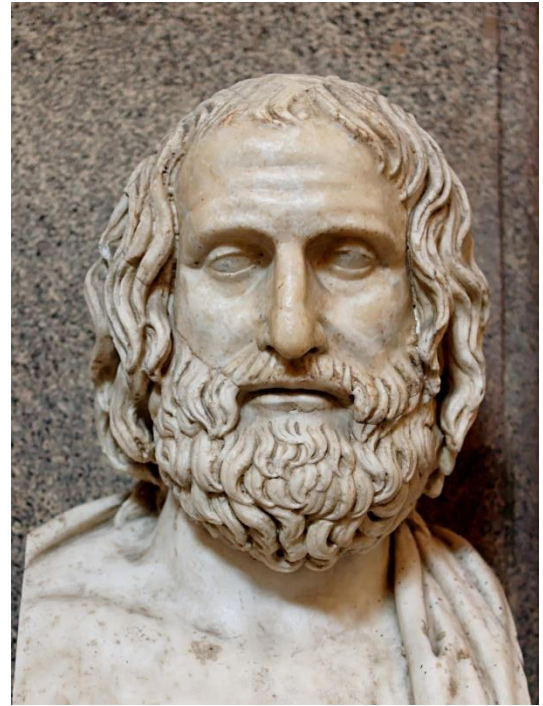

Bakkhylides

jsk. 400-luvulla eaa.

Aiskhylos
n. 525–456 eaa.

Euripides
n. 480–406 eaa.

Sofokles
496 – 406 eKr.

Aristofanes
n. 450–385 eaa.

Zenon Elealainen

n. 490–420 eaa.

Empedokles

n. 492–432 eaa.

Anaksagoras

n. 500 – 428 eaa.

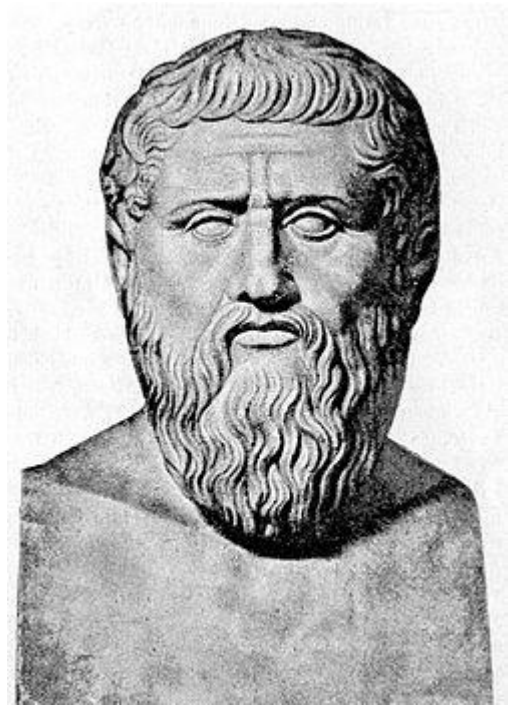
Diogenes Apollonialainen

Jsk. n. 460 eaa.

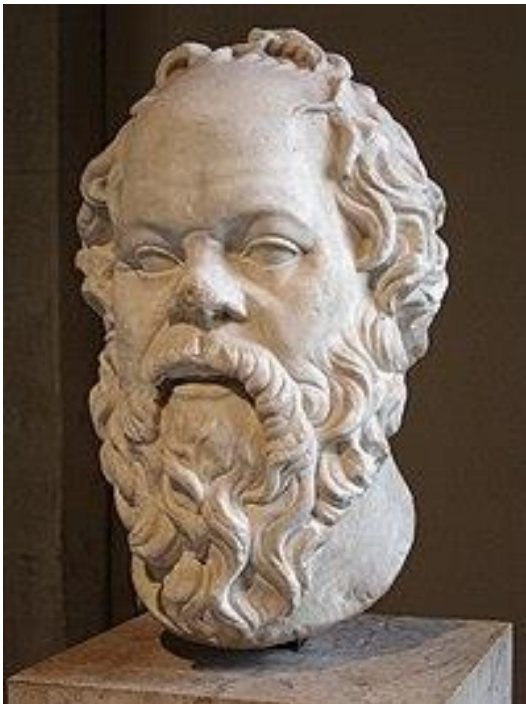
Demokritos

n. 460–370 eaa.

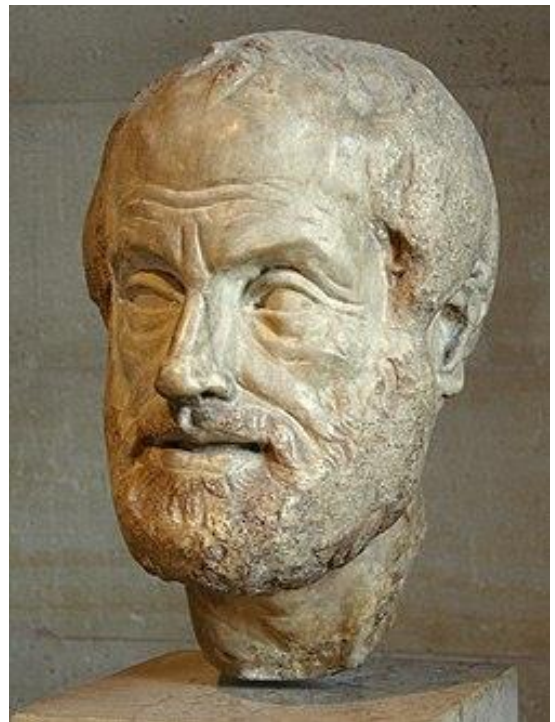
Platon

427–347 eaa.

Sokrates

470/469 – 399 eaa.

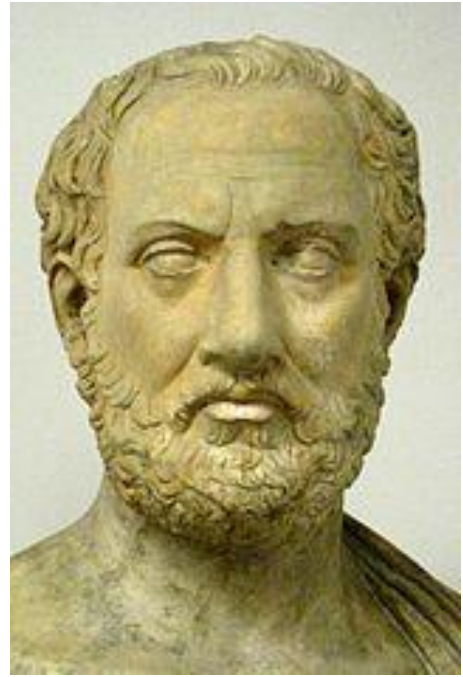
Aristoteles

384–322 eaa.

Diogenes Sinopelainen

412 — 323 eaa.

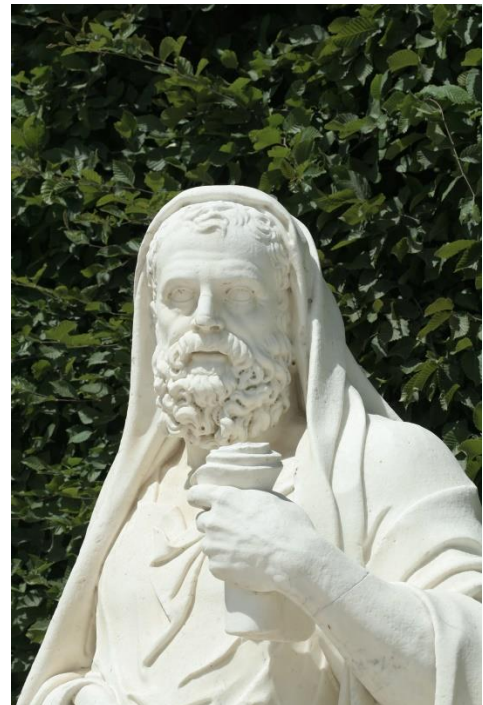
Thukydides

n. 455 – n. 395 eaa.

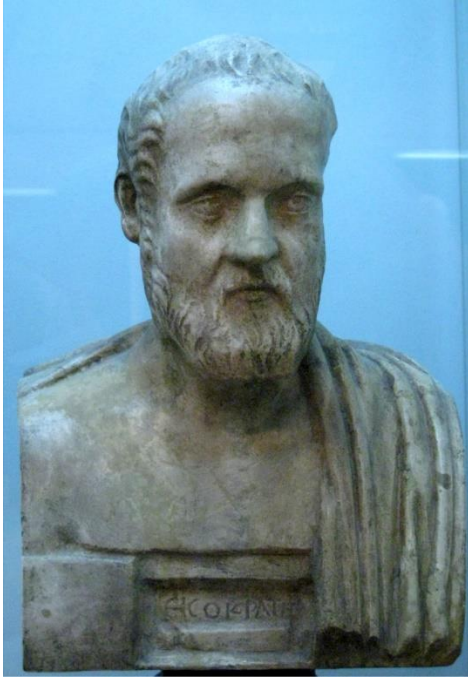
Herodotos

n. 485 – n. 420 eKr.

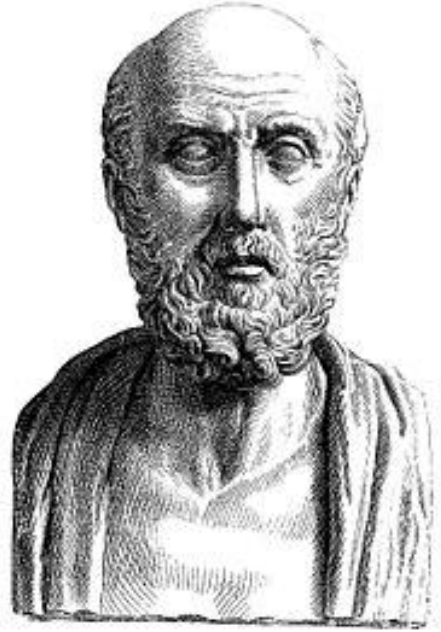
Lysias

n. 445–380 eaa.

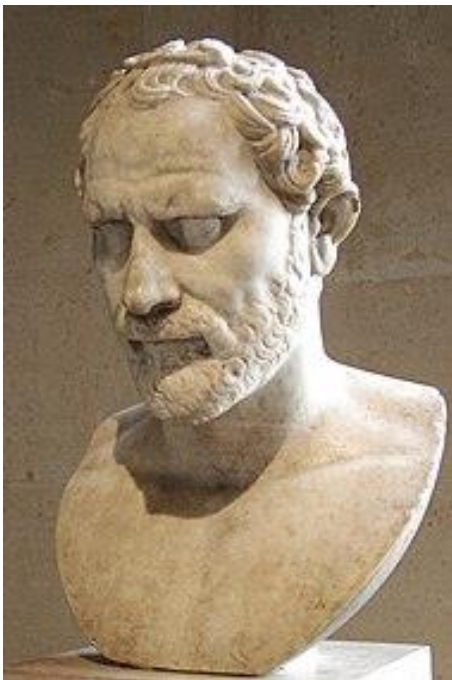
Isokrates

436–338 eaa.

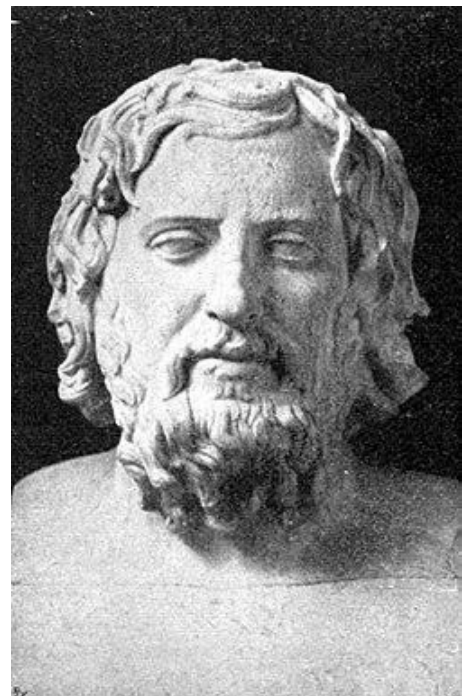
Hippokrates

460–377 eaa.

Demosthenes

383–322 eaa.

Ksenofon

n. 430 — n. 355 eaa.

Motse / Mo Ti

470 – 391 eaa.

Kallimakhos

n. 305 – n. 240 eaa.

Menandros

342–290 eaa.

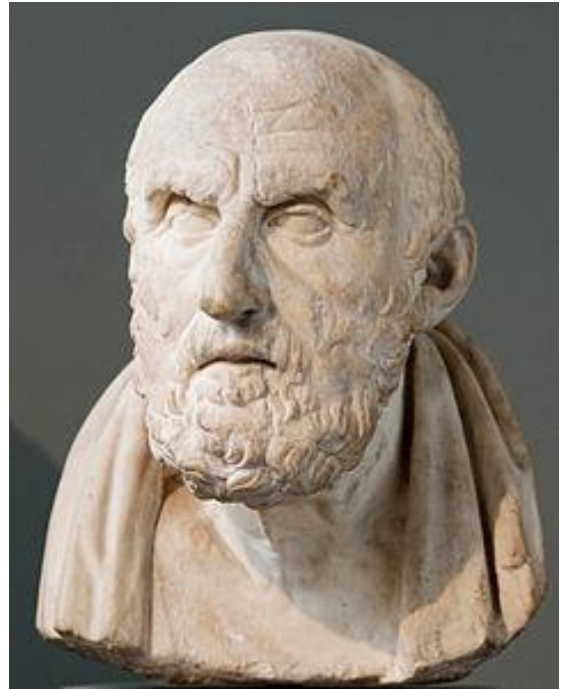
Theokritos

s. 305 eaa.

Apollonios Rhodoslainen

290 –230 eaa.

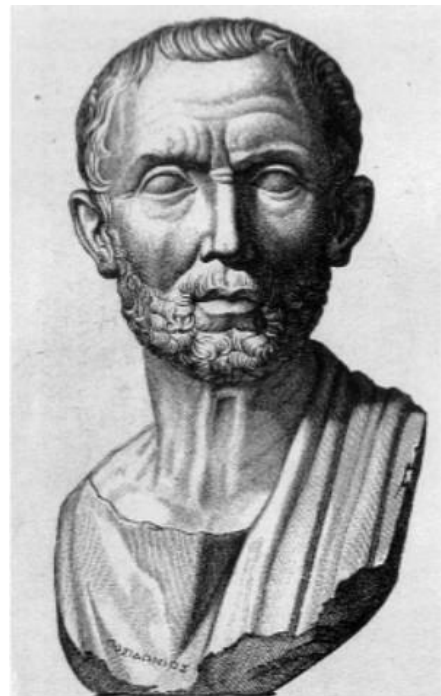
Khrysispos

279–207 eaa.

Theofrastos

n. 371–287 eaa.

Poseidonios

n. 135 – 51 eaa.

Epikuros

341–270 eaa.

Karneades

214 – 129 eaa.

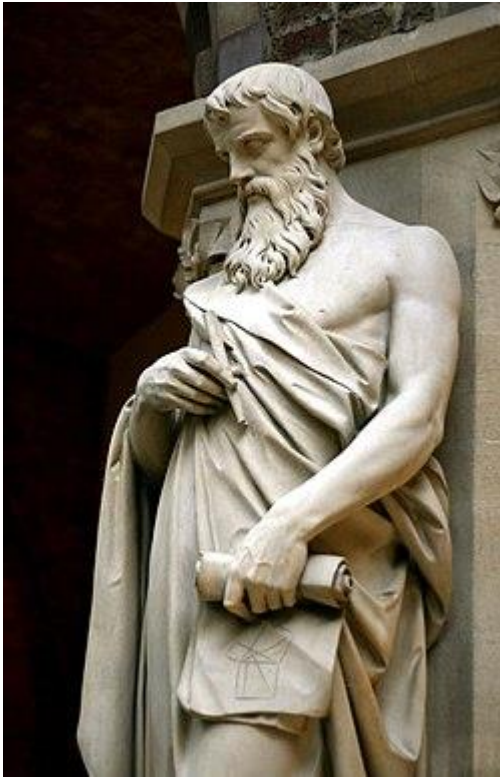
Pyrrhon

365 – 275 eaa.

Sekstos Empirikos

100 eaa loppupuoli

Eukleides
k. 285 eKr.

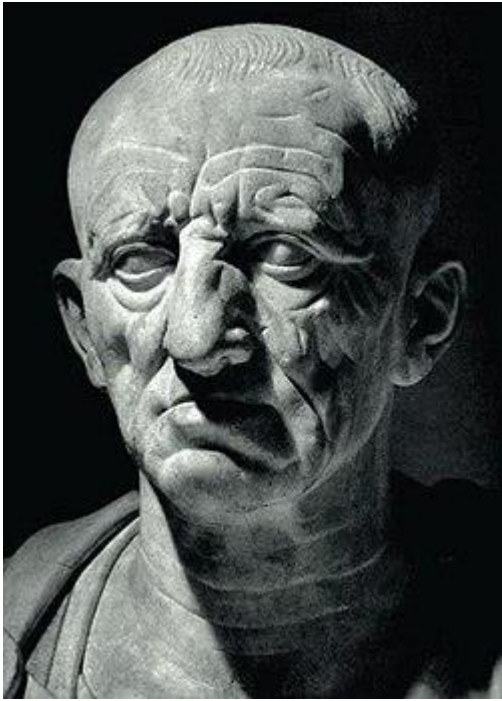
Plautus
250 – 184 eaa.

Polybios
200 – 120 eaa.

Publius Terentius Afer
185 – 159 eaa.

Marcus Porcius Cato

234–149 eaa.

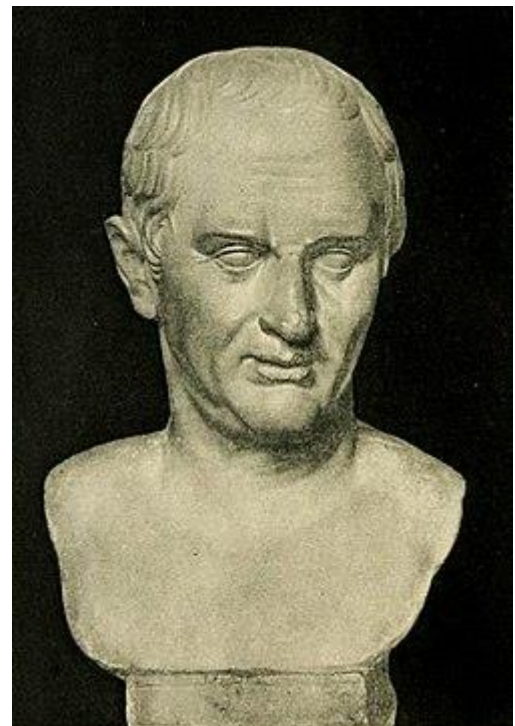
Gaius Valerius Catullus

n. 87/84 – n. 54 eaa.

Titus Lucretius Carus

n. 99 – 55 eaa.

Marcus Tullius Cicero

3.1. 106 – 7.12. 43 eaa.

Gaius Julius Caesar

12./13.7. 100 – 15.3. 44 eaa.

Cornelius Nepos

n. 100 – 24 eaa.

Gaius Sallustius Crispus

86 – 34 eaa.

Buddha, Siddharta Gautama

n. 560 – 480 eaa.

Chuangtse / Zhuangzi

369 – 286 eaa.

Ssu-ma Ch'ien / Sima Qian

145 – 90 eKr

Mooseksen kirjat 1. – 4.

Vaikka Mooseksen kirjat on koottu useista eri teksteistä, joko ”kirjoihin” ei vastaa sisältöä, vaan yhteen kirjakääröön mahtuvaa määrää kirjoitusta. Ristiriitaisuudet ja toistot paljastavat, että teksti on yhdistetty useista vanhemmista teksteistä. Julius Wallhausen 1870-luvulla esitti teorian, että neljä ensimmäistä kirjaa on yhdistetty kolmesta versiosta Jahvisti, Elohisti ja Pappiskirja, mutta kaikki tutkijat eivät ole samaa mieltä. Yhtä mieltä ollaan, että kertomukset ovat eri lähteistä kuin lait, määräykset ja sukuluettelot ja ne yhdistettiin kokonaisuudeksi vasta pakkosiirtolaisuuden jälkeen, vaikka molemmista oli myös pakkosiirtolaisuusaikaa vanhempia kirjoituksia ja että 5. kirja on erillinen kokonaisuus, joka liitettiin jatkoksi.

1. kirja alkaa alkukertomuksilla eli myyteillä luomisesta, syntiinlankeemuksesta, Kainista ja Aabelista, vedenpaisumuksesta ja Baabelin tornista, joiden yhteyteen on lisätty sukuluettelota Adamista lopulta Abrahamiin, ja jatkuu patriarkkakertomuksilla Israelin kantaisista Abrahamista, Iisakista ja Jaakobista, jonka 12 pojasta tulee Israelin 12 heimoa ja Joosefista, jonka veljet myyvät Egyptiin orjuuteen ja jonka kahdesta pojasta periytyy vielä kaksi heimoa. 2. kirja alkaa Joosefin jälkeläisistä Egyptissä orjuudessa ja sisältää Egyptin vitsaukset, paon, Punaisenmeren jakaantumisen, erämaavaelluksen, kultaisen sonnin ja päättyy toisten lakitaulujen hakuun Siinain vuorelta ja uudistettuun liittoon, ja siihen sisältyy lakitekstien vanhin kokoelma Liitonkirja pakkosiirtolaisuutta edeltävältä ajalta. 3. kirja on kokonaan lakeja ja määräyksiä, ja siihen kuuluva Pyhyyslaki on Liitonkirjaa uudempi, mutta kokonaisuutta vanhempi. Lait ja määräykset koskevat toisaalta yhteiskuntaa ja perhettä, toisaalta jumalanpalvelusta ja papiston tehtäviä. Puhtausmääräyksillä on voinut olla merkitystä terveyden tai yhteiskuntarakenteen kannalta. 4. kirja alkaa, kun kansa lähtee Siinain vuoren juurelta ja vaeltaa autiomaassa 40 vuotta ja päättyy saapumiseen Moabin tasangolle vastapäätä Kanaanin maan Jerikon kaupunkia. Kertomukset ovat niin eri kirjoittajilta ja ajoilta, ettei reittiä voi piirtää tarkkaan ja tapahtumat on vaikea ajoittaa.

Lähde: Nissinen, M. Johdatus Raamattuun s. 39 – 64
han testamentin kirjojen esittelytekstit

Van-

Deuteronomistinen historia: Mooseksen 5. kirja, Joosuan, Tuomarien, Samuelin ja Kuninkaiden kirjat

Kuten neljä ensimmäistä Mooseksen kirjaa, myös deuteronomistinen historia on kirjoitettu Babylonin pakkosiirtolaisuuden jälkeen vanhempien tekstien perusteella, mutta sen teologia on modernimpi ja juutalaisempi. Se korostaa ehdotonta yhden Jumalan palvontaa, yhteiskuntaetiikkaa, katumusta ja kääntymystä. Se opettaa, että Babylonin pakkosiirtolaisuus johtui tämän uskonnon ja etiikan rikkomisesta eikä toista tilaisuutta saa enää pilata.

5. Mooseksen kirja eli Deuteronomium eli toinen laki kuuluu ikänsä, tyyliensä ja teologiansa puolesta deuteronomiumiin. Se sisältää paljon samoja määräyksiä kuin Leviticus, mutta ne ovat usein perustellut modernimmin ja humanimmin. Se on sovitettu Mooseksen kirjojen jatkoksi niin, että Mooses lukee sen kansalle juuri luvattun maan rajalla. Väkivaltainen Joosuan kirja kuvaa, miten Mooseksen kuoleman jälkeen Israel valloitetaan Joosuan johdolla ja vielä väkivaltaisemmat Tuomarien kirjat kertovat ajasta, kun kansalla ei vielä ollut kuningasta, vaan maata hallitsivat heimopäälliköt eli tuomarit. Samuelin kirjat kertovat kuninkuuden alkuvaiheista, Saulista ja Daavidista, ja ovat arvostettuja myös kaunokirjallisuutena draamaattisten henkilökuviensa ansiosta. Kuninkaiden kirjat kertovat Salomosta ja sitten Israelin ja Juudan kuninkaista pakkosiirtolaisuuteen asti ja arvostelevat heitä sen mukaan, kuinka hyvin he ovat noudattaneet deuteronomistien julistamaa etiikkaa ja uskontoa.

Kukaan vakavasti otettava raamatuntutkija ei pidä deuteronomistista historiaa tarkkana historiallisena totuutena, muttei myöskään täysin fiktiona. Mitä vanhemmista ajoista kerrotaan, sitä enemmän kertomus sisältää legendoja, mutta edetessä historiallisten lähteiden kuten vuosikirjojen osuus kasvaa. Deuteronomistinen historia on tyypillistä aikansa historiankirjoitusta, jonka tarkoitus oli lujittaa kuninkaan valtaa, herättää pelkoa vihollisissa ja kapinallisissa ja selittää menestys jumalten ansaitulla suosiolla. Omaperäistä on se, että kuninkaita myös arvostellaan ja heidän epäonnensa selitetään Jumalan vihalla.

Lähteet: Nissinen, M. Johdatus Raamattuun, 57 – 81
Kapelrud. A. Kansojen kirjallisuus I, 146 – 147

Jesajan kirja

Profeettakirjojen ytimenä ovat profeetan puheet ja teot, joita on sitten tulkittu ja täydennetty jopa 200 eKr. asti niin, että lopullisista profeettakirjoista profeetan puheita saattaa olla vain pieni osa. Pakkosiirtolaisuuden jälkeen kunnian saivat ne profeetat, jotka olivat tienneet varoittaa pahoista ajoista. Vaikka profeettoja esiintyi muuallakin, ja kokoelmia kirjoitettiin myös Assyriassa, niin pitkä syntyhistoria teki Raamatun profeettakirjallisuuden ainutlaatuiseksi. Siinä on dystopiaa ja utopiaa, näkyjä ja vertauksia, yhteiskuntakritiikkiä, luonnonkuvausta ja arjen väläyksiä.

Jesajan kirja on tyypillinen. Kolmeen eri-ikäiseen osaan on kuhunkin lisätty tekstiä koko syntyhistorian ajan.

Proto-Jesajan eli ensimmäisen Jesajan (luvut 1 – 39) taustalla ovat suurvallaksi nousseen Assyrian aiheuttamat kriisit Syyria-Palestiinassa: Pohjois-Israelin ja aramealaisvaltioiden hyökkäys Juudaa vastaan 733 eKr (Jes. 7 – 8), Juudan ja joidenkin naapurivaltioiden kapina Assyriaa vastaan Egyptin tuella 713 – 711 eKr (Jes. 20) ja Assyrian sotaretki Juudaan 701 eKr (Jes. 36 -37, Kun. 18 – 19). Proto-Jesaja ennustaa tuhoa ja tuomiota ja näkee Egyptin turvan pettämisen merkinä siitä, että poliittisesta ratkaisusta ei ole apua, vain Jumalasta.

Deutero-Jesajan eli toisen Jesajan eli lohduttaja-Jesajan sanoissa (luvut 40 – 55) ilmenevät Juudan kansassa heränneet toiveet, kun 40 vuoden pakkosiirtolaisuuden jälkeen Persian kuningas Kyyros kukisti Lydian kuninkaan Kroisoksen 546 eKr ja valloitti Babylonian 538 eKr. Niissä on vuoroin riemastunut ja kiitollinen sävy, vuoroin hiljainen ja nöyrä puhe (sijais)kärsivästä Herran palvelijasta. Puhutaan uudesta alusta ja Jumalasta jatkuvasti uutta luovana.

Lukujen 56 – 66 kirjoittajana ei pidetä yhtä henkilöä, vaan ne on kirjoitettu vähitellen vuosina 500 – 200 eKr. Ne kertovat uudelleen rakennetusta temppeleistä ja uudesta elämästä luvatussa maassa, ahdistuksesta, kun tämä ei vastaa odotuksia, vaan ihmiset yhä tekevät vääryyttä toisilleen ja toivosta, että tulevaisuudessa kaikilla olisi hyvin.

Lähteet: Nissinen, M. Johdatus Raamattuun, 84 – 87, 87 – 93
Kapellrud, A. Kansojen kirjallisuus I, 147, 155

Jeremian kirja

Jeremian kirja kertoo omasta syntyhistoriastaan. Sen mukaan Jeremia toimi 620 – 580 eKr eli Juudan kuningaskunnan lopun aikoina. Kirjuri Baruk, Nerian poika, kirjoitti Jeremiaan ennustukset Jerusalemin tuhosta käärröön ja luki ne julkisesti. Kuningas poltti käärrön, mikä kertonee todellista historiaa siitä, miten kuninkaan vastaisiin profetioihin suhtauduttiin. Jeremia saneli Barukille uuden käärrön, muuten samanlaisen, mutta ”lisäksi siihen kirjoitettiin paljon muita samankaltaisia ennusanoja”. Myös Jeremian kirjaa on täydennetty niin, ettei se ole profeetan omaelämäkertä ja julistus, vaan niiden inspiroima yhteisöllinen teos.

Jeremian kirja sisältää profeettajulistuksen lisäksi myös valitusta profeetan osasta. Omaelämäkerran, omien tunteiden ja jumalasuhteen kuvauksen on nähty kertovan myös 600-luvulla eKr lisääntyneestä individualismista. Jumala on määrännyt hänet profeetaksi jo nuorena ja samalla tuominnut erilaisuuteen, yksinäisyyteen ja epäsuosioon. Hänen on vuodesta toiseen saarnattava, mitä ihmiset eivät halua kuulla. Niin kauan kuin ennustettu tuho ei tapahdu, häntä pilkataan. Kun se tapahtuu, hänen motiivejaan epäillään. Kehotusta asettua Babyloniaan pidetään skandaalina ja neuvoa olla menemättä Egyptiin propagandana Babylonian puolesta. Jeremiaa vainotaan, uhataan jalkapuulla ja oma sukukin juonittelee häntä vastaan. Hän kiroaa syntymänsä päivän ja rukoilee kosta vainoojilleen. Hän uhkaa juottaa Herran vihan maljan kaikille tunnetuille kansoille ja panna naapurimaiden kuninkaat ikeeseen samalla kun valittaa, ettei häntä kuunnella edes Jerusalemissa. Hän ennustaa vuoroin lopullista tuhoa ja loputonta rauhaa.

Kirjasta ei voi enää tietää, mikä on alun perin Jeremian sanomaa. Kirjan ovat kirjoittaneet pakkosiirtolaisuuden kokeneet deuteronomitit. Hullu oppositioprofeetta oli ollut oikeassa ja hänestä tehtiin marttyyri. Deuteronomitit olivat myös jälleenrakentajia, joten myös toivon piti olla esillä. Kirjan teologia on deuteronomistista teologiaa. Kirjaa on silti muokattu vielä kauemmin kuin muita profeettakirjoja, sillä vielä kreikaksi kääntämisen jälkeen kirja piteni ja tekstin järjestystä muutettiin.

Lähteet: Nissinen, M. Johdatus Raamattuun, 93 – 97
Kapellrud, A. Kansojen kirjallisuus I, 157 – 158

Hesekielin kirja

Hesekiel toimi Babylonian pakkosiirtolaisuuden aikana pakkosiirtolaisten yhteisössä. Näyt on päivätty ja ne alkavat 593 eKr, kolme vuotta ensimmäisten evakkojen saapumisen jälkeen, ja päättyvät vuoteen 573 eKr. Hesekiel kuului Babyloniasta Jerusalemiin palanneisiin pappeihin ja myös kirjan toimittajat ovat olleet pappeja, jotka toimittivat myös Pyhyyslain ja Pappiskirjan eli Mooseksen kirjojen lait ja määräykset. Tyyli on huoliteltua.

Hesekielin kirjassa on selvä kolmiosainen kaava, joka erottuu heikosti myös Jesaja ja Jeremiaalla: 1 – 24 tuomio Israelille, 25 – 32 tuomio muille kansoille ja 33 – 48 pelastus Israelille. Lisäksi kirjaan kuuluu näkyjä, merkkitekoja, vertauskuvia ja väittelypuheita. Väittelypuheissa korjataan aiempia käsityksiä. Vertaukset kuvaavat Israelin ja Jerusalemin syntisyyttä sanomalla sitä hyödyttömäksi viiniköynnökseksi tai prostituutioon ryhtyväksi naiseksi. Sanoja ei säästellä ja seksuaaliset vertaukset ovat Raamatun karkeimpia. Merkkiteot olivat profeetan outoa käytöstä. Hesekiel esimerkiksi söi kirjakäärön, punnitsi partakarvojaan, söi ja joi kauhusta vapisten, rakensi pienoismallin Jerusalemin piirityksestä ja makasi sen vieressä toista vuotta vasemmalla kyljellä ja sitten 40 päivää oikealla, minä aikana hän söi ja joi tarkkaan punnitun, pienen määrän vettä ja leipää joka päivä samaan aikaan yhdellä kertaa. Outo käytös kuului profeettojen toimenkuvaan ja ilmaisuun kaikilla Lähi-idässä ja sen tarkoitus oli saada asialle huomiota ja esittää symbolinen viesti, kuten niukan ruoka-annoksen punnitseminen ja syöminen kauhusta vapisten voidaan tulkita varoitukseksi nälänhädästä. Myös näyt ovat hurjempia kuin muissa profeettakirjoissa, niissä on taivaallisia olentoja, siipiä, pyöriä, vauhtia ja kuolleiden ylösnousemista.

Lähde: Nissinen, M. Johdatus Raamattuun, 97 – 101.

12 profeetan kirja

”Pienet” profeetat eivät ole pieniä merkitykseltään, vaan ainoastaan tekstien pituudelta. Ne ovat mahtuneet yhteen käärröön. 12 profeetan kirja sisältää sekä juutalaisille että kristityille tärkeitä kohtia ja ajatuksia.

12 profeettaa aikajärjestyksessä: **Aamos** julistaa Jumalan vihaa 700-luvun eKr alun Israelin pohjoisvaltiolle, jossa rikkaat kerskakuluttivat ja kävivät tekopyhästi temppelissä, kun pienviljelijät elivät velkaorjuudessa. **Hoosea** kuvaa 750 – 720 eKr kuninkaiden murhia ja Israelin pohjoisvaltakunnan valloitusta, ja puhuu Jumalan äidillisestä rakkaudesta. **Miika** visualisoi 700-luvun eKr lopussa, että miekat taotaan auroiksi. **Sefanja** kertoo joko kuningas Joosian 622 eKr uskonpuhdistusta edeltäneestä ajasta tai sen epäonnistumisesta, ja lähestyvistä Herran päivästä. Tuntemattoman, ehkä keksityn **Nahumin** suuhun on pantu kostoniloinen kuvaus Niniven hävityksestä 612 eKr. **Habakukin** kirjan vanhin osa kritisoi Juudan yhteiskuntaa 600-luvun eKr lopulla, mutta kirjan syntyhistoria on ollut pitkä ja sisältö kirjava. **Haggai** kertoo Jerusalemin toisen temppelin rakentamisesta ja siihen liittyvästä kiihkeästä uskosta ja toivosta. Siinä on neljä päiväystä Persian kuningas Dareioksen toiselta hallitusvuodelta. **Sakarjan** kirjan alku 1 – 8 on kuvaa samaa aikaa ja aihetta, seitsemän jännittävää näkyä ennustaa toisen temppelin rakentamista ja ne on ajoitettu päivän tarkkuudella vuosiin 520 – 518. **Obadja** esittää Juudan naapurivaltio Edomin vastaisen profetian, joten sen vanhin osa on joko Jerusalemin hävityksen ajalta 597 – 587 eKr, josta Edom hyötyi, tai Edomin hävityksen ajalta 400-luvun eKr alusta. **Joel** kuvaa Jerusalemiä, jossa on sekä temppeli että muurit, muttei kuningasta, mikä viittaa toisen temppelin ja Nehemian rakennuttaman uuden muurin aikaan 445 eKr. **Joonan** ja **Malakian** kirjat on kirjoitettu kokonaan vasta hellenistisenä aikana eivätkä ne kuvaa ketään todella elänyttä profeettaa.

Lähde: Nissinen, M. Johdatus Raamattuun, 103 – 120.

Psalmien kirja

Psalmien kirja antaa elävän kuvan muinaisen Jerusalemin temppelin jumalanpalveluselämästä. Osa on peräisin kuningasajalta, mutta kirjaa on muokattu 200 eKr. asti ja vähän sen jälkeenkin päätellen pienistä eroista juutalaisten, ortodoksien ja kato-
listen Raamatuissa.

Ylistyslauluissa ensin kehoitetaan kiittämään ja ylistämään Jumalaa ja sitten tehdään niin. Psalmien kirja jakaantuu viiteen osaan, joista jokainen päättyy ylistykseen, siis 41, 72, 89, 106 ja 150.

Valituspsalmit, kuten 3 ja 5, alkavat pyynnöllä, että Jumala kuuntelee, sitten on valitus ja avunpyyntö perusteluineen, ja sitten kiitoksen tai kiitosuhrin lupaus. Minämuotoiset valitusvirret esitti ensin kuningas tai ylin pappi koko kansan puolesta, sitten ne demokratoitiin kansan käyttöön.

Kiitospsalmit, kuten 40 ja 50, alkavat kehotuksella ylistää, kuten ylistyslaulut, jatkuvat sitten pyynnöllä kuunnella ja onnettomuuden kuvauksella, kuten valituspsalmit, sitten kertovat pelastuksesta ja lopuksi kiittävät ja ylistävät. Jotkut ovat edellisten rajalla niin, että onnettomuus kuvataan pitkästi ja pelastus lyhyesti. Nämä saattoivat olla rituaali, jossa pappi tai profeetta ennusti pelastuksen.

Luottamuspsalmit, kuten 4 ja 11, voivat aluksi kuvata hätää tai epäilyä, mutta ainakin lopuksi luottamusta.

Juhlakulkuelauluja, kuten 120, on vähemmän. 30 liittyy temppelin vihkiäisiin ja 92 sapattiin.

Kuningaspsalmit, kuten 2 ja 119, liittyivät aluksi kuninkaan nousuun valtaistuimelle, ja ajan tapan mukaan kuningasta pidettiin Jumalan edustajana maan päällä. Myöhemmin ne tulkittiin Messiaan odotukseksi.

Viisauuspsalmit, kuten 1 ja 119, ovat uudempia. Nykyversiossa 1 kertoo Toorasta ja 2 Messiaasta juutalaisuuden perusteiden mukaan.

Lähteet: Nissinen, M. Johdatus Raamattuun, 123 - 127
Kapellrud. A. Kansojen kirjallisuus I, 165 – 168

Sananlaskujen kirja

Sananlaskut ovat esikirjallisen ajan ikivanha ja tyypillinen genre, jonka käytännöllinen ja samalla syvä viisaus vetoaa ajasta, maasta ja uskonnosta toiseen. Ne ovat elämäkokemuksen kiteytymiä, ja ellei naisten ja lasten asemaa lasketa, nykyihmisetkin voivat olla samaa mieltä Raamatun ja muista vanhoista sananlaskuista.

Raamatun sananlaskujen kirjalla on melkein sanatarkkoja yhteyksiä muinaisegyptiläiseen Ameneopen oppiin 1000 eKr. ja aramealaiseen Ahiqarin sananlaskuihin, ja kansainväliset juuret tuodaan esille myös kirjan loppupuolella esittämällä jotkut sananlaskut tuntemattoman maan kuninkaan ja toiset hänen äitinsä sanoiksi.

Lukujen 10 – 29 sananlaskut ovat todennäköisesti peräisin kuningasajalta, kun taas alku 1 – 9 ja loppu 31 pakkosiirtolaisuuden jälkeiseltä ajalta. Näissä uusissa kehyksissä Viisaus ja Tyhmyys on esitetty naisina, mitä suomen kielellä ei huomaa. Alussa Viisauden ja Tyhmyyden kuvataan houkuttelevan miehiä kilpaa, lopussa ylistetty hyvä vaimo on Viisauden ruumiillistuma, kun taas lukujen 5 ja 7 vieras nainen symboloi tyhmyyttä. Viisaus kuvataan luoduista ensimmäisenä ja luomistyöhön osallistuvana. Tämä muistuttaa muiden uskontojen Viisauden jumalatarta, mutta on esitetty tavalla, joka ei loukkaa juutalaisten monoteismia ja korvaa silti ihmisten tarvetta nähdä uskonnossa myös nainen.

Lähde: Nissinen, 2008. Johdatus Raamattuun, 132 – 135.

Jobin kirja

Jobin kirjalla näyttää olleen hyvin vanhoja esikuvia. Muinaisegyptiläinen runo käsittelee äärimmäistä epätoivoa ja vaatimusta säilyttää luottamus hyvään. Muinaisbabilonialainen kertomus pohtii, miksi hyvä ihminen joutuu kärsimään. Jobin kirjassa nämä ristiriidat kärjistyvät entisestään juutalaisen monoteistisen uskonnon vuoksi.

Jobin kirja näyttää myös useammasta osasta kokoonpannulta.

Alussa Jobin hurskautta kehutaan. Sitten saatana väittää, että hyväosaisen on helppo olla hurskas, mutta jos hänelle käy tarpeeksi huonosti, hän varmasti kiroaa Jumalan. Tätä kokeillaan, ja Job menettää omaisuutensa, lapsensa ja terveytensä, muttei suostu kiroamaan Jumalaa. Lopussa Job saa kaiken takaisin moninkertaisena. Tämä olisi tarina sellaisenaankin.

Keskellä on Jobin ja hänen ystäviensä vuoropuhelu. Ystävät vakuuttavat, että hänen on täytynyt tehdä jotain paha, koska häntä noin rangaistaan. Job, joka alussa ei suostunut arvostelemaan Jumalaa edes painostettuna, pysyy tiukasti kannassaan, että on syytön ja hänen kärsimyksensä syy on Jumala, joka rankaisee häntä epäoikeudenmukaisesti.

Erilaisista osista ei tiedetä, kumpi on vanhempi, mutta nähdään, että siihen on lisätty vielä yksi, uudempi osa. Dialogi on yhdistetty tarinaan ystävien esittelyllä ja hyvästelyllä, mutta Elihua ei esitellä eikä hyvästellä. Hän vain tekee keskustelusta loppuyhteenveton ja katoaa sitten. Hän vahvistaa muiden käsityksen, että Jumala ei toimisi epäoikeudenmukaisesti, vaan Jobin täytyy etsiä syytä itsestään. Puhe ei tehoa Jobiin.

Tämän jälkeen ennen loppua on kaksi Jumalan pitkää puhetta, joihin Job vastaa lyhyesti. Puheet eivät selitä mitään, mutta suora kohtaaminen Jumalan kanssa saa Jobin katumaan vihaisia puheitaan.

Lähteet: Nissinen, M. Johdatus Raamattuun, 127 - 131
Andreae. Kirjallisuuden lyhyt historia, 34

Laulujen laulu

Laulujen laulu on rakkausrunoja, joissa miehen ja naisen vuorosanat vaihtelevat. Sillä on esikuvansa ja ikivanhat, kansainväliset juurensa muinaisen Lähi-idän ja Egyptin rakkausrunoissa, mutta sitäkin on muokattu hellenistiselle ajalle asti.

Runoja on tulkittu uskonnollisesti ajanlaskun alusta meidän päiviimme, ja on totta, että uskonnollisia tunteita usein ilmaistaan eroottisin tai romanttisin vertauskuvin. Esikuvana voisivat olla esimerkiksi jumalien rakkaussuhteita juhlivat rituaalit, joita Lähi-idän rakkausrunot usein kuvasivat. Nykyään ne tulkitaan useimmiten rakkausrunoiksi.

Runoissa eroottiseen rakkauteen ja sukupuolielämään ei liity paheksuntaa eikä häpeää, mutta ne heijastavat sosiaalista ympäristöään käyttämällä peitekieltä, jossa eroottinen tulkinta jää mielikuvituksen varaan. Rakastelua verrataan hedelmien maisteluun tai vuoripurojen virtaamiseen pulppuavaan lähteeseen, naista puutarhaan tai viinitarhaan.

Laulujen laulu on kuvaa tasa-arvoista ja molemminpuolista rakkautta ja erotiikkaa. Nainen osallistuu vain omasta halustaan, ei ole miehen palvelija eikä sukupuolielämää kuvata vain miehen kannalta. Halun ja nautinnon molemminpuolisuutta korostetaan toistuvasti.

Lähteet: Nissinen, M. Johdatus Raamattuun, 138 – 141
Andreae. Kirjallisuuden lyhyt historia, 24 – 25

Ruutin kirja

Ruut on moabilainen nainen, jonka anoppi on muuttanut Israelista Moabiin nälänhätää pakoon, mutta sekä hänen miehensä että poikansa kuolivat ja molemmat naiset ovat leskiä. Noomi päättää palata Israeliin, ja Ruut päättää seurata häntä, kääntyä juutalaisuuteen ja ryhtyä israelilaiseksi. Hänen toiveenaan on myös uusi avioliitto ja elämä uudessa maassa, ja Noomi toivoo uutta mahdollisuutta olla isoäiti. Ruutin lesken sukulaismies Boas kiinnostuikin Ruutista, ja Noomi neuvoo, miten Ruutin kannattaisi kaunistautua ja mennä nukkumaan hänen jalkopäähänsä. Miesvainajan lähimmän sukulaisen tehtävä on naida tämän leski, ja perheessä olisi läheisempi sukulainen, mutta hän luovuttaa oikeutensa Boasille ja hän ja Ruut menevät naimisiin. He saavat pojan, jota Noomi pitää omana lapsenlapsenaan ja josta tulee Daavidin isoisä.

Ruutin tarinan yksi tarkoitus oli vastustaa Esran ja Nehemian ajan 400 eKr (etno)nationalistista politiikkaa. Ruut on vierasheimoinen, mutta vaihtaa isänmaataan ja uskontoaan vapaaehtoisesti ja valitsee uskollisuuden anopilleen ja uudelle heimolle. Tarinan israelilaiset hyväksyvät hänet, ja hänestä tulee kuningas Daavidin isomummo.

Ruutin kirja on myös naisten kirjallisuutta, rakkaustarina ja kertomus kahden naisen ystävyyydestä ja selviytymisestä vaikeasta tilanteesta onnelliseen loppuun.

Lähteet: Nissinen, M. Johdatus Raamattuun, 136 – 138
Kapelrud. A. Kansojen kirjallisuus I, 176.

Valitusvirret

Valitusvirret kuvaavat sodan kauheuksia, joita harva sukupolvi säästyi kokemasta muinaisessa Lähi-idässä. Ne liittyvät katumus-, paasto- ja valitusrituaaleihin, joilla surua, vihaa ja syyllisyyttä käsiteltiin kollektiivisesti muinaisessa Lähi-idässä sumerilaisten kulttuurista lähtien. Niiden ensimmäinen konkreettinen syy oli Babylonin tekemä Juudan valloitus, Jerusalemin hävitys ja kansan vieminen pakkosiirtolaisuutteen 587 eKr, mitä muisteltiin katumus- ja paastopäivinä siitä lähtien ja niitä luetaan yhä juutalaisten niskanuon 9. päivän katumusjuhlassa.

Valitusvirret ovat 5 erillistä laulua ja aikajärjestykseen pantuna ne kuvaavat surutyön vaiheita. Kahdessa ensimmäisessä tapahtuma on vielä lähimenneisyyttä. Ensimmäinen laulu vertaa Jerusalemiä hylättyyn naiseen, toisessa onnettomuus on Jumalan vihan ansaittu purkaus. Neljäs laulu kuvaa järkyttävästi inhimillistä kärsimystä, mutta nyt viha kohdistuu Edomiin, joka sai Jerusalemin luhistuessa valtaansa Juudan eteläosan. Viides laulu kuvaa eloonjääneitä, syyttää isien sukupolvea ja pyytää Jumalaa leppymään. Uusimmassa kolmannessa laulussa onnettomuutta kuvataan yksilön näkökulmasta ja ajatukset muistuttavat välillä Jobin kirjaa.

Sotakuvaukset ovat ajattomia ja nykyään niskanuon 9. päivänä ja Valitusvirsiä lukiessa muistellaan myös muita ja myöhempiä juutalaisten kokemia tragedioita.

Lähde: Nissinen, 2008. Johdatus Raamattuun, 144 – 146.

Joonan, Sakarjan ja Malakian kirjat

Joonan kirja on kirjoitettu myöhäispersialaisella tai hellenistisellä ajalla aikaisin-taan 300 eKr. Joonan kirja ei ole profeettakirja myöskään tyyliältään, vaan synkän humoristinen novelli, jonka päähenkilö on antisankari. Jumala käskee Joonaa menemään turmeltuneeseen Niniveen saarnaamaan parannusta ja varoittamaan rangaistuksesta. Joonaa ei huvita yhtään ja hän yrittää karkuun laivalla. Jumala ei päästä, vaan aiheuttaa myrskyn. Rukoilevat merimiehet tajuavat Joonan syylliseksi, heittävät hänet mereen ja hän viettää kolme vuorokautta kalan vatsassa. Kun Joonan lopulta suostuu saarnaamaan niniveläisille, hän ei pääse yhtä lausetta pidemmälle, kun niniveläiset katuvat liioitellun hurjasti ja Jumala antaa heille heti anteeksi. Silloin Joonan loukkaantuu, kun Jumala ei rangaissut heitä kuten lupasi tai uhkasi, ja asettuu kaupungin ulkopuolelle risukatokseen murjottamaan. Joonan mielestään kunnon juutalainen, mutta hän joutuu profeetaksi tai kalan vatsaan, kun taas pakanalliset merimiehet saavat apua ja elostelevat niniveläiset armahdetaan. Joonan kirja julistaa Jumalan armon universaalisuutta ja tekee pilaa itsekkästä itsetytyväisyydestä.

Sakarjan kirjan loppuosa, luvut 9 – 14, ovat ajalta 300 – 200 eKr. Ne kuvaavat Aleksanteri Suuren voiton herättämiä toiveita historian käänteestä ja tulevasta rauhan ajasta, mutta myös, miten sitä ennen pitää taistella ja kukistaa huonot hallitsijat, ja muuttuu loppua kohti yhä apokalyptisemmaksi ja karmeammaksi.

Malakian kirja on syntynyt 12 profeetan ja koko heprealaisen Raamatun Profeetat-osan päätökseksi. Malakia tarkoittaa ”sanansaattajani”, eikä todennäköisesti viittaa kehenkään profeettaan, vaan profeettoihin yleensä. Malakian kirja ei saarna oikeudenmukaisuutta eikä Jumalan rakkautta kuten vanhimmat profeetat, vaan keskittyy täydellisiin uhreihin ja kymmenyksiin. Tätä voisi luulla pappien juoneksi saada kansalta uhreja ja veroja, ellei Malakian kirjassa arvosteltaisi myös papistoa. Malakian kirja kertoo ajasta, jolloin temppelin ylläpito oli käynyt kansalle raskaaksi ja papistokin oli sopeutunut tähän, mutta Malakian kirjan kirjoittajat eivät.

Lähde: Nissinen, M. Johdatus Raamattuun, 109 – 112, 118 – 120, 120 – 122

Saarnaajan kirja

Saarnaajan kirjan runollinen skeptisyys ja pessimismi kuuluvat hellenistiseen aikaan 200-luvun eKr lopulle. Hellenistinen filosofia näkyy siinä monipuolisesti. Kaiken turhuus, jolla kirja alkaa, on kynnikoilta, luonnon järkkymättömät lait stoalaisilta ja kehotus nauttia elämästä niin kauan kuin se kestää on epikurolaisilta.

Saarnaajan kirjassa voidaan aavistaa myös millaista oli yläluokan elämä Ptolemaiosten suurvallassa, jossa oli keskitetty hallinto ja suuret luokkaerot: hyvä elintaso, mutta vähän poliittista valtaa. Saarnaaja toteaa vääryydet, muttei vaadi tekemään niille mitään.

yleisten jumalakäsitysten epäileminen oli myös tälle ajalle ominaista uskontokriittikkä. Saarnaaja ei silti kiellä tai muuta juutalaista oppia, vaan kehottaa nöyryyteen suurien ja käsittämättömien asioiden edessä.

Lähteet: Nissinen, M. Johdatus Raamattuun. 142 – 144.
Kapelrud, A. Kansojen kirjallisuus I. 174.

Esterin kirja

Esterin kirja on sadunomainen ja dramaattinen tarina siitä, miten vainotut ja alistetut juutalaiset saavat kostonsa kauniin juutalaisneito Esterin ja hänen kasvatusisänsä Mordokain avulla. Myöhempanä hellenistisenä aikana juutalaisia oli alettu vihat ja vainota, vaikka heitä myös puolustettiin ja ihailtiin, ja Esterin kirjasta voidaan kuvitella juutalaisten tunteita vihamielisessä ympäristössä.

Tapahtumat sijoittuvat persialaisten valta-aikaan Xerxes I:n hallituskaudelle, jolloin juutalaisia ei vainottu, mutta sitä kirjailija ei näytä tietävän. Xerxes valitsee kaikkien maakuntien kauneimman neitsyen vaimokseen ja päätyy Esteriin, joka ei paljasta olevansa juutalainen. Hänen kasvatusisänsä Mordokai pääsee palatsiin töihin. Mordokai pelastaa kuninkaan salamurhalta. Suurvisiiri Haman vaatii kuningasta tuhoamaan juutalaiset, koska Mordokai ei suostunut palvomaan häntä. Ester saa kuninkaan mielen muuttumaan ja pääsee kertomaan, kuka hänet oli pelastanut. Väärinkäsityksiä ja valeasuja on enemmänkin, mutta lopulta Haman joutuu itse Mordokaille pystyttämäänsä hirsipuuhun ja Xerxes antaa juutalaisille luvan tappaa jokaisena vuosipäivänä jonkin kansan tai maakunnan aseellisia joukkoja, jos he ovat vainonneet heitä, ja sen he myös tekevät.

Lähteet: Nissinen, M. Johdatus Raamattuun, 147 – 149.
Kapelrud, A. Kansojen kirjallisuus I. 176 – 177.
Salomaa, J. E. Filosofian historia, osa 1. 133.

Danielin kirja

Danielin kirjan alkupuoli kertoo nuoresta juutalaisesta miehestä Babylonian kuninkaiden hovissa pakkosiirtolaisuuden aikana, ensin Nebukadnessarin, joka tulee hulluksi, sitten hänen poikansa Belsassarin ja sitten Dareioksen. Daniel säilyttää uskonsa, menestyy, joutuu vainotuksi ja selviää ihmeiden ansiosta. Tarinalla on monet ikivanhat juuret: Ugaritin tekstit 1400 – 1300 eKr kertovat Dan’ilunimisestä oikeudenmukaisesta kuninkaasta, Hesekielin kirja mainitsee Danielinimisen hurskaan, Babylonialainen perimätieto kertoo kuningas Nabunaidista, joka kaappasi vallan Nebukadnessarin jälkeläisiltä 556 eKr ja tuli hulluksi, jolloin hänen poikansa Belsassar hallitsi, ja Qumranin teksteissä on Nabunaidin rukous, jossa kuningas kertoo, miten Jumala lähetti hänen luokseen juutalaisen oppineen.

Loppuosa, joka sisältää Danielin näkyjä toisiaan seuranneista maailmanvalloista, niiden tuhosta ja viimeisestä tuomiosta, on kirjoitettu paljon myöhemmin ja helppo ajoittaa vuoteen 165 eKr sillä perusteella, mitkä tapahtumat se ”ennustaa” oikein ja mistä lähtien ei. Danielin näyt kertovat peitekielellä tapahtumat, jotka Makkabailaiskirjat kertovat suoraan. Neljää maailmanvaltaa seuraava ”sarvi” on viimeinen seleudikikuningas Antiokhos IV Epiphanes, ja hänen aiheuttamansa ”turmion iljetyt” oli Jerusalemin temppelin häpäisy epäjumalankuvilla ja kielto juutalaisille harjoittaa uskontoaan 167 eKr. ”Etelän ja Pohjoisen kuninkaiden sota” on Egyptin Ptolemaiosten ja seleudikien yhteenottoja. Onnistuneesta makkabilaiskapinasta, temppelin puhdistuksesta ja uudelleen vihkimisestä 164 eKr Danielin kirja ei tiedä.

Apokalyptinen kirjallisuus oli hyvin suosittua 200 eKr lähtien. Siinä Jumala puutuu maailmanhistoriaan, maailma nykymuodossaan tuhoutuu, pahat tuomitaan ja hyvät jäävät hallitsemaan. Tyyliin kuuluu teoksen paneminen menneen kunnioitetun henkilön nimiin, joka ”ennustaa” kirjoitushetken tapahtumat, dualismi (hyvät ja pahat, taivas ja helvetti), aikakausien erottelu, tapahtumien ennaltamääräytyneisyys, ympäröivän maailman näkeminen pahana, yliluonnolliset olennot ja salamyhkäinen peitekielisyys, kuten lukusymboliikka. Runsaasta ja suositusta kirjallisuudesta pääsi Raamattuun vain Danielin kirja ja Johanneksen ilmestys.

Lähde: Nissinen, M. Johdatus Raamattuun. 156 – 16

Esran ja Nehemian kirjat

Esran ja Nehemian kirjat ovat kokonaisuus ja joskus niitä on pidetty myös Aikakirjojen kanssa yhtenä kokonaisuutena eli Kronistisena historiana, mutta enää ei olla niin varmoja. Jotkut, alun perin arameankieliset, osat ovat hyvin vanhoja, ja Nehemian muistokirjoitus voi hyvin perustua Nehemian alkuperäiseen raporttiin, mutta kirjat on kirjoitettu kokonaisuudeksi ja yhteiseen tyyliin ja teologiaan yhdessä Aikakirjojen kanssa 300 – 200 eKr vaihteessa.

Kirja kertoo Jerusalemin ja temppelin uudisrakentamisesta pakkosiirtolaisuuden jälkeen, ja voidaan jakaa kolmeen osaan.

Esran kirjan alku kuvaa temppelin monivaiheista ja ongelmaista rakentamista. Se alkaa vuodesta 538 eKr, kun Persian kuningas Kyyros antaa luvan rakentaa temppeli ja viedä Nebukadnessarin viemät esineet takaisin, ja loppuu sen valmistumiseen ja jälleenvihkimiseen Persian kuningas Dareioksen aikana 515 eKr.

Esran kirjan loppu ja Nehemian kirjan keskiosa kuvaavat Esran toimintaa juutalaisena pappina ja Persian virkamiehenä. Hän järjestää temppelikultin ja lukee kansalle ”Mooseksen lain kirjan”, todennäköisesti Mooseksen kirjojen / lain alkumuodon.

Nehemian kirjan alku ja loppu ovat Nehemian muistokirjoitusta. Hän on kuningas Artakserkseen juomanlaskija, Jerusalemin jälleenrakentaja ja olojen vakiinnuttaja Persian kuninkaan suostumuksella ja kohtaa ankaraa vastustusta. Ei tiedetä, oliko hän Artakserkes I:n (465 – 424 eKr) vai Artakserkes II:n (404 – 359 eKr) juomanlaskija, mutta todennäköisesti jälkimmäisen, ja toimi 150 vuotta Kyyroksen jälkeen.

Kirja on ainoa dokumentti 400- ja 300-lukujen eKr Persian valtakunnan Juudean provinssista, jolloin juutalaisuus ja vanhan Testamentin kirjakokoelmat muotoutuivat. Esra ja Nehemia pyrkivät rakentamaan ahtaisiin oloihin yhtenäisen ja erottuvan yhteisön sulkemalla vierasheimoiset sen ulkopuolelle ja purkamalla sekaavioliitot. Persialaista keskusvaltaa ei arvostella eikä kyseenalaisteta.

Lähde: Nissinen, M. Johdatus Raamattuun. 153 – 155.

Aikakirjat

Aikakirjat kertovat uudelleen saman historian Adamista Babylonian pakkosiirtolaisuuteen, minkä Mooseksen kirjat ja Deuteronomistinen historia jo kertoivat. Se käyttää niitä lähteenä ja viittaa niihin usein. Uudelleentulkittuun historian uudelleentulkinnan on tarkoitus täydentää, ja kreikaksi sen nimi on Paraleipomena eli oheismateriaali, ja sen paikka heprealaisessa Raamatussa on viimeisen osan (Kirjoitusten) viimeisenä.

Aikakirjojen historiankirjoitus on vielä avoimemmin tarkoitushakuista kuin Deuteronomistisessa historiassa ja sen palkkio-rangaistusajattelu vaikuttaa mekaaniselta. Siksi se on usein nähty lakihurskaana juutalaisuutena, profettojen hengen laantumisenä ja etiikan rappiona. Siinäkin voidaan silti nähdä myös armoa ja luottamusta.

Aikakirjat on todennäköisesti kirjoitettu 300 – 200 eKr vaihteessa, kun Babylonian pakkosiirtolaisuus on kaukaista menneisyyttä, mutta uskonto ja identiteetti halutaan turvata hellenistisessä suurvallassa. Israelilaisia ovat ne, jotka palvelevat Jumalaa oikealla tavalla oikeassa paikassa eli Jerusalemin temppelissä. Aikakirjat korostavat Israelin jatkuvaa olemassaoloa koko maailman keskuksena. Se alkaa henkilö- ja sukuluetteloiden sarjalla, joka kuvaa Israelin tärkeyttä maailman luomisesta saakka. Sitten Daavid suunnittelee temppelin ja sen kultin valmiiksi viimeistä laulajaa myöten ja Salomo rakentaa sen ja vihkii sen käyttöön. Hiskia on uusi Salomo, joka puhdistaa temppelin. Monet Mooseksen kirjojen ja Duteronomistisen historian tapahtumat sivuutetaan, ja suurin osa käsittelee temppelin rakentamista ja temppelipalvelusta.

Lähde: Nissinen, M. Johdatus Raamattuun.

Vanhan Testamentin kirjat

Heprealainen Raamattu

Toora eli opetus tai laki

Ensimmäinen Mooseksen kirja
Toinen Mooseksen kirja
Kolmas Mooseksen kirja
Neljäs Mooseksen kirja
Viides Mooseksen kirja

Nevi'im eli profeetat

Joosuan kirja
Tuomarien kirja
Samuelin kirjat
Kuninkaiden kirjat
Jesajan kirja
Jeremian kirja
Hesekielin kirja
12 profeettaa

Ketuvim eli kirjoitukset

Psalmien kirja
Sanalaskujen kirja
Jobin kirja
Laulujen laulu
Ruutin kirja
Valitusvirret
Saarnaajan kirja
Esterin kirja
Danielin kirja
Esran ja Nehemian kirjat
Aikakirjat

Kolme ryhmää on arvojärjestys. Toora on kaikkein tärkein ja kirjoitukset vähiten tärkeät, mutta silti kyllin tärkeät tullakseen osaksi kaanonia.

Protestanttien Vanha Testamentti

Viisi Mooseksen kirjaa

Ensimmäinen Mooseksen kirja
Toinen Mooseksen kirja
Kolmas Mooseksen kirja
Neljäs Mooseksen kirja
Viides Mooseksen kirja
Historialliset kirjat
Joosuan kirja
Tuomarien kirjat
Ruutin kirja
Samuelin kirjat
Kuninkaiden kirjat
Aikakirjat
Esran kirja
Nehemian kirja
Esterin kirja

Viisaus- ja runokirjat

Jobin kirja
Psalmien kirja
Sanalaskujen kirja
Laulujen laulu

Profeetat

Jesajan kirja
Jeremian kirja
Hesekielin kirja
Danielin kirja
12 profeettaa

Kristittyjen Vanhassa Testamentissa kirjat on järjestetty genren mukaan niin, että historialliset ja kertovat kirjat ovat yhdessä ensimmäisenä ja aikajärjestyksessä sen mukaan, mistä ajasta ne kertovat, jolloin uudehko Ruutin kirja tulee ennen Samuelin kirjoja. Sitten ovat runo- ja viisaukirjat ja sitten profeetat, jonne on luokiteltu myös Danielin kirja.

Raamatun deuterokanoniset eli apokryfiset kirjat

Aleksandrian kirjasto käännätti hellenistisenä aikana juutalaisten uskonnolliset kirjoitukset kreikaksi, ja käännöksen nimeksi tuli Septuaginta.

Septuagintasta tuli myöhemmin kristittyjen ensimmäinen Raamattu.

Juutalaiset kanonisoivat Raamattunsa myöhemmin, eli valitsivat tekstit ja niiden lopullisen muodon.

Septuagintaan käännettiin myös kirjoituksia, jotka juutalaiset jättivät sitten Raamattunsa ulkopuolelle.

Eri kristityt kirkot ottivat niitä kaanoniinsa eri tavoilla, ja niitä sanotaan deuterokanonisiksi tai apokryfisiksi kirjoituksiksi.

Uskonpuhdistuksessa protestanttiset kirkot arvioivat ne vähemmän tärkeiksi ja jotkut poistivat ne.

Septuaginta sisältää seuraavat deuterokanoniset kirjat:

Tobitin kirja
Juditin kirja
Barukin kirja
Jeremian kirje
Viisauden kirja eli Salomon viisaus
Sirakin kirja
Psalmi 151
1. Makkabilaiskirja
2. Makkabilaiskirja
3. Makkabilaiskirja
4. Makkabilaiskirja
Kreikkalainen Esterin kirja (lisäyksiä)
Kreikkalainen Esran kirja
Danielin kirjan lisäykset
4. Esran kirja eli Esran ilmestys
Manassen rukous

Luterilaisen perinteen mukaiset deuterokanoniset / apokryfiset kirjat

Manassen rukous
Juditin kirja
Viisauden kirja eli Salomon viisaus
Tobitin kirja
Sirakin kirja
Barukin kirja ja Jeremian kirje
1. Makkabilaiskirja
2. Makkabilaiskirja
Kreikkalainen Esterin kirja (lisäyksiä)
Danielin kirjan lisäykset

Nämä sisältyvät Raamatun suomennoksiin. Ortodoksinen Raamatussa on useampia, mutta Suomen ortodoksit eivät ole suomentaneet ortodoksien Raamattua, vaan käyttävät luterilaisten suomennosta.

Antiikin Rooman aika 43 eaa. – 400 jaa.

Tilan järjestely

Antiikin Rooman aika jaetaan kirjallisuuden perusteella kulta-aikaan, hopea-aikaan ja loppuaikaan, ja tämä jako samalla kuvastaa Rooman etenevää rappiota. Samalla se muutenkin jäsentää monen sadan vuoden pituista aikakautta, kuten edellisenkin tapahtuman jako kolmeen alajaksoon. Maantieteellisesti tämä aikakausi jäsenyy paljon vähemmän, sillä Välimeren ympäristö oli yhtä Rooman valtakuntaa. Tässäkin tapahtumassa olisi parasta jakaa aikalaiskirjallisuus kolmeen ryhmään alajaksojen perusteella ja panna sen sisällä esille roomalainen, kreikkalainen, juutalainen ja kristillinen kirjallisuus omina ryhminään. Tiivistelmät ja kartat kannattaa myös panna esille aikalaiskirjallisuuden yhteydessä.

Tälläkin kertaa olen jakanut intialaisen ja kiinalaisen kirjallisuuden samoihin alajaksoihin, koska se oli alku-peräinen suunnitelma, mutta tämän tapahtuman kohdalla on parempi panna Intian ja Kiinan kirjallisuus esille omina ryhminään. Kiinan aikalaiskirjallisuus on pakko panna esille yhtenä ”ryhmänä”, sillä kirjoja löytyi vain yksi, ja Intiankin kirjallisuutta on vain kahteen alajaksoon, monien kirjojen ajoitus on epävarma ja karttoja ja kirjailjakuvia on vain yksi. En poistanut intialaisen ja kiinalaisen tunnetun kirjallisuuden jo tehtyä jaottelua alajaksojen mukaan siltä varalta, jos sitä kuitenkin käytetään joskus, kun kirjoja on suomennettu ja hankittu, sillä on helpompi yhdistää kirjallisuus kuin jakaa se aikakausiin. Tässä tapahtumassa voi olla parempi panna koko Intia ja Kiina esille yhtenä, aikalaiskirjallisuus, myöhempi kirjallisuus, oheismateriaali ja koristelu samaan paikkaan järjestettynä, mutta aikalaiskirjallisuus jotenkin merkittynä ja erotettuna.

Kulta-ajan 43 eKr. – 14 jKr. aikalaiskirjallisuutta

Rooma

Vergilius Maro (70 – 19 eKr.) kirjoitti kymmenen paimenrunon kokoelman **Bucolica**, seuraavana vuonna 30-luvulla eKr. runollisen maalaiselämän kuvauksen **Georgica**, ”Maanviljelyksestä” ja elämänsä viimeisellä vuosikymmenellä pääteoksensa **Aeneis**.

Paimenlauluja, Bucolica, Kirja, Vergilius Maro, Publius ; Lahdensuu, Laura ; Saastamoinen, Ari, Tammi 2004

Bucolica paimenrunoja, Kirja, Vergilius Maro, Publius ; Oksala, Teivas, Artipictura 2001

Georgica : Maanviljelijän työt, Kirja, Vergilius Maro, Publius ; Oksala, Teivas, Gaudeamus [1976]

Georgica : Maanviljelijän työt : Teksti ja proosasuomennos, Kirja, Vergilius Maro, Publius, Gaudeamus 1976.

Aeneis, Kirja, Vergilius Maro, Publius ; Rönty, Alpo, 2000, Suomenkieliset runot (ykl 82.2)

Aeneis : Aeneaan taru, Kirja, Vergilius Maro, Publius ; Oksala, Päivö ; Oksala, Teivas, 1999, Suomenkieliset runot (ykl 82.2)

Aeneis : kirjat I-IV : Aeneas ja Dido, Vergilius Maro, Publius, 1972, Kirja

Quitus Horatius Flaccus (65 – 8 eKr.) kirjoitti aluksi jambeja, joita jälkimaailma sanoi epodeiksi, ja satiireja. Yli 40-vuotiaana hän julkaisi kolmen kirjan oodikokoelman (ode on laulu kreikaksi) ja viimeiseksi **Epistulae** eli kirjeitä, jotka ovat kuusimittaisia ja runomuotoisia kuten satiiritkin.

Oodeja ja Epoodeja, Kirja, Horatius Flaccus, Quintus, Karisto 1930. Suomenkieliset runot (ykl 82.2)

Pakinoita antiikin Roomasta : Horatiuksen satiirit, Kirja, Castrén, Paavo ; Berg, Ria ; Tuukkanen, Tiina, 2013, Yleinen kirjallisuustiede. Kirjallisuudentutkimus (udk 82), Vanhan ja keskiajan kirjallisuus (ykl 86.192)

Carminum libri quattuor et carmen saeculare : latinaksi ja suomeksi = Neljä oodien kirjaa ja vuosisataislaulu, Kirja, Horatius Flaccus, Quintus ; Oksala, Teivas ; Palmén, Erkki, Artipictura 2013 1. p.

Horatiuksen oodeja, Kirja, Horatius Flaccus, Quintus ; Oksala, Teivas, 1936- ; Palmén, Erkki, 1932-, Finn Lectura 1989

Horatiuksen oodeja, Kirja, Horatius Flaccus, Quintus ; Kivikari, Eero, AAK 1923

Kvintus Horatius Flakkuksen teokset : 1, Oodit, karmenseekulaare ja epoodit, Kirja, Horatius Flaccus, Quintus ; Leino, A., Holm 1891.

Q. Horatius Flaccon valittuja lauluja, Kirja, Horatius Flaccus, Q. ; Suetonius Tranquillus, Gaius ; Mellin, Robert, [Barck] 1866

Runoudesta, Kirja, Horatius Flaccus, Quintus ; Hidén, K. J., 1904, Kirjallisuuden estetiikka. Runousoppi (ykl 86.01)

Ars poetica = Runotaide : alkuteksti ja proosasuomennos, johdanto ja selityksiä / Quintus Horatius Flaccus ; toimittaneet Teivas Oksala ja Erkki Palmén, Horatius Flaccus, Quintus, Kirja | Gaudeamus | 1978.

Satider och epoder, Kirja, Horatius Flaccus, Quintus, 1959.

Horatius' oden, Kirja, Horatius Flaccus, Quintus, Wahlström & Widstrand 1946. Ruotsinkieliset runot (ykl 82.31)

Horatius satirer och epistlar i urval, Kirja, Horatius Flaccus, Quintus, 1986.

Epistlar och sista dikter, Kirja, Horatius Flaccus, Quintus, 1960.

The odes and epodes, Kirja, Horatius Flaccus, Quintus ; Transl. bennett, Kieli, englanti

Satires, epistles and ars poetica, Kirja, Horatius Flaccus, Quintus ; Transl. rushto, Kieli, englanti

The Collected Works of Horace, Horatius Flaccus, Quintus, kirjoittaja, 1961, Kirja

Rakkauselegia

Cornelius Calluksen (69 – 26 eKr.) runot ovat hävinneet, vain ystävän hänelle kirjoittama lohdutusruno sisältää todennäköisesti sitaatteja Corneliuksen runoista.

Albius Tibulluksen (n. 50 – 19 eKr.) runot ovat melkein kaikki rakkausrunoja.

Elegiae : dikter till Delia och Nemesis, Tibullus, Albius, 1996, Kirja

Elegieen, Kirja, Tibullus, Albius ; Bernstädt, Alfred, Druck und Verlag von Phillip Reclam jr [1881?]

Sulpicia kirjoitti vain kuusi pientä elegiaa.

Sulpicia's lament, Isomäki, Pauliina, säveltäjä; Sulpicia, kirjoittaja, 2016, Nuotti

Propertius (50 – 15 eKr.) kirjoitti neljä runokokoelmaa.

Elegioita, Kirja, Propertius, Sextus, [kustantaja tuntematon] 1964. Sisältö: Cynthia ; Regina elegiarum.

Cynthia, Kirja, Propertius, Sextus ; Risberg, Bernhard, Tullberg 1905. (ruotsinkielinen)

The poems of Propertius, Propertius, 1966, Kirja

Publius Ovidius Naso (43 eKr. – 17 jKr.) kehitti elegian teknisesti huippuunsa. **Amores** ”Rakkauksia” on yksi kolmesta runokirjasta, joissa hän koki käyttäneensä elegian loppuun. Sitten hän kirjoitti tragedian **Medea**, mutta siitä on säilynyt vain pari riviä ja sitten **Epistulae heroidum** eli kirjeitä sankareiden naisilta, jotka ovat kuvitteellisia kirjeitä myyttien sankarien ikävöiviltä rakastajattarilta. Nelikymppisenä hän kirjoitti taas elegisellä mitalla opetusrunoelman **Ars amandi** eli Rakastamisen taito, mikä tarkoittaa taitoa vietellä ja pitää nainen miehille ja vietellä ja pitää mies naisille. Sen täydentävä osa on kosmetiikkaohje naisille **De medicinae Faciei** ”Kasvojen hoitoaineista” ja toinen jatko-osa onnettomaksi tekevästä rakkaudesta toipumisen taito **Remedia amoris**, ”Rakkaudesta parantumisen taito”. Sitten hän kirjoitti pienoiseeposten kokoelman **Metamorphoses**, ”Muodonmuutoksia”, joka kertoo ”aikajärjestyksessä” myyttejä. Hän aloitti roomalaisen kalenterin selostuksen elegisellä mitalla nimellä **Fasti**, ja kun Augustus oli karkottanut hänet maanpakoon, hän kirjoitti aidosti elegiset elegiakokoelmat **Epistulae ex Ponto**, ”Kirjeitä Mustaltamereltä” ja **Tristia**, ”Valituslaulut”, joka sisältää paljon omaelämäkerrallisia runoja.

Rakastamisen taito : Rakkauden parannuskeinot, Kirja, Ovidius Naso, Publius ; Heikinheimo, Seppo, Weilin + Göös 1988 3. p.

Metamorphoses selectae = Valikoima metamorfooseja, Kirja, Ovidius Naso, Publius ; Oksala, Päivö ; Oksala, Teivas, 2000, Suomenkieliset runot (ykl 82.2)

Metamorphoses, Kirja, Ovid ; Dryden, John ; Garth, Samuel ; Tissol, Garth, 1998, Englanninkieliset runot (ykl 82.5),

Amores = Ovidius' Kärleksäventyr, Ovidius Naso, Publius, 1987, Kirja

Konsten att älska, Ovidius Naso, Publius, 1983, Kirja

Kärlekskonsten : Ars amatoria /Ovidius Naso, Publius, 1990, book

Brev från svarta havet : Epistulae ex ponto, Kirja, Ovidius Naso, Publius, 1991.

Klagosånger, Kirja, Ovidius Naso, Publius, 1989.

När gudarna leker : sagor från antiken, Kirja, Ovidius Naso, Publius ; Vilén, Florence, Rabén & Sjögren 1984.

The metamorphoses of Ovid, Kirja, Ovidius, kirjoittaja. ; Innes, Mary M., kääntäjä., 1955, Englanninkieliset runot (ykl 82.5)

The love poems, Kirja, Ovidius Naso, Publius, Oxford University Press 1990.

The erotic poems, Ovidius Naso, Publius, 1982, Kirja

Fasti, Kirja, Ovidius Naso, Publius, 2. repr, Kieli: useita kieliä

Historia

Titus Livius (59 eKr. – 19 jKr.) kirjoitti suorasanaisen Rooman kansallisen historian suunnilleen samaan aikaan, kun Vergilius kirjoitti runomuotoisen myyttisen historian. Se sisälsi 142 kirjaa, alkoi Rooman perustamisesta ja päättyy Liviuksen omaan aikaan 9 jKr., Augustuksen poikapuolen Drusuksen kuolemaan ja jäi luultavasti kesken, sillä hän todennäköisesti yritti päästä Augustuksen kuolemaan ja tasalukuun 150 kirjaa. Siitä on säilynyt ensimmäiset 10 kirjaa, jotka kertovat legendamuinaisuuden ja kuningas- ja tasavalta-ajan ensimmäiseen keisariin, ja kirjat 21.- 30. kirjat Hannibalin ja Rooman välisestä toisesta puunilaissodasta 218 – 201 eKr., 31.- 45. kirjat Rooman noususta maailmanvallaksi, Makedonian valloituksesta Pydnan taistelussa ja Rooman sekaantumisesta idän asioihin.

Rooman synty : ab urbe condita I-II, Ab urbe condita, Kirja, Livius Patavinus, Titus, 1994, Rooma (ykl 91.173)

Ab urbe condita = Karthagon Hannibal lähtee sotaan. 21, Ab urbe condita, Kirja, Livius, Titus ; Palmén, Erkki ; Kallela, Maija-Leena ; Luttinen, Ylermi ; Oksala, Teivas, 2014, Rooma (ykl 91.173)

Ab urbe condita = Karthagon Hannibal Rooman porteilla. 22, Ab urbe condita, Kirja, Livius, Titus ; Kallela, Maija-Leena ; Luttinen, Ylermi ; Oksala, Teivas, 2015, Rooma (ykl 91.173)

Ab urbe condita. XXIII = Karthagon Hannibal Campaniassa, Ab urbe condita. XXIII, suomi, Kirja, Livius, Titus, kirjoittaja. ; Oksala, Teivas, kääntäjä ; Luttinen, Ylermi, kääntäjä ; Kallela, Maija-Leena, kääntäjä, 2018, Vanha aika (ykl 91.1)

Keisarillisen Rooman historia : Annales, Kirja, Tacitus, Publius Cornelius ; Kajanto, Iiro, 1990, Rooma (ykl 91.173)

Taistelu keisarivallasta : Rooman historia 69-70 jKr, Historiae, Kirja, Tacitus, Publius Cornelius ; Laakkonen, Heikki ; Korhonen, Kalle, 2010, Rooma (ykl 91.173)

Hiukan nuorempi aikalainen **Pompeius Trogus** kirjoitti maailmanhistorian vanhimmasta ajasta vuoteen 20 jKr. kaikista antiikin kansoista, paitsi roomalaisista, elleivät he liittyneet muihin, jolloin sävy oli vihamielinen tai neutraali. Siitä on säilynyt Justinuksen tekemä tiivistelmä.

Augustus itse kirjoitti toiminnastaan selostuksen **Res gestae**, toiselta nimeltään Monumentium Aucyranum, jonka alku on kirjoitettu Augustuksen mausoleumin kahteen pronssitauluun. Lisäksi hänen kerrotaan kirjoittaneen laajemman omaelämäkerran vuodesta 25 eKr., Ajax-tragedian, Sisiliaa käsittelevän teoksen, poikapuolensa Drusuksen omaelämäkerran, hautapuheita ja epigrammeja, mutta niitä ei ole säilynyt.

Yksinvaltiaan elämä ja teot, Res gestae divi Augusti, Kirja, Augustus, Rooman keisari ; Tuomisto, Pekka, 2009, Rooma (ykl 91.173)

Arkkitehtuuri

Vitruvius kirjoitti arkkitehtuurikirjan **De Architectura**, ja se ilmestyi Augustuksen aikana.

The ten books on architecture, Vitruvius Pollio, Marcus, 2010, Kirja

Om arkitektur : tio böcker, Vitruvius, 1989, Kirja

Oheismateriaali

Muista kuvista *Vergilius Maro, Horatius Flaccus, Albius Tibullus, Sextus Propertius, Publius Ovidius, Titus Livius* ja *Augustus* kirjoittamiensa kirjojen lähelle. Vitruviuksesta en tehnyt tyhjää profiilikuvaa, koska kirja on vain yksi eikä yhtään suomeksi. *Rooman sekä Palestiinan, juutalaisuuden ja kristinuskon rinnakkaistii-*

vistelmä, josta ympyröidään tai väritetään Octavianuksen / Augustuksen hallitusaika ja vastaava aika Palestiinassa. Aiempaa aikakautta esittävät tiivistelmät Roomasta ja Palestiinasta Antiikin Kreikan aika - tapahtuman tiivistelmistä kannattaa ainakin tässä aluksi panna esille yläpuolelle niin, että uusi tiivistelmä tulee siihen jatkoksi. Antiikin Kreikan aika -tapahtuman kartoista Rooman eri vaiheita kuvaavasta karttavideosta pannaan esille kuvankaappaus, joka esittää Roomaa 43 eKr. – 14 jKr.

Kreikka

Augustuksen aikana vähä-aasialainen **Dionysios Halikarnossolainen** ja sisilialainen **Didoros** kirjoittivat historiaa. Didoros kirjoitti kokoavan maailmanhistorian, joka päättyy ja huipentuu Rooman valtakuntaan ja ylistää roomalaisia valloittajia.

Aleksandrian skeptisen koulukunnan filosofit elivät tänä ajanjaksona. **Ainesidemos** eli hieman ennen ajanlaskun alkua, **Sekstos Empirikos** saman vuosisadan lopulla ja **Agrippan** elinaikaa ei tiedetä. **Ainesidemoksen** ajatukset tunnetaan **Photioksen** ja **Sekstos Empirikoksen** kirjoista. **Sekstos Empirikos** kuvaa omia ja muiden ajatuksia ja hänen kirjansa **Pyrrhonilaisia kokeita** ja **Matemaatikoita vastaan** ovat säilyneet ja niiden myötä tiedot antiikin skeptikoista.

Juutalainen kirjallisuus

Juutalaisista oli tullut kiistan aihe. heitä vihattiin ja vainottiin, mutta heidän aatteensa myös kiinnosti ja Theophrastos puhuu heistä kunnioittavasti. Etenkin Aleksandriassa sivistyneet juutalaiset saivat arvostusta. On säilynyt ajan antisemiittistä ja juutalaisia puolustavaa kirjallisuutta.

Monet Aleksandrian juutalaiset olivat hellenisoituneet, oppineet kreikan, jopa unohtaneet heprean, ja mieltyneet kreikkalaiseen filosofiaan. Monet yhdistelivät kreikkalaista filosofiaa juutalaiseen uskoon sekä lepyttääkseen valtakulttuuria että omasta kunnioituksesta molempiin. **Philon Aleksandrialainen** (30 eKr. – 50 jKr.) uskoi Tooraan, mutta myös kreikkalaiseen filosofiaan, etenkin Platoniin, pythagoralaisuuteen, stoalaisuuteen ja peripateettiseen kouluun. Hän yhdisti kaiken tulkitsemalla Raamattua vertauskuvallisesti. Tuekseen hän esittää kaikki aikansa filosofiset aiheet, joten hänen Vanhan Testamentin kommentaarinsa on filosofinen museo. Filonin mukaan Jumalan ja maailman välissä on välittäjä, Logos eli Järki tai Sana, jota hän sanoo myös toiseksi Jumalaksi tai Jumalan (esikois)pojaksi, kuten Aristoteleen entelekiöissä ja Johanneksen evankeliumeissa.

Intia

Ajanlaskun alun tienoilla buddhalaisuudessa syntyi **mahayana**-suuntaus (suuret vaunut), joka nimitti toisen **hinayanaksi** (pienet vaunut). **Mahayana**-kirjallisuus on kuitenkin peräisin vasta ajalta 100 – 500 jKr.

Kiina

Li tarkoittaa hyviä tapoja, perinteitä ja rituaaleja ja niiden kunnioitus kuuluu kungfutselaisuuteen. Niistä on kirjoitettu kirjoja ja kolme on säilynyt: **Chou li**, **I li** ja **Li chi**. **Li chi** eli Muistiinmerkityt rituaalit kertoo paljon Kungfutsesta ja hänen ajastaan ja filosofiastaan, ja se kuuluu kungfutselaisuuden klassikoihin kuten Muutosten kirja, Historian kirja ja Laulujen kirja. Sen kokosivat 0 – 100 jKr. veljekset **Tai Te** ja **Tai Sheng**, joiden tekemiä versioita sanotaan Vanhemman tai Nuoremman Tain rituaaleiksi. Nuorempi on lainannut vanhemmalta 46 kappaletta vanhemmalta ja hänen laitoksensa on tärkeämpi. Siinä on osat **Ta Shueh** ja **Chung Yung** eli Suuri oppi ja Keskitien oppi, ja se on otettu 1200 mukaan Neljä kirjaa -antologiaan, joka piti opetella ulkoa.

Hopea-ajan 14 – 180 jKr. aikalaikirjallisuus

Rooma

Tiberiuksen aika (14 – 37 jKr.)

Moraalisesti opettavat esimerkit olivat yleisiä antiikin kirjallisuudessa ja niitä lisättiin puheisiin ja muihin kirjoituksiin, mutta ainoa säilynyt kokoelma on **Valerius Maximuksen** kirjoittama **Facta ac dicta memorabilia**, ”Muistettavia toimia ja lauselmia”, joka julkaistiin Tiberiuksen ajan loppupuolella ja oli imarrellen omistettu hänelle.

Memorable doings and sayings. 2, [Books VI-IX], Valerius Maximus, 2000, Kirja

Phaedrus toi faabelit kunnolla roomalaiseen kirjallisuuteen Aisopos esikuvanaan ja julkaisi viisi faabelikoelmaa Tiberiuksen, Caligulan ja Claudiuksen hallituskausina 20-, 30- ja 40-luvuilla. Niihin oli lisätty tapauksia ja kaskuja sekä Aisopoksesta että Phaedruksen omalta ajalta ja esipuheissa oli omaelämäkerrallisia tietoja.

Phaedrus fabulae : Phaedruksen faabelit, Kirja, Phaedrus ; Elo, Tuulikki, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2006

Celsus kirjoitti ensyklopedian aiheina lääketiede, maanviljelys, sotataito ja retoriikka. Niistä viimeiset olivat samat kuin Cato vanhemmalla, jota hän ehkä käytti lähteenä. Vain lääketiede, **De medicina**, on säilynyt ja se on tärkeä lähde antiikin lääketieteestä. Hän ei itse ollut asiantuntija, vaan kokosi kreikkalaisten tiedot.

Claudiuksen aika (41 – 54 jKr.)

Claudius kirjoitti Augustuksen ajan historian sekä Karthagon ja etruskien historian, omaelämäkerran ja noppapeliessseen, mutta ne ovat kadonneet.

Neron aika (54 – 68 jKr.)

Senecan isä **Seneca vanhempi** kirjoitti reetorikouluissa käytetyn harjoituskokoelman, joka sisältää kuviteltuja oikeudenkäyntipuheita **Controversiae**, sekä kokoelman neuvoa antavia puheita **Suasoriae**, jotka oli osoitettu eri vaihtoehtojen välillä epäröiville historiallisille henkilöille.

Seneca (2 eKr. – 65 jKr.) oli erinomainen oikeudenkäyntipuhuja eli reetori, ensin Caligulan kadehtima ja Claudiuksen puolison Messalinan karkottama, sitten Neron opettaja 11-vuotiaasta ja Burruksen kanssa todellinen hallitsija kahdeksan vuotta sen jälkeen, kun Nero nousi valtaistuimelle 17-vuotiaana. Burruksen kuoltua hän vetäytyi politiikasta. Lopulta häntä syytettiin kuulumisesta salaliittoon Neron murhaamiseksi ja pakotettiin tekemään itsemurha. Hänen oikeudenkäyntipuheensa ovat kadonneet. Hänen filosofiset kirjoituksensa jakaantuvat ”dialogeihin”, jotka ovat oikeasti esseitä, ja kirjeisiin. Ennen karkotustaan hän kirjoitti esseiden **De ira**, ”Vihasta” ja maanpaossa ”Lohdutuskirjoituksen äidille” **Ad helviam matrem de consolatione** ja myöhemmin **De brevitae vitae**, ”Elämän lyhydestä”. Neron noustua valtaistuimelle hän kirjoitti hänelle esseiden **De clementia**, ”Lempeydestä”. Hän puolusti oikeuttaan vaurauteen esseellä **De vita beata**, ”Onnellisesta elämästä”, ja jatkoi selittämällä, miten omaisuutta voi käyttää muiden auttamiseen esseellä **De beneficiis**, ”Hyväntekeväisyydestä”. **Epistulae morales**, ”Moraalisia kirjeitä” on kokoelma tyyntä ja miellyttävää pohdintaa nuorelle oppilaalle Luciliukselle. Neron ja hänen hallintonsa paheksunnasta kertovat esseet **De tranquillitate**, ”Mielenrauhasta” ja **De otio**, ”Levosta”. Lisäksi Seneca kirjoitti monia luonnonilmiöitä pohtivan ja uskonnollisen sävyisen esseiden **Naturales quaestiones**, ”Luonnontutkimuksia”, mutta se jäi viimeistelemättömäksi, ja useita tragedioita, jotka ovat roomalaisten niukan tragediakirjallisuuden parhaita. Kymmenen hänen nimiinsä pantua on säilynyt, mutta **Octavia** on kirjoitettu hänen kuolemansa jälkeen. Näy-

telmien aiheet ja muoto ovat kreikkalaiset, ja ne ovat lukudraamoja, jotka on näytelmämuodosta paras lukea tai lausua, mutta jotka olisivat näyteltyinä jähmeitä tai käytännössä vain lausuntaa. Niitä on esimerkiksi **Rai-voava Hercules, Agamemnon, Medea, Phaedra, Oepidus** ja **Troian naiset**. Hän kirjoitti myös yhden satiirin kostoksi karkotuksestaan, **Apocolocyntosis divi Claudii** eli Jumalallisen Claudiuksen muuttuminen kurpitsaksi. Apocolocyntosis oli väännös sanasta apoteoosi eli jumalaksi muuttuminen, minkä keisareille uskottiin tapahtuvan heidän kuollessaan ja kurpitsa oli tyhmyyden symboli kuten pölkky(pää).

Kirjeet Luciliukselle, Epistulae morales ad Lucilium, Kirja, Seneca, Lucius Annaeus, nuor ; Oikarinen, Antti T., 2011, Vanhan ajan filosofia (ykl 11.1)

Kaitselmuksesta, Seneca, Lucius Annaeus, Kalliovaara, K. P, 1928, suomi, Kirja

Elämän lyhydestä, Kirja, Seneca, Lucius Annaeus, nuor, kirjoittaja. ; Torkki, Juhana, kääntäjä., 2018, Filosofia. Psykologia (udk 1), Vanhan ajan filosofia (ykl 11.1)

Tutkielmia ja kirjeitä, Seneca, Lucius Annaeus, Hollo, J. A, Tenkku, Jussi, Seneca Seneca, Lucius Annaeus, 1964, suomi, Kirja, 17

Stoalaisuus, tiedon, tunteiden ja hyvän elämän filosofia, Suomi, 2015, Vanhan ajan filosofia. Sisältää Suut- tumuksesta.

Kaksi tragediaa : Medeia & Thyestes, Seneca, Lucius Annaeus, nuor, Oikarinen, Antti T, Kallela, Maija- Leena, 2013, suomi, Kirja, 83

Kaksi tragediaa : Faidra & Oidipus, Seneca, Lucius Annaeus, nuor., kirjoittaja, Oikarinen, Antti T., kääntä- jä, Kallela, Maija-Leena, kääntäjä; Seneca, Lucius Annaeus, nuor, kirjoittaja. Phaedra, suomi, Seneca, Lu- cius Annaeus, nuor, kirjoittaja. Oedipus, suomi, 2016, suomi, Kirja, 83

Lucanus (39 – 65 jKr.) oli Senecan veljenpoika. Nero kadehti hänen lahjakkuuttaan ja yritti estää runojen mainetta ja julkaisua. Lucanus kirjoitti Caesarin ja Pompeiuksen välisestä sisällissodasta eepoksen **Pharsa- lia**. Se sisältää maan- kansa- ja tähtitieteellisiä ja teknisiä selityksiä ja stoalaista metafysiikkaa ja sen taso on vaihteleva.

Pharsalia : dramatic episodes of civil wars, Lucanus, Marcus Annaeus, 1956, Kirja

Petronius (k. 66 jKr.) kirjoitti sinä aikana muodikkaan matka-, seikkailu- ja rakkausromaanin parodian, joka on samalla muodoltaan menipposlainen satiiri eli sisältää runoa ja proosaa vuorotellen, ja se parodioi myös em. Pharsaliaa. Siitä on säilynyt katkelmia ja pitkä osa, joka kuvaa **Trimalkion pitoja**. Se arvostelee Roo- man imperiumia.

Trimalkion pidot, Gena Trimalchionis, Kirja, Petronius Arbiter ; Linkomies, Edwin ; Suomalainen, Kari, Otava 1958. 3. p.

Satyricon, Kirja, Petronius Arbiter ; Tuomisto, Pekka, kääntäjä., 2003, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Senecaa, Lucanusta ja Petroniusta syytettiin kaikkia samasta salaliitosta ja pakotettiin tekemään itsemurha. Sen sijaan **Persius** (34 – 62 jKr.) kuoli nuorena mahasairauteen. Hän kirjoitti kuusi satiiria, joiden aikajärjes- tys on samalla laatujärjestys.

Satires, Persius Flaccus, A.1929, Kirja

Columella kirjoitti maanviljelystä perin pohjin käsittelevän kirjan **De re rustica** 60-luvulla.

On agriculture and trees : in three volumes. 1, Res rustica I-IV, Columella, Lucius Iunius Moderatus, 1977, Kirja

On agriculture and trees : in three volumes. 3, Res rustica X-XII ; De arboribus, Columella, L. Iunius Moderatus, 1955, Kirja

On agriculture and trees : in three volumes. 2, Res rustica V-IX, Columella, L. Iunius Moderatus, 1954, Kirja

Domitianuksen aika (81 – 96 jKr.)

Plinius vanhempi (k. 79 jKr.) oli Rooman laivaston amiraali, keräilijä ja kirjailija, jonka valtavasta tuotannosta on säilynyt luontoensyklopedia **Naturalis historia**. Se sisältää havaintoja maan ja taivaan väliltä ja kertoo paljon ajastaan. **Plinius vanhempi** kuoli Vesuviuksen suuressa, Pompeijin ja Herculaneumin alleen haudanneessa purkauksessa, kun oli merellä Napolinlahden suulla ja meni auttamaan ja katsomaan luonnonilmiötä lahden perälle. Veljenpoika Plinius nuorempi kertoo hänen kuolemastaan yhdessä kirjeessä ja toisessa hänen kirjallisesta toiminnastaan.

Om fåglarna, Plinius Secundus, Gaius, maior, 2003, Kirja

Natural history, Plinius Secundus, Gajus, 1948, Kirja

Natural history : a selection, Plinius Secundus, Gaius, maior, 1991, Kirja

Quintilianus (35 – 97 jKr.) oli keisari Domitianuksen kahden ottopojan retoriikan opettaja. Hän kirjoitti 12-osaisen / -kirjaisen **Institutio Oratorian** = Kaunopuheisuuden oppikirjan, joka käsittelee puhujan kasvatusta lapsuudesta aikuisuuteen. 1. osassa on yhä päteviä lastenkasvatusohjeita ja 10. osassa arvokas katsaus latinankieliseen kirjallisuuteen lyhyine kuvauksineen.

Puhujan kasvatus : 1-4 kirja, Institutio oratoria, Kirja, Quintilianus, Marcus Fabius ; Vuola, Aulikki, Faros 2014

Martialis (40 – 104 jKr.) kirjoitti n. 1500 epigrammia useammassa kirjassa, tosin jotkut lyhyet runot voivat olla 11-tavuisia tai ontuvaa jambia. Hän oli hyvä tiivistämään, kuvaamaan ympäristöä ja ihmisiä, terävä ja joskus karkea.

Venus, viini ja vapaus : epigrammeja, Kirja, Martialis, Marcus Valerius ; Polkunen, Marja-Liisa, Otava 2000.

Epigrams : in two volumes. Vol. 1, Kirja, Martialis, Marcus Valerius ; Ker, Walter C. A., Heinemann 1968. Rev. ed

Epigrams : in two volumes. Vol. 2, Kirja, Martialis, Marcus Valerius ; Ker, Walter C. A., Heinemann 1968. Rev. ed

Epigramm VII : for baritone and piano, Eespere, René, säveltäjä, 2010, CD, Laulujen sanat tekstiliitteessä: latina, englanti

Statius (40 – 96 jKr.) oli Martialiksen tapaan innokas hovirunoilija ja hyvä imartelija. Hän voitti Augustuksen kunniaksi (ilmeisesti kuoleman jälkeen) järjestetyn runokilpailun ja sai palkinnon Domitianuksen ylistykseksi tekemästään runosta. Runokokoelma **Silvae**, ”Metsä / puut / materiaali”, sisältää sopivia runoja

syntymään, kuolemaan, avioliittoon, syntymäpäiviin yms. Eepos **Thebais** kertoo Oidipuksen poikien taistelusta kuten Seitsemän päivän sota Thebaa vastaan. Hän aloitti eepoksen Akilleuksesta, mutta se jäi kesken.

Löytyy vain latinaksi:

Silvarum libri, Kirja, Statius, Publius Papinius ; Vollmer, Friedrich, G. Olms 1971. Näköisp. Lisäksi saksaa.

P. Papinii Statii Achilleis et Thebais, Kirja, Statius, Publius Papinius ; Kohlmann, Philippus, Teubneri 1879-1884.

Trajanuksen aika (98 – 117 jKr.)

Tacitus (55 – 120 jKr.) viivytteli kirjoittamista / julkaisua Domitianuksen murhaan asti, koska ei halunnut mielistellä tyrannia, ja oli katkera menettämästään ajasta elämässään. Hän julkaisi Trajanuksen ensimmäisenä hallitusvuonna 98 kaksi pientä kirjaa. **Agricola** kertoo hänen apestaan, joka oli ollut Britannian käskynhaltijana 77 – 84 jKr., kunnes kateellinen Domitianus oli kutsunut hänet takaisin ja sitten kuollut syrjässä ja ehkä myrkytettynä. **Germania** kertoo germaanien, skandinaavit mukaan lukien, maasta, kansasta ja tavoista. Kolmas pieni teos **Dialogus de oratoribus**, ”Vuoropuhelu puhujista” valittaa puhetaidon ja sen opetuksen huononemista. Sitten hän alkoi kirjoittaa historiaa. **Annales**, ”Vuosikirjat”, kertoo Augustuksen kuolemasta 14 jKr. Neron kauden loppuun 68 jKr. asti, ja siitä on säilynyt osat 1. – 6. ja 11. – 16., joten Caligulan aika ja Claudiuksen kauden alku ovat kadonneet. **Historiae** kertoo ns. kolmen keisarin Galban, Othon ja Vitelluksen vuodesta 69 jKr. alkanutta aikaa Domitianuksen kuolemaan 96 jKr., mistä on säilynyt vain tapahtumarikkaat vuodet 69 jKr. ja 70 jKr. Hän antaa Plinius nuoremman kertoa silminnäkijänä sedästään Olinius vanhemmas-ta.

Keisarillisen Rooman historia = Annales, Tacitus, 1969, Kirja

Germania, Tacitus, Publius Cornelius, 1988, Kirja

Agricola, Tacitus, Cornelius, 1904, Kirja

Taistelu keisarivallasta : Rooman historia 69-70 jKr, Tacitus, Publius Cornelius, 2010, Kirja

Fennit, 1965, Kirja

Annaler : I-VI, Tacitus, Cornelius, 1966, Kirja

Annaler : XI-XVI, Tacitus, Cornelius, 1968, Kirja

Maktspelet i Rom : historiae, Tacitus, Publius Cornelius, 1971, Kirja

Historien, Tacitus, Publius Cornelius, 1959, Kirja

Tacitus' mindre skrifter, Tacitus, Publius Cornelius, 1929, Kirja

The complete works of Tacitus : The annals : The history : The life of Cnaeus Julius Agricola : Germany and its tribes : A dialogue on oratory, Tacitus, Publius Cornelius, 1942, Kirja

Plinius nuorempi (62 – 114 jKr.) julkaisi yhdeksän kirjaa ystävilleen lähettämäänsä kirjeitä nimellä **Epistulae**. Yksi kirjeenvaihtoveri oli Tacitus, yksi Trajanus provinssikäskynhaltija-aikana, ja kirjeisiin sisältyy kysymys kristittyjen kohtelusta. Tacitukselle hän kertoo sedästään. Hän kirjoitti myös ylistyspuheen Trajanukselle.

Kirjeitä keisariajan Roomasta : Valikoima Plinius Nuoremman.., Kirja, Itkonen-Kaila, Marja, 1974, Rooma (ykl 91.173)

Hadrianuksen aika (76 – 136 jKr.)

Hadrianus kirjoitti omaelämäkerran ja runoja, mutta niistä on säilynyt vain yksi hempeä kuolinruno.

Pervigilium Veneris, ”Venuksen valvojaiset” on rakkautta ja kevättä hempeästi ylistävä pitkä runo, jonka tekijää tai julkaisuvuotta ei tiedetä. Se löytyisi latinankielisessä kokoelmassa.

Suetonius (75 – 160 jKr.) kirjoitti elämäkerrat 12 ensimmäiselle keisarille Caesarista Domitianukseen. Hänellä oli hyvät lähteet keisarin kanslian sihteerinä vuoteen 121 jKr., jolloin hänet sanottiin irti jostain syystä, ja lisäksi hän käytti paljon skandaaleja ja juoruja. Lisäksi hän kirjoitti kirjailijaelämäkertateoksen **De viris illustribus**, ”Kuuluisista miehistä”, joka on osittain säilynyt sitaateissa, joita myöhemmät kommentoijat ovat kirjoittaneet runokokoelmien johdantoihin.

Rooman keisarien elämäkertoja, Kirja, Suetonius ; Hollo, J. A., WSOY 1960.

Juvenalis (60 – 130 jKr.) oli joutunut Domitianuksen karkottamana maanpakoon Egyptiin. Hän kirjoitti 13 satiiria, joissa hän arvostelee lähinnä Domitianuksen ja Neron aikaa, mutta ne julkaistiin vasta Trajanuksen ja Hadrianuksen aikana.

Satirer, Juvenalis, Decimus Junius, 2004, Kirja

The sixteen satires, Juvenalis, Decimus Junius, 1974, Kirja

Satires. Book 1, Juvenalis, Decimus Junius, 1996, Kirja

Roomalaisessa kirjallisuudessa esiintyi arkaistinen tyyli 100-luvun keskivaiheilla. **Frontos** oli nuoren kruununperillisen Marcus Aureliuksen opettaja ja kirjoitti hänelle kirjeitä jäljitellen Cato vanhempaa ja suosittelun häntä oppimaan Naeviukselta, Plautukselta ja Enniukselta.

Aulus Gellius oli toinen arkaisti, joka kirjoitti laajan, 20-kirjaisen *Noctes Atticae* = Attikan öitä, joka on kreikkalaisilta ja roomalaisilta koottuja sitaatteja sijoitettuna arjen tapahtumiin, tilanteisiin tai keskusteluihin.

Attiska Nätter, Gellius, Aulus, författare, 1977, Kirja

100-luvun jälkipuoliskolla tuli Afrikasta kirjailijoita ja uusi tyyli, tumor Africus eli afrikkalainen paittelu tai pöhötauti, mikä tarkoitti raskasta ja runsassanaista tyyliä, jossa oli paljon esimerkiksi riimejä ja sanaleikkejä. **Apuleius** (125 – 180 jKr.) oli pohjoisafrikkalainen puhuja ja filosofi, ja naituaan rikkaan lesken ja jouduttuaan perillisten syyttämäksi hän vapautui omalla muistiinmerkityllä puolustuspuheellaan *Apologia*, jossa hän sanoi kirjoittaneensa eepoksen, runoja, näytelmiä, satiireja, puheita ja filosofisia ja luonnontieteellisiä tutkielmia. Niistä on säilynyt vain pieni osa, joista tärkein on **Metamorphoses**, ”Muodonmuutoksia”, suom. **Kultainen aasi**.

Kultainen aasi, Metamorphoses, Kirja, Apuleius, kirjoittaja. ; Hollo, J. A., Tammi 1957.

Amor ja Psyke, Kirja, Apuleius, Lucius ; Rein, Edv, 2005, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Marcus Aureliuksen aika (161 – 180 jKr.)

Marcus Aurelius kirjoitti kreikaksi **Itsetutkiskelut**. Hänen aikanaan kristittyjen vainot pahenivat ja **Kelsos** julkaisi kristittyjä syyttävän kirjoituksen **Tosi oppi**. Olen luetellut Marcus Aureliuksen löytyneet kirjat filosofian yhteydessä.

Muuta antiikin Roomasta

Rakkaus ei koskaan lepää : antiikin runoja rakkaudesta, Kirja, Kivimäki, Arto ; Vesterinen, Sampo, 2001

Helikonin lähde : maailmanlyriikan suomennoksia, Kirja, Viljanen, Lauri, 1951, Suomenkieliset runot (ykl 82.2) Sisältää suomennoksia myös antiikin Roomasta

Kootut teokset. 7, Kirjoja ja kirjailijoita V. Alfred de Musset. Roomalaisia runoilijoita. Runousoppia ja runoilijoita, Kirja, Koskenniemi, V. A., 1955, Suomenkieliset (ykl 80.2)

Nota bene : sitaatteja antiikin Roomasta, Kirja, Polkunen, Marja-Liisa, 2003, Mietelausekokoelmat. Sitaattikokoelmat (ykl 10.8)

Oheismateriaali

Muista kuvista *Lucius Annaeus Seneca, Titus Petronius Arbiter, Lucius Junius Moderatus Columella, Gaius Plinius Secundus eli Plinius vanhempi, Marcus Fabius Quintilianus, Marcus Valerius Martialis, Publius Cornelius Tacitus, Gaius Plinius Caecilius Secundus eli Plinius nuorempi, Gaius Suetonius Tranquillus, Decimus Iunius Iuvenalis, Aulus Gellius ja Lucius Apuleius eli Apuleios*. Lisäksi Rooman sekä Palestiinan, juutalaisuuden ja kristinuskon rinnakkaistivistelmä, josta ympäröidään tai väritetään 14 – 180 jaa. ja Rooman puoli. Edeltävää aikakautta esittävää Kreikan ja Rooman tiivistelmää ei välttämättä tarvitse panna toistuvasti esille. Antiikin Kreikan aika -tapahtuman kartoista Rooman rajoja kuvaavasta videosta kuvakaappaukset ajalta 14 – 180 jKr. sekä tämän tapahtuman kartoista kartta 1 Roomasta laajimmillaan vuonna 117.

Filosofia

Filosofia on omana ryhmänään, koska roomalaiset omaksuivat kreikkalaisperäisen filosofian ja samoista oppisuunnista kirjoittivat sekä roomalaiset että kreikkalaiset ja usein vuorovaikutuksessa. Lisäksi roomalainen keisari Marcus Aurelius kirjoitti kreikkalaista filosofiaa kreikaksi. Looginen paikka filosofialle on roomalaisen ja kreikkalaisen kirjallisuuden välissä, jos niin saa sopimaan.

Uusstoalaisuus

Stoalaisuus oli vallitseva ja suosittu 0 – 200 jKr. ja sillä oli sekä kreikkalaisia että roomalaisia kannattajia. Rooman keisariajan ”uusstoalaisuus” oli eklektistä ja Platonin ja Aristoteleen järjestelmät elvytettiin. Se keskittyi vain eettisiin ja hieman teologisiin aiheisiin. Tärkeimpiä ajattelijoita olivat **Seneca, Epiktetos** ja **Marcus Aurelius**. Entinen orja **Epiktetos** (50 – 140 jKr.) kirjoitti kaikkien aikojen luetuimman hartauskirjan **Enkheiridion**, ”Pieni käsikirja”, suom. Ohjenuora. Keisari **Marcus Aurelius** kirjoitti melkein yhtä luetun kirjan **Eis Heauton, Itsetutkiskeluja**. Senecan filosofian kirjat voi luokitella tähän tai Senecan muiden kirjojen, eli kahden tragediaparin joukossa.

Käsikirja ja Keskusteluja, Epiktetos, 1978, Kirja

Ojennusnuora, Epiktetos, 1919, Kirja

Handbok i livets konst, Epiktetos, 1955, Kirja

Itsetutkisteluja, Kirja, Marcus Aurelius ; Raivio, Yrjö, 1950, Vanhan ajan filosofia (ykl 11.1)

Itselleni : keisarin mietteitä elämästä, Ta eis heauton, Kirja, Marcus Aurelius ; Ahonen, Marke, 2011, Vanhan ajan filosofia (ykl 11.1)

De filosofiska mästerverken. Andra bandet : Romerska och senantika tänkare, 1932, Kirja

The Stoic and Epicurean philosophers : the complete extant writings of Epicurus, Epictetus, Lucretius, Marcus Aurelius, 1940, Kirja

Mystisismi ja teosofia

0 – 200 jKr. ajan filosofia oli kirjavaa. Hellenismin, itämaitten, juutalaisuuden ja sitten kristinuskon ja esim. **mithralaisuuden** vaikutuksesta syntyi uusia ajatuksia. Vanhoihin jumaliin uskominen väheni kansan joukossa. Filosofia Aristoteleesta lähtien, stoalaisuus, epikurolaisuus ja skeptisismi ei vastannut uskonnollisiin tarpeisiin, ja filosofia palasi Platoniin ja Pythagoraaseen, jotka käsitettiin samoin ja yhdistettiin **uuspythagoralaisuudeksi**. Uuspythagoralaiset yrittivät johtaa Platonin filosofian Pythagoraan opeista ja esittivät omia oppejaan Pythagoraan ja hänen vanhimpien kannattajiensa oppeina ja syntyi laaja väärennyskirjallisuus. Joskus oppia esitettiin myös vanhaan intialaiseen tai egyptiläiseen perustuvana. Uusi teosofia korosti hengen ja aineen dualismia stoalaisten ja epikurolaisten monismin sijaan ja perusti käsityksensä orfilais-pythagoralaiseen salaoppiin ja platonismiin. Huomattavimpia uuspythagoralaisia olivat 0 – 100 jKr. **Moderatus** ja 100 – 200 jKr. **Nikomakhos** ja **Numenios**.

Oheismateriaali

Muista kuvista *Seneca*, jos filosofiankirjat ovat tässä ryhmässä, *Epiktetos* ja *Marcus Aurelius* kirjojensa lähellä.

Kreikka

Strabonin Geografika 20 jKr. on arvokas maantieteellis-etnografinen kuvaus silloin tunnetusta maailmasta.

Keisariajan kreikkalaisessa kirjallisuudessa esiintyi paisuttelua ja retoriikkaa sekä ”uusklassismia”. **Peri hypsous**, ”Ylevyydestä”, oikeastaan ylätyylistä, on näitä suuntia kritisoiva tyyliopas 100-luvulta, vaikka on pantu 200-luvulla eläneen Longinoksen nimiin.

Korkeasta tyylistä, Peri hypsus, Kirja, Tudeer, O. E., [Kirja kerrallaan] : Lasipalatsi 2003. [Näköisp.]

100-luvulla **Appianos** kirjoitti roomalaisuutta ihailevan Rooman historian ja **Arrianos** Aleksanteri Suuren sotaretkien historian, jolla oli sama nimi **Anabasis** kuin Xenofonin aiemmalla kirjalla.

Romerska inbördeskrig. Bok I och bok II, Appianos, författare, 2015, Kirja

Roms krig med Karthago och Hannibal /Appianos, 2012, Book

Alexander den store och hans krigiska bragder, Arrianos, 1944, Kirja

Alexander den store /Arrianus, Flavius, 2004, book

Alexander the Great : selections from Arrian, Arrianos, Flavius, 1986, Kirja

Plutarkhoksen (45 – 120 jKr.) kirja **Vertailevat elämäkerrat** panevat aina kreikkalaisen ja roomalaisen rinnakkain. Pääteos **Moralia** sisältää tutkielmia, esseitä, pakinoita ja kirjeitä.

Kuuluisien miesten elämäkertoja, Kirja, Plutarkhos ; Suuronen, Kalle ; Linkomies, Edwin, WSOY 1989. 2.p.

Lykurgos : Spartan lainsäätäjä, Kirja, Plutarkhos ; Suuronen, Kalle, WSOY 1942.

Hellien tunteiden kirja, Kirja, Plutarkhos ; Sironen, Erkki ; Vesterinen, Sampo, Tammi 2005

Eläinten älykkyydestä ja muita kirjoituksia, Kirja, Plutarkhos ; Korhonen, Tua ; Kaski, Liisa, Gaudeamus 2015

Lihansyönnistä : Om att äta kött, Peri sarkofagias, Kirja, Plutarkhos ; Korhonen, Tua ; Niemi, Antti J. ; Åberg, Pia, Summa 2004.

Dion Khryostomos eli Dion Kultasuu (40 – 120 jKr.) oli varhaisemman keisariajan suurin puhuja. Keisari Domitianus (81 – 96 jKr.) karkotti hänet maanpakoon vaeltavaksi moraalisaarnaajaksi, kunnes keisari Nerva (96 – 98 jKr.) palautti hänelle oikeudet ja keisari Trajanus (98 – 117 jKr.) antoi kunnia-aseman. Vaeltaessaan hän tapasi monenlaisia ihmisiä ja on siksi tärkeä lähde kulttuurihistorialle.

Romaani syntyi hellenistisenä aikana, mutta kukoisti vasta keisariaikana. Kaksi päätyyppiä oli historiallis-myttologinen sekä matkaseikkailurakkausromaani. Em. lajiin kuuluu **Aleksanterin-romaani**. Vm. lajissa rakastavaiset joutuvat eroon ja löytävät toisensa monien matkojen ja seikkailujen jälkeen. Niiden esikuva on Odysseia, ja esikuvan mukaan niihin kuuluu useita erillisiä kertomuksia, jotka rakkaus liitti yhteen löyhästi, monet eroottisia. Tällaisia olivat **Ninos ja Semiramis** sekä **Aristeideen** n. 100 jKr. kirjoittama **Milesiaca** eli Miletolaistarinoita. Alatyyppejä oli idyllinen ja eroottinen paimenromaani, kuten **Longoksen Dafnis ja Khloe** 100-luvulta.

Dafnis & Khloe, Longos, 1990, Kirja

Daphnis och Chloe, Longos, författare, 1959, Kirja

Lukianos (125 – 175 jKr.) kirjoitti ”tosikertomuksen”, joka on seikkailumatkarakkausromaanin ja samalla historioitsijoiden, runoilijoiden ja mytologioiden parodia. Lisäksi hän kirjoitti novelleja, esseitä, pakinoita, dialogeja, satiireja, rienuusta ja monenlaista huumoria, esimerkiksi **Jumalakeskustelut, Zeus pinteessä, Timon Ihmisvihaaja, Narrimainen kirjojen keräilijä, Kukko ja Miten historiaa on kirjoitettava**. Omin tyyli oli satiirinen dialogi, kuten **Ikaromenippos** ja **Menippos Haadeessa**, joiden esikuvina olivat Platonin dialogit ja Menippoksen satiirit.

Jumalatarnten kauneuskilpa ja muita satiireja, Kirja, Lukianos ; Hirvonen, Kaarle, 1983, Suomenkieliset (ykl 80.2)

Kauneuskilpailu, Lukianos, 1980, Kirja

Miten historiaa on kirjoitettava / Lukianos ; kreikan kielestä suomentanut Kaarle Hirvonen, Lukianos, kirjoittaja. Kirja, Faros, 2018

Miten historiaa on kirjoitettava. (Yht.sid. : Basileios Suuri : Mitä...)Lukianos, Kirja, Lukianos ; Hirvonen, Kaarle, 1977, Vanhan ja keskiajan kirjallisuus (ykl 86.192)

Miten historiaa on kirjoitettava, Kirja, Lukianos ; Hirvonen, Kaarle, 2002, Vanhan ja keskiajan kirjallisuus (ykl 86.192)

Satiireja, Kirja, Lukianos ; Junkola, Aapo ; Leiwo, Martti, 1996, Suomenkieliset (ykl 80.2)

Satiireja. 2, Kirja, Lukianos ; Junkola, Aapo, 2003, Suomenkieliset (ykl 80.2)

Ohimenevää, kaikki, Lukianos, 1991, Kirja

Oudonlaisia nähtävyyksiä, Lukianos, 1940, Kirja

"Huone" ja "Timon", jotka kirjallishistoriallisella johdannolla varusti, suomensi, selitteli Kaarlo Forsman, Lukianos, 1891, Kirja

Tre satiriska dialoger, Lukianos, 1912, Kirja

En sann historia, Lukianos, 1983, Kirja

Om Peregrinus död, Lukianos, 1997, Kirja

Lucian in eight volumes. 1, Lukianos, 1913, Kirja

Lucian in eight volumes. 2, Lukianos, 1915, Kirja

Lucian in eight volumes. 3, Lukianos, 1921, Kirja

Lucian in eight volumes. 4, Lukianos, 1925, Kirja

Lucian in eight volumes. 5, Lukianos, 1936, Kirja

Lucian in eight volumes. 7, Lukianos, 1961, Kirja

Lucian in eight volumes. 8, Lukianos, 1967, Kirja

Pausanias ihailee vanhaa Hellasta ja kirjoittaa myös historiaa, taidehistoriaa ja mytologiaa ja kuvaa kadonneita taideteoksia n. 170 jKr.

Description of Greece : in four volumes with a companion volume containing maps, plans and indices. 1, Books 1 and 2, Pausanias, 1918, Kirja

Description of Greece. 2, Books III-V, Pausanias, 1926, Kirja

Description of Greece. 4, Books VIII, (XXII)-X, Pausanias, 1935, Kirja

Description of Greece. 3, Books VI-VIII (i-xxi), Pausanias, 1933, Kirja

Description of Greece. 5, Companion volume, containing illustrations and index, Pausanias, 1955, Kirja

Guide to Greece. Volume 1, Central Greece, Pausanias, 1988, Kirja

Guide to Greece. Volume 2, Southern Greece, Pausanias, 1988, Kirja

Lääketieteellistä kirjallisuutta kirjoittivat lähes vain kreikkalaiset, mutta monet siirtyivät Roomaan. **Soranos** 100-luvun alkupuolella kannatti solidaarisuuspatologiaa eli kiinteiden hiukkasten osuutta kehossa. Säilyneitä kirjoja ovat **Gynekologia** ja **Akuuteista ja kroonisista sairauksista**. **Galenos** 100-luvun lopulla piti esikuvinaan Platonian ja Hippokratesta ja kanonisoi humoraalipatologian. Hänellä oli valtava tuotanto ja hän oli auktoriteetti koko keskiajan.

Lääkärin kirjoituksia sielusta, Galenos, kirjoittaja. 2019, Kirja

Klaudios Ptolemaios (85 – 165 jKr.) kokosi ajan tähtitieteen kirjaansa, joka pysyi arvossa Kopernikukseen asti. Huolimatta maakeskeisyydestä ja muista virheistä sen avulla voitiin ennustaa auringon- ja kuunpimennykset ja arvioida laivojen sijainti merellä.

Oheismateriaali

Appianoksesta ja Arrianoksesta on olemassa kunnolliset kuvat, jos niihin saadaan lupa, mutten tehnyt tyhjiä profiilikuvia siksikään, että heiltä oli vain yksi kirja molemmilta eikä niitäkään suomeksi, enkä muistakaan, joilta löytyi vain yksi kirja. Muista kuvista esille *Plutarkhos*, *Lukianos Samosatalainen*, *Pausanias* ja *Klaudios Galenos* kirjojensa viereen tai taakse.

Juutalainen kirjallisuus

Toisen temppelin ajan juutalaiseen kirjallisuuteen kuuluvat Heprealaisen Raamatun, apokryfikirjojen ja pseudepigrafinen kirjallisuuden lisäksi ns. intertestamentaarinen eli testamenttien välinen kirjallisuus. Niihin kuuluvat Qumranin kirjoitukset ja nimeltä tiedettyjen juutalaisten kirjoittamat kirjat ja niiden säilyneet katkelmat, jotka on kirjoitettu testamenttien välisenä aikana n. 200 eKr – 100 jKr. Intertestamentaarista kirjallisuutta kirjoittivat Aleksandrian juutalainen filosofi Filon (n. 20 eKr – 50 jKr) ja juutalainen historioitsija Josephus (37 – n. 100 jKr) ja ne juutalais-hellenistiset kirjailijat, joilta on säilynyt vain katkelmia muissa lähteissä, kuten tragediakirjailija Hesekiel Tragicus, Aristobulos ja Eupomelos.

Essealaiset olivat juutalainen lahkko, joka oli vetäytynyt 100 eKr. elämään eristynyttä ja askeettista elämää Qumranin kylään Kuolleenmeren luoteisrannan lähelle. He kopioivat Vanhan Testamentin kirjoituksia ja kirjoittivat omiaan. Kun roomalaiset joukot lähestyivät juutalaissodassa 68 jKr., he kätkivät luoliin saviruukuissa kirjoituksensa ilmeisesti aikoen palata, mutta roomalaiset tuhosivat heidät. Kirjakääröt löytyivät 1945 ja tulivat tunnetuiksi 1947. Seurakunnan sääntö kertoo yhteisön säännöt. Damaskonkirja nuhtelee Palestiinassa hajallaan eläviä jäseniä ja Damaskos oli ilmeisesti Qumranin peitenimi. Hymnienkirja muistuttaa Vanhan Testamentin psalmeja, mutta laulujen kaava on muutettu. Sotakäärö kertoo Hasmonien kapinasta, ja Kuparikäärö Jerusalemin temppelin salaisista aarteista. Suurin osa on Vanhan Testamentin kirjoitusten jäljennöksiä ja kommentaareja. Jesaja-käärö on vanhin säilynyt versio Jesajan kirjasta, ja monet profettojen kirjojen selitykset tulkitsivat profettoja aikansa ja lahkon näkökulmasta. Valon ja pimeyden lasten taistelu kertoo lopun ajoista. Suuri, kuuden päivän sodan jälkeen hankittu käärö on peräisin samasta yhteisöstä ja kertoo, miten temppeli on rakennettava.

Kuolleenmeren kirjakääröt : kriittinen suomennosvalikoima, Kirja, Sollamo, Raija, toimittaja. ; Pajunen, Mika S., toimittaja. ; Antin, Katri, kääntäjä., 2017, Vanha testamentti (ykl 22.1)

Kuolleen meren kirjakääröt : Qumranin tekstit suomeksi, 1991, Kirja

Kuolleenmeren kadonnut kansa : Qumranin kirjoituksia, Kirja, Sollamo, Raija ; Pajunen, Mika S., 2015, Vanha testamentti (ykl 22.1)

Aarre saviastioissa : Qumranin tekstit avautuvat, Kirja, Jokiranta, Jutta ; Nurmela, Risto, 2009, Vanha testamentti (ykl 22.1)

The complete world of the Dead Sea scrolls, Kirja, Davies, Philip R. ; Brooke, George J. ; Callaway, Phillip R., 2002, Vanha testamentti (ykl 22.1)

Kuolleenmeren kääröt avautuvat : näkökulmia Qumranin teksteihin, 1997, Kirja

Flavius Josephus (37 – n. 100 jKr) johti juutalaiskapinaa 60-luvulla, joutui vangiksi 67 jKr. ja Roomaan ja ystäväystyi keisari Vespasianuksen kanssa. Hän seurasi keisarin poikaa Titusta sotaretkelle ja näki Jerusalemin hävityksen 70 jKr. ja selostaa sotaretken kirjassa **Juutalaissota**. Hän kirjoitti muistiin Masadan linnoutuksen 960 taistelijan viimeisen viestin. Nämä on suomennettu nimellä **Jerusalem ja Rooma**. Lisäksi hän on kirjoittanut kansaansa ja itseään puolustavat kirjat **Juutalaisten historia** ja **Omaelämäkerta**.

Juutalaissodan historia, Josephus, Flavius, juutalainen historiankirjoittaja, 2004, Kirja

Judarnas gamla historia, Josephus, Flavius, kirjoittaja, 1988, Kirja

Judarnas krig, Josephus, Flavius, författare, 2017, Kirja

Jewish antiquities, Josephus, Flavius, 2006, Kirja

The Jewish war and other selections, Josephus, Flavius, 1966, Kirja

The works of Flavius Josephus, Josephus, Flavius, Kirja

Complete works, Josephus Flavius, 1974, Kirja

Jerusalem ja Rooma, Kirja, Huuhtanen, Pauli, 1989, Uusi testamentti (ykl 22.2)

Oheismateriaali

Muista kuvista kuva Kuolleenmeren kääreiden tekstistä ja *Titus Flavius Josephus* kirjoitensa taakse.

Kristillinen kirjallisuus

Uuden testamentin kirjallisuus

Vanhinta kristillistä kirjallisuutta ovat **Paavalin kirjeet**, ja ne on kirjoitettu 50 – 64 jKr. Paavalin nimiin pannut kirjeet on kirjoitettu 70 – 100 jKr., samoin **evankeliumit**. Muut, ns. **katoliset kirjeet** ovat ajalta 80 – 150 jKr. ja **Johanneksen ilmestys** 90-luvulta.

Evankeliumi Matteuksen mukaan, suom. Pentti Saarikoski

Johanneksen evankeliumi, aramea- suomi-interlineaarinen käännös

Aramea-suomi-interlineaari, Matteuksen evankeliumi

Novum : Uusi testamentti selityksin. 1, Matt – Mark, Raamattu, suomi. UT., Kirja, Gilbrant, Thoralf ; Luoto, Valtter ; Liljeqvist, Matti ; Abrahamsson, Stig, 1980, Uusi testamentti (ykl 22.2)

Novum : Uusi testamentti selityksin. 2, Luuk – Joh, Raamattu, suomi. UT., Kirja, 1981, Uusi testamentti (ykl 22.2)

Novum : Uusi testamentti selityksin. 3, Apt - 2. Kor, Raamattu, suomi. UT., Kirja, 1982, Uusi testamentti (ykl 22.2)

Esillepano ja oheismateriaali

Kuten edellisessä tapahtumassa Vanhan Testamentin kirjojen kohdalla, olen halunnut tuoda myös Uuden Testamentin kirjat esille omina kirjoinaan ja olen kirjoittanut niihin takatekstiä vastaavan esittelyn, joka sisältää kirjoitushistorian. Nytkin on tarkoitus panna esille joko Raamattu tai Uusi Testamentti avattuna kirjan alusta ja toisen sivun päälle esittelyteksti, tai erillispainos, jonka selkään on teipillä kiinnitetty esittelyteksti. Kirjat on tarkoitus panna esille mahdollisimman aikajärjestyksessä.

Paavalin kirjeet: Raamattu tai Uusi Testamentti avattuna Roomalaiskirjeen alusta, ja esittelyteksti toisen sivun päällä.

Paavalin nimiin pannut kirjeet: Raamattu tai Uusi Testamentti avattuna Kolossalaiskirjeen alusta ja esittelyteksti toisen sivun päällä.

Markuksen evankeliumi: erillispainos ja esittelyteksti kiinnitettynä selkämykseen.

Matteuksen, Luukkaan ja Johanneksen evankeliumi: samoin kuin Markuksen evankeliumi, eli erillispainos ja esittelyteksti kiinnitettynä selkämukseen.

Muut kirjeet ja Johanneksen ilmestys: samoin kuin Paavalin kirjeet ja Paavalin nimiin pannut kirjeet, eli Raamattu avattuna Heprealaiskirjeen ja Johanneksen ilmestyksen alusta esittelyteksti toisen sivun päällä.

Lisäksi esille muista kuvista *Jeesus ja Paavali* ja lopusta taulukko *Paavalin kirjeet* ja luettelo *Uuden testamentin kirjat*.

Muu kristillinen kirjallisuus

Lisäksi oli kirjallisuutta, jota ei otettu Uuden Testamentin kaanoniin. **Jeesuksen sanojen kokoelma** julkaistiin 100 – 150 jKr. (sama, 184) ja se muistuttaa Matteuksen ja Luukkaan lähteenään käyttämää Q-evankeliumia.

80 – 160 jKr. syntyivät Uuteen Testamenttiin ajallisesti ja ajatuksellisesti läheiset apostolisten isien kirjoitukset. **Didakhe** on kirkkokäsikirja ajalta 80 – 120 jKr. **1. Klemensin kirje** on Rooman seurakunnan johtohenkilön kirje Korintin seurakunnalle ajalta 90 – 120 jKr. **2. Klemensin kirje** on eri ihmisen laatima. **Ignatios Antiokialaisen kirjeet** kirjoitti Antiokian piispa 110 alkaneen vankeutensa aikana Vähän-Aasian ja Rooman seurakunnille ja ystävälleen Smyrnan piispa Polykarpokselle. Niitä on seitsemän ja ne ovat tärkeitä kristologian ja kirkkojärjestyksen kannalta. 140-luvulla kirjoitetussa **Hermaan paimenessa** Hermas kertoo näyistään ja jakaa kirjoituksensa näkyihin, käskyihin ja vertauksiin. **Polykarpoksen marttyyrio** on ensimmäinen kirjoitus marttyyrikirjallisuutta ja kertoo Smyrnan piispa Polykarpoksen marttyyrikuolemasta. Lisäksi apostolisten isien kirjoituksiin kuuluvat **Polykarpoksen kirje filippiiläisille, Barnabaan kirje ja Kirje Diognetokselle**. Nämä on suomennettu kirjassa nimeltä **Apostoliset isät**.

Apostoliset isät, Kirja, Koskenniemi, Heikki, 1975, Raamatun henkilöt (ykl 22.3)

Apostolisten isien kirjat sekä eräitä muita vanhimman kristillisen kirjallisuuden tuotteita Uuden testamentin ulkopuolelta, Kirja, Stenroth, Osvold, kääntäjä,, 1928, Apostolien teot. Apostolien kirjeet (ykl 22.22)

Pietarin apokalypsi oli ensimmäisinä kristillisinä vuosisatoina yhtä levinnyt kuin **Johanneksen ilmestys** ja on vaikuttanut jopa enemmän kansan käsityksiin taivaasta ja helvetistä. **Ebionilaisevankeliumi** oli juutalais-kristityille, **Pietarin evankeliumi** ennen vuotta 150 jKr. sisältää yhä suosituimpia kansanomaisia lavennuksia ja Hieronymus mainitsee **heprealaisevankeliumin**. Apostoleista alettiin kirjoittaa tarinoita, esimerkiksi suosittu **Paavalin teot** ja **Pietarin teot**.

Viisi evankeliumia rinnakkaisteksteinä : Matteus - Markus - Luukas - Johannes - Tuomas (- Pietari), Raamattu. Evankeliumit., Kirja, Räisänen, Heikki ; Hakola, Raimo, Yliopistopaino 1993.

Pietarin evankeliumi sekä Pietarin ja Andreaan teot, Kirja, Seppälä, Johannes, Ortokirja 1981.

Jaakobin, Nikodemuksen ja Tuomaan apokryfiset evankeliumit, 1978, Kirja

Tärkeä osa varhaista kristillistä kirjallisuutta olivat kristinuskoa puolustavat kirjoitukset eli apologiat ja niiden kirjoittajia sanottiin apologeeteiksi. Ensimmäinen ja tärkein apologeetti oli **Justinus Marttyyri** vuoden 150 tienoilla. Hän jatkoi Philon Aleksandrialaisen ja Johanneksen evankeliumin ajatusta jumalallisesta Logoksesta eli Sanasta Jumalan poikana, ja vasta hänen opetuksissaan ja yleensä apologettisessa kirjallisuudessa tästä ja muusta kreikkalaisen filosofian ja kristinuskon yhdistämisestä tuli jatkuva pyrkimys. Hänen säilyneitä kirjoituksiaan ovat **Ensimmäinen apologia, Toinen apologia, Esitelmä kreikkalaisille, Kehotus kreikkalaisille, Jumalan kaikkivaltiudesta, Psalmisti, Sielusta ja Keskustelu Tryfonin kanssa**. Eusebios

sanoo hänen kirjoittaneen muitakin, kuten **Markionia vastaan** ja **Ylösousemuksesta**. Gaudeamus on julkaissut ne selityksineen suomeksi kirjassa **Apologiat ja Dialogi Tryfonin kanssa**.

Apologiat : Dialogi Tryfonin kanssa, Kirja, Justinus, marttyyri ; Myllykoski, Matti ; Lehtipuu, Outi, Gaudeamus Helsinki University Press 2008

Gnostilaisuus syntyi Mesopotamiassa, saapui Palestiinaan Jeesuksen syntymän aikoihin, oli laajalle levinnyttä 100 – 300, huipussaan 100-luvun puolivälissä ja hiipui 300-luvulla. Vuoteen 180 mennessä gnostilaiset kokosivat kirjoituksensa ja järjestivät niistä kirjaston Ylä-Egyptin luostariin. Kun 367 piispa Athanasios käski hävittämään kaikki harhaoppiset kirjoitukset, ne kätettiin, löydettiin 1945, saatiin museoon 1952 ja tutkijoiden käyttöön näköispainoksina 1972. Niitä sanotaan **Nag Hammadin kirjoituksiksi**. **Tuomaan evankeliumi** tunnettiin jo 140 Syyriassa. Siinä ei ole kertovaa ainesta ja se sisältää muualla tuntemattomia gnostilaisia Jeesuksen opetuksia, ehkä muista evankeliumeista uudelleen muotoiltuja. **Totuuden evankeliumi** on tunnettujen evankeliumien gnostilainen tulkinta, ja se tunnettiin jo Iranaeuksen kirjassa **Harhaoppeja vastaan**. **Filippuksen evankeliumi** on kokoelma mietelauseita ja spekulatiota. **Kirje Rheginukselle** on toiselta nimeltään **Tutkielma ylösousemuksesta**. **Johanneksen apokryfi** on gnostilainen kommentaari luomiskertomukseen. **Arkanttien olemuksesta** kuvaa maailmassa vaikuttavia voimia ja maailman syntyä, kuten myös tutkijoiden nimeämä **Maailman alkuperästä**. Muita ovat **Apostoli Paavalin rukous**, **Jaakobin apokryfinen kirje**, **Traktaatti kolmesta luonnosta**, **Sielun selitys** ja **Atleetti Tuomaan kirja**.

Tuomaan evankeliumi, 1980, Kirja

Jeesuksen salaiset sanat : Tuomaan evankeliumi, Huuhtanen, Pauli, 1994, Kirja

Tuomaan evankeliumin avain, Kirja, Mielty, Kalervo, Arator 2000.

Koptilainen Tuomaan evankeliumi, Kirja, Seppälä, Johannes, S. ortod. papp. S 1978.

Juudaksen evankeliumi : johdanto, käänös ja tulkinta, Kirja, Marjanen, Antti ; Dunderberg, Ismo, 2006, Antiikin uskonnot ja mytologiat (ykl 29.3)

Nag Hammadin kätetty viisaus : gnostilaisia ja muita varhaiskristillisiä tekstejä, Kirja, Dunderberg, Ismo ; Marjanen, Antti, 2001, Antiikin uskonnot ja mytologiat (ykl 29.3)

Gnostilaiset evankeliumit, The gnostic gospels, Kirja, Pagels, Elaine ; Lehtipuu, Outi, 2006, Antiikin uskonnot ja mytologiat (ykl 29.3)

Yksi tärkeä laji varhaista kristillistä kirjallisuutta oli erityisesti gnostilaisuutta ja yleensä harhaoppeja vastustava kirjallisuus. Etenkin **Iranaeus** vastusti gnostilaisuutta 100-luvulla ja kirjoitti kirjan **Harhaoppeja vastaan**. Siihen sisältyvä ”uskon sääntö” on suomennettu Tuomo Mannermaan kirjassa **Kristillisen opin vaiheet**. Muita senaikaisia harhaoppeja olivat markionilaisuus ja montanolaisuus.

Kristillisen opin vaiheet : Dogmihistorian peruskurssi, Kirja, Mannermaa, Tuomo, Gaudeamus 1975.

Nämä löydettiin 1850-luvulla tutkimusmatkoilla itämaisiin kirjastoihin, ja vaikka niiden aitoutta on epäilty, ne ainakin voivat olla aitoa aikalaiskirjallisuutta.

Pontius Pilatuksen viralliset asiakirjat : Pilatuksen ilmoituksia, kirjeitä ym. Rooman keisari Tiberiukselle Jeesuksen vaikutuksesta, tutkimisesta, tuomiosta ja ristiinnaulitsemisesta ym, Kirja, Clough, W. O. ; Pilatus, Pontius, 1975, Raamatun henkilöt (ykl 22.3)

Oheismateriaali

Muista kuvista *Justinos Marttyyri* ja *Iranaeus*. Rooman sekä Palestiinan, juutalaisuuden ja kristinuskon rinnakkaistivistelmä, 14 – 180 jaa. ja Palestiinan puoli ympyröitynä tai väritettynä.

Intia

Veda-kirjallisuutta eli **Veda**-kirjoja, **brahmanoita**, **aranyakoja** ja **upanishadeja** sanotaan myös **shruti**-kirjallisuudeksi, mikä tarkoittaa kuultua, pyhää ilmestystä tai jumalallista ilmoitusta. Sen lisäksi hindulaiseen kirjallisuuteen kuuluu **smriti**-kirjallisuus, joka tarkoittaa muistettua tai muistitietoa. Niihin kuuluvat suuret kansalliseepokset **Ramayana** ja **Mahabharata**, johon sisältyy **Bhagavadgita**, **puranat** ja eri yhteiskuntaluokkien uskonnollisia ja sosiaalisia velvollisuuksia koskeva lakikirjallisuus eli **dharmashastra**-teokset, joista tärkein on **Manusmriti** eli **Manun laki**.

Mahabharata on kirjoitettu ajanlaskun alussa jopa 3000 eKr peräisin olevan perimätiedon perusteella, mutta nykyaikaan säilynyt teksti on kirjoitettu 300-luvulla. Tässä taas tuntuu siltä, että **Mahabharata** on ollut melkein valmis ennen 180 ja olisi luonnollisempaa panna esille tässä yhteydessä, jos intialaista kirjallisuutta yleensä jakaa ryhmiin roomalaisen kirjallisuuden vaiheiden mukaan.

Mahabharata, Kirja, Rajagopalachar, C. ; Savio, Juho, WSOY 1963.

Mahabharata : sankareiden tarina, 2007, Kirja

Mahabharata : Pandavan veljesten seikkailut / lyhentänyt, kääntänyt ja editoinut Maria Wan, Kirja | Books on Demand | 2016

Bhagavadgita : herran laulu, Kirja, Teivonen, Marja-Leena, Gaudeamus 1975.

Bhagavadgita, Bhagavadgita, suomi. Kirja, Jyväskylä Stuart, Mari, Viisas Elämä 2016. 2. p.

Bhagavad-Gita, Alanimeke:jumalainen laulu, Kieli: Suomi, Julkaisuvuosi: 2011, Luokitus: Intian uskonnot ja mytologiat

Bhagavad-Gîtâ : laulu jumaluudesta, tahi, oppi jumalallisesta olemuksesta, Hartmann, Franz, Humu, Martti, 1991, suomi, Kirja, 29.52, [Helsinki] : Biokustannus : Blavatsky-looshi : Ruusu-Ristin kirjallisuusseura, 1991.

Bhagavad-gîtâ kuten se on, A. C. Bhaktivedanta Swami Prabhupāda, kirjoittaja, 2004, suomi, sanskrit, Kirja, [uusi suomennos], 29.52

Ramayana on kirjoitettu vanhemman tarinan perusteella 100-luvulla.

Ramayana : Raman tarina, Ramayana, Kirja, Kassila, Taavi, Basam Books cop. 2013

Manusmriti eli **Manun laki** on säilyneessä muodossaan peräisin 100-luvulta.

Puranat ovat monista eri aiheista. Niissä ei ole yhteistä uskonnollista maailmankatsomusta ja niitä on käytetty eri suuntausten ja lahkojen pyhinä kirjoina. Ne ovat syntyneet 300 – 1300 aikana. **Bhagavata-purana** on Krishnan palvonta ja **Shiva-purana** on Shivan palvonta.

Bhakti yoga : tales and teachings from the Bhagavata Purana, Bryant, Edwin F., kirjoittaja, 2017, Kirja

Pancatantra on faabelikokoelma ensimmäiseltä vuosisadalta..

Viisi kirjaa viisaita satuja : intialainen Pañcatantra, Kirja, Purnabhadra ; Hämeen-Anttila, Virpi, Suomen itämainen seura 1995

Ensimmäinen nimeltä tunnettu intialainen taideryunoilija on **Asvagosha** n. 150 jKr. tienoilta, ja hän kirjoitti teokset **Saundarananda** ja **Buddhacarita**. On löydetty myös katkelmia **Asvagoshan** kirjoittamasta näytelmästä **Shariputraprakarana**. **Vimalasurin** prakritin kielellä kirjoittama Ramayanan jainalainen versio ja **Halan** kirjoittama runokokoelma **Sattasat** ovat 100- tai 200-luvulta. Dramaturginen oppikirja **Bharatiya-Natyasastra** on ajalta 0 – 200 jKr.

Klassisella ajalla 550 eKr. – 550 jKr. pohdittiin ja kirjoitettiin kielioppia, sanakirjoja, metriikkaa, runousoppia, dramatiikkaa, uskonnollista ja maallista oikeutta, filosofiaa, politiikkaa, erotiikkaa ja eri luonnontieteitä.

Oheismateriaali

Jos Intian kirjallisuus pannaan esille alajaksoissa, niin Jokilaaksojen aika -tapahtuman tiivistelmistä Intia, mutta tältä ajalta 14 – 180 jKr. ei ole karttaa eikä muita kuvia.

Kiina

Pan Ku (32 – 92 jKr.) nimitettiin vuonna 62 keisarin määräyksestä historioitsijaksi ja hän alkoi kirjoittaa jatkoa **Shih Chille** eli Historioitsijan kertomukselle. Hän oli myös sotapäällikkö ja poliitikko ja kuoli vankilassa poliittisten juonittelujen uhrina vankilassa ennen teoksen valmistumista. Hänen sisarensa **Pan Chao** (52 – 125 jKr.) kirjoitti loppuun teoksen ja se ilmestyi nimellä **Han Shu** eli Han-dynastian historia. Siinä on käytetty paljon lähdemateriaalia ja se on asiallisempi, mutta samalla vähemmän viihdyttävä kuin Shih Chi.

Courtier and commoner in ancient China : selections from the history of the former Han, Pan, Ku, 1974, Kirja

Oheismateriaali

Jokilaaksojen aika -tapahtuman tiivistelmistä Kiina. Kartoista molemmat Kiinan kartat ”Itäinen Han-dynastia 100-luvulla” ja ”Kolme kuningaskuntaa vuonna 262”. Muita kuvia ei ole, sillä Pan Kusta ja Pan Chaosta ei löytynyt.

Loppuajan 180 – 400 jKr. aikalaiskirjallisuus

Rooma

Roomalainen oikeus sisältää tiukasti muotoiltuja lakeja 12 lakitaulusta asti, praetorinediktejä eli tuomarinlausumia tasavallan perintönä ja responsia eli oppineiden juristien vastauksia tiedusteluihin ja voimassaolevien lakien selityksiä läpi keisariajan. Kuuluisia juristeja oli Hadrianuksen aikana Salvius Julianus, Antonius Piuksen tai Marcus Aureliuksen aikana Gaius, Papinianus 200-luvun vaihteessa ja Ulpianus ja Julius Paulus 200-luvun alussa. Gaius kirjoitti myös juridiikan oppikirjan Institutiones. Sen jälkeen myös lakimiesten itseenäisyys vähenee, mutta kokoilu jatkuu ja huipentuu Keisari Justinianuksen (527 – 565 jKr.) aikana 530-luvulla kokoelmassa Corpus juris civilis.

Ammianus Marcellinus yritti jatkaa keisariajan historian kirjoittamista siitä, mihin Tacitus jäi eli Domitianuksen kuolemasta 96 jKr. Teoksen säilyneet osat 14. – 31. käsittelevät hänen omaa elinaikaansa 353 – 378 jKr., joten 1. – 13. osien on täytynyt olla paljon suppeampia. Päätösaika on Adrianopoliin taistelu 378 jKr., jolloin keisari Valens kaatui taistelussa länsigootteja vastaan.

The later Roman empire (A. D. 354-378), Ammianus Marcellinus, 1986, Kirja

Ammianus Marcellinus : in three volumes, Ammianus Marcellinus, 1950, Kirja

Ausonius (310 – 395 jKr.) kirjoitti runoja, etenkin cento-runoja, joissa otettiin säkeitä vanhoista ja tunnetuista runoista ja yhdistettiin ne uusilla. Cento nuptialis, ”Hääcento” käyttää Vergiliusta. Mosella-runo kertoo joella matkustamisesta.

Œuvres en vers et en prose, Kirja, Ausonius, Decimus Magnus ; Jasinska, Max, Garnier Frères 1934-1935. ranska, latina

Mosella : La Moselle, Kirja, Ausonius, Decimus Magnus ; Ternes, Charles-Marie, Presses universitaires de France 1972. 100 s. : karttoja, ranska, latina

Keisari **Julianus** ”Luopio” kirjoitti lyhyenä hallituskautenaan 361 – 363 jKr. puheita, kirjeitä ja satiireja.

Macrobius kirjoitti symposion-kirjan nimeltä **Saturnalia** n. vuonna 400 jKr. Symposion-kirja tarkoitti pöytäkeskusteluja Platonin Symposionin esimerkin mukaan.

Claudianus oli keisari Honoriuksen ja hänen ministeri-sotapäällikköappensa hovirunoilija, ylisti heitä ja solvasi Itä-Rooman koryfeita. Lisäksi hän kirjoitti eepoksen Proserpinan ryöstöstä ja runokokoelman.

De raptu Proserpinae, Kirja, Claudianus, Claudius ; Hall, J. B., Univ. Pr 1969. latina, englantia, Cambridge : Univ. Pr 1969.

Claudian 1. Claudianus, Claudius, 1963, Kirja (englantia)

Claudian 2. Claudianus, Claudius, 1956, Kirja

Oheismateriaali

Muista kuvista Ausonius, Marcellinuksesta ei löytynyt kuvaa ja häneltä on säilynyt vain yksi teos ja Claudianuksesta Tyhjä profiilikuva, sillä häneltä on useampi kirja, lähelle teoksiaan. Rooman sekä Palestiinan, juutalaisuuden ja kristinuskon rinnakkaistiivistelmä, josta ympyröidään tai väritetään loppuaika 180 – 400 jaa. ja Rooman (ja Kreikan) puoli. Antiikin Kreikan aika -tapahtuman kartoista kuvakaappaukset karttavideoista ajalta 180 – 400 jKr.

Filosofia

Plotinos (204 – 270 jKr.) muotoili jo vuosisatoja platonilais-pythagoralaisissa kouluissa vallinneet käsitykset täysin kehittyneeksi uusplatonismiksi. 255 jKr. lähtien hän kokosi ajatuksiaan kirjoitelmiin, jotka hänen oppilaansa **Porfyrios** (233 – 305 jKr.) jakoi kuuteen **Enneadiin**, jossa kussakin oli yhdeksän kirjoitelmaa. Porfyrios kirjoitti myös kommentteja Platonin ja Aristoteleen teoksiin ja tulkitsi niitä uusplatonistisesti. Hänen oppilaansa **Amblikhos** (k. 330 jKr.) kehitti uusplatonismia yhä lisää kansanuskon suuntaan ja Keisari Julianus Apostata ihaili häntä. Platonin akatemian johtaja **Proklos** (410 – 485 jKr.) yhdisti siihenastiset uusplatonilaisen koulun ajatukset yksityiskohtaiseksi kokonaisuudeksi. Hypatia oli uusplatonikko, joka murhattiin julmasti 415 jKr.

On abstinence from killing animals, De abstinencia, englantia, Kirja, Porfyrios ; Clark, Gillian, kääntäjä., Bloomsbury 2014. Paperback edition

Pythagoras / Iamblikhos ; [suomennos: Anna-Liisa Kuusela]

Pyhä uni, Iamblikhos, 1941, Kirja

Kommentar zu Platons Parmenides 141 E-142 A, Proklos, 1990, Kirja

Oheismateriaali

Muista kuvista *Plotinos*, *Porfyrios* ja *Amblikhos* kirjojensa taakse. Prokloksesta ei ollut kuvaa, mutta häneltä löytyi vain yksi kirja ja sekin vain saksankielisenä.

Kreikka

Dio Cassius toimi 200-luvun alusta Roomassa ja kirjoitti 80-osaisen Rooman historian alkaen myyttisestä Aineiaan maihinnoususta vuoteen 229 jKr. ja siitä on säilynyt Jeesuksen syntymän aikoja käsittelevä keski-osa.

The Roman history : the reign of Augustus, Dio Cassius, 1987, Kirja

Diogenes Laertios (n. 200 jKr.) kertoi 250 kreikkalaisilta filosofeilta periytyvää sitaattia ja paljon anekdootteja filosofeista, joista kirja kertoo enemmän kuin filosofiasta.

Merkittävien filosofien elämät ja opit, Diogenes Laertios, 2002, Kirja

Berömda filosofers liv och läror, Diogenes Laertios, författare, 2016, Kirja

Heliodoroksen Aithiopika eli Etiopialainen kertomus 300-luvun keskeltä oli tärkein tämän ajan matkaseikkailurakkkausromaani ja sitä tulkittiin vertauskuvallisesti transsendenttiseksi matkaksi.

An Ethiopian Romance, Heliodoros, kirjoittaja, 1957, Kirja

Egyptiläiset rosvot, Heliodoros, 1939, Kirja

Juutalainen kirjallisuus

Talmud ei ole kirja, vaan kirjasarja, joka painettuna on n. 6000 sivua ja n. metri hyllytilaa. Sen vanhin osa on **Mishna** ”toisto”, ”opiskelu”, jossa useat nimeltä mainitut rabbit esittävät näkemyksiään, ja sen on perimätiedon mukaan koonnut rabbi **Jehuda ha-Nasi** (n. 135 – 220 jKr.). Sitten **Mishnaa** alettiin kommentoida, seuraava sukupolvi kommentoi heitä ja **Mishnaa** ja niin edelleen, kunnes valmistui kaksi Talmudia, **Palestiinalainen Talmud** eli **Talmud Jerushalmi** Palestiinassa 300- ja 400-luvuilla ja **babylonialainen Talmud** eli **Talmud Bavli** Babylonian alueella Persian valtakunnassa 400- ja 500-luvuilla. Kun arabivalloitus lopetti persialaisvallan Babyloniassa 640, Babylonialainen Talmud oli melkein valmis. **Babylonialainen Talmud** syrjäytti pian varhemman ja suppeamman **Palestiinalaisen Talmudin**. Keskiajalla **Talmudin** tulkinta jatkui, ja 1500-luvulta lähtien **Talmudin** standardipainoksiin on otettu mukaan näiden kommentaattorien, etenkin 1000-luvulla eläneen **Rashin**, tulkintoja ja selityksiä. Lopulta **Talmud** sisältää **Mishnan**, sen ulkopuolelle jääneet mutta samanaikaisten rabbiin opetukset **Baraita** (ulkopuolinen), **Palestiinalaisen** ja **Babylonilaisen Talmudin** muodostavat nimeltä mainittujen rabbiin opetukset ja nimettömien Talmudin toimittajien ja kommentoijien selitykset ja tulkinnat. Siis 180 – 400 jKr. on kirjoitettu **Mishna** ja iso osa **Palestiinalaista Talmudia**, mutta vm. on valmistunut ja koottu vasta n. 500-luvulla.

Talmudiksi joskus kutsutaan rabbiinista kirjallisuutta, johon kuuluvat **Mishna**, sen lisäys **Tosefta**, molemmat **Talmudit** ja Raamattua tulkitseva **midrash**-kirjallisuus. Lisäksi rabbit ovat kirjoittaneet maagis-mystisiä teoksia, synagogajumalanpalvelusrunoutta **pijjut** ja Raamatun arameankielisen käännöksen **Targum**. Näistä ei mainittu ajoituksia.

Näissä löytyneissä painoksissa on eri-ikäisiä kirjoituksia, joista jotkut ovat osa **Mishnaa** eli tämän tapahtuman esittelemältä aikakaudelta.

Pyhiä juutalaisia kirjoituksia : valikoituja tekstejä Talmudista, Talmud. Valikoima, suomi. 472800, Kirja, Tuori, Riikka, johdannon kirjoittaja, ; Harviainen, Tapani, johdannon kirjoittaja, ; Haarala, Harri, kuvittaja., 2018, Juutalaisten uskonto ja sen mytologia (ykl 29.6)

The essential Talmud, Talmud la-kol, Kirja, Steinsaltz, Adin, 2006, Juutalaisten uskonto ja sen mytologia (ykl 29.6)

Kristillinen kirjallisuus

Apologinen eli kristinuskoa puolustava ja harhaoppeja vastustava kirjallisuus jatkui, ja seuraavia apologetteja olivat **Tertullianus Karthagolainen, Minucius Felix Roomassa, Cyprianus, Tatianus, Aristides, Athenagoras, Melito Sardeslainen ja Theophilos Atiokialainen.**

Tertullianus (160 – 220 jKr.) kirjoitti kristinuskon puolustuksen **Apologeticum** 197 jKr. ja aikansa ruokottomia näytelmiä eli miimoksia paheksuvan **De spectaculis**, ”Näytelmistä”. Lisäksi hän oli Iranaeuksen ohella huomattavin gnostilaisuuden vastustaja.

Apologeticum : kristinuskon puolustus, Apologeticum, Kirja, Tertullianus ; Pihkala, Juha, 2010, Intian uskonnot (udk 23), Dogmatiikka. Kristillinen etiikka (ykl 23)

Periaatteet harhaoppisten arvioimiseksi ; Vastakirjoitus Praksealle, De praescriptione haereticorum, Kirja, Tertullianus ; Pihkala, Juha, 2012, Kristinuskon Teologia (ykl 20.2)

Sotalaan sankarikruunu, Tertullianus, 2009, Kirja

Keisarin edessä : kaksi ateenalaista apologiaa, Kirja, Aristedes, Ateenalainen, kirjoittaja. ; Athenagoras, Ateenalainen, kirjoittaja. ; Seppälä, Serafim, kommentaarin kirjoittaja, 2017, Intian uskonnot (udk 23), Dogmatiikka. Kristillinen etiikka (ykl 23)

Montanolaisuus oli 190-luvulla vaikuttanut harhaoppi, jonka olivat perustaneet Montanus ja naisprofeetat Prisca ja Maximilia. Vuonna 207 jKr. Tertullianus liittyi siihen. Muita vanhan ajan harhaoppeja olivat gnostilaisuutta muistuttava tai siitä lähtenyt **manikealaisuus** sekä **donatolaisuus**. Termiä harhaoppinen alettiin käyttää vasta keskiajalla, mutta oppiriitoja oli jo vanhalla ajalla.

Puolustava ja harhaoppeja vastustava kirjallisuus ja kreikkalaisen filosofian ja kristinuskon yhdistäminen saivat alkuun teologian ja teologisen kirjallisuuden. Aleksandriaan perustettiin katekeettakoulu, eräänlainen teologinen tiedekunta, jonka johtajia olivat stoalaisuudesta kristinuskoon kääntynyt **Pantaneus, Clemens Aleksandrialainen** (150 – 216 jKr.) ja **Origenes** (185 – 254 jKr.). **Klemens Aleksandrialainen** ja **Origenes** kirjoittivat paljon apologetista, eksegeettistä ja dogmaattista kirjallisuutta 200-luvun alussa ja yhdistivät kristinuskon platonismiin. **Origenes** oli järjestelmällisen uskonnonfilosofian ja spekulatiivisen dogmatiikan perustaja ja hänen kerrotaan kirjoittaneen 2000 kirjaa (kääröä?), joihin kuuluivat kommentaarit kaikkiin tärkeisiin Raamatun teksteihin. Hänen pääteoksensa **Perusteista** on ensimmäinen kristillinen dogmatiikka.

Geist und Feuer, Origenes, 1938, Kirja

210 kirjoitettiin eräs vanhimmista ehtoollisliturgioista **Hippolytoksen kirkkojärjestys**. Se taas liittyy kirkkojärjestykseen **Apostolinen traditio**.

Cyprianus (205 – 258 jKr.) kirjoitti 256 kirjan **Katolisen kirjon ykseydestä**, ja sanoi, että kirkon ulkopuolella ei ole pelastusta.

Herran rukouksesta ; Demetrianukselle ; Kuolemantaudista, Cyprianus, 2008, Kirja

Lactantius (250 – 317 jKr.) yhdisti antiikin filosofiaa ja kristinuskon pääteoksessaan **Divinae institutiones**. Hän kirjoitti kristinuskon varhaisesta historiasta kuten 303 – 305 jKr. julmista vainoista ja 311 jKr. saadusta uskonnonvapaudesta.

Ausgewählte Schriften des Firmianus Laktantius : des "christlichen Cicero" nach dem Urtexte übersetzt ; mit einem kurzen Vorbericht über das Leben und die Schriften des Laktantius von P. H. Zansen, Lactantius, 1875, Kirja. Tämän lisäksi löytyi vain latinaksi.

Eusebios jatkoi Origeneen eksegeettisiä kirjoituksia, mutta niitä tärkeämpiä ovat **Kronikka** ja **Kirkkohistoria**, jotka kertovat kristinuskon historian alusta vuoteen 324 jKr. Origeneen jäämistön hoitajana hänellä oli käytössään yksi aikansa suurimpia kirjastoja, ja hänen ansiostaan moni dokumentti säilyi. Lisäksi se sisältää paljon tietoa kreikkalaisesta runoudesta ja muusta kirjallisuudesta.

Eusebiuksen kirkkohistoria, Kirja, Eusebius ; Heikel, Ivar A., 1997

Johannes Edelläkävijän laskeutuminen tuonelaan, Eusebios, piispa, 1980, Kirja

Paavalin apokalypsi kirjoitettiin n. 240 jKr., ja se on voinut inspiroida Dantea.

Vanhin marttyyrikertomus (ilmeisesti Polykarpoksen marttyrion jälkeen) on ”**Passio Perpetuae et Felicitatis**” eli ”Perpetuan ja Felicitasin kärsimys”. Se kirjoitettiin uhrien muistiinpanojen perusteella pian heidän Karthagon areenalla 202 jKr.tai 203 jKr. tapahtuneen kuolemansa jälkeen. Yksi vanhimpia on myös kertomus pyhän Theklan kyvystä kestää vainoa ja kärsimyksiä. Näitä kertomuksia oli paljon runsaan aineiston vuoksi.

Perpetuan ja Felicitaksen marttyyripassio, 1979, Kirja

Athanasius aloitti pyhimyselämäkerrat 300-luvulla kuvauksella 251 / 252 jKr. syntyneen egyptiläiserakko Antoniuksen elämästä **Vita Antonii**. **Athanasius** myös vastusti areiolaista harhaoppia kreikkalaisella argumentointitaidolla 300-luvun alussa.

Antonios Suuren elämä, Athanasios, piispa, Aleksandria, 1978, Kirja

Select treatises of St. Athanasius in controversy with the Arians, Athanasius Alexandrinus, 1890, Kirja

Fem palmsöndagshomilier, Athanasius av Alexandria, 1962, Kirja

Juvencus siirsi evankeliumit homeeriseen heksametriin n. 330 jKr. Konstantinuksen aikana. **Paulinus Nolanen** suree runoissaan, miten usko erotti hänet rakkaimmistaan.

Ambrosius (k. 397 jKr.) aloitti 330-luvulla virsirunouden, keräsi syyrialaisia hymnejä ja runoili itse. **Prudentius** (348 – 405 jKr.) kirjoitti neljä pitkää runoa, 48 nelisäkeistä runoa, virsiä ja moraalis-allegorisen teoksen **Psychomachia**, joka kertoo hyveiden ja paheiden taistelusta ihmissielussa. Molempien kirjoittamia virsiä oli yhä virsikirjassa ainakin 1962 asti. **Nicetas** kirjoitti parhaan kiitospsalmin Te Deum ja Sanctuksen. Nämä kolme kuolivat 400-luvun vaihteessa.

Prudence : Tome 1, Cathemerinon liber (livre d' heures), Kirja, Prudentius Clemens, Aurelius ; Lavarenne, Maurice, Les Belles Lettres 1943. ranska, Latina

Prudence. Tome 2, Apotheosis (Traité de la nature de dieu), Hamartigenia (De l'origine du mal), Prudentius Clemens, Aurelius, 1945, Kirja

Prudence. Tome 3, Psychomachie, Contre Symmaque, Prudentius Clemens, Aurelius, 1948, Kirja

Prudence. Tome 4, Le livre des couronnes (Peristephanon liber); Dittochaeon; Épilogue, Prudentius Clemens, Aurelius, 1951, Kirja

Hymnus sepulcralis for mixed chorus / Einar Englund, Englund, Einar, säveltäjä, Nuotti | Edition Fazer | c1976. Sanoittaja Prudentius, latinaa.

1986 Virsikirjasta Ambrosiuksen on 16. Jeesus Kristus meille nyt, 549. ja 752. ja Prudentiuksen 242. Jo vaietkoon vaikerrus, itku.

1938 Virsikirjasta Ambrosiuksen on 12. Jeesus Kristus meille nyt, Prudentiuksen 257. Jo vaietkoon vaikerus, itku, mutta luettelo oli keskeneräinen.

Johannes Khrystostomos ”Kultasuu” 300-luvun lopulla oli antiikin lopun suurin kaunopuhuja ja saarnamies. Hän arvosteli aikansa julmuutta ja riistoa, orjuutta ja naisten alistamista.

Apostoliset isät opettivat uuden Testamentin syntymisen aikoihin, kun taas kirkkoisät ovat katolisia kirjoittajia ajalta 150 – 600 jKr. He loivat kirkon perinteen puimalla opin perusongelmat niin, että heidän näkemyksensä voitiin julistaa oikeauskoisuudeksi ja teologisissa kiistoissa on vedottu heihin myöhäisantiikista tähän päivään. **Patristiikka** on itsenäinen teologian haara ja isien opetuksella on katolisessa kirkossa ”uskonopin erehtymättömän normin” asema. Idän kirkkoisia olivat **Origenes** (185/186 – 254 jKr.), **Athanasios** (295 – 373 jKr.), **Basileios Suuri** (330 – 379 jKr.) ja **Kyrillos Aleksandrialainen** (k. 444 jKr.) ja lännen kirkkoisia **Tertullianus** (varauksin, sillä liittyi montanolaisuuteen), **Ambrosius** (339 – 379 jKr.), **Augustinus** (354 – 430 jKr.) ja paavi **Gregorius I Suuri** (540 – 604 jKr.). Kirkkoisia **Basilius** (330 – 379 jKr.), **Gregorius Nyssalainen** (331 – 394 jKr.), **Gregorius Naziansialainen** (329 – 390 jKr.) Sanotaan kolmeksi suureksi kappadokialaiseksi ja mahtaviksi saarnamiehiksi, myöhemmän patristiikan ajan johtaviksi hengiksi, jotka edelleen yhdistivät kristinuskoa ja antiikin filosofiaa ja teologiaa ja **Gregorius Nazianzilaista** kreikkalaiseen filosofiaan ja runouteen erityisen perehtyneeksi lahjakkaaksi runoilijaksi.

Pyhän Basileios Suuren opetuspuheita, Basileios, Suuri, 1994, Kirja

Kuuden päivän luomistyö : yhdeksän luomistyötä käsittävää saarnaa : Heksaameron, Basileios, Suuri, 2015, Kirja

Pyhän Basileios Suuren laaja luostarisääntö, Basileios, Suuri, kirjoittaja, 2016, Kirja

Pyhien isiemme Johannes Krysostomoksen ja Basileios Suuren jumalallinen liturgia, 2003, Kirja

On the Holy Spirit, Kirja, Basilus Caesariensis, St. Vladimir's Seminary Press 1980.

The book of Saint Basil the Great, Bishop of Caesarea in Cappadocia, on the Holy Spirit : written to Amphilochius, Bishop of Iconium, against the Pneumatomachi, Basilus Caesariensis, 1892, Kirja

Pastoral care, Gregorius Magnus, 1978, Kirja

Sielusta ja ylösnousemuksesta : keskustelu Makrinan kanssa, Gregorios, Nyssalainen, 2006, Kirja

Isien kuoro : alkuvuosisatojen opetusta kirkkolaulusta, Kirja, Seppälä, Johannes, Suomen bysanttilaisen musiikin seura 2010. Tämä sisältää useiden varhaisten kirkkoisien tekstejä.

21 kirkkoisää : kristillisen uskon muotoutumisen historiaa, 21 kyrkofäder, Kirja, Halldorf, Peter ; Aspegrén, Jorma, 2001, Kristinusko (udk 27). Tässä on ehkä sitaatteja, ja joka tapauksessa ajatuksia esitellään. On lueteltu myös myöhempään kirjallisuuteen, mutta on ”melkein” aikalaiskirjallisuutta, siihen perustuvaa.

Hieronimus (k. 420 jKr.) käänsi koko Raamatun latinaksi, Vanhan Testamentin suoraan hepreasta, mutta tyytyi uuden Testamentin vanhempiin latinankielisiin käännöksiin. Siitä tuli katolisen kirkon Raamattu ja sitä

alettiin kutsua Vulgataksi eli yleiseksi (käännökseksi). Hieronymus asui 386 jKr. lähtien luostarissa Betlehemissä ja kirjoitti kirjeitä, saarnoja, kirkkohistoriaa, elämäkertoja (hän aloitti keskiajan pyhimyselämäkerrat) ja etenkin uskonopin polemiikkia.

Aurelius Augustinus (354 – 430 jKr.) kirjoitti apologeettisia, poleemisia, dogmaattisia, filosofisia, eettisiä, eksegeettisiä, yhteensä 113 teosta, 218 kirjettä ja > 500 saarnaa. *Confessiones*, ”Augustinuksen tunnustukset” on omaelämäkerta, jossa on uutta sisäisen elämän määrää. *De civitate dei*, ”Jumalan valtiosta” syntyi 412 – 426 jKr. Hän selvittää kirjoittamaansa vanhuudenteoksessa *Retractationes*, ”Uudistettuja kirjoituksia”. Augustinuksen teokset menevät 400-luvun puolelle, mutta ovat niin lähellä vuosisadan vaihdetta, että ne kannattaa panna esille sekä tässä että keskiajan näyttelyssä.

Jumala syntyi ihmiseksi : Deus caro factus est, Augustinus, 2016, Kirja

Usko, toivo, rakkaus : käsikirja Laurentiukselle, Augustinus, 2004, Kirja

Kristillinen opetus, Augustinus, Aurelius, 2009, Kirja

Kirjeitä sisarille, Augustinus, 2009, Kirja

Kaikki rakkaudesta : saarnoja ensimmäisestä Johanneksen kirjeestä, Augustinus, 2016, Kirja

Pääsiäispuheita, Augustinus, Hippon piispa, kirjoittaja, 1985, Kirja

Herramme vuorisarna = De sermone Domini in monte Augustinus, Hippon piispa, kirjoittaja, 1989, Kirja

Kristinuskoa vasta-alkajille : kasteopetuksen opas, Augustinus, kirjoittaja, 2018, Kirja

Saarnoja, Augustinus, 2005, Kirja

Jumalan valtio. Osa 1, (kirjat 1-10) Augustinus, 2003, Kirja

Tunnustukset = Confessiones, Augustinus, Hippon piispa, 2003, Kirja

Tunnustukset, Augustinus, Hippon piispa, 1981, Kirja

Augustinuksen tunnustukset, Augustinus, Aurelius, 1947, Kirja

Kirkkoisä Augustinuksen tunnustukset, Kirja, Augustinus, Aurelius ; Stenroth, Osv, WSOY 1905.

Henki ja kirjain, Augustinus, Hippon piispa, kirjoittaja; Kiviranta, Simo, kirjoittaja, 1982, Kirja

Älkää peljätkö : joulun sanoma kuvin ja sanoin, Fürchtet euch nicht., Kirja, Koskenniemi, Lauri ; Augustinus, Hippon piispa, SLEY-kirjat 1985

Aurelius Augustinon, Hippon entisen piispan käsi-kirja ja kahdakeskisiä puheita Jumalan kansa, Augustinus, Aurelius, 1861, Kirja

Augustinus' bekännelser om sin omvändelse, Augustinus, 354-430, 1921, Kirja

Augustinus : Valda Stycken ur hans Skrifter, Augustinus, 354-430, 1926, Kirja

Bekännelser, Augustinus, 1954, Kirja

Reflexioner och maximer, Augustinus, Aurelius, 1924, Kirja

The city of God against the pagans in seven volumes : Saint Augustine. 3, Books 8-11, Augustinus, Hippon piispa, 1968, Kirja

The city of God against the pagans in seven volumes : Saint Augustine. 4, Books 12-15, Augustinus, Hippon piispa, 1966, Kirja

The city of God against the pagans in seven volumes : Saint Augustine. 7, Books 21-22, Augustinus, Hippon piispa, 1972, Kirja

The City of God. [Vol. I], Augustinus, 1947, Kirja

The City of God. Volume two Augustinus, 1947, Kirja

Concerning the city of God against pagans, Augustinus, 2003, Kirja

320 jKr. perustettiin ensimmäinen luostari ja suosion kasvaessa ilmestyi äärimmäisen askeesin harjoittamista kuten pylväspyhimyksiä. 400-luvun lopulla syntyi kokoelma munkkien lausumia, jotka kuvaavat luostarielämän ihanteita.

Pistis Sofia : gnostilainen käsikirjoitus 300-luvulta, Pistis Sofia, Kirja, Mielly, Kalervo ; Aalto, Seppo ; Marjanen, Jouni, 2013, Antiikin uskonnot ja mytologiat (ykl 29.3)

Oheismateriaali

Muista kuvista *Tertullianus, Aristides, Origenes, Cyprianus, Lactantius, Eusebios kesarealainen, Athanasios Suuri, Ambrosius, Basileios Suuri, Gregorios Nyssalainen, Johannes Khrysostomos ja Aurelius Augustinus*, ja *Prudentiuksesta* tyhjä profiilikuva, sillä häneltä löytyi useita kirjoja mahdollisimman lähelle kirjojaan.

Intia

13 näytelmää kirjoittanut **Bhasa** ja **Mricchacatica**-näytelmän (Savivaunut) kirjoittanut **Sudraka** ovat mahdollisesti edeltäneet **Kalidasaa**.

Samaan aikaan idässä : aasialaisen draamakirjallisuuden antologia, 2016, Kirja (Bhasa)

Kalidasa eli 400 jKr. tienoilla ja oli sekä eepikko, lyriikko että draamatikko. Varmasti hänen tekemiään on kolme näytelmää, kaksi eepistä runoa ja yksi elegia. Eeppiset runot ovat **Raghuvamsa** eli Raghun suku, joka perustuu Ramayanaan ja **Kumarasambhava** eli Kumaran synty, josta hän on tehnyt vain 17 ensimmäistä laulua ja tuntematon tekijä loput. Elegia on **Meghaduta** eli Pilvilähetti. Varhaisin näytelmä on komedia **Malavikagnimitra**, toinen **Vikramorvasiya** ja kolmas on **Shakuntala**, joka on erittäin arvostettu myös länsimaissa kääntämisestään lähtien.

Šakuntalaa, Cakuntalā, Kirja, Kaalidaasa ; Karttunen, Klaus, Suomen itämainen seura 1988, (suomenkielinen)

Pilviairut, Kalidasa, 1988, Kirja

Schakuntala, eller, Den förlorade ringen : ett indiskt skådespel, Kālidāsa, 1875, Kirja

Molnbudet = (Meghadūta) : ett indiskt skaldestycke, Kālidāsa, 1875, Kirja

Mālavikā : ett indiskt skådespel, Kālidāsa, 1877, Kirja

Theater of Memory : the plays of Kālidāsa, Kālidāsa, 1984, Kirja

The transport of love : the Meghadūta of Kālidāsa, Kālidāsa, 1976, Kirja

Sana ja ruokokynä

Buddhalainen kanoninen kirjallisuus on innostanut kirjoittamaan kommentaareja, joista vanhimmat ovat 300-luvulta. Tärkein kommentaattori **Buddhagosa** kirjoitti tärkeimmän palinkielisen Buddhan opetusten systemaattisen esityksen nimeltä **Visuddhimagga**.

Oheismateriaali

Jokilaaksojen aika -tapahtuman tiivistelmistä Intia, kartoista Intian kartta ”Gupta-imperiumi ja vasallivaltiot n. 300 – 415 jaa. ja muista kuvista *Kalidasa* teostensa viereen.

Kiina

Ts’aoon suku perusti Wei-dynastian, joka suosi runoutta ja myös tuotti sitä, sillä sukuun kuului kolme runoilijaa, joista tärkein oli **Ts’ao Chih**. Heidän aikanaan toimi ”bambulehdon seitsemän viisasta runoilijaa”, joihin kuuluivat **Yuan Chi** (219 – 263 jKr.) ja **Hsi K’ang** (223 – 262 jKr.), molemmat myös musiikin ja filosofian harrastajia. **Lu Chi** kirjoitti runomuotoisen kirjallisuusteorian fu-runoudesta eli runon runoudesta, ja paljon runoja. **Tso Ssun** kirjoitti fu-trilogian Kolme pääkaupunkia vuoden 300 tienoilla ja siitä tuli niin suosittu, että paperin hinta nousi. **Kuo P’u** (276 – 324 jKr.) tulkitsi runoja surumielisesti ja taolaisesti. **Hsieh Ling-yun** (385 – 435 jKr.) matkusti virkamiehenä hallintoalueensa kaikilla, syrjäisimmilläänkin seuduilla ja kirjoitti näkemästään ja maantieteellisistä tiedoistaan runoja, joissa taolainen luonnonihailu yhdistyy kungfutselaiseen tunnollisuuteen. **T’ao tuan-ming** (365 – 427 jKr.) oli kaikkein merkittävin runoilija ja kirjailija, yksi Kiinan kahdesta tai kolmesta parhaasta, ja vain kieli on estänyt hänen maailmanmaineensa. Hänkin yhdisti kungfutselaisuuden ja taolaisuuden sekä elämässään että runouudessaan.

Kirjoitettiin myös tarinaproosaa, johon kuului kauhu-, fantasia- ja seikkailukertomuksia. **Kan Pao** kirjoitti 300-luvulla kokoelman **Sou shen-chi** eli Ihmeellisiä kertomuksia.

Myöhempää kirjallisuutta

Historiaa

Hakusanoja ovat **antiikki** ja ”**antiikki JA Rooma**” sekä **gladiaattori**.

Rooma

Hyllypaikalta **91.173 Rooma** ovat yleensä kaikki sopivia.

Rooma ja sen suuruuden aika : Antiikin Rooman arkea ja kulttuuria, Kirja, Salvan, Italo ; Voionmaa, Liisa, 1967, Rooma (ykl 91.173)

He tekivät Rooman : totta ja tarua antiikin roomalaisista : fact and fiction about the Ancient Romans : facta et ficta de Romanis antiquis = Makers of Rome = Auctores Romae, Kirja, Kallela, Maija-Leena ; Palmén, Erkki ; Sarsila, Juhani ; Musiikin, kulttuurin ja taiteen edistämisyhdistys, 2011, Rooma (ykl 91.173)

Rooman valtakunta, Impero, Kirja, Angela, Alberto ; Havila, Terhi, 2015, Rooma (ykl 91.173)

Rooma : antiikin suurvalta, Romerne - antikkens supermagt, Kirja, Christensen, Else ; Alkunen, Sirpa ; Christensen, Else ; Moll, Jakob ; Mosbech, Hakon ; Elling, Henrik, 2011, Rooma (ykl 91.173)

The Roman Empire, Kirja, Steele, Philip, 2006, Rooma (ykl 91.173)

Rooman kuningasaika, Kirja, Tuomisto, Pekka, 2001, Rooma (ykl 91.173)

Keisarien Rooma viidellä denaarilla päivässä, Ancient Rome on five denarii a day, Kirja, Matyszak, Philip ; Tuomisto, Pekka, 2008, Rooma (ykl 91.173)

Sellaista oli elämä keisarien Roomassa, La vie quotidienne a Rome a l'apogée de l'empire, Kirja, Carcopino, Jérôme, 1995, Rooma (ykl 91.173)

Keisari Augustus ja Rooman perintö, Kirja, Linkomies, Edwin, 1946, Rooma (ykl 91.173)

Rubikon : Rooman tasavallan loisto ja rappio, Rubicon : the triumph and tragedy of the Roman republic, Kirja, Holland, Tom ; Tuomisto, Pekka, 2006, Rooma (ykl 91.173)

Rooman valtakunnan tuho, The fall of the west : the slow death of the Roman superpower, Kirja, Goldsworthy, Adrian ; Liikanen, Simo, 2009, Rooma (ykl 91.173)

Rooman kaaos ja tuho. Osa 1, Kaksi kaupunkia, Kirja, Tiihonen, Tapio, 2006, Rooma (ykl 91.173)

Rooman valtakunnan rappio ja tuho. 3 osa, Luvut XXVII-XXXVIII, The history of the decline and fall of the Roman Empire, Kirja, Gibbon, Edward ; Salo, Erkki, 2007, Rooma (ykl 91.173)

Rooman kaaos ja tuho. Osa 5, Kaaoksen traagisia henkilöahmoja, Kirja, Tiihonen, Tapio, 2010, Rooma (ykl 91.173). Henkilöhistoriaa, mutta halusin esittää sarjan koossa.

Rooman viimeiset päivät, Kirja, Kahlos, Maijastina, kirjoittaja. 2016, Rooma (ykl 91.173)

Antiikin sivistyselämän häviö, Kirja, Ferrero, Guglielmo ; Ukkonen, Edv, 1930, Rooma (ykl 91.173)

Päivä antiikin Roomassa, Una giornata nell'antica Roma, Kirja, Angela, Alberto ; Havila, Terhi, 2011, Rooma (ykl 91.173)

Roomalaista arkea ja juhlaa, Kirja, Hänninen, Marja-Leena ; Kahlos, Maijastina, 2004, Rooma (ykl 91.173)

Kävelyretkiä antiikin Roomassa, Kirja, Tuomisto, Pekka, 2006, Rooma (ykl 46.21)

Nainen antiikin Roomassa, Kirja, Balsdon, J. P. V. D. ; Wiherheimo, Alli, 1964, Rooma (ykl 91.173)

Rooma, piirtokirjoitusten kaupunki, Kirja, Zilliacus, Henrik ; Itkonen-Kaila, Marja, 1982, Rooma (ykl 91.173)

Pompeilaisia kohtaloita, Kirja, Castrén, Paavo, 2006, Rooma (ykl 91.173)

Domus Pompeiana : talo Pompejissa : näyttelykirja, Kirja, Castrén, Paavo ; Andrews, James ; Amos Andersonin taidemuseo, 2008, Yhteisöt. Järjestöt. Säätiöt. Tutkimuslaitokset. Kokoukset. Näyttelyt & maan lisäluku & yhteisön nimi (udk 061)

Pompeji - Venuksen kaupunki : näyttelykirja, Kirja, Castrén, Paavo ; Berg, Ria ; Ulkomaisen taiteen museo Sinebrychoff, 1998, Step into the world of ancient Rome, Kirja, 2003, Rooma (ykl 91.173)

Kreikka ja Rooma

Myös hyllypaikalla **91.1 Antiikki** melkein kaikki sopivat.

Muinaisuuden näköaloja, Kirja, Linkomies, Edwin, 1953, Maailmanhistoria. Euroopan historia (ykl 91)

Antiikin käsikirja, Kirja, Castrén, Paavo ; Pietilä-Castrén, Leena ; Berg, Ria ; Tuukkanen, Tiina, 2000

Uusi antiikin historia, Kirja, Castrén, Paavo, 2011, Antiikki (ykl 91.17)

Mitä jokaisen tulee tietää antiikista : Kreikka & Rooma, Kirja, Kivistö, Sari ; Riikonen, H. K. ; Kajava, Mika, 2013, Antiikki (ykl 91.17)

Ancient history, Kirja, Cheilik, Michael, 1991, Vanha aika (ykl 91.1)

Akilleen kantapäätä Zeuksen salamaan, Kirja, Kivimäki, Arto ; Mustonen, Matti, 1999, Antiikki (ykl 91.17)

Antiikin kulttuuri, Kirja, Cary, M. J. ; Haarhoff, T. J. ; Järvenpää, Heidi, 1963, Antiikki (ykl 91.17)

Kulttuuri antiikin maailmassa, Kirja, Kajava, Mika ; Kivistö, Sari ; Riikonen, H. K. ; Salmenkivi, Erja ; Sarasti-Wilenius, Raija, 2009, Antiikki (ykl 91.17)

Antiikin kulttuuri tutkimuksen kohteena, Kirja, Linkomies, Edwin, 1947, Antiikki (ykl 91.17)

Utile dulci : antiikin kulttuurin opetuksesta ja harrastuksesta, Kirja, Kuivalainen, Ilkka, kirjoittaja, ; Pietilä-Castrén, Leena, kirjoittaja, ; Selkokari, Hanne, kirjoittaja, ; Tamminen, Tapani, kirjoittaja., 2018, Historiantutkimus. Historian aputieteet (udk 930), Antiikki (ykl 91.17)

Jeesuksen ajan arkipäivä, Daily life in times of Jesus, Kirja, Vamosh, Miriam Feinberg ; Virkkunen, Riitta, 2003, Vanha aika (ykl 91.1)

Via nova. Ikkuna antiikin maailmaan, Via nova, Kirja, Derix, H. A. ; Oja, Matti ; Probst, Ilpo, 1994

Historiakirjasarjojen osia

Hyllypaikoilta **90** ja **91** löytyy kirjasarjoja, joissa on usein aikakauteen sopiva osa.

Kansojen historia 4 : Kreikka - Rooma. 4, Kirja, Grimberg, Carl ; Pakarinen, Weikko, 1980, Historiantutkimus. Yleinen kulttuurihistoria. Yleinen sotahistoria. Yleinen arkeologia (ykl 90)

Kansojen historia 5 : Rooma. 5, Kirja, Grimberg, Carl ; Pakarinen, Weikko, 1980, Historiantutkimus. Yleinen kulttuurihistoria. Yleinen sotahistoria. Yleinen arkeologia (ykl 90)

Kansojen historia 6 : Rooma. 6, Kirja, Grimberg, Carl ; Pakarinen, Weikko, 1980, Historiantutkimus. Yleinen kulttuurihistoria. Yleinen sotahistoria. Yleinen arkeologia (ykl 90)

Euroopan kulttuurihistoria 2 : Roomasta renessanssin läpimurtoon. 2, Kirja, Frisch, Hartvig ; Samooja Gersov, Anja, 1962, Yleinen kulttuurihistoria (ykl 90.2)

Otavan suuri maailmanhistoria. 4, Rooman valtakunta, Kirja, 1983, Historiantutkimus. Yleinen kulttuurihistoria. Yleinen sotahistoria. Yleinen arkeologia (ykl 90)

Historialliset kulttuurit. Rooma, Ancient Rome : history of a civilization that ruled the world, Kirja, Liberati, Anna Maria ; Bourbon, Fabio ; Hyrkäs, Seppo ; Vertainen, Tuija ; Kämäräinen, Eija2007, Maailmanhistoria. Euroopan historia (ykl 91)

Maailmanhistorian käännekohtia. 1, Muinaiset imperiumit 3000 eKr.-70 jKr, Milestones of history, Kirja, Brandon, S. G. F. ; Zetterberg, Seppo, 1980, Yleinen kulttuurihistoria. Yleinen sotahistoria. Yleinen arkeologia (ykl 90)

Maailmanhistorian käännekohtia. 2, Uskon tulet 312 jKr.-1204, Milestones of history, Kirja, Heer, Friedrich ; Eskelinen, Heikki, 1980, Historiantutkimus. Yleinen kulttuurihistoria. Yleinen sotahistoria. Yleinen arkeologia (ykl 90)

Lähialueet eli muu Rooman valtakunta

Näitä löytyy samoilla hakusanoilla ja lisäksi hyllypaikalta **91.1 Vanha aika.**

Afrikan loistavat kaupungit : elämä roomalaisajan Pohjois-Afrikassa, Kirja, Saastamoinen, Ari, 2009, Rooma (ykl 91.173)

Keltit, Exploring the world of the celts, Kirja, James, Simon ; Kontro, Tarja, 2005, Vanha aika (ykl 91.1)

Foinikialaiset : Antiikin purppurakansa, Kirja, Herm, Gerhard, 1974, Vanha aika (ykl 91.1)

Antiquitas borea : antiikin kulttuurin pohjoinen ulottuvuus, Kirja, Pölönen, Janne ; Jarva, Eero, 2002, Suomen historia (ykl 92)

Erikoisalojen historiaa

Erikoisalojen historia tarjoaa eri ihmisille kiinnostavaa ja esittelee ajan kulttuuria monelta kannalta, ja siksi on mielestäni tärkeää ottaa niitä mukaan mahdollisimman paljon. Lisäksi niiden sijoittaminen yhteen tai toistensa läheisyyteen tekee vaikutuksen monipuolisuudella. Ne löytyvät samoilla hakusanoilla kuin muutkin antiikkia koskevat kirjat.

Antiikin nainen, Kirja, Setälä, Päivi, 1993

Lapsuus ja arki : antiikissa ja keskiajalla, Kirja, Katajala-Peltomaa, Sari ; Vuolanto, Ville, 2013, Historiantutkimus. Historian aputieteet (udk 930)

Rakkautta ja intohimoa antiikin Roomassa, Amore e sesso nell'antica Roma, Kirja, Angela, Alberto ; Havila, Terhi, 2014, Historiantutkimus. Historian aputieteet (udk 930), Erotiikan historia (ykl 90.22)

Suutele minua tuhat kertaa : rakkaus ja seksi antiikin Roomassa, Dammi mille baci, Kirja, Cantarella, Eva ; Nyström, Taru, 2011, Rooma (ykl 91.173)

Keisarit ja kurtisaanit : perhe, valta ja seksi antiikin Roomassa, Kirja, Rantala, Jussi, kirjoittaja, ; Hänninen, Marja-Leena, kirjoittaja. ; Joska, Sanna, kirjoittaja. ; Laes, Christian, kirjoittaja. ; Mustakallio, Katriina, kirjoittaja. ; Mustonen, Pia, kirjoittaja. ; Peltonen, Jaakkojuhani, kirjoittaja. ; Sihvonen, Outi, kirjoittaja. ; Virkkula, Janne, kirjoittaja. ; Vuolanto, Ville, kirjoittaja., 2018, Historiantutkimus. Historian aputieteet (udk 930), Rooma (ykl 91.173)

Väkivalta antiikin kulttuurissa, Kirja, Kaimio, Maarit ; Aronen, Jaakko ; Sihvola, Juha, 1998, Antiikki (ykl 91.17)

Gladiaattorit : taistelijat kuoleman areenoilla, Gladiatoren : volksvermaak in het Colosseum, Kirja, Meijer, Fik ; Leeuwen, Sanna van, 2008, Rooma (ykl 91.173)

Gladiaattori : roomalaisen taistelijan käsikirja, Gladiator, Kirja, Matyszak, Philip ; Tuomisto, Pekka, 2013, Rooma (ykl 91.173)

Rooman sotilasmahti, The complete Roman army, Kirja, Goldsworthy, Adrian ; Tuomisto, Pekka, 2005, Rooma (ykl 91.173)

Sotataidon historia 1. 1, Kirja, Hannula, J. O., 1930

Rooman puolesta : sotilaat, jotka loivat Rooman valtakunnan, In the name of Rome : the men who won the empire, Kirja, Goldsworthy, Adrian ; Tiilikainen, Heikki, 2006, Rooma (ykl 91.173)

Rahan synty, Kirja, Oravisjärvi, Jani, 2014, Raha. Pankit. Arvopaperit. Luotot (udk 336.7)

Johdatus roomalaiseen oikeuteen, Kirja, Tuori, Kaius, 2007

Roomalainen yksityisoikeus, Kirja, Kaser, Max ; Klami, Hannu Tapani, 1968, Siviili- ja kauppaoikeus (ykl 33.3)

Roomalaisen varallisuus oikeuden pääpiirteet, Kirja, Iuul, Stig ; Aho, Matti, 1960, Esine- ja velvoiteoikeus (ykl 33.33)

Tieteellisen ajattelutavan ja roomalaisen oikeuden vaikutuksesta Ruotsi-Suomen oikeuskehitykseen, Kirja, Klami, Hannu Tapani, 1976

Länsimaisen yhteiskunnan juurilla : Jumalan laista oikeusvaltion syntyyn, Kirja, Korpela, Jukka, 2015, Maailmanhistoria. Euroopan historia (ykl 91)

Rooman konsulit, Kirja, Tuomisto, Pekka, 2002, Rooma (ykl 91.173)

Libraries in the ancient world, Kirja, Casson, Lionel, 2002

Antiikin insinööritaito, Kirja, Landels, J. G. ; Hirvonen, Kaarle, 1985

Antiikin lääketieteen perintö, Kirja, Larsen, Andreo, 2004, Lääketiede (udk 61)

Roomalainen keittokirja = De re coquinaria, Kirja, Apicius ; Elo, Tuulikki ; Laakkonen, Heikki ; Valjakka, Eero, 2002, Ruoka- ja ravintoaineet. Ruoanvalmistus. Ruokalajit. Ateriat. Tarjoilu (udk 641/642)

Ancient European costume and fashion, Kirja, Norris, Herbert, 1999, Muoti ja muodin historia (ykl 90.21)

Raamatun ajan keittokirja, Kirja, Jurvelin, Pirkko, 2009, Ruoka- ja ravintoaineet. Ruoanvalmistus. Ruokalajit. Ateriat. Tarjoilu (udk 641/642)

Arkielämä Raamatun aikaan : Juudan kylistä roomalaisiin kaupunkeihin, Kirja, Pesonen, Anni ; Valkama, Kirsi, 2010, Aasian kansojen kansatiede (ykl 49.51)

Antiikin urheilu : Olympian kentiltä Rooman areenoille, Kirja, Koski, Sami ; Rissanen, Mika ; Tahvanainen, Juha, 2004

Antiikin ennätyksiä, Antika rekordboken, Kirja, Klynne, Allan ; Klynne, Cecilia ; Paakkanen, Liisa, 2005, Antiikki (ykl 91.17)

Roomalainen kalenteri : tempus fugit, Kirja, Kivimäki, Arto, 1998, Rooma (ykl 91.173)

Tuhat tietä Roomaan : matkustaminen antiikin maailmassa, Kirja, Saastamoinen, Ari, kirjoittaja., 2017, Elinkeinot. Palvelut. Matkailu (udk 338.4)

Kirjallisuuden historiaa

Nämä voi panna omaan ryhmään siksi, että niitä on niin paljon, ja siksi, että tapahtumassa on esillä aikakauden kirjallisuutta.

The Writers of Rome, Kirja, Duff, J. Wight, 1957, Vanhan ja keskiajan kirjallisuus (ykl 86.192)

Antiikin kirjallisuus ja sen perintö, Kirja, Kaimio, Maarit ; Oksala, Teivas ; Riikonen, H. K., 1998, Vanhan ja keskiajan kirjallisuus (ykl 86.192)

Antiikin kirjallisuus ja sen vaikutus, Kirja, Kaimio, Maarit ; Oksala, Teivas ; Riikonen, H. K., 1990, Vanhan ja keskiajan kirjallisuus (ykl 86.192)

Keisari satiirikkona ja muita tutkimuksia Euroopan kulttuuriperinnöstä, Kirja, Riikonen, H. K., 1998, Vanhan ja keskiajan kirjallisuus (ykl 86.192)

Maailman kirjallisuus. 1, Antiikki. Itämaat, Kirja, Koskimies, Rafael, 1963, Yleinen kirjallisuudenhistoria (ykl 86.1)

Kansojen kirjallisuus 1 : Vanha aika (Vuoteen 500), Kirja, 1974, Yleinen kirjallisuudenhistoria (ykl 86.1)

Yleisen kirjallisuuden historia 1 : Itämaat, antiikin kansat, varhaiskristillinen kirjallisuus. 1, Kirja, Railo, Eino, 1933, Yleinen kirjallisuudenhistoria (ykl 86.1)

Roomalaisia runoilijoita, Kirja, Koskenniemi, V. A., 1953, Vanhan ja keskiajan kirjallisuus (ykl 86.192)

Henkilöhistoriaa

Koska henkilöhistoria tuo historiaa lähemmäs, siihen kannattaa ryhmitellä myös sellaisia, jotka voisi luokitella muuallekin.

Jeesuksesta ja Paavalista kertovat selvästi henkilöön ja elämäkertaan keskittyvät kirjat ovat tässä, mutta esimerkiksi heidän opetuksensa sisältöön tai merkitykseensä keskittyvät on ryhmitelty kristinuskoon. Lisäksi paljouden vuoksi Paavalista kertovista on otettu mukaan vain tällä vuosituhanella kirjoitetut ja Paavalista ja Jeesuksesta kertovista on jätetty pois varastokappaleet.

Kleopatra ja Julius Caesar ovat niin aikakausien rajalla, että ne on sisällytetty sekä edelliseen että tähän tahtumaan. Ajan henkilöitä ovat historiallinen Jeesus, Paavali ja muut apostolit, joista tiedetään tarpeeksi, keisarit, etenkin Julius Caesar, Augustus ja Nero, jo mainitut kirjailijat ja filosofit, joihin liittyvät kirjat löytyvät jo kirjallisuutta etsiessä ja Hypatia. Hakusanoja ovat siis aihe: **Jeesus, ”Paavali JA apostoli”, ”Pietari JA apostoli”, ”Maria Magdalena”), Augustus, (Tiberius, Caligula), Nero, (aihe: Seneca) ja Hypatia.** Sulkuihin pannuilla ei löytynyt mitään lisää tästä kirjastosta ainakaan vielä. Lisäksi voi katsoa hyllypaikan **23.2 Kristologia. Jeesuksen elämä.**

Kapinallinen : Jeesus Nasaretilaisen aika ja elämä, Zealot, Kirja, Aslan, Reza ; Lappalainen, Otto, 2014, Intian uskonnot (udk 23), Kristologia. Jeesuksen elämä (ykl 23.2)

Jeesus Nasaretilainen, Jezus van Nazaret, Kirja, Verhoeven, Paul ; Scheers, Rob van ; Janatuinen, Mari, 2012, Intian uskonnot (udk 23), Kristologia. Jeesuksen elämä (ykl 23.2)

Nasaretilaisen historia, Kirja, Uro, Risto ; Lehtipuu, Outi, 1997, Kristologia. Jeesuksen elämä (ykl 23.2)

Jeesus : mies myyttien takana, Kirja, Harjula, Raimo, 2011, Kristologia. Jeesuksen elämä (ykl 23.2)

A.D. 30 : kirja Jeesuksen kuolemaan liittyvistä tapahtumista, Kirja, Auvinen, Ville ; Holmén, Tom ; Kaanniemi, Matti ; Ollilainen, Vesa, 2009, Intian uskonnot (udk 23), Kristologia. Jeesuksen elämä (ykl 23.2)

Jeesus historian valossa, Kirja, Stauffer, Ethelbert ; Haapa, Esko, 1960, Kristologia. Jeesuksen elämä (ykl 23.2)

- Kirkkauden Jumala ilmestyi : miten Saul Tarsolaisesta tuli Apostoli Paavali, Kirja, Silventoinen, Arvo, kirjoittaja., 2019, Raamatun henkilöt (ykl 22.3)*
- Apostoli Paavali : universalismin perustaja, Saint Paul, Kirja, Badiou, Alain ; Porttikivi, Janne, 2011, Raamatun henkilöt (ykl 22.3)*
- Paavali, pakanain apostoli : kertomus apostoli Paavalin elämänvaiheista, Kirja, Matikainen, Tuula ; Pälikkö, Kimmo, 2011, Raamatun henkilöt (ykl 22.3)*
- Paavali - kärsimyksen ja lohdutuksen apostoli : [johdatus Paavalin opetukseen], Kirja, Eskola, Timo ; Suomen teologinen instituutti, 2002, Raamatun henkilöt (ykl 22.3)*
- Paavali, elämä ja kirjeet, Lars Aejmelaeus, kirjoittaja., 2018, Apostolien teot. Apostolien kirjeet (ykl 22.22)*
- Paavali Tarsolainen, Kirja, Janatuinen, Mailis, Perussanoma 2013, Raamatun henkilöt (ykl 22.3)*
- Simon Pietari, Simon Petrus : människan och ledare, Kirja, Gärtner, Bertil ; Sireeni, Pirjo, 2006, Raamatun henkilöt (ykl 22.3)*
- Kleopatra : eräs elämä, Cleopatra, Kirja, Schiff, Stacy ; Sallamo-Lavi, Anuirmeli, 2011, Yhteiskuntaelämän, kasvatuksen ja maanpuolustuksen edustajat (ykl 99.13)*
- Kleopatra : Kleopatran, Egyptin kuningattaren, elämä ja aika, Kirja, Weigall, Arthur, 1927, Yhteiskuntaelämän, kasvatuksen ja maanpuolustuksen edustajat (ykl 99.13)*
- Kleopatra : kolmen kulttuurin kuningatar, Kleopatra : Königin in drei Kulturen, Kirja, Schuller, Wolfgang ; Nykyri, Ilona, 2007, Elämäkerrat. Muistelmat (ykl 99.1)*
- Antonius ja Kleopatra, Antony and Cleopatra, Kirja, Goldsworthy, Adrian ; Salojärvi, Heikki, 2011, Yhteiskuntaelämän, kasvatuksen ja maanpuolustuksen edustajat (ykl 99.13)*
- Caesar, Caesar : the life of a colossus, Kirja, Goldsworthy, Adrian ; Tiilikainen, Heikki, 2007, Yhteiskuntaelämän, kasvatuksen ja maanpuolustuksen edustajat (ykl 99.13)*
- Keisari Nero : tyranni ja taiteilija, Kirja, Ojanaho, Marianne, 2009, Yhteiskuntaelämän, kasvatuksen ja maanpuolustuksen edustajat (ykl 99.13)*
- Nero : keisari ja jumala, taiteilija ja narri, Nero, Kirja, Vandenberg, Philipp ; Eskelinen, Soile ; Eskelinen, Heikki, 1982, Rooma (ykl 91.173)*
- Rooman keisarien elämäkertoja, Kirja, Suetonius ; Hollo, J. A., 1960, Rooma (ykl 91.173)*
- Rooman diktaattorit, Kirja, Tuomisto, Pekka, 2003, Rooma (ykl 91.173)*
- The Roman emperors : a biographical guide to the rulers of imperial Rome, 31 BC - AD 476, Kirja, Grant, Michael, 1997, Yhteiskuntaelämän, kasvatuksen ja maanpuolustuksen edustajat (ykl 99.23)*
- Roomalaisia elämäntarinoita, Lives of the Romans, Kirja, Matyszak, Philip ; Berry, Joanne ; Tuomisto, Pekka, 2009, Rooma (ykl 91.173)*
- Galla Placidia : myöhäisantiikin vaikuttajanainen, Kirja, Ketvel, Urho, 2000, Yhteiskuntaelämän, kasvatuksen ja maanpuolustuksen edustajat (ykl 99.13)*

Isokrateesta Augustinukseen : johdatus antiikin omaelämäkerralliseen kirjallisuuteen, Kirja, Kosonen, Päivi, 2007, Vanhan ja keskiajan kirjallisuus (ykl 86.192)

Kristinusko

Kuten alaotsikoista näkyy, olen hakenut kirjoja tämän aikakauden kristinuskon historiasta, tämän aikakauden kristillisestä kirjallisuudesta ja kristinuskosta yleensä, koska se on tänä aikakautena syntynyt uskonto. Tämä jaottelu on samalla tapahtuman luonteen vuoksi tärkeysjärjestys, eli karsimista voi tehdä eniten viimeiseen ja vähiten ensimmäiseen ryhmään. Lisäksi kirjat kannattaa ryhmitellä näin myös esille pantaessa, jolloin kiinnostavia kirjoja on helpompi etsiä, epäkiinnostavia välttää ja kirjojen liittyminen tapahtumaan näyttää loogisemmalta ja perustellummalta. On hyvä, jos kristinuskon historiaa käsittelevät kirjat voidaan sijoittaa muiden historiankirjojen ja muiden kristillisaiheisten kirjojen välimaastoon.

Hakusanana oli aihe: **kristinusko**, ja sillä löytyi paljon. Lisäksi hakusanoilla aihe: **Jeesus** ja ”**Paavali JA apostoli**” löytyneet, joita en pannut henkilöhistoriaan, ovat kristinuskon historiassa, ja myös näistä on jätetty pois varastokappaleet ja Paavalista ovat mukana vain tällä vuosituhanella kirjoitetut. Edellisen tapahtuman yhteydessä käytin hakusanaa ”aihe: **Raamattu**”, ja ne kirjat, jotka käsittelevät koko Raamattua eivätkä vain Vanhaa Testamenttia, on kopioitu mukaan tähän tapahtumaan, ja lisäksi tulevat vain Uutta testamenttia käsittelevät, joita löytyi hakusanalla ”aihe: **Uusi testamentti**”. Kokeilin myös hakusanaa **pylväspyhimys**, mutten löytänyt sillä mitään. Sopivia hyllypaikkoja ovat **22 Raamattu. Raamatuntutkimus, 22.2 Uusi testamentti, 22.3 Raamatun henkilöt ja 23.2 Kristologia. Jeesuksen elämä.**

Kristinuskon historia

Varhaiset kristityt, Kirja, Sundkvist, Mikael, 2011

Mitä varhaiset kristityt uskoivat, Kirja, Räisänen, Heikki, 2011, Kristinusko. Teologia (ykl 20.2)

Kristinuskon synty, Kirja, Aejmelaeus, Lars, 2000, Uusi testamentti (ykl 22.2)

Juutalainen nimeltä Jeesus : monikasvoinen Messias, Kirja, Eskola, Timo, 2000, Intian uskonnot (udk 23), Kristologia. Jeesuksen elämä (ykl 23.2)

Kenen te sanotte minun olevan? Kirja, Santala, Risto, 2008, Juutalaisten uskonto ja sen mytologia (ykl 29.6)

Messiaskuningas : evankeliumien Jeesus juutalaisen kirjallisuuden valossa, Kirja, Saarisalo, Aapeli, 2006, Kristologia. Jeesuksen elämä (ykl 23.2)

Selkoa Jeesuksesta : Jeesuksen elämä ja opetukset selkosuomeksi, Kirja, Rajala, Pertti, kirjoittaja. ; Törö, Tiina, kuvittaja., 2018, Kristologia. Jeesuksen elämä (ykl 23.2)

Apostoli Paavali ihmisenä ja opettajana : juutalaisten lähteiden valossa, Kirja, Santala, Risto, 1994, Raamatun henkilöt (ykl 22.3),

Paavali : kristinuskon ensimmäinen teologi, Kirja, Kuula, Kari, Edita 2001.

Paavali, Kirja, Mustakallio, Antti, 2007, Raamatun henkilöt (ykl 22.3)

Paavalin jalanjäljissä, Kirja, Riekkinen, Wille ; Kuula, Kari, 2002, Apostolien teot. Apostolien kirjeet (ykl 22.22)

Paavalin kirkolliset kirjeet : Varhaiskristillisen kirkon järjestäytyminen, Kirja, Nikolainen, Aimo T., 1987, Apostolien teot. Apostolien kirjeet (ykl 22.22)

3000 km Lähi-idässä : Paavalin ensimmäinen lähetysmatka, Kirja, Norvanto, Jukka, kirjoittaja., 2017, Raamatun henkilöt (ykl 22.3)

Apostolit, Pervyje apostoly, Kirja, Men, Aleksandr ; Kremenenko, Päivi, 2009, Raamatun henkilöt (ykl 22.3)

21 kirkkoisää : kristillisen uskon muotoutumisen historiaa, 21 kyrkofäder, Kirja, Halldorf, Peter ; Aspegrén, Jorma, 2001, Kristinusko (udk 27)

Kristinusko ja vanhan ajan mysteeriuskonnot, Kirja, Steiner, Rudolf ; Roponen-Juvas, A., 1977, Antroposofia (ykl 21.51)

Alkukirkon salaisuus, Kirja, Sankamo, Juho, kirjoittaja. 2018

Tie Nikeaan : roomalaisten ja kristittyjen yhteinen matka ajanlaskumme alusta valtiokirkon syntyyn, Kirja, Litzen, Veikko, 2009, Kristinusko (udk 27)

Yksi kahdessa : Kristus-uskon historia varhaisen kristikunnan aikana, Kirja, Pihkala, Juha, 1997

Jeesus-liikkeestä kristinuskoksi, Kirja, Uro, Risto, 1995, Kristinusko. Teologia (ykl 20.2)

Jeesus, Kirja, Auvinen, Ville, 2011, Intian uskonnot (udk 23), Kristologia. Jeesuksen elämä (ykl 23.2)

Pyhän vuoden pyhät : mitä tapahtuu? Kirja, Ylimys, Reijo, 2003, Sakraaliteologia (ykl 25.2)

Kristinuskon historia 2000.. [1], Alkukirkosta renessanssiin, Kirja, Birnstein, Uwe ; Hannula, Marja ; Mäkinen, Anssi, 1999

Taivas ja helvetti, Kirja, Ollilainen, Vesa, 2014, Intian uskonnot (udk 23), Eskatologia (ykl 23.6)

Helvetin historia : pohjalta pohjalle Homeroksesta Manaajaan, Kirja, Kuula, Kari, 2006, Eskatologia (ykl 23.6)

Raamattu, Uusi Testamentti ja muu kristillinen kirjallisuus

Raamatun atlas, The Lion atlas of Bible history, Kirja, Lawrence, Paul ; Luoma, Sini, 2010

Raamattu ja länsimainen kulttuuri : STKS:n symposiumissa marraskuussa 2002 pidetyt esitelmät, Kirja, Larjo, Lassi ; Helander, Eila, 2003

Raamatun maailma, Kirja, Avi-Yonah, Michael ; Kraeling, Emil G. ; Saarisalo, Aapeli, 1962, Raamatuntutkimus (ykl 22)

Raamatun ihmisten maailma, Kirja, Gower, Ralph ; Träff, Risto K., 1990, Raamatuntutkimus (ykl 22)

Biblia : se on koko Pyhä Raamattu esipuhetten, lukuin sisällyksen, yhtäpitäväisten Raamatunpaikkain osoituksen ja lisättyin rekisterein kanssa, Raamattu, suomi., Kirja, 2002, Raamatuntutkimus (ykl 22)

Kuinka lukea Raamattua kirjallisuutena, How to read the Bible as literature, Kirja, Ryken, Leland, 2001, Raamatuntutkimus (ykl 22)

Kristinuskon synty : johdatus Uuden testamentin taustaan ja sanomaan, Kirja, Aejmelaesus, Lars, 2007, Uusi testamentti (ykl 22.2)

Kristinuskon juuret 1 : Vanhan Testamentin Messias-odotus juutalaisen kirjallisuuden valossa. 1, Kirja, Santala, Risto, 1985, Raamattu. Raamatuntutkimus (ykl 22)

Kristinuskon juuret. 2, Messias Uudessa testamentissa, Kirja, Santala, Risto, 2005, Raamattu. Raamatuntutkimus (ykl 22)

Joulun tähti, Kirja, Heikkilä, Risto, 2000, Evankeliumit (ykl 22.21)

Jeesus ja temppeli : viisi näkökulmaa Raamatun tekstiin, Kirja, Holmén, Tom ; Merenlahti, Petri, 2002, Evankeliumit (ykl 22.21)

Jeesuksen opetukset : Suomalaisen Teologisen Kirjallisuusseuran symposiumissa marraskuussa 2011 pidetyt esitelmät, Kirja, Salminen, Joonas, 2012

Uuden testamentin tulkinta ja tutkimus : uuden testamentin teologian kokonaisuus, Kirja, Nikolainen, Aimo T. 1971, Uusi testamentti (ykl 22.2)

Uuden testamentin sanakirja : johdatus alkukristillisten kirjoitusten kieleen ja merkitykseen, Kirja, Luther, Ralf, 1993

Uuden Testamentin kreikkalais-suomalainen sanakirja, Kirja, Gyllenberg, Rafael, 1978

UT:n kreikka-suomi-sanasto, Kirja, Liljeqvist, Matti, 2009

Alfista alkuun : johdatus Uuden testamentin kreikkaan, Kirja, Kiilunen, Jarmo ; Hakola, Raimo, 2010, Kreikan kieli (ykl 89.81)

Uuden testamentin kreikan kielioppi, Kirja, Aejmelaeus, Lars, 2008, Kreikan kieli (ykl 89.81)

Nainen uudessa uskossa : Uuden testamentin naisnäkökulmia, Kirja, Kuula, Kari, 2002, Uusi testamentti (ykl 22.2)

Matka holokaustiin : juutalaisviha Raamatun ja historian valossa, Kirja, Kokkonen, Susanna, 2014

Raamatuntutkimuksen uudet tuulet, Kirja, Hakola, Raimo ; Merenlahti, Petri, 1997, Raamatuntutkimus (ykl 22)

Oikein väärin ymmärretty Raamattu : pyhien tekstien tulkinnan periaatteista, Kirja, Eskola, Timo, kirjoittaja., 2017, Raamatuntutkimus (ykl 22)

Raamatun myytit ja totuudet, Kirja, Christensen, Else, kirjoittaja. ; Bojesen, Bjørn, kirjoittaja. ; Danielsen, Hanne-Luise, päätoimittaja. ; Alkunen, Sirpa, toimittaja, 2019, Yleinen kulttuurihistoria (ykl 90.2)

Kiista Kuolleenmeren kääroistä, The Dead Sea scrolls deception, Kirja, Baigent, Michael ; Leigh, Richard ; Vilokkinen, Natasha, 2006, Vanha testamentti (ykl 22.1)

Myös geologiaan liittyvät ovat samoja kuin 2. tapahtumassa.

Kristinuskon ja juutalaisuuden juuret : arkeologian näkökulmia, Kirja, Hakola, Raimo ; Pakkala, Juha, 2008, Raamatuntutkimus (ykl 22)

Raamatun pyhät paikat : kuvitettu käsikirja, Kirja, Gonen, Rivka, 1992, Raamatuntutkimus (ykl 22)

Raamattu ja todellisuus : havaintoaineistoa Raamatun maailman ymmärtämiseen, Kirja, Hyske, Kaarlo, 1941, Raamatuntutkimus (ykl 22)

Ihmeellinen Pyhä maa : [geologia avaa Raamattua], Kirja, Louhivuori, Mikko ; Järvinen, Matti, 2014, Raamatuntutkimus (ykl 22)

Kivet puhuvat : lapionpistoja Pyhän maan kaivauksilla, Kirja, Junkkaala, Eero, 1996, Raamatuntutkimus (ykl 22)

Tämä Raamattuun kuulumaton on osaksi aikalaiskirjallisuutta.

Yksi, pyhä, yhteinen : apostolinen todistus muuttuvassa maailmassa : piispa Matti Repo 60 vuotta, Kirja, Karttunen, Tomi, kirjoittaja. ; Ahonen, Risto A., kirjoittaja. ; Suomen evankelis-luterilainen kirkko. Tampereen hiippakunta, julkaisija. 2019, Juutalaisuus (udk 26), Kristinusko. Teologia (ykl 20.2)

Tiiviitä esittelyjä tai monipuolista näkökulmaa

Kristinusko, A journey through life in Christianity, Kirja, House, Catherine ; Janhunen, Heli, 2013, Kristinusko. Teologia (ykl 20.2)

Mihin uskovat kristityt, What do christians believe?, Kirja, Guite, Malcolm ; Tuomi-Giddings, Susanna, 2009, Kristinusko. Teologia (ykl 20.2)

Lukion uskonto. Kirkko, kulttuuri ja yhteiskunta : lukion kurssi Kristinusko ja kristilliset kirkot, Kirja, Heikkilä, Markku ; Suokko, Eija ; Tuovinen, Riitta, 1997

Kristinopin sanakirja, Kirja, Teinonen, Riitta ; Kuuluvainen, Leena, 1976

Miksi juuri kristinusko? Kirja, Kraemer, Hendrik ; Kjellberg, Seppo, 1965, Yleinen uskontotiede (ykl 20)

Uuden elämän avain : Mitä kristinusko on ja miten tullaan kristityksi, Kirja, Skarsaune, Oskar ; Mäkelä, Raimo, 1984, Yleinen uskontotiede (ykl 20)

Usko ja elämä : kristinuskon pääkohdat selkokielellä, Kirja, Arola, Pertti ; Ormio, Aarne ; Huovinen, Antti ; Suomen evankelis-luterilainen kirkko, 2013, Kristinusko. Teologia (ykl 20.2)

Kristinuskon salaisuudet : vanhat ja uudet mysteerit, Geheimnisse des Christentums, Kirja, Schmidt-Brabant, Manfred ; Sease, Virginia ; Eklund-Schöpfer, Anja ; Kiefer, Annikki, 2010, Antroposofia (ykl 21.51)

Kristillisen uskon perusteet : johdatus teologiaan, Christian theology, Kirja, McGrath, Alister ; Kantola, Satu, 2012, Kristinusko. Teologia (ykl 20.2)

Tätä on kristinusko, Mere Christianity, Kirja, Lewis, C. S. ; Liljeqvist, Marja, 1985, Kristinusko. Teologia (ykl 20.2)

Johdatus kristinuskoon : luentoja apostolisesta uskontunnuksesta, Einführung in das Christentum, suomi, Kirja, Ratzinger, Joseph, kirjoittaja. ; Tenhunen, Katri, kääntäjä., 2018, Intian uskonnot (udk 23), Dogmatiikka. Kristillinen etiikka (ykl 23)

Katso ihmistä : näkökulmia kristilliseen ihmiskäsitykseen, Kirja, Kangasniemi, Tapio, toimittaja. ; Leo, arkipiispa, kirjoittaja. ; Sippo, Teemu, kirjoittaja. ; Repo, Matti, kirjoittaja. ; Katto, Usko, kirjoittaja. ; Vuorinen, Hannu, kirjoittaja. ; Aromäki, Kalervo, kirjoittaja. ; Runonen, Pasi, kirjoittaja. ; Portaankorva, Jari, kirjoittaja. ; Soteria (yhdistys), 2017, Intian uskonnot (udk 23), Dogmatiikka. Kristillinen etiikka (ykl 23)

Kristillinen elämäntapa, Kirja, Nordlander, Agne ; Väinölä, Tauno, 1986, Kristillinen etiikka (ykl 23.8)

Kristilliset vertauskuvat ja tunnukset : Johdatusta kristilliseen.. Kirja, Saartio, Rafael, 1963, Sakraaliteologia (ykl 25.2)

Kristilliset symbolit : ikkuna pyhään, Kirja, Väisänen, Liisa, 2011, Kirkolliset esineet ja symbolit (ykl 25.26)

Loista, kaunis joulukuusi, Kirja, Ijäs, Johannes, 2012, Kirkolliset esineet ja symbolit (ykl 25.26)

Kristinusko ja kulttuuri, Kirja, Alanen, Yrjö J. E., kirjoittaja., 1933, Kristinusko. Teologia (ykl 20.2)

Mitä symbolit kertovat : taidetta pintaa syvemältä, Kirja, Väisänen, Liisa ; Peretto, Marco, 2015, Juutalaisuus (udk 26), Kirkolliset esineet ja symbolit (ykl 25.26)

Todennäköisin vaihtoehto : Richard Swinburnen käsitys kristillisen teismän rationaalisuudesta, Väitöskirja, Ala-Prinkkilä, Jouko, 2014, Kristinusko. Teologia (ykl 20.2)

Länsimaiden kaksi uskontoa : Kristinusko ja rationalismi : Filosofinen.. Kirja, Luoma, Matti, 1991, Uskonnonfilosofia (ykl 21)

Näen Jumalan toisin : kristinuskon feministisiä tulkintoja, Kirja, Kainulainen, Pauliina ; Mäkinen, Aulikki ; Askola, Irja, 2006, Kristinusko. Teologia (ykl 20.2)

Guru Jeesus : tutkielmia hindulaisuudesta ja kristinuskosta, Kirja, Komulainen, Jyri, 2006, Yleinen uskontotiede (ykl 20)

Elävä Buddha, elävä Kristus, Living Buddha, living Christ, Kirja, Thich Nhat Hanh ; Saarikoski, Tuula, 1997, Buddhalaisuus ja sen mytologia (ykl 29.53)

Kristinusko ja maailmanuskonnot, Kirja, Toynbee, Arnold ; Saari, Elvi, 1959, Ei-kristilliset uskonnot ja mytologiat (ykl 29)

Kristillinen uskomme sekä vieraat uskonnot, Kirja, Haavio, Martti H. ; Pitkänen, Viljo, 1968, Yleinen uskontotiede (ykl 20)

Muut uskonnot ja aatteet Roomassa

Hakusanoja tähän ovat ainakin **gnostilaisuus, manikealaisuus, montanolaisuus, donatolaisuus, areiolaisuus, nestoriolaisuus, monofysitismi, pelagiolaisuus, mithralaisuus, uusplatonismi ja uuspythagoralaisuus**. Jotkut näistä pitivät itseään kristittyinä, mutta kirkko ei, ja lisäksi tämä ryhmitys antaa kuvan, miten monenlaisia uskonnollisia käsityksiä antiikin Roomassa oli. Hyllypaikka on **29.3 Antiikin uskonnot ja mytologiat**.

Uskontojen risteyksissä : Välimeren alueen uskontojen juurilla, Kirja, Hämeen-Anttila, Jaakko, 2001, Yleinen uskontotiede (ykl 20)

Uskonnot antiikin Roomassa, Kirja, Hänninen, Marja-Leena ; Kahlos, Maijastina ; Lehtonen, Ulla, 2012, Antiikin uskonnot ja mytologiat (ykl 29.3)

Antiikin myytit ja uskonnot, Kirja, Kaimio, Maarit ; Castrén, Paavo ; Kaimio, Jorma, 2007, Antiikin uskonnot ja mytologiat (ykl 29.3)

Kerettiläisen käsikirja : mitä harhaoppiseksi haluavan olisi syytä tietää, Kirja, Heinimäki, Jaakko, 2015, Intian uskonnot (udk 23). Sisältää historiaa varhaisista harhaopeista / sellaisiksi katsotuista, esim. donatolaisuudesta, areiolaisuudesta, nestoriolaisuudesta ja pelagiolaisuudesta.

*Gnostilaisuuden kolmas vuosituhut, Das dritte Jahrtausend des Gnostizismus, Kirja, Erle, Johann ; Tuomi-
nen, Pentti, 2009, Antiikin uskonnot ja mytologiat (ykl 29.3)*

*Ikiaikojen viisaus : ilmestyksiä, profetioita ja mystiikkaa, Revelations : the wisdom of the ages, Kirja, Ro-
land, Paul ; Sallamo, Anuirmeli, 2000, Mielen ja hengen filosofia. Henkisen elämän metafysiikka (udk 13),
Rajatieto (ykl 15)*

*Tähtitaivaan nimet ja myytit, Kirja, Kellomäki, Aarre ; Tähtitieteellinen yhdistys Tampereen Ursa, 2003,
Tähtitiede. Astrofysiikka. Avaruustutkimus (udk 52), Antiikin uskonnot ja mytologiat (ykl 29.3)*

*Antiikin filosofia ja aatemaailma, Kirja, Thesleff, Holger ; Sihvola, Juha, 1994, Vanhan ajan filosofia (ykl
11.1)*

Filosofian historia. 1, Kirja, Salomaa, J. E., 1999, Filosofia (ykl 11)

Antiikkia ja myyttejä, Kirja, Lilja, Saara, 1990, Maailmanhistoria. Euroopan historia (ykl 91)

Antiikin myytit, Kirja, Castrén, Paavo, kirjoittaja., 2017, Antiikin uskonnot ja mytologiat (ykl 29.3)

*Euroopan kehossa : kaksitoista avainta myyttien ja pyhien Roomaan, Kirja, Heikkilä, Tuomas ; Suvikumpu,
Liisa, 2006, Italia (ykl 96.2)*

*Juutalainen kulttuuri, Kirja, Harviainen, Tapani ; Illman, Karl-Johan ; Itkonen-Kaila, Marja ; Kaila, Sakari
; Ahokas, Pirjo, 1998, Juutalaisten uskonto ja sen mytologia (ykl 29.6)*

*Tanssi yöhön, pimeään : gnostilaiset teemat Pentti Saarikosken Tiarnia-sarjassa, Väitöskirja, Kantola, Jan-
na, 1998, Suomen ja suomalais-ugrialaisten kielten kirjallisuuden historia ja tutkimus (ykl 86.2)*

*Kreikkalaisten ja roomalaisten mytologia, Kirja, Commelin, P. ; Hollo, J. A., 1953, Antiikin uskonnot ja
mytologiat (ykl 29.3)*

*Kreikkalaisten ja roomalaisten mytologia eli jumalaistarut ja sankarisadut, Kirja, Forsman, Kaarlo, 2008,
Antiikin uskonnot ja mytologiat (ykl 29.3)*

*Uskonto ja yhteisö antiikin Roomassa, Kirja, Mustakallio, Katariina, 2008, Antiikin uskonnot ja mytologiat
(ykl 29.3)*

*Classical mythology : the ancient myths and legends of Greece and Rome, Kirja, Cotterell, Arthur, 1997,
Antiikin uskonnot ja mytologiat (ykl 29.3)*

*Kadmoksen ja Harmonian häät, Le nozze di Cadmo e Armonia, Kirja, Calasso, Roberto ; Suolahti, Elina,
2001, Kulttuuriantropologia. Kansatiede (udk 39), Antiikin uskonnot ja mytologiat (ykl 29.3)*

*Ihmiset ja jumalat : myytit ja mytologiat, Kirja, Simonsuuri, Kirsti, 2002, Antiikin uskonnot ja mytologiat
(ykl 29.3)*

Kansantarinat

Kansantarinat ovat osittain aikalaiskirjallisuutta, joten ne kannattaa panna omaksi ryhmäkseen. Ne löytyvät samoilla hakusanoilla kuin tietokirjatkin.

*Antiikin tarinoita. 1, Itämaat, Hellas, hellenismi; kreikkalais-roomalainen mytologia, Antikens historier,
Kirja, Henrikson, Alf ; Westerlund, Maija, 1963, Antiikki (ykl 91.17)*

Antiikin tarinoita. 2, Vanha Rooma, Rooman keisarikunta, hakemisto ja selityksiä, Antikens historier, Kirja, Henrikson, Alf ; Westerlund, Maija, 1963, Antiikki (ykl 91.17)

Antiikin tarinoita. 1-2, Antikens historier, Kirja, Henrikson, Alf ; Westerlund, Maija, 1993, Antiikki (ykl 91.17)

Antiikin taruja. 1, Aikojen alussa, Kirja, Kivimäki, Arto ; Pentti, Camilla, 2008, Kansanrunous (ykl 81)

Antiikin taruja. 2, Sankarien aika, Kirja, Kivimäki, Arto ; Pentti, Camilla, 2010, Kansanrunous (ykl 81)

Historialliset ja uskonnolliset romaanit

Tälle aikakaudelle löytyi paljon uskonnollista kaunokirjallisuutta. Ongelma on se, että uskonnollista kirjallisuutta kirjoitetaan ja luetaan, vaikkei se olisi kovin hyvää, tai tapahtuman sävyttyminen liian uskonnolliseksi. Koska uskonnollinenkin kirjallisuus voi olla hyvää, ja koska ei ollut mahdollista tarkistaa itse kaikkia kirjoja, en näkemättä uskaltanut karsia kuin yhdeltä kirjailijalta, joka kirjoitti hyvin paljon. Karsiminen on helpoin tehdä, kun on koonnut kirjat ja näkee, mitä aikoo panna esille. Aluksi aioin myös panna ne tähän omaksi ryhmäkseen, mutta luovuin siitakin luokitteluvaikeuksien takia. Moni kirja, jossa Jeesus on henkilönä, ei ole selvästi kirkon opin mukainen, jotkut saattoivat hyvin olla päinvastaista, ja monet siltä väliltä. Romaanit löytyivät samopilla hakusanoilla kuin tietokirjat.

Ihmiskunnan viholliset : Rooman senaattori Minutus Lausus Manilianuksen muistelmat ajalta 46-79 jKr.. 1, Minutus roomalainen, Kirja, Waltari, Mika, 1964, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Ihmiskunnan viholliset : Rooman senaattori Minutus Lausus Manilianuksen muistelmat ajalta 46-79 jKr.. 2, Poikani Julius, Kirja, Waltari, Mika, 1964, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Ihmiskunnan viholliset : Rooman senaattori Minutus Lausus Manilianuksen muistelmat ajalta 46-79 jKr, Kirja, Waltari, Mika, 1995, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Valtakunnan salaisuus : Markus Mezentiuss Manilianuksen yksitoista kirjettä kevästä 30 jKr, Kirja, Waltari, Mika, 2002, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Ben-Hur, Kirja, Wallace, Lewis ; Suppanen, Aatto, 1985, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Rakkaus oli kohtaloni : romaani Ovidiuksen elämästä, Liebe war sein Schicksal, Kirja, Naso, Eckart von ; Partanen, Jorma, 1959, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Germania, Kirja, Heikkilä, Jukka, 2008, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Vita brevis : Floria Aemilian kirje Aurelius Augustinukselle, Vita brevis : Floria Aemilias brev til Aurel Augustin, Kirja, Gaarder, Jostein ; Savolainen, Katriina, 1998, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Valon puutarhat, Les jardins de lumière, Kirja, Maalouf, Amin ; Viitanen, Anna-Maija, 2014, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Rooma: Lion of the sun, Kirja, Sidebottom, Harry, kirjoittaja., 2011, Englanninkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.5)

Keisari. 1, Rooman portit, Emperor, Kirja, Iggulden, Conn, kirjoittaja. ; Rekiaro, Ilkka, 2004, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Caesar ja minä : kreikkalainen Aristoksenos kertoo Gaius Julius Caesarista ja itsestään, Kirja, Vierros, Tuure, 1997, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Arpa on heitetty, Rubicon, Kirja, Saylor, Steven ; Saarikoski, Tuula, 2006, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Augustus, Augustus, suomi, Kirja, Williams, John, kirjoittaja. ; Rekiaro, Ilkka, kääntäjä. ; Mendelsohn, Daniel, kirjoittaja., 2017, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Augustuksen kisat, Kirja, Heikkilä, Jukka, 2006, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Viiimeinen legioona : romaani, L'ultima legione, Kirja, Manfredi, Valerio Massimo ; Pekkanen, Hilka, 2006, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Temppeli liekeissä, Kirja, Huuhtanen, Pauli, kirjoittaja., Kesuura 2018.

Marian evankeliumi, Enligt Maria Magdalena, Kirja, Fredriksson, Marianne ; Jänisniemi, Laura, 2000, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Minä, Jeesus, Kirja, Niemi, Martti M., 2010, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Pompeji, Pompeii, Kirja, Harris, Robert ; Kankaanpää, Jaakko, 2005, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Germaani ja leijona, Kirja, Heikkilä, Jukka M., kirjoittaja., 2017, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Suden kunnia, Kirja, Hämäläinen, Helvi, 1962, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Neljäs siirto, The rule of four, Kirja, Caldwell, Ian ; Thomason, Dustin ; Päckilä, Markku, 2005, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Vuosi nolla, Year zero, Kirja, Long, Jeff ; Haarala, Tarmo, 2002, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

2000 vuotta sitten : kristikunnan toisen vuosisadan historiallisia tapahtumia, Há dois mil anos, suomi, Kirja, Xavier, Francisco Cândido, meedio. ; Emmanuel, (henki) ; Kyöstilä, Mikko, kääntäjä., 2017, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Kuohuva Rooma, Kirja, Weckroth, Sari, 2008, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Patriisin tytär, Kirja, Vilkkama, Kirsti ; Piri, Erkki, 1991, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Sofronios, Kirja, Weckroth, Sari, 2014, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Pyhän Calixtuksen lähde : miten roomalaisesta orjasta tuli pankkiiri, rangaistusvanki, diakoni, piispa, marttyyri ja pyhimys, Kirja, Hämeenniemi, Eero, 2009, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Jeesus, Jesus, Kirja, Wangerin, Walter ; Saarimaa, Eeva, 2008, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Rehti mies Jeesus & kieromieli Kristus, The good man Jesus and the scoundrel Christ, Kirja, Pullman, Philip ; Bützow, Helene, 2012, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Viisi todistajaa, Kirja, Koskinen, Juha-Pekka, 2005, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Pilatuksen evankeliumi, L'évangile selon Pilate, Kirja, Schmitt, Eric-Emmanuel ; Haapio, Marja, 2006, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Katso ihmistä! Behold the man, Kirja, Moorcock, Michael ; Tikkanen, Raimo E., 2009, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Jerusalem kivet, Jerusalem's stones, Kirja, Thoene, Bodie ; Thoene, Brock ; Leu, Anne, 2003, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Jerusalem kirjakääröt, Jerusalem's scrolls, Kirja, Thoene, Bodie ; Thoene, Brock ; Leu, Anne, 2002, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Taru vihreästä linnusta, The call of the green bird, Kirja, Hawse, Alberta ; Kallinen, Eeva, 2000, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Elävän veden safiiri : Joosef Natsaretin testamentti : romaani, Kirja, Hentilä, Tauno, 2001, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Jeesuksen Kristuksen evankeliumi, O evangelho segundo Jesus Christo, Kirja, Saramago, José ; Kirjalainen, Erkki, 1998, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Lupaus, Kirja, Selkoma, Eliisa, 2014, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Kolme eloonherätettyä : romaani, Kirja, Hämäläinen, Helvi, 1988, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Mestari, Kirja, Pohjanpää, Lauri, 1952, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

The testament of Mary, Kirja, Tóibín, Colm, 2013, Englanninkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.5)

Seventh day, Kirja, Thoene, Bodie, kirjoittaja. ; Thoene, Brock, esittäjä., 2007, Englanninkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.5)

Issa : Jeesuksen vaellusvuodet idässä : romaani, Issa, Kirja, Drake, Lois ; Salmela, Salme, 2011, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Viimeinen opetuslapsi, The last disciple, Kirja, Hanegraaff, Hank ; Brouwer, Sigmund ; Siltala, Sami, 2012, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Claudius jumala ja hänen vaimonsa Messalina : Rooman keisarin Tiberius Claudius Caesarin, (joka syntyi vuonna 10 e. Kr. ja kuoli A. D. 54) vaivalloinen hallitus hänen itsensä kuvaamana ynnä hänen murhansa surkean kuuluisan Agrippinan (keisari Neron äidin) käden kautta ja hänen sen jälkeen tapahtunut jumalaksi julistamisensa muiden kuvaamina, Kirja, Graves, Robert ; Pennanen, Frithiof J., 1936, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Näytelmät

Titus Andronicus, Titus Andronicus, Kirja, Shakespeare, William ; Saaritsa, Pentti, 2009, Suomenkieliset näytelmät (ykl 83.2)

I, Claudius, CD, puhe, Brooks, Robin ; Graves, Robert ; Panting, Jonquil, ohj. ; Panting, Jonquil, tuott. ; Pickvance, David, säv., 2011, Englanninkieliset näytelmät (ykl 83.5)

Sarjakuvat

Petolintujen salaliitto, La conjuration des rapaces, suomi, Kirja, Mangin, Valerie, sarjakuvantekijä. ; Martin, Jacques, alkuperäisidean luoja. ; Démarez, Thierry, sarjakuvantekijä. ; Kinnunen, Kirsi, kääntäjä., 2018, Sarjakuvat (udk 741.5), Suomenkieliset sarjakuvat (ykl 85.32)

Ihmeellinen Jeesus : sarjakuvakertomus, The life of Jesus, suomi, Kirja, Pérez Montero, José, sarjakuvantekijä. ; Ben, Alex, sarjakuvantekijä. ; Sevón, Marja, 2017, Kristologia. Jeesuksen elämä (ykl 23.2)

Kuvataidekirjat

Koko taidehyllystä **70 – 77** kannattaa silmäillä etsien kirjasarjoja, mutta monet löytyvät samoilla hakusanoilla kuin muutkin kirjat.

Taiteen maailmanhistoria. 4, Roomalainen ja varhaiskristillinen maalaustaide, Histoire général de la peinture, Kirja, Gassiot-Talabot, Gérald ; Tiura, Yrjö, 1971, Taide. Taidehistoria (ykl 70)

Maailmantaiteen kirjasto. Kreikan ja Rooman taide, Historia universal del arte, Kirja, Milicua, José ; Barral i Altet, Joan Xavier ; Reenpää, Sulamit, 1996, Yleinen taidehistoria (ykl 70.9)

Maailmantaide. 3, Kreikan ja Rooman taide, Landmarks of the world's art, Kirja, Strong, Donald E., 1967, Taide. Taidehistoria (ykl 70)

Roman Painting, Kirja, Maiuri, Amedeo ; Gilbert, Stuart, 1953, Esihistoriallisen ja vanhan ajan piirustus- ja maalaustaide (ykl 74.911)

Roman Portraits, Kirja, 1945, Esihistoriallinen ja vanhan ajan kuvanveistotaide (ykl 73.911)

Art and archaeology of Rome : from ancient times to the baroque, Kirja, Augenti, Andrea ; Conconi, Maria, 2000, Italia (ykl 70.962)

Kätetty rakkaus : Pompejin eroottiset seinämaalaukset, Kirja, Keltanen, Minerva, 1997, Esihistoriallisen ja vanhan ajan piirustus- ja maalaustaide (ykl 74.911)

Art and history of Pompeii : 170 color photographs, 20 reconstructions of the city as it was 2000 years ago, Arte e storia Pompei, Kirja, Giuntoli, Stefano, 2008, Esihistoriallinen ja vanhan ajan taide (ykl 70.911)

Antiikin taide, Kirja, Okkonen, Onni, 1936, Esihistoriallinen ja vanhan ajan taide (ykl 70.911)

Musiikki

Sanctus Petrus et Sancta Maria Magdalena, S Petrus et S Maria Magdalena, CD, Hasse, Johann Adolf, säv. ; Blaise, Kirsten, s. ; Kordes, Heidrun, s. ; Genaux, Vivica, mz. ; Wey, Terry, a. ; Laszczkowski, Jacek, s. ; Hofstetter, Michael, joht. ; Orchester der Ludwigsburger Schlossfestspiele, esitt. ; Chor der Ludwigsburger Schlossfestspiele, esitt., 2010, Oratoriot (ykl 78.361)

Elokuvat

Elokuvat ovat löytyneet jo käytetyillä hakusanoilla.

Maailman uskonnot : Religions of the world. 10, Klassiset uskonnot ja Välimeren alueen myytit = Classical religions & myths of the Mediterranean basin, DVD, Kingsley, Ben, esitt., 2004, Yleinen uskontotiede (ykl 20)

Ben-Hur, Ben Hur, DVD, Wyler, William, ohj. ; Wallace, Lew ; Tunberg, Karl, käsik. ; Zimbalist, Sam, tuott. ; Surtees, Robert L., kuv. ; Rózsa, Miklós, säv. ; Heston, Charlton, näytt. ; Hawkins, Jack, näytt. ; Harareet,

Haya, näytt. ; *Boyd, Stephen*, näytt. ; *Griffith, Hugh*, näytt., 2013, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Poltettu kaupunki = Quo vadis, Quo vadis 152169, DVD, *Rossi, Franco*, ohj. ; *Sienkiewicz, Henryk* ; *De Concini, Ennio*, käsik. ; *Scardamaglia, Francesco*, käsik. ; *Rossi, Franco*, käsik. ; *Kuveiller, Luigi*, kuv. ; *Piccioni, Piero*, säv. ; *Brandauer, Klaus Maria*, näytt. ; *Forrest, Frederic*, näytt. ; *Raines, Cristina*, näytt. ; *Sydow, Max von*, näytt., 2009, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Agora, *Agora 147422*, DVD, *Amenábar, Alejandro*, ohj. ; *Amenábar, Alejandro*, käsik. ; *Gil, Mateo*, käsik. ; *Giménez, Xavi*, kuv. ; *Marianelli, Dario*, säv. ; *Weisz, Rachel*, näytt. ; *Minghella, Max*, näytt. ; *Isaac, Oscar*, näytt. ; *Evans, Rupert*, näytt. 2010, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

The passion of the Christ, The passion of the Christ, DVD, *Gibson, Mel*, ohj. ; *Fitzgerald, Benedict*, käsik. ; *Gibson, Mel*, käsik. ; *Deschanel, Caleb*, kuv. ; *Debney, John*, säv. ; *Caviezel, Jim*, näytt. ; *Bellucci, Monica*, näytt. ; *Gerini, Claudia*, näytt. ; *Morgenstern, Maia*, näytt. ; *Rubini, Sergio*, näytt., 2004, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Jesus Christ Superstar, Jesus Christ Superstar, DVD, *Lloyd Webber, Andrew* ; *Rice, Tim* ; *Jewison, Nprman* ; *Neeley, Ted* ; *Anderson, Carl* ; *Elliman, Yvonne* ; *Dennen, Barry* ; *Bragg, Melvyn*, 2004, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Matteuksen evankeliumi, Il vangelo secondo Matteo 288101, DVD, *Pasolini, Pier Paolo*, ohj. ; *Pasolini, Pier Paolo*, käsik. ; *Delli Colli, Tonino*, kuv. ; *Irazoqui, Enrique*, näytt. ; *Caruso, Margherita*, näytt. ; *Pasolini, Susanna*, näytt. ; *Morante, Marcello*, näytt. ; *Socrate, Mario*, näytt. 2009, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Gladiaattori, Demetrius and the gladiators, DVD, *Daves, Delmer*, ohj. ; *Dunne, Philip*, käsik. ; *Krasner, Milton*, kuv. ; *Waxman, Franz*, säv. ; *Mature, Victor*, näytt. ; *Hayward, Susan*, näytt. ; *Rennie, Michael*, näytt. ; *Paget, Debra*, näytt. ; *Bancroft, Anne*, näytt. ; *Robinson, Jay*, näytt. ; *Jones, Barry*, näytt. ; *Marshall, William*, näytt. ; *Egan, Richard*, näytt. ; *Borgnine, Ernest*, näytt., 2006, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Pompeji, Pompeii 84737, DVD, *Anderson, Paul W. S.*, ohj. ; *Batchler, Janet Scott*, käsik. ; *Batchler, Lee*, käsik. ; *MacPherson, Glen*, kuv. ; *Shorter, Clinton*, säv. ; *Harington, Kit*, näytt. ; *Moss, Carrie-Ann*, näytt. ; *Sutherland, Kiefer*, näytt. ; *Browning, Emily*, näytt. ; *Akinuoye-Agbaje, Adewale*, näytt. ; *Lucas, Jessica*, näytt. ; *Harris, Jared*, näytt., 2014, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Pelit

Areena : Titaanien taisto, Colossal arena, suomi., Esine, Knizia, Reiner, suunnittelija. ; *Nicely, Scott*, graafinen suunnittelija. ; *Laulunen, Gabriel*, graafinen suunnittelija. ; *Doizon, Thierry*, kuvittaja. ; *Harding, Dan*, kuvittaja., 2009, *Seurapelit. Seikkailupelit. Roolipelit* (ykl 79.813)

Arena : gladiator league, Esine, Anttonen, Tuomas, designer. ; *Valkonen, Vee*, kuvittaja. ; *Suorsa, Seppo*, alkuperäisidean luoja., 2018, *Seurapelit. Seikkailupelit. Roolipelit* (ykl 79.813)

Intia

Samat kirjat samoilla hakusanoilla ”**muinainen JA Intia**” ja hyllypaikoista **98.13 Etelä-Aasia** ja **29.52 Intian uskonnot ja mytologiat** ovat löytyneet jo kaikkiin vanhan ajan tapahtumiin.

Intian uskonnot : elämäkatsomus ja yhteiskunta, Kirja, Grönblom, Rolf ; *Itkonen, Mirja*, 2001, *Intian uskonnot ja mytologiat* (ykl 29.52)

Intian kulttuuri, Kirja, Parpola, Asko ; Hämeen-Anttila, Jaakko, 2005, Intia (ykl 98.132)

Intia, Kirja, Tammita-Delgoda, SinhaRaja ; Toppi, Anne ; Kankaansivu, Kirsi, 2015, Intia (ykl 98.132)

Matkaopas historiaan : Intia, Kirja, Tammita-Delgoda, SinhaRaja ; Toppi, Anne ; Hoste, John, 1996, Intia (ykl 98.132)

Aasian maita ja hallitsijoita, Kirja, Hautaniemi, Pekka ; Silventoinen, Seija ; Suomen ylioppilaskuntien liitto, 1989, Aasian historia (ykl 98.1)

Kiina

Myös tässä ovat mukana samat samoilla hakusanoilla ”**muinainen JA Kiina**” ja samoilta hyllypaikoilta **98.18 Keski- ja Itä-Aasia ja 29.51 Itäaasian uskonnot ja mytologiat** löytyneet kirjat.

China : Its History and Culture, Kirja, Morton, W. Scott, 1985, Kiina (ykl 98.183)

Chinese clothing, Kirja, Hua, Mei, 2011, Muoti ja muodin historia (ykl 90.21)

100% silk : kiinalaisen silkin tarina = kinesiska sidenets historia = the story of Chinese silk, Kirja, Savelainen, Hannele ; Talasmaa, Päivi ; EMMA - Espoon modernin taiteen museo, 2010, Yhteisöt. Järjestöt. Säätiöt. Tutkimuslaitokset. Kokoukset. Näyttelyt & maan lisäluku & yhteisön nimi (udk 061)

Jadeprinsessa : elämä ja kuolema Han-keisarien Kiinassa, Kirja, Huotari, Tauno-Olavi ; Saloniemi, Marjo-Riitta ; Museokeskus Vapriikki, 2007, Yhteisöt. Järjestöt. Säätiöt. Tutkimuslaitokset. Kokoukset. Näyttelyt & maan lisäluku & yhteisön nimi (udk 061)

Lasten ja nuorten kirjat

”Aikalaiskirjallisuus”

Aikalaiskirjallisuutta lähinnä ovat tähän tapahtumaan vain lasten Raamatut. Edellisestä tapahtumasta tulevat ne, jotka kertoivat koko Raamatusta eivätkä vain Vanhasta testamentista, ja ne löytyivät hakulauseella ”**lasten JA Raamattu**” ja katsomalla läpi lasten ja nuorten uskontohylly. Lisäksi tulevat vain uudesta testamentista kertovat, jotka myös löytyivät samalla tavalla, ja vähän lisää hakulauseella ”**lasten JA Uusi testamentti**”. Näistä neljä ensimmäistä liittyvät Uuteen testamenttiin ja ovat etusijalla.

Evankeliumi lapsille ja aikuisille, Raamattu (lastenversio). UT, Kirja, Kutšerskaja, Maija ; Kahla, Elina ; Zatulovskaja, Irina ; Ortodoksisen kirjallisuuden julkaisuneuvosto, 2008, Uusi testamentti (ykl 22.2)

Evankeliumi lapsille, CD-ROM, Topelius, Zacharias ; Elivuo, Ritva-Liisa, esitt., 2011, Evankeliumit (ykl 22.21)

Pääsiäisen ihme, The story of Easter, suomi. 338277, Kirja, Kramer, Jakob, taiteilija. ; Sevón, Mirja, kääntäjä., 2017, Uusi testamentti (ykl 22.2)

Joulun lahja, The story of Christmas, suomi. 335206, Kirja, Kramer, Jakob, taiteilija. ; Sevón, Mirja, kääntäjä., 2017, Uusi testamentti (ykl 22.2)

100 rakasta raamatunkertomusta, 100 best-loved Bible stories, Kirja, Berghof, Michael ; Kramer, Jakob ; Luoma, Sini ; Kurvinen, Virpi, 2012, Raamattu. Raamatuntutkimus (ykl 22)

Iltakertomuksia, Bedtime stories, suomi, Kirja, Carroll, Vanessa, kirjoittaja. ; Fiorin, Fabiano, taiteilija. ; Sevón, Mirja, kääntäjä., 2018, Raamatun henkilöt (ykl 22.3)

- Kiva tietää, Bible facts, Kirja, Adams, Anne ; Sevón, Marja, 2011, Raamatun henkilöt (ykl 22.3)*
- Joka päivän kuvaraamattu, Raamattu (lastenversio), Kirja, Davies, Rhona ; Piwowarski, Marcin ; Bruun, Heli von, 2008, Raamattu. Raamatuntutkimus (ykl 22)*
- Lasten piplia : rakkaimmat raamatunkertomukset, Raamattu (lastenversio), Kirja, Davies, Rhona ; d'Incalci, Tommaso ; Takala, Elina, 2008, Raamattu. Raamatuntutkimus (ykl 22)*
- Minun oma Raamattuni, Raamattu (Lastenversio), Kirja, Dowley, Tim ; Langton, Roger ; Falk, Sonja, 2010, Raamattu. Raamatuntutkimus (ykl 22)*
- Raamattu ; Raamatun hurjat kertomukset : lasten versio, Raamattu (lastenversio), Kirja, Doyle, Christopher ; Goffe, Toni ; Leu, Anne, 2010, Raamattu. Raamatuntutkimus (ykl 22)*
- Mistä löydät? : piplia, Look and find Bible, Kirja, Guile, Gill., 2013, Vapaa-aika. Harrastukset (udk 379.8), Suomenkieliset kuvakirjat (ykl 85.22)*
- Onnenpäivä : raamatunkertomuksia ääneen luettavaksi, Raamattu, Kirja, Hartman, Bob ; Meuronen, Heljä ; Poole, Susie, 1998, Raamattu. Raamatuntutkimus (ykl 22)*
- Suomen lasten Raamattu, Raamattu (lastenversio), CD, puhe, Heinimäki, Jaakko ; Saisio, Elsa, esitt., 2009, Raamattu. Raamatuntutkimus (ykl 22)*
- Alfa ja omega : Raamatun kertomuksia koululaisille, Kirja, Hörkö, Jouni ; Mattila, Kimmo ; Kuivamäki,, Jussi, 2010, Raamattu. Raamatuntutkimus (ykl 22)*
- Ystävä sä lapsien... : Raamatun kertomuksia lapsille, Kirja, Konttinen, Aili ; Simojoki, Martti ; Karma, Maija, 1996, Raamattu. Raamatuntutkimus (ykl 22)*
- Piplia pikkuisille : läppäkirja : Vanhan ja Uuden testamentin kertomuksia, My first Bible storybook, Kirja, Kramer, Jakob ; Berghof, Michael ; Pitkänen, Merja, 2012, Raamattu. Raamatuntutkimus (ykl 22)*
- Muksuraamattu, Raamattu, Kirja, Lane, Leena ; Chapman, Gillian ; Pöntinen, Mervi, 2003, Raamattu. Raamatuntutkimus (ykl 22)*
- Lasten Raamattu, Kirja, Vries, Anne de ; Pakkanen, Kaija, 1961, Raamattu. Raamatuntutkimus (ykl 22)*
- Pohjolan lasten Raamattu, Kirja, Blendstrup, Jens ; Marcussen, Mette ; Kantele, Arja ; Matthiasson, Marja-kaisa, 2014, Raamattu. Raamatuntutkimus (ykl 22)*
- Lasten oma Raamattu, Bible for young children, Kirja, Mueller, Dawn ; Guile, Gill. ; Sevón, Marja, 2014, Raamattu. Raamatuntutkimus (ykl 22)*
- Lapsen Raamattu, Bibel för barn suomi., Kirja, Dersell, Lisa ; Andersson, Karin ; Wernolf, Inga ; Dalmo, Tuija ; Löfgren, Ulf ; Östh, Lisa, 1996, Raamattu. Raamatuntutkimus (ykl 22)*
- Raamattu lapsille, The children's illustrated Bible, Kirja, Thomas, Marion ; Endersby, Frank ; Palmanto, Mirja, 2012, Raamattu. Raamatuntutkimus (ykl 22)*
- Lasten romppuraamattu, Kooste, Kangasmaa, Tiina ; Salminen, Jukka, säv. ; Rønnebak, Lise, 1999, Raamattu. Raamatuntutkimus (ykl 22)*

Jauhoja ruukussa : kerron Raamattua lapsille, Raamattu, Kirja, Liimatainen, Eija ; Saarinen, Seija ; Venäläinen, Kerttu ; Suomen ev.-lut. seurakuntien lapsityön keskus, 1999, Raamattu. Raamatuntutkimus (ykl 22)

Ihan ensimmäinen Raamattuni, Raamattu (lastenversio), Kirja, Boulet, Gwénaëlle ; Guillerey, Aurélie ; Poutanen, Kira, 2008, Raamattu. Raamatuntutkimus (ykl 22)

Koko perheen Raamattu, Raamattu (lasten versio), Kirja, Skevington, Andrea ; Williams, Sophy ; Metsälähde, Minea ; Hankkila, Tuija, 2011, Raamattu. Raamatuntutkimus (ykl 22)

Ipanan oma Raamattu, Raamattu (lastenversio), Kirja, James, Bethan ; Sgouros, Yorgos ; Pöntinen, Mervi, 2008, Raamattu. Raamatuntutkimus (ykl 22)

Kertomuksia lapsille, An illustrated bible for children, Suomi, Kirja, Davies, Rhona, kirjoittaja. ; Sevón, Mirja, kääntäjä. ; Mazali, Gustavo, taiteilija., 2019, Raamattu. Raamatuntutkimus (ykl 22)

Ensi askel Raamattuun, Raamattu (lastenversio), Kirja, Taylor, Kenneth N. ; Spenceley, Annabel ; Pöntinen, Mervi, 2005, Raamattu. Raamatuntutkimus (ykl 22)

Löytöretkellä Raamattuun, Search and find Bible stories, suomi, Kirja, Guile, Gill, taiteilija. ; Jones, B. A., kirjoittaja. ; Sevón, Mirja, kääntäjä., 2017, Raamattu. Raamatuntutkimus (ykl 22)

Avaa & lue Raamattu, Raamattu, Kirja, Piper, Sophie ; Lewis, Anthony ; Pitkänen, Merja, 2014, Raamattu. Raamatuntutkimus (ykl 22)

Tuubi-Raamattu, The pointing Bible, Kirja, Vium, Cecilie ; Romero, Alejandra Barba ; Falk, Sonja, 2010, Vapaa-aika. Harrastukset (udk 379.8), Raamattu. Raamatuntutkimus (ykl 22) (paksulehtinen)

Raamattu kertoo, Raamattu, selkokielenen, Kirja, Rajala, Pertti ; Parikka, Salli, 2004, Raamattu. Raamatuntutkimus (ykl 22) (selkokielenen)

Antiikin (Rooman) historiaa

Nämä löytyvät samoilla hakusanoilla kuin aikuisten kirjat ja katsomalla läpi lasten ja nuorten historiahyllä.

Kilpajuoksu Rooman halki, Race through Rome, suomi, Kirja, Knapman, Timothy, kirjoittaja. ; Pincelli, Matteo, taiteilija. ; Sipilä, Anna-Reetta, kääntäjä., 2016, Rooma (ykl 91.173)

Antiikin sodat, Warfare in the ancient world, Kirja, Bergin, Mark ; Hyypiä, Mari, 2007, Sotataito. Sotatiede (udk 355/359), Yleinen sotahistoria (ykl 90.3)

Sinustako roomalainen gladiaattori? : karmeita juttuja, joita mieluiten et tietäisi, You wouldn't want to be a Roman gladiator!, Kirja, Malam, John ; Antram, David ; Sarariya, David ; Pöntinen, Mervi, 2002, Rooma (ykl 91.173)

The gladiator's secret, Kirja, Malam, John, kirjoittaja., 2003, Rooma (ykl 91.173)

The age of the gladiators : savagery & spectacle in ancient Rome, Kirja, Matthews, Rupert, 2003, Rooma (ykl 91.173)

Kristinusko ja sen historia

Nämäkin löytyvät samoilla hakusanoilla ja katsomalla läpi lasten ja nuorten uskontohyllän.

Oi Tsüisös! : Jeesus iki- ja nykynuorille, Kirja, Eskola, Timo ; Rahkonen, Pekka, 2011, Intian uskonnot (udk 23), Kristologia. Jeesuksen elämä (ykl 23.2)

Ave, Pave! : Paavali iki- ja nykynuorille, Kirja, Riikonen, Teuvo V. ; Rahkonen, Pekka, 2012, Raamatun henkilöt (ykl 22.3)

Jeesuksen aikaan, The time of Jesus, Kirja, Rock, Lois ; Bruun, Heli von ; Hutchison, Susan, 2001, Käsityö. Kotiteollisuus (ykl 65)

Jeesus tapaa ihmisiä, Jesus meets people, Kirja, Guile, Gill. ; Jokimies, Soile, 2015, Kristologia. Jeesuksen elämä (ykl 23.2)

Jeesuksen jännittävä lapsuus, Kirja, Blyton, Enid. ; Niemi, Hanna ; Britt, Stephanie McFetridge, 1999, Kristologia. Jeesuksen elämä (ykl 23.2)

Kertomuksia Jeesuksesta. 4, Vapahtajamme Jeesus, Kirja, Holma, Tapio ; Luiro, Riitta, 2007, Kristologia. Jeesuksen elämä (ykl 23.2)

Anna ja elämän ruhtinas, Kirja, Blyton, Enid. ; Niemi, Hanna ; Britt, Stephanie McFetridge, 1999, Raamatun henkilöt (ykl 22.3)

Jeesuksen sanansaattajat, Kirja, Holma, Tapio, 2008, Uusi testamentti (ykl 22.2)

Nuori Maria, Kirja, Keränen, Niilo, 2014, Raamatun henkilöt (ykl 22.3)

Paavali, pakanain apostoli : kertomus apostoli Paavalin elämänvaiheista, Kirja, Matikainen, Tuula ; Pälikkö, Kimmo, 2011, Raamatun henkilöt (ykl 22.3)

Antiikin mytologia

Nämä löytyvät samoilla hakusanoilla ja katsomalla lasten ja nuorten uskontoihylyn lopusta 29 Ei-kristilliset uskonnot ja mytologiat.

Jumalia ja sankareita, Kirja, Gibson, Michael ; Kilpi, Mikko, 1984, Antiikin uskonnot ja mytologiat (ykl 29.3)

Keisareita ja taikavoimia, Kirja, Usher, Kerry ; Sibbick, John ; Kilpi, Mikko, 1988, Antiikin uskonnot ja mytologiat (ykl 29.3)

Historialliset, mytologiset ja uskonnolliset romaanit

Myös nämä löytyvät samoilla hakusanoilla. Gladiaattorisarja alkaa edellisen tapahtuman puolelta, mutta jatkuu ehkä pitkästikin, ja lisäksi tapahtumien aikarajat saavat mennä hieman päällekkäin.

Gladiaattori : taistelu vapaudesta, Gladiator, Kirja, Scarrow, Simon ; Tuomisto, Pekka, 2011, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Gladiaattori : katutaistelija, Gladiator : street fighter, Kirja, Scarrow, Simon ; Tuomisto, Pekka, 2012, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Vesuviuksen salaisuudet, The secrets of Vesuvius, Kirja, Lawrence, Caroline ; Tuomisto, Pekka, 2004, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Ostian koirat, The thieves of Ostia, Kirja, Lawrence, Caroline ; Tuomisto, Pekka, 2003, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Circus Maximus, Circus Maximus, Kirja, Dibben, Damian ; Parviainen, Sirpa, 2013, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Kilpailu, Væddemålet, Kirja, Knudsen, Poul E. ; Ruohtula, Kaarina, 1961, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Roman sudet, Kirja, Rossi, Nemo, 2012, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Pompejin merirosvot, The pirates of Pompeii, Kirja, Lawrence, Caroline ; Tuomisto, Pekka, 2005, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Missä on mammutti? Cherche et trouve dans l'histoire, Kirja, Laval, Thierry, 2008, Vapaa-aika. Harrastukset (udk 379.8), Suomenkieliset kuvakirjat (ykl 85.22)

Ben-Hur, Kirja, Wallace, Lewis ; De Graaf, Anne ; Zijlstra, Willem, 1992, Suomenkieliset sadut (ykl 85.12)

Elihu, vapautettu orja, Kirja, Santala, Risto, 2006, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Kadonnut Fortuna : seikkailu antiikin Ostiassa, Kirja, Berg, Ria, kirjoittaja,, 2019, Suomenkielinen kertomakirjallisuus (ykl 84.2)

Sarjakuvat

Asterix-sarjakuvat käsittelevät Rooman vallan aikaa, joten sopivat myös tähän tapahtumaan. Lisäksi olen muutenkin ottanut Caesarin ja Kleopatran molempiin, sillä he ovat ajallisesti niin lähellä molempia aikakausia. Sama koskee Jacques Martinin Alix-sarjaa.

Asterix-sarjakuvat yleensä.

Ankkojen maailmanhistoria. 2, Antiikin aika, Kirja, Hyypä, Aki, päätoimittaja. ; Ahonen, Kirsi, kääntäjä. ; Keynäs, Ville, kääntäjä. ; Kivimäki, Arto, kirjoittaja. ; Partanen, Anu, kääntäjä. ; Pääkkönen, Saara, kääntäjä. ; Tupala, Kaisu, kääntäjä., 2017, Sarjakuvat (udk 741.5), Suomenkieliset sarjakuvat (ykl 85.32)

Alix peloton, Alix l'intrépide, Kirja, Martin, Jacques ; Kesti, Sami, 2015, Sarjakuvat (udk 741.5), Suomenkieliset sarjakuvat (ykl 85.32)

Kreikan lapsi, L'enfant grec, Kirja, Martin, Jacques ; Kinnunen, Kirsi, 2012, Sarjakuvat (udk 741.5), Suomenkieliset sarjakuvat (ykl 85.32)

Iorix Suuri, Iorix le Grand, Kirja, Martin, Jacques ; Kinnunen, Kirsi, 2009, Sarjakuvat (udk 741.5), Suomenkieliset sarjakuvat (ykl 85.32)

Tulivuoren uhrit, Les proies du volcan, Kirja, Martin, Jacques ; Kinnunen, Kirsi, 2011, Suomenkieliset sarjakuvat (ykl 85.32)

Kirottu saari, L'île maudite, Kirja, Martin, Jacques ; Walli, Outi, 1974, Suomenkieliset sarjakuvat (ykl 85.32)

Kultainen sfinks, Le sphinx d'or, Kirja, Martin, Jacques ; Walli, Outi, 1974, Suomenkieliset sarjakuvat (ykl 85.32)

Spartacuksen poika, Le fils de Spartacus, Kirja, Martin, Jacques ; Kinnunen, Kirsi, 2008, Sarjakuvat (udk 741.5), Suomenkieliset sarjakuvat (ykl 85.32)

Apollon kosto, Le dieu sauvage, Kirja, Martin, Jacques ; Walli, Outi, 1975, Suomenkieliset sarjakuvat (ykl 85.32)

Viimeinen spartalainen, Le dernier spartiate, Kirja, Martin, Jacques ; Walli, Outi, 1974, Suomenkieliset sarjakuvat (ykl 85.32)

Musta koura, La griffe noire, Kirja, Martin, Jacques ; Walli, Outi, 1975, Suomenkieliset sarjakuvat (ykl 85.32)

Oribalin kruunu, La tiare d'Oribal, Kirja, Martin, Jacques ; Walli, Outi, 1975, Suomenkieliset sarjakuvat (ykl 85.32)

Karthagon aave, Le spectre de Carthage,, Kirja, Martin, Jacques ; Kinnunen, Kirsi, 2009, Sarjakuvat (udk 741.5), Suomenkieliset sarjakuvat (ykl 85.32)

Baabelin torni, La tour de Babel, Kirja, Martin, Jacques ; Kinnunen, Kirsi, 2013, Sarjakuvat (udk 741.5), Suomenkieliset sarjakuvat (ykl 85.32)

Kiinan keisari, L'Empereur de Chine, Kirja, Martin, Jacques ; Kinnunen, Kirsi, 2014, Sarjakuvat (udk 741.5), Suomenkieliset sarjakuvat (ykl 85.32)

Rooman valtakunta: Kiinan keisari, L'Empereur de Chine, Kirja, Martin, Jacques ; Kinnunen, Kirsi, 2014, Sarjakuvat (udk 741.5), Suomenkieliset sarjakuvat (ykl 85.32)

Le sphinx d'or, Kirja, Martin, Jacques, 1971, Ranskankieliset sarjakuvat (ykl 85.361)

Le dieu sauvage, Kirja, Martin, Jacques, 1970, Ranskankieliset sarjakuvat (ykl 85.361)

Hero tales. 1, Kirja, Arakawa, Hiromu ; Huang, Jin-Zhou ; Yashiro, Ryo ; Kokkonen, Antti, 2011, Sarjakuvat (udk 741.5), Suomenkieliset sarjakuvat (ykl 85.32)

Hero tales. 2, Kirja, Arakawa, Hiromu ; Huang, Jin-Zhou ; Yashiro, Ryo ; Kokkonen, Antti, 2011, Suomenkieliset sarjakuvat (ykl 85.32)

Hero tales. 5, Hero tales, Kirja, Arakawa, Hiromu ; Huang, Jin-Zhou ; Yashiro, Ryo ; Kokkonen, Antti, 2012, Sarjakuvat (udk 741.5), Suomenkieliset sarjakuvat (ykl 85.32)

Manga-Messias, Raamattu. UT. Evankeliumit, Kirja, Kumai, Hidenori ; Shinozawa, Kozumi ; Villikka, Marika, 2009, Kristologia. Jeesuksen elämä (ykl 23.2)

Oheismateriaali

Rooman, Palestiinan ja kristinuskon rinnakkaistiivistelmä. Sen yläpuolelle eli edelle voidaan panna Antiikin Kreikan aika -tapahtuman tiivistelmät Roomasta, Kreikasta ja Palestiinasta, mutta silloin ympäröidään aika 43 eaa. – 400 jaa. tai uusi tiivistelmä suurennetaan isommaksi. Lisäksi Roomaa esittävät kuvakaappauskartat ajalta 43 eKr. – 400 jKr. ja niiden lisäksi nykykartta samasta alueesta ja samassa koossa. Minkään näistä kartoista ei tarvitse olla kovin suuri. Jokilaaksojen aika -tapahtuman tiivistelmistä voidaan panna uudelleen esille Intia ja Kiina sivummalle ja ehkä pienemmällä, mutta ei kartoja. Silloin myös tässä tapahtumassa kannattaisi olla maailmankartta, josta on ympyröity tapahtuman ja tiivistelmien käsittelemät alueet.

Ideoita esityksiin

Runojen laulaminen tai lausuminen, esimerkiksi elegioiden laulaminen huilun säestyksellä, katkelma hellenistisen filosofin tai Jeesuksen opetusta tai keskustelua, katkelmia Senecan, Plinius nuoremman ja Paavalin kirjeistä, katkelma apologiaa dramatisoituna keisarin edessä esitetyksi.

Tiivistelmä

Rooma, kirjallisuus

49 eaa. Julius Caesar Rooman yksinvaltiaaksi

44 eaa. Caesar murhattiin

Kirjallisuuden kulta-aika 43 eKr – 14 jKr

43 eaa. Octavius, Antonius ja Lepidus jakoivat vallan. Octavius hallitsi, Antonius piti hauskaa Kleopatran kanssa

31 eaa. Octavius ja Antonius taistelivat, Antonius hävisi, ja Antonius ja Kleopatra pakenivat Egyptiin ja tekivät itsemurhan

27 eaa. Octavius otti kaikki tärkeät virat ja nimen Augustus ja tuli ensimmäiseksi keisariksi

27 eaa. – 14 jaa. Augustuksen hallitusaika. Rauhanruhtinas suosi taiteita, Rooman kirjallisuuden kulta-aika: *Vergilius, Horatius, Cornelius Callus, Albius Tibullus, Sulpicia, Propertius, Ovidius, Titus Livius, Pompeius Tragus, Vitruvius* ja *Augustus* itse kirjoitti selostuksen toiminnastaan

Kirjallisuuden hopea-aika 14 – 180

14 – 37 Tiberiuksen hallitusaika

kirjailijat *Valerius Maximus, Phaedrus, Celsus*

37 – 41 Caligulan hallitusaika

41 – 54 Claudiuksen hallitusaika: kirjoitti itse historiaa, omaelämäkerran ja noppapeliessään, mutta ne ovat kadonneet

Palestiina, juutalaisuus, kristinusko

63 eaa. Pompeius liitti Palestiinan Rooman valtakuntaan

37 – 4 eaa. Herodes Palestiinan vasallikuninkaana

n. 4 eaa. Jeesus syntyi

4 eaa. Herodes kuoli ja pojat Arkelaos, Antipas ja Filippus jakoivat Palestiinan alueen

6 jaa. suurimman alueen, Juudean, Samarian ja Idumean hallitsija Arkelaos menetti valtansa ja siitä tuli roomalaisten maaherrojen hallitsema maaherrakunta

26 – 36 Pontius Pilatus maaherrana

28 ”Tiberiuksen 15. hallitusvuonna” Johannes Kastaja aloittaa julkisen toimintansa Jordanin rannalla. Jeesuksen julkinen toiminta kesti n. 3 vuotta Galileassa

28 / 29 Galileaa ja Jordanin itäpuolista Perea hallitseva Antipas surmautti Johannes Kastajan

n. 30 Jeesus ristiinnaulittiin

32 Fariseus Saul kääntyi kristityksi ja otti nimekseen Paavali

32 – 56 Paavalin lähetysmatkat

Caligula julisti itsensä jumalaksi jo eläessään ja pystytti kuvapatsaansa Jerusalemin temppeliin

48 Apostolien kokous päätti julistaa kristinuskkoa myös pakanoille eli ei-juutalaisille

54 – 68 Neron hallitusaika: kirjailijat *Seneca, Lucanus* ja *Petronius*, joita 65 syytettiin salaliitosta Neron murhaamiseksi ja pakotettiin tekemään itsemurha, *Persius*, joka kuoli nuorena mahatautiin ja *Columella*

<- 64 Rooman palo

69 – 79 Vespasianuksen hallitusaika: huudettiin keisariksi ollessaan Palestiinassa taltuttamassa juutalaisten kapinaa

79 – 81 Tituksen hallitusaika: edellisen poika vei juutalaissodan päätökseen ennen keisariuttaan

<- n. 80 Colosseum valmistuu

81 – 96 Domitianuksen hallitusaika: kirjailijat *Plinius vanhempi, Martialis, Statius*

96 – 98 Nervan hallitusaika

98 – 117 Trajanuksen hallitusaika: reilu hallitsija kunnioitti sananvapautta, kirjailijoita *Tacitus, Plinius nuorempi*

117 – 136 Hadrianuksen hallitusaika: kirjallinen keisari kirjoitti itse ja suosi kirjallisuutta, kirjailijoita *Suetonius, Juvenalis*

Vuosisadan puolessavälissä kirjallisuuden tyyliuutina arkaismi, jota edustivat *Fronto* ja *Aulus Gellius*, ja afrikkalainen paisuttelu, jota edusti *Apuleius*

161 – 180 Marcus Aureliuksen hallituskauti: filosofikeisari kirjoitti itse Itsetutkiskelut ja entinen orja *Epiktetos* Ohjenuoran

<- 166 – 167 Ruttoepidemia Rooman valtakunnassa

49 Roomaan oli perustettu kristillinen seurakunta, mutta Claudius ajoi juutalaiset Roomasta Kristususkon aiheuttamien levottomuuksien vuoksi

50 – 64 Paavali kirjoitti kirjeensä

56 Paavali vangittiin

64 Rooma paloi, Nero syytti siitä kristittyjä ja käynnisti ankarat vainot, Pietari ja Paavali teloitettiin

66 – 70 Juutalaissota: juutalaiset yrittivät itsenäistyä

<- 68 Roomalaiset hävittivät esseelaislahkon, joka oli kätkenyt kirjoituksensa luolaan

70 Roomalaiset hävittivät Jerusalemin ja pian sen jälkeen kirjoitettiin Markuksen evankeliumi

70 – 100 Kirjoitettiin Paavalin nimiin pannut kirjeet ja loput evankeliumit

80 – 150 Kirjoitettiin Uuden testamentin muut kirjeet ja 80 – 160 apostolististen isien kirjoitukset

Domitianuksen aikana kristittyjä vainottiin Roomassa ja joissain provinseissa, ja kirjoitettiin Johanneksen ilmestys

113 Trajanus neuvoi käskynhaltija Plinius nuorempaa, miten suhtautua kristittyihin

135 Filosofin Justinos Marttyyri kääntyi kristityksi ja alkoi yhdistää kristinuskoa kreikkalaiseen filosofiaan

135 – 170 Kristinuskon puolustuspuheita eli apologioita kirjoittivat esim. *Justinos Marttyyri* ja *Iranaeus*, joka myös vastusti harhaoppeja, kuten gnostilaisuutta

150 gnostilaisuus oli huipussaan

Marcus Aurelius jatkoi kristittyjen vainoja

180 – 400 Loppuaika

180 Rauhan aika Pax Romana päättyi

286 Keisari Diocletianus nimitti alikeisarin, mikä pohjustaa Rooman myöhempää jakoa

324 Konstantinus yksinvaltiaaksi

395 Keisari Theodosius kuoli ja valtakunta jakaantui Itä- ja Länsi-Roomaan

410 Gootit valloittivat Rooman. Keisarivalta jatkui muodollisesti 476 asti, mutta valta oli gooteilla

180 Uusi Testamentti kanonisoitiin

250 Keisari Deciuksen aikana ensimmäinen systemaattinen kristittyjen vaino

254 ”Dogmatiikan isä” *Origenes* menehtyi kidutuksen seurauksiin

303 Keisari Diocletianus julistaa julman kristittyjen vainon

311 Kristinusko sallittiin

320 Ensimmäinen luostari

391 Kristinuskosta Rooman virallinen uskonto

Kartat Rooma

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/4/46/Roman_Empire_Territories.png/300px-Roman_Empire_Territories.png

Rooman valtakunta laajimmillaan 117.

Intia

<https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/4/4b/Gupta.png/250px-Gupta.png>

Gupta-imperiumi ja vasallivaltiot n. 300 – 415.

Kiina

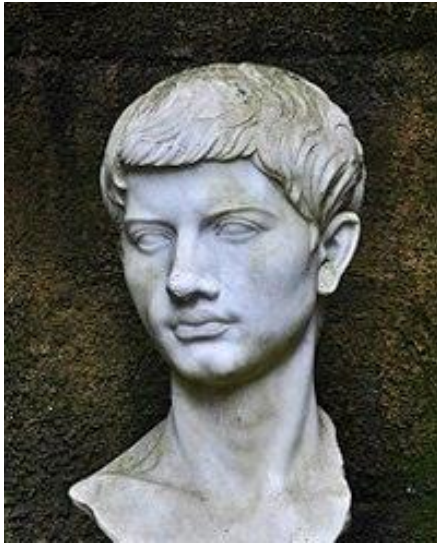
https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/d/dd/China_Eastern_Han.jpg/230px-China_Eastern_Han.jpg

Itäinen Han-dynastia 100-luvulla.

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/4/41/China_5.jpg/250px-China_5.jpg

Kolme kuningaskuntaa vuonna 262.

Vergilius Maro

70 – 19 eaa.

Muut kuvat

Albius Tibullus

n. 54 – 19 eaa.

Horatius Flaccus

65 – 8 eaa.

Sextus Propertius

n. 47–15 eaa.

Publius Ovidius Naso

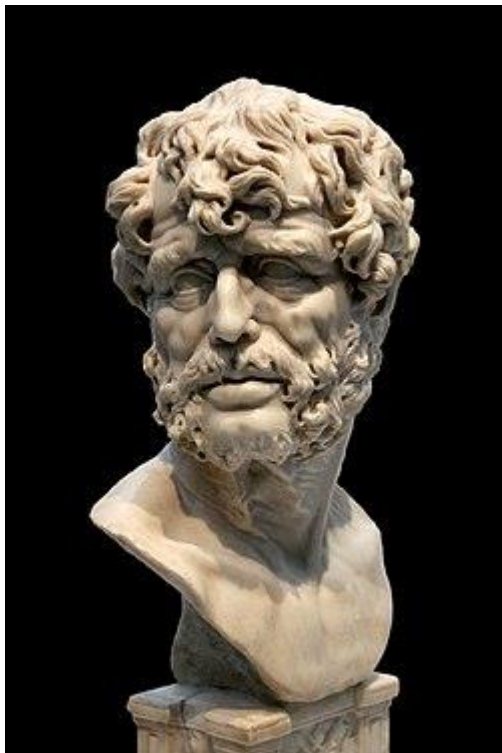
43 eaa. – 17/18 jaa.

synt. Gaius Octavius Thurinus
myöh. Gaius Julius Caesar Augustus

yleisesti Augustus

23.9. 63 eaa. – 19.8. 14 jaa.

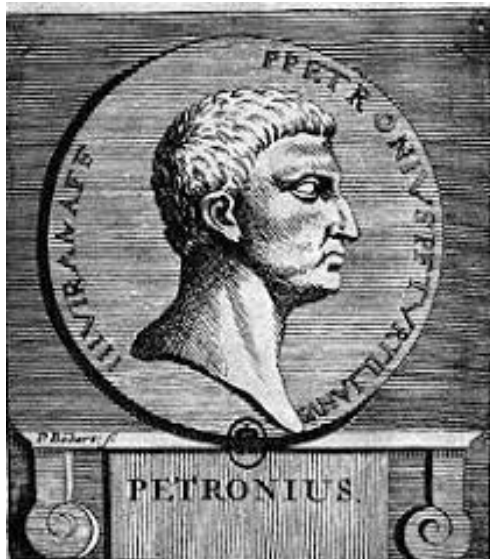
Lucius Annaeus Seneca

Seneca nuorempi
n. 4 eaa. – 65 jaa.

Titus Livius

n. 64 / 59 eaa. – 17 jaa.

Petronius Arbiter

27–66 jaa.

Gaius Plinius Secundus Plinius vanhempi

23 – 79 jaa.

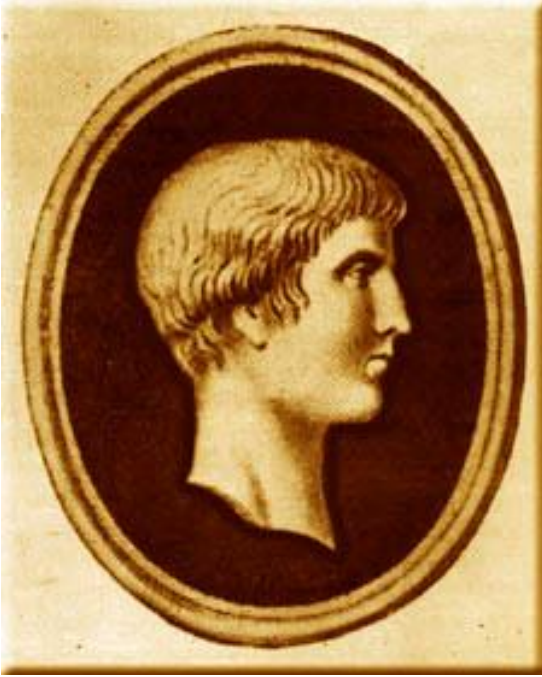
Lucius Junius Moderatus Columella

4 – n. 70 jaa.

Marcus Fabius Quintilianus

n. 35 — n. 95 jaa.

Marcus Valerius Martialis

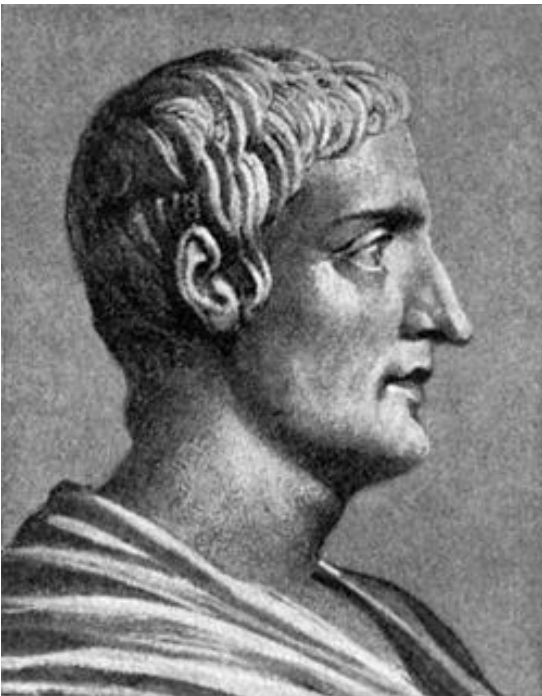
n. 40 – 104 jaa.

Gaius Plinius Caecilius Secundus

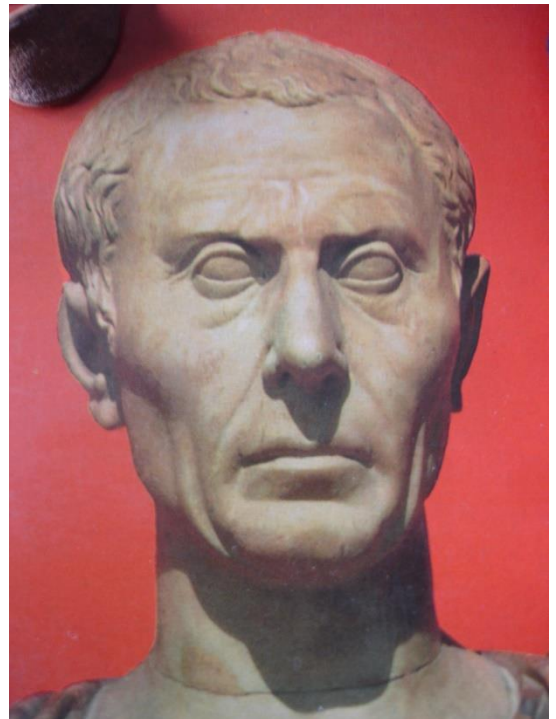
Plinius nuorempi

63 – n. 113 jaa.

Publius Cornelius Tacitus

n. 55–120 jaa.

Gaius Suetonius Tranquillus

75-160 jaa.

Decimus Iunius Iuvenalis

n.60 – n.135 jaa.

Lucius Apuleius / Apuleios

n. 123/125 - n. 180 jaa.

Aulus Gellius

n. 130–180 jaa.

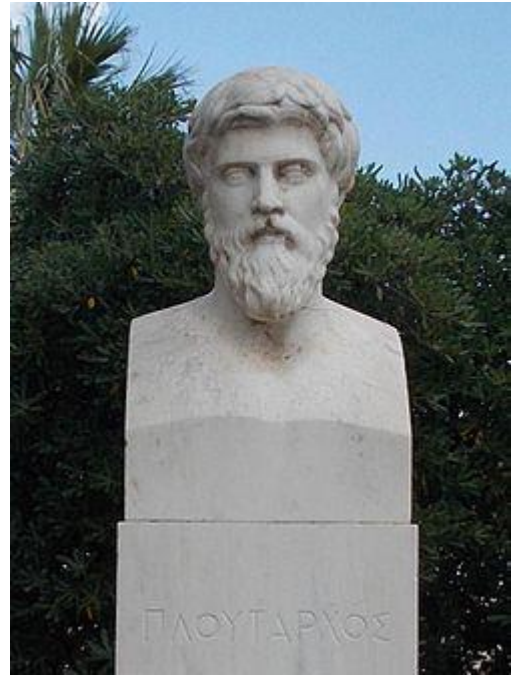
Epiktetos

50 – 135 jaa-

Marcus Aurelius

121 – 180 jaa.

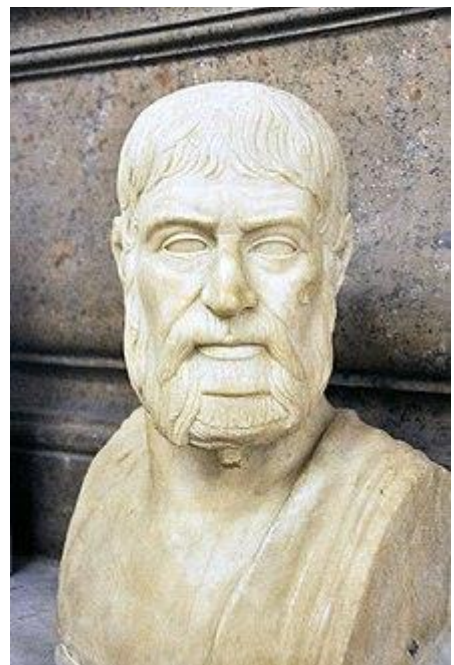
Plutarkhos

n. 45 – n. 125 jaa.

Lukianos Samosatalainen

n. 125 – n. 180 jaa.

Pausanias

100-luku jaa.

CLAUDE GALIEN

Klaudios Galenos

130–201 jaa.

Titus Flavius Iosephus

synt. Josef ben Mathitjahu
n. 37 Jerusalem – n. 100 Rooma

Kuolleenmeren käävät

Paavali Tarsolainen

n. 3–64 eaa.

Jeesus

n. 6/4/3 eaa. – 30/33 jaa.

Iranaeus

130 – 202 jaa.

Justinos Marttyyri

100/114 – 162/168 jaa.

Decimus Magnus Ausonius

310 – 395 jaa.

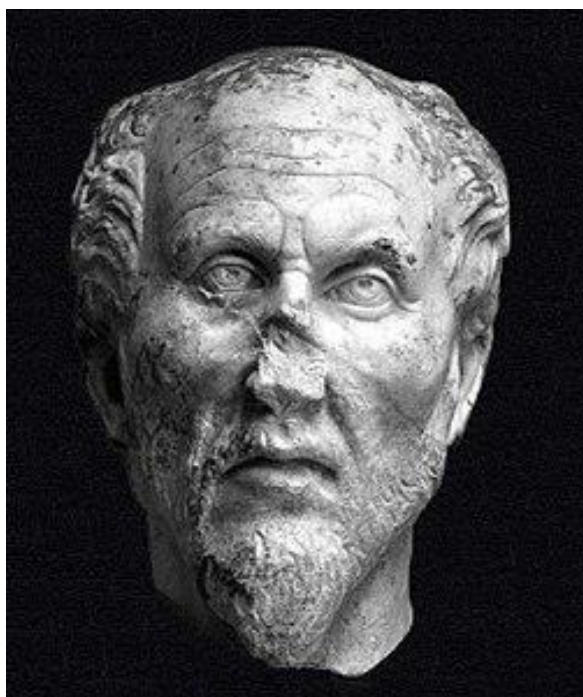
Claudius Claudianus

n.370 – n.404 jaa.

Porfyrios

n. 232 – n. 304 jaa.

Plotinos

204/205 – 270 jaa.

Iamblikhos

245 – 325 jaa.

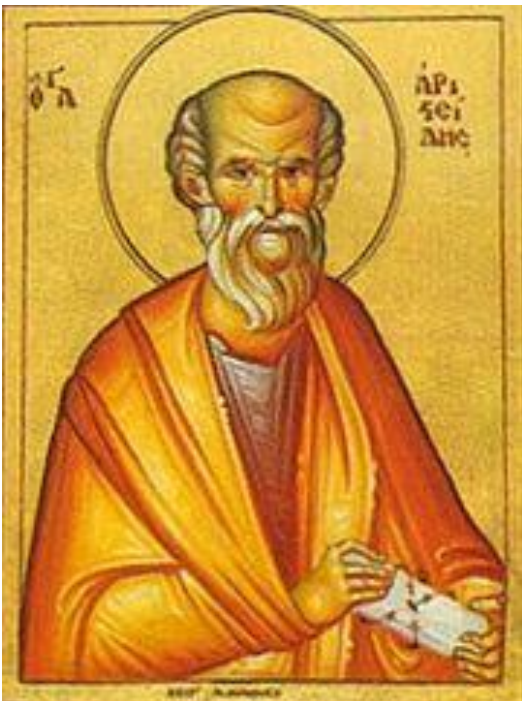
Tertullianus

155 – 230 jaa.

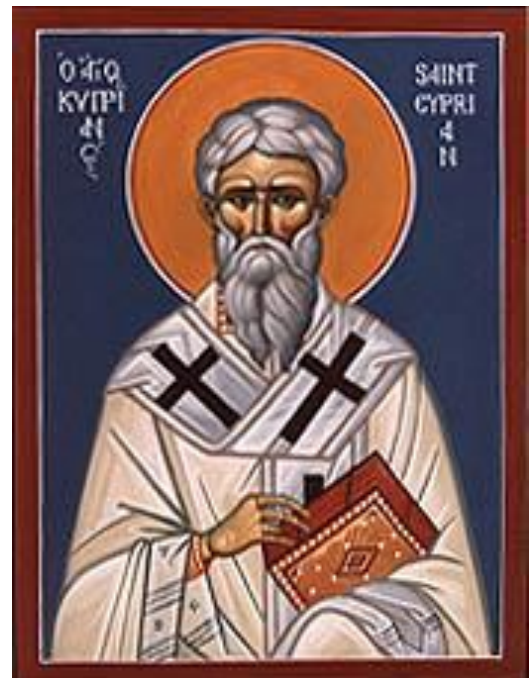
Origenes

185 – 254 jaa.

Aristides ateenalainen

100-luku jaa.

Cyprianus

200 – 258 jaa.

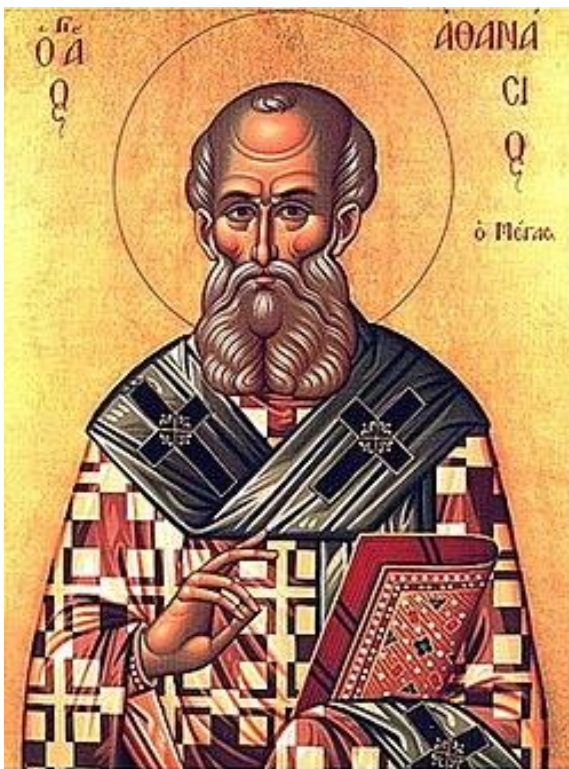
Lactantius

250 – 320 jaa.

Eusebios kesarealainen

275 – 339 jaa

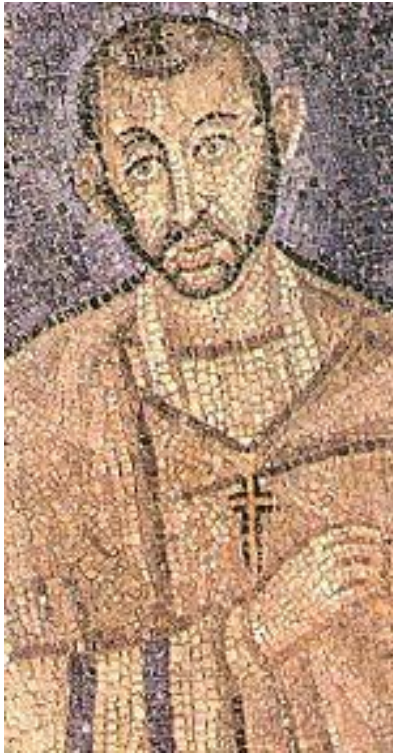
Athanasios Suuri

298 – 373 jaa.

Aurelius Prudentius

348 – 410 jaa.

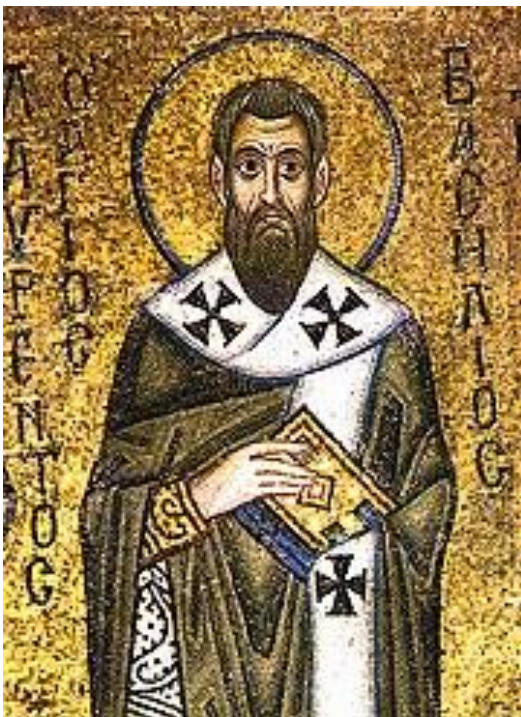

Ambrosius
340 – 397 jaa.

Gregorios Nyssalainen

335 – 394 jaa.

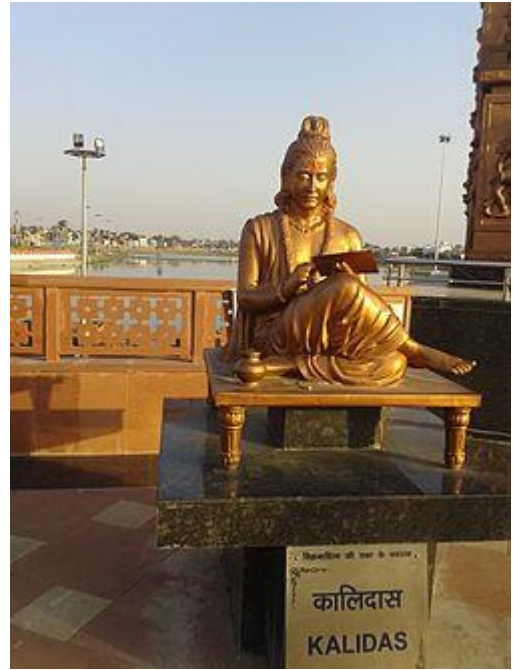
Basileios Suuri
330 – 379 jaa.

Johannes Khrysostomos
s. n. 347 jaa.

Aurelius Augustinus
354 – 430 jaa.

Kalidasa

n. 400 jaa.

Paavalin kirjoittamat kirjeet

Paavalin kirjeet ovat vanhin säilynyt kristillinen kirjallisuus. Paavali kiersi valtakuntaa käännyttämässä, perusti seurakuntia ja lähetti niihin sitten kirjeitä. Kirjeet luettiin ääneen, niitä pohdittiin ja niistä keskusteltiin. Ne säilytettiin ja todennäköisesti niitä kopioitiin ja jaettiin jo Paavalin elinaikana.

Omien kirjeiden julkaiseminen ja omien ajatusten julkaiseminen kirjemuodossa eli epistolassa oli hyvin yleistä hellenistisenä ja roomalaisaikana. Paavali käyttää kirjeen kaavaa alussa ja lopussa, mutta keskellä kaikkia lähetyksensä tyylejä: saarnaa, opetusta etiikasta ja dogmeista, profetoinnin ja psalmin tyyliä.

1. kirje tessalonikalaisille 50 – 51 vastasi kysymykseen, mitä tapahtuu niille kristityille, jotka ehtivät kuolla ennen Kristuksen toista tulemistä, että palatessaan Kristus herättää kuolleet.

1. kirje korinttilaisille 52 jälkeen vastasi monenlaisiin ongelmiin Korintin seurakunnassa: puolueita ja riitelyä, toiset käyttivät prostituoituja, toiset olivat eronneet puolisoistaan eläkkeeseen selibaatissa, aterioilla köyhät jäivät nälkäisiksi ja rikkaat humaltuivat, kielillä puhumista yliarvostettiin ja ihmisiä luokiteltiin armolahjojen mukaan. Paavali neuvoi ja esitti kuuluisan rakkauden ylistyksensä.

2. kirje korinttilaisille vastasi Korintiin tulleiden saarnaajien yllytykseen Paavalia vastaan puolustautumalla ja vakuuttamalla, että hän on apostoli.

Kirje galatalaisille ennen 55 vastasi Vähän-Aasian seurakuntiin tulleisiin juutalais-kristittyjen vaatimuksiin noudattaa Mooseksen lakia, että ei tarvitse, vaan Jumala vanhurskauttaa ihmisen uskon kautta.

Kirje roomalaisille 56 selittää kristinuskon pääkohtia.

Kirje filippiiläisille on kannustava kirje vankeudesta vuosina 58 – 64.

Kirje Filemonille on pyyntö antaa anteeksi ja vapaus karanneelle orjalle.

Lähteet: Kuula, K. Johdatus Raamattuun. 254 - 261.
Kapelrud, A. Kansojen kirjallisuus I. 195 - 197.

Paavalin nimiin pannut kirjeet

Antiikin aikana oli hyvin tavallista panna uutta kirjallisuutta vanhan auktoriteetin nimiin. Kun Paavali kuoli eivätkä kirjeet vastanneet uusiin ongelmiin, kirjoitettiin Paavalin nimissä vastauksia uusiin kysymyksiin.

Kirje kolossalaisille muistuttaa eniten Paavalin kirjeitä ja sen on todennäköisesti kirjoitettu jo 70-luvulla eli pian hänen kuolemansa jälkeen, ellei hän sittenkin kirjoittanut sitä itse. Kirje varoittaa harhaopista, johon kuuluu askeesi, hurmoksellisuus ja ”maailman alkuvoimien” palvonta, ja vakuuttaa, ettei kristittyjen tule palvoa ketään muuta kuin Kristusta.

2. kirje tessalonikalaisille muistuttaa 1. kirjettä. Se varoittaa lopunajan julistajista, kertoo, että sitä ennen tapahtuu monia asioita ja kehottaa jatkamaan normaalia elämää ja työntekoa.

Kirje efesolaisille muistuttaa kolossalaiskirjettä, mutta sen on kirjoittanut myöhemmin n. 100-luvulla eri ihminen, joka on käyttänyt sitä lähteenään. Se korostaa Kristuksen jumaluutta ja ensisijaisuutta ja siitä seuraavaa etiikkaa.

1. ja 2. kirjettä Timoteukselle ja Kirjettä Titukselle sanotaan pastoraali- eli paimenkirjeiksi, sillä ne on osoitettu seurakunnan johtohenkilöille eli paimenille. Tämä paljastaa niiden olevan 100-luvulta, sillä Paavalin elinaikana kirkkoon ei vielä ollut muodostunut sellaista organisaatiota kuin näistä kirjeistä voi ymmärtää. Kirjeissä korostetaan apostolien opin jatkuvuutta, kielletään naisia opettamasta seurakunnan kokouksissa ja varoitetaan harhaopeista tämentämättä niitä. Lisäksi käy ilmi seurakunnan tarve sopeutua ympäröivään yhteiskuntaan, ja siksi(kin) piti tehdä hyvää, olla vieraanvaraisia, vaatimattomia, sopeutuvia ja kuuliaisiksi esivallalle.

Lähde: Kuula, K. 2008. Johdatus Raamattuun, 269 – 283

Uuden testamentin kirjojen esittelytekstit

Markuksen evankeliumi

Evankeliumit kirjoitettiin 70 – 100 suullisen perimätiedon ja lyhyempien muistiinpanojen perusteella. Kirjeet ja ilmestys olivat tyypillistä oman aikansa kirjallisuutta, mutta evankeliumit aivan omalataista: yhdistelmä tapahtumia, ihmetekoja, saarnaa, keskusteluja, väittelyjä ja lopulta kärsimyshistoriaa.

Evankeliumit eivät ole eivätkä pyri olemaan tarkkaa eivätkä objektiivista historiaa. Tarkoitus oli teologinen opetus, eikä antiikin historiankirjoitus ollut muutenkaan tarkkaa eikä objektiivista, vaan kaunokirjallisuuden laji.

Markuksen evankeliumi vuodelta 70 on vanhin ja Matteus ja Luukas ovat käyttäneet sitä lähteenään. Markus on ryhmitellyt samantyyppistä aineistoa, kuten väittelyjä, vertauksia tai puheita lopun ajoista, yhdistänyt kaiken tarinaksi ja aloittanut uuden kirjallisuuden lajin. Hän aloittaa: ”Ilosanoma Jeesuksesta Kristuksesta, Jumalan pojasta...”, mistä on tullut tapa kutsua Jeesuksen elämästä kertovia kirjoja evankeliumeiksi.

Markuksen evankeliumissa on juoni ja tavallaan kolme osaa. Ensin kuvataan toimintaa Galileassa, puheita ja ihmetekoja, jotka herättävät ihailua, hämmästyttä ja kysymyksen, kuka hän oikein on, mutta tässä vaiheessa Jeesus salaa messiaanisuutensa ja kieltää kertomasta ihmeteoista eteenpäin. Kun lähdetään Jerusalemiin, Jeesus kertoo, kuka hän on ja ennustaa, että hänet surmataan, mutta hän nousee kuolleista kolmantena päivänä. Ensimmäisellä kerralla Pietari toruu häntä sellaisista puheista, toisella kerralla he eivät sano mitään ja kolmannella kerralla he alkavat kiistellä, kenelle kuuluu ensimmäinen paikka Jumalan valtakunnassa. Lopuksi kuvataan Jeesuksen viimeisiä päiviä tyhjän haudan löytymiseen. Markuksen mukaan vasta kuolema ja ylösnousemus paljastavat Jeesuksen aseman Jumalan poikana, ja siksi se piti salata siihen asti, vaikka hän kertojana vihjaa Jeesuksen messiaanisuuteen pitkin matkaa.

Jo varhain lukijat kokivat evankeliumin loppuvan kesken, joten sitä täydennettiin muiden evankeliumien perusteella ja kirjoitettiin loppujakeet 16:9 – 20.

Lähteet: Kuula, K. Johdatus Raamattuun. 213 – 218.
Kapellrud, A., Bentz, G. Kansojen kirjallisuus I. 193, 504.

Matteuksen evankeliumi

Matteuksen evankeliumi on kirjoitettu 80 – 100. Evankeliumien suullinen perimätieto kerrottiin arameaksi mutta kirjoitettiin kreikaksi, jolloin alkukieli usein näkyi sanamuodosta. Matteuksen evankeliumi on kirjoitettu suoraan hyvällä kreikan kielellä. Hän on käyttänyt Markusta lähteenä toistaen suurimman osan, mutta parantanut kieliasua, tiivistänyt kerrontaa ja järjestänyt ja jäsentänyt aineistoa vielä enemmän. Lisäksi hän on käyttänyt lähteenä samaa Jeesuksen sanojen kokoelmaa kuin Luukas, ja osa aineistosta esiintyy vain hänellä.

Aluksi kerrotaan lapsuus. Keskellä vuorottelevat Jeesuksen opetukset viitenä pitkänä kokonaisuutena, yhtenä Vuorisaarna, ja Jeesuksen teot ja keskustelut ystävien ja vastustajien kanssa. Lopussa on kuolema ja ylösnousemus, jossa hän seuraa Markusta, mutta lisää, miten Jeesus ensin ilmestyy naisille ja sitten opetuslapsille ja antaa heille lähetyskäskyn.

Opetukset vaativat hyviä tekoja, joiden tärkeys ei katoa, vaikka Jumala onkin armelias ja ihmistenkin on oltava. Fariseukset eivät ole väärässä vaatiessaan hyviä tekoja vaan jos eivät elä kuten opettavat tai jos toimivat ihmisten suosion tähden.

Fariseukset ja kirjanoppineet esitetään usein tekopyhinä ja juutalaiset järjestävät Jeesuksen pidätyksen, painostavat Pontius Pilatuksen tuomioon ja yrittävät lopuksi salata ylösnousemuksen. Samalla Matteus arvostaa synagogalaitosta ja Israelin opettajia ja Jeesus käskää noudattamaan fariseusten opetuksia. Hän tuntee hyvin Vanhan Testamentin kirjoitukset ja viittaa niihin kymmenen kertaa todistaakseen, että Jeesuksen elämä on ennustettu niissä. Jeesuksesta käytetyt nimitykset Daavidin poika ja Ihmisen poika ovat myös Vanhasta Testamentista. Matteus on todennäköisesti ollut rabbiinisesti sivistynyt juutalaiskristitty.

Matteuksen evankeliumi on ensimmäisenä, koska sitä pidettiin kauan pääevankeliumina. Siinä on lähetyskäsky ja Isä meidän -rukous. Se on myös ainoa evankeliumi, joka puhuu seurakunnasta. Kun läntinen kirkko organisoitui, Matteuksen evankeliumi sopi sen tarkoituksiin.

Lähteet: Kuula, K. Johdatus Raamattuun. 219 – 228.
Kapellrud, A. Kansojen kirjallisuus I. 188 – 189.

Luukkaan evankeliumi ja apostolien teot

Luukas on kirjoittanut yli neljäsosan Uudesta Testamentista. Evankeliumi on pisin ja Apostolien teot on sen suora jatko. Luukas omistaa molemmat kirjansa (tukijalleen?) Teofilokselle ja aloittaa evankeliuminsa johdannolla, jossa kertoo muidenkin kirjoittaneen samoista asioista, sanoo suoraan käyttäneensä aiempia lähteitä ja vakuuttaa ottaneensa ”alusta asti kaikesta tarkan selon”.

Luukas osaa hyvin kreikkaa ja hellenistisen historiankirjoituksen tyylin, ajoittaa tapahtumat, esim. ”Tiberiuksen 15. hallitusvuonna”, tuntee kreikkalaista filosofiaa ja Vanhan Testamentin kirjoitukset, näyttää matkustaneen seuduilla, joista kertoo apostolien teoissa, on pakanakristitty eikä juutalainen ja tuskin köyhä, koska on ehtinyt opiskella, matkustaa ja kirjoittaa. Useimpien mielestä evankeliumi on ajalta 80 – 90 ja Apostolien teot 90-luvulta.

Evankeliumissaan Luukas kertoo sekä Johannes Kastajan että Jeesuksen lapsuudesta ja vm. Maria on pääosassa, kun Matteuksella Joosef. Lyhyttä Galilea-jaksoa seuraa pitkä matkakertomus Jerusalemiin, johon liittyy tapahtumia ja pienoisnovelleja, jotka tunnetaan vain häneltä. Hän kuvaa Jeesuksen etenkin syrjittyjen ja syntisten ystävänä, hänen kuolemansa viattoman marttyyrikuolemana ennemmin kuin sovituksena ja alkava maailmanlaajuinen liike oli hänelle tärkeämpää kuin lopun aika.

Apostolien teot kertoo evankeliumin julistamisesta ensin juutalaisille, kristittyjä vainoavan juutalaisen Saulin kääntymisestä kristityksi Paavaliksi, apostolien kokouksesta, jossa päätettiin alkaa julistaa pakanoille ja antaa heille asema seurakunnassa, Paavalin lähetysmatkoista Syyriaan ja Roomaan ja hänen vankeudestaan. Luukas ei kerro Paavalin teloituksesta, vaan päättää tarinan, että Paavali julisti evankeliumia vankeudessa. Henkilökuvaukset ovat hänen luomustaan, esim. Paavalin puheet ovat erilaisia kuin hänen aidot kirjeensä, mutta tutkijoiden mukaan kertomus on pääpiirteissään tosi.

Lähteet: Kuula, K. Johdatus Raamattuun. 229 – 238.
Kapelrud, A., Bentz, G. Kansojen kirjallisuus I. 189 – 190.

Johanneksen evankeliumi

Markus aloittaa opetuslasten kutsumisesta, Matteus ja Luukas lapsuudesta, Johannes aloittaa Isän luona olosta jo ennen maailman luomista. Tyyli on aivan toisenlaista kuin muissa evankeliumeissa. Muissa opetukset ja keskustelut ovat nasevia, tässä puheen ja keskustelun vuorottelu jatkuu pitkään ja käsittelee samaa teemaa toistavasti ja vaikeaselkoisesti. Muissa Jeesus matkustaa Jerusalemiin kerran, tässä kolmesti. Muissa Jeesus salaa messiaanisuutensa ja julistaa sanomaa Jumalan valtakunnasta, tässä hän korostaa yhteyttään Isän kanssa ja julistaa sanomaa itsestään. Muut korostavat uskoa Jumalaan ja Jeesuksen sanomaan, Johannes uskoa Jeesukseen, ja tähän sisältyvät kuuluisat ”Minä olen” lauseet: elämän leipä, maailman valo, portti, hyvä paimen, viinipuu, ylösnousemus ja elämä, ja tie, totuus ja elämä. Muissa ristiinnaulitseminen on oikeusmurha, marttyyrikuolema tai syntien sovitus, tässä se on ”ylentämistä” ja ”kirkastamista”, joka tuo Jeesuksen takaisin Isän luo, ja puhutaan kuin Jeesus ei olisi uhri, vaan koko ajan kontrollissa.

Dualismi on huomiota herättävää ja muistuttaa gnostilaisuutta ja essealaisen yhteisön oppeja. Maailma jakaantuu hyviin ja pahoihin vastakohtiin: totuus ja valhe, valo ja pimeys, ylhäällä ja alhaalla, henki ja aine, Jumala ja saatana, Kristuksen tai hengen valtapiiri ja aineen maailma, Jumalan todellisuus ylhäällä ja maailma alhaalla. Jeesuksen arvonimi Sana eli Logos muistuttaa platonismia ja juutalaisuutta yhdistelleen Filon Aleksandrialaisen ajatuksia.

Johanneksen evankeliumissa puhutaan paljon rakkaudesta. Siihen sisältyy kuuluisa pienoisevankeliumi, ja Jeesus osoittaa toistuvasti rakkautta opetuslapsiaan kohtaan ja kehottaa heitä rakastamaan toisiaan.

Johanneksen lähteitä on vaikeampi tunnistaa kuin muiden. Ei tiedetä, johtuvatko yhtäläisyydet muihin evankeliumeihin samoista lähteistä vai samoista aiheista. Evankeliumia on täydennetty ja lisätty useampaan kertaan ja se on kirjoitettu nykyiselleen hieman ennen vuotta 125.

Lähteet: Kuula, K. Johdatus Raamattuun. 241 – 250.
Kapelrud, A., Bentz, G. Kansojen kirjallisuus I. 192 – 193.

Muut kirjeet

Heprealaiskirje kehottaa pysymään uskossa, ilmeisesti reaktiona luopumisiin vainojen tai uskon hiipumisen vuoksi, ja painottaa Kristuksen tärkeyttä: Hänessä Jumalan luonne tulee esiin, Hänen kauttaan pääsee yhteyteen Jumalan kanssa, ja Hänen uhrauksensa pelastaa ihmiset.

Jaakobin kirje on kirjemuotoinen saarna 80 – 90-luvulta ja ehkä reaktio seurakunnissa nähtyihin ongelmiin. Rikkaita ei pidä mielistellä ja kiistoja pitää vältellä. Oikea viisaus on tasapuolista, aitoa, rakentaa rauhaa ja tuottaa hyviä hedelmiä. Uskon täytyy näkyä teoissa.

1.Pietarin kirje on kirjemuotoinen lohdutuspuhe 90-luvulta vainojen keskellä eläville. Se muistuttaa, että Jeesus oli viaton, mutta kärsi, ja että on parempi kärsiä viattomana kuin pahojen tekojen tähden.

Juudaan kirje viittaa apostolien ennustuksiin, että jumalattomat pilkkaajat luiker-televat seurakuntaan, joten se on kirjoitettu apostolien sukupolven jälkeen. Juudas arvostelee kohteitaan purevasti ja esittää heidät mahdollisimman vastenmielisinä.

1.Johanneksen kirje on kirjoitettu 90 – 110 ja sillä on paljon yhtäläisyyksiä Johanneksen evankeliumin kanssa. Jeesus tuli ihmiseksi eikä ollut pelkkä näky, kristittyjen tulee rakastaa toisiaan eivätkä he saa luulla olevansa vapaita synnistä, vaan hekin lankeavat ja tarvitsevat armoa.

2. ja 3. Johanneksen kirje ovat eri ihmisen kirjoittamia kuin 1. kirje. 2. kirje varoittaa harhaopeista ja kehottaa veljesrakkauteen. 3. kirje käsittelee seurakuntajoh-tajan ongelmallista käytöstä: hän ei ollut vieraanvarainen ja levitti pahoja puheita muista kristillisistä johtajista.

2.Pietarin kirje on kirjoitettu 3. tai 4. kristillisen sukupolven aikana n. vuonna 150 ja on Raamatun uusin kirjoitus. Se varoittaa vääristä profetoista, epäilemästä Jee-suksen toista tulemistä, kuten jotkut ovat alkaneet tehdä, ja tulkitsemasta kirjoituk-sia omin päin, vaan yhdessä seurakunnan kanssa.

Lähde: Kuula, K. Johdatus Raamattuun. 181, 285 – 293.

Johanneksen ilmestys

Johanneksen ilmestys on tyypillistä apokalyptiikkaa eli ilmestyskirjallisuutta, joka oli suosittua 200 eKr. lähtien ensin juutalaisten ja sitten kristittyjen keskuudessa. Siinä maailma nykymuodossaan tuhoutuu, pahat tuomitaan ja hyvät jäävät hallit-semaan uutta maailmaa, ja siihen kuuluu jako hyviin ja pahoihin, aikakausien erot-telu, tapahtumien ennaltamääräytyneisyys, ympäröivän maailman näkeminen pa-hana, yliluonnolliset olennot ja salaperäinen peitekielisyys, etenkin lukusymboliik-ka. Myös Johannes ilmaisee itseään salaperäisellä näkyjen sarjalla, joissa on lu-kusymboliikkaa, enkeleitä, outoja eläin- ja ihmishahmoja ja luonnonmullistuksia. Samat teemat toistuvat, etenkin luku seitsemän: seitsemän sinettiä, kirjettä, pasuu-naa, maljaa ja autuaaksi julistusta. Näkysarja on harkiten kirjoitettu ja siinä on käytetty hyväksi Vanhan Testamentin profeettakirjoja ja kuvausta Egyptin vitsauk-sista.

Vaikka apokalyptiikassa, myös tässä, esitetään, että on saatu näky tulevaisuudesta, sen tarkoitus on tulkita omaa aikaa hengellisesti. Johannes koki, että seurakuntaa uhattiin sisältä ja ulkoa. Toisiin seurakuntiin oli tullut harhaoppeja, toisten usko oli hiipunut. Yhteiskunta vastusti ja vainosi kristinuskoa. Keisari Domitianuksen aikana (81 – 96) kristittyjä vainottiin, muttei koko valtakunnan laajuisesti. Pakanal-liset lähteet eivät puhu asiasta paljonkaan ja kristityt lähteet perustuvat paljon Jo-hanneksen ilmestykseen. Johannes tulkitsee Domitianuksen keisarikulttia ja paikal-lisia kristittyjen vainoja apokalyptisesti, näki siinä lopun ajan ahdistuksen merkke-jä ja halusi antaa lohtua ja toivoa muutoksesta.

Johannes esiintyy omalla nimellään. Erot Johanneksen evankeliumiin ovat niin suuret, että jo kirkkoisien aikaan pääteltiin, ettei niitä ole kirjoittanut sama henkilö. Se on todennäköisesti kirjoitettu 90-luvulla.

Lähde: Kuula, K. Johdatus Raamattuun.

Paavalin kirjeet

Vuodet	Paavalin lähetysmatkat ja olinpaikat	Paavalin perustamat seurakunnat	Paavalin kirjoittamat kirjeet
32	kääntyi kristityksi matkalla Damaskokseen		
32 – 35	Arabia, Damaskos, Jerusalemi		
35 – 49	Antiokian seurakunnassa Syyriassa 14 vuotta		
<- 45	Lähetysmatka Kyprokseen ja Pisi-diaan	Ikonioniin, Lystraan, Derbeen	
<- 48	Käynti Jerusalemissa apostolien kokouksessa		
49 – 50	Lähetysmatka Makedoniaan ja Korintiin	Filippiin, Bereraan, Tessaloni-kaan, Korintiin, Efesokseen	
50 – 51	Korintin seurakunnassa 1,5 vuotta		1.Tessalonikalaiskirje
52 – 55	Efesoksen seurakunnassa 3 vuotta		1.Korinttilaiskirje 2.Korinttilaiskirje? Galatalaiskirje
56	Korintin seurakunnassa 3 kk		Roomalaiskirje
56 – 58	Jerusalemissa ja Kesareassa vankina 2 vuotta		2.Korinttilaiskirje?
58 – 64	Roomassa vankina 6 vuotta		Filippiläiskirje Kirje Filemonille

Paavalin epävarmasti kirjoittamat kirjeet

Kolossalaiskirje

2.Tessalonikalaiskirje

Varmasti muiden kirjoittamat kirjeet

Efesolaiskirje

1.Kirje Timoteukselle

2.Kirje Timoteukselle

Kirje Titukselle

Uuden testamentin kirjat

Evankeliumi Matteuksen mukaan
Evankeliumi Markuksen mukaan
Evankeliumi Luukkaan mukaan
Evankeliumi Johanneksen mukaan
Apostolien teot

Paavalin kirje roomalaisille
Paavalin ensimmäinen kirje korinttilaisille
Paavalin toinen kirje korinttilaisille
Paavalin kirje galatalaisille
Paavalin kirje efesolaisille
Paavalin kirje filippiläisille
Paavalin kirje kolossalaisille
Paavalin ensimmäinen kirje tessalonikalaisille
Paavalin toinen kirje tessalonikalaisille
Paavalin ensimmäinen kirje Timoteukselle
Paavalin toinen kirje Timoteukselle
Paavalin kirje Titukselle
Paavalin kirje Filemonille

Kirje heprealaisille
Pietarin ensimmäinen kirje
Pietarin kirje
Johanneksen ensimmäinen kirje
Johanneksen toinen kirje
Johanneksen kolmas kirje
Jaakobin kirje
Juudaan kirje

Johanneksen ilmestys eli ilmestyskirja